ΕΚΘΕΣΗ
ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ

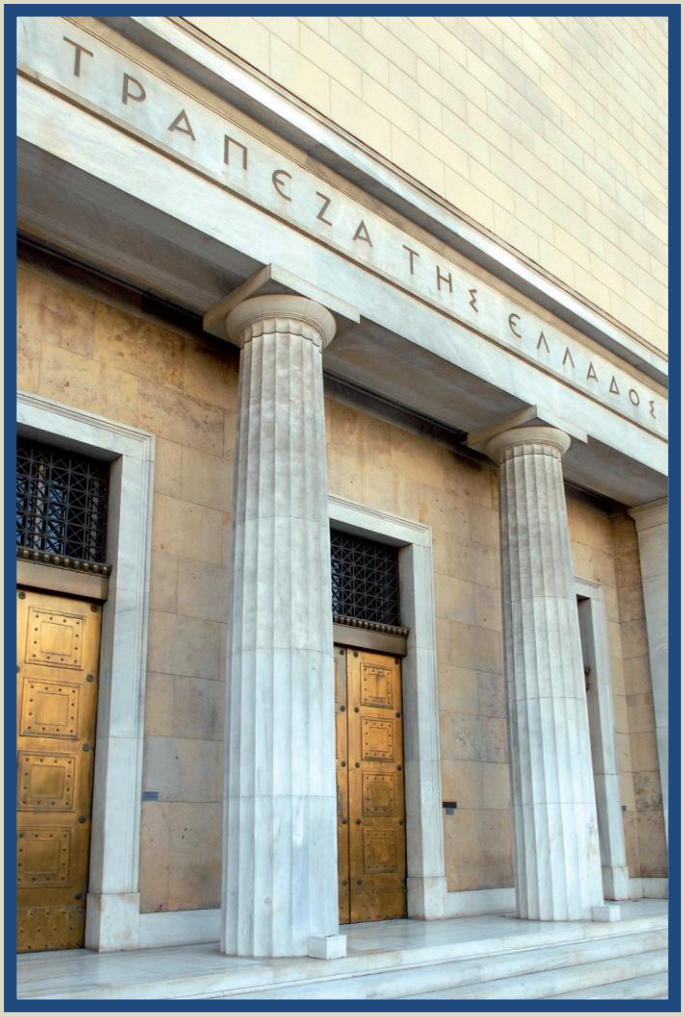

ΜΑΪΟΣ
2022

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΕΚΘΕΣΗ
ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ

ΜΑΪΟΣ
2022

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ελευθ. Βενιζέλου 21
102 50 Αθήνα

www.bankofgreece.gr

Διεύθυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας
Τηλ. +30 210 320 5103
Fax +30 210 320 5419

ISSN 2732-9380 (online)

DOI: https://doi.org/10.52903/finsta.gr202205

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΣΥΝΟΨΗ 8

II. ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΓΟΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ 16

1. Εξελίξεις και προοπτικές της οικονομικής δραστηριότητας 16

2. Δημοσιονομικές εξελίξεις 18

3. Χρηματοοικονομική κατάσταση νοικοκυριών 21

3.1 Πιστωτικές εξελίξεις και δανειακή επιβάρυνση των νοικοκυριών 21

3.2 Κίνδυνος επιτοκίου για τα νοικοκυριά 22

3.3 Κίνδυνος εισοδήματος για τα νοικοκυριά 23

3.4 Κίνδυνος τιμών κατοικιών για τα νοικοκυριά 24

Πλαίσιο ΙΙ.1 – Δάνεια που εξασφαλίζονται με οικιστικά ακίνητα – Επισκόπηση εκταμιεύσεων δ΄ τριμήνου 2021 25

4. Εξελίξεις στις εγχώριες και διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων 28

III. ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ 32

1. Εξέλιξη των βασικών μεγεθών του ισολογισμού 32

2. Τραπεζικοί κίνδυνοι 34

2.1 Πιστωτικός κίνδυνος 34

2.2 Κίνδυνος ρευστότητας 43

2.3 Κίνδυνος αγοράς 50

2.4 Διεθνείς δραστηριότητες 52

Πλαίσιο ΙΙΙ.1 – Έκθεση των ελληνικών τραπεζικών ομίλων στην Ουκρανία και τη Ρωσία 54

3. Ανθεκτικότητα 55

3.1 Αποδοτικότητα 55

3.2 Κεφαλαιακή επάρκεια 57

Πλαίσιο ΙΙΙ.2 – Πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 575/2013 (CRR) και της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ (CRD) 60

4. Διασύνδεση με άλλους τομείς του χρηματοπιστωτικού συστήματος 64

4.1 Άμεση διασύνδεση των νομισματικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων με άλλους τομείς 64

4.2 Έμμεση διασύνδεση των τραπεζών με τις άλλες οντότητες του χρηματοπιστωτικού τομέα 66

4.3 Έκθεση των ανοιγμάτων των ελληνικών τραπεζών και των ξένων τραπεζών στην Ελλάδα σε συγκεκριμένες περιοχές και τομείς δραστηριότητας 69

IV. ΜΑΚΡΟΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 73

1. Καθορισμός του ποσοστού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας 73

2. Προσδιορισμός των λοιπών συστημικά σημαντικών πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα (O-SII) και καθορισμός του αποθέματος ασφαλείας O-SII 76

3. Συνολική απαίτηση αποθεμάτων ασφαλείας 78

V. ΛΟΙΠΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ 79

1. Διάρθρωση του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος 79

2. Ασφαλιστικές επιχειρήσεις 81

2.1 Βασικά μεγέθη της ασφαλιστικής αγοράς 81

2.2 Οι κίνδυνοι των ασφαλιστικών επιχειρήσεων 85

3. Λοιπές επιχειρήσεις 94

3.1 Εταιρίες Χρηματοδοτικής Μίσθωσης – Εταιρίες Πρακτόρειας Επιχειρηματικών Απαιτήσεων – Εταιρίες Παροχής Πιστώσεων 94

3.2 Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ) 96

Πλαίσιο V.1 - Οι τιτλοποιήσεις ως εργαλείο μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) των τραπεζών 102

3.3 Ιδρύματα πληρωμών, ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος, πάροχοι υπηρεσιών εκκίνησης πληρωμής και πάροχοι υπηρεσιών πληροφοριών λογαριασμού 105

VI. ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ.....109

1. Συστήματα πληρωμών 109

1.1 TARGET2-GR 109

1.2 Διατραπεζικά Συστήματα Α.Ε. - ΔΙΑΣ 109

1.3 Γραφείο Συμψηφισμού Αθηνών - ΓΣΑ 110

2. Κάρτες πληρωμών 110

2.1 Αριθμός καρτών πληρωμών 111

2.2 Συναλλαγές με κάρτες πληρωμών 111

2.3 Περιστατικά απάτης στις συναλλαγές με κάρτες πληρωμών 113

3. Κεντρικοί Αντισυμβαλλόμενοι 115

3.1 Εξελίξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο 115

3.2 Εταιρία Εκκαθάρισης Συναλλαγών Χρηματιστηρίου Αθηνών (ΕΤΕΚ) 116

4. Κεντρικά Αποθετήρια Τίτλων 118

4.1 Εξελίξεις στο θεσμικό πλαίσιο 118

4.2 Σύστημα Διακανονισμού Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος 119

4.3 Σύστημα Άϋλων Τίτλων της Εταιρίας "Ελληνικό Κεντρικό Αποθετήριο Τίτλων" 121

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ Ι.....123

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΑΣΕΩΝ ΣΤΙΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΣΤΙΣ ΕΓΧΩΡΙΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ.....123

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ ΙΙ 135

Η ΝΕΑ ΠΤΩΧΕΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ (Ν. 4738/2020) 135

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ ΙΙΙ 143

Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΑΚΡΟΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ.....143

I. ΣΥΝΟΨΗ

Το 2021 η οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα ανέκαμψε σημαντικά, με το ρυθμό αύξησης του πραγματικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) να διαμορφώνεται σε 8,3%, σημειώνοντας μία από τις καλύτερες επιδόσεις στη ζώνη του ευρώ, αντισταθμίζοντας σε μεγάλο βαθμό την απότομη μείωση του ΑΕΠ κατά 9% το 2020 και επιβεβαιώνοντας τις προσδοκίες για μια ανάκαμψη τύπου "V". Η εξέλιξη αυτή, οι θετικές προσδοκίες τόσο για το 2022, αλλά και οι μακροπρόθεσμες οικονομικές προοπτικές, συνέβαλαν στην πρόσφατη αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδος από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης Standard and Poor's (S&P) και DBRS Morningstar,[1] με αποτέλεσμα να μειωθεί σε μία μόνο βαθμίδα η απόσταση των ελληνικών κρατικών ομολόγων από την επενδυτική βαθμίδα. Η επίτευξη του στόχου της επενδυτικής βαθμίδας θα σηματοδοτήσει το τέλος ενός κύκλου που ξεκίνησε με τη δημοσιονομική κρίση χρέους της Ελλάδας και ταυτόχρονα θα αποτελέσει ισχυρή ψήφο εμπιστοσύνης και εφαλτήριο για την προσέλκυση ξένων επενδυτών.

Ωστόσο, η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία διαμόρφωσε νέες συνθήκες, μετριάζοντας τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές ανάπτυξης. Οι πληθωριστικές πιέσεις κυρίως λόγω της ενεργειακής κρίσης αποτελούν τροχοπέδη, ενώ η αβεβαιότητα σχετικά με τη διάρκεια του πολέμου και τις επιπτώσεις του στην πραγματική οικονομία λειτουργεί αποτρεπτικά για τη λήψη οικονομικών αποφάσεων από τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά.

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα κατά τη διάρκεια του 2021 παρουσίασε βελτίωση στους τομείς της ρευστότητας, της ποιότητας των στοιχείων του ενεργητικού και της χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας. Η συνέχιση της εφαρμογής διευκολυντικής νομισματικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) διασφάλισε την απρόσκοπτη πρόσβαση του τραπεζικού τομέα σε χαμηλού κόστους ρευστότητα. Επιπρόσθετα, η πρόσφατη απόφαση[2] του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ για τη διατήρηση της αποδοχής των ελληνικών κρατικών ομολόγων ως εξασφαλίσεων στις πράξεις νομισματικής πολιτικής (σε συνδυασμό με την αποδοχή τους κατά τη διάρκεια των επανεπενδύσεων του προγράμματος Pandemic Emergency Purchase Programme - PEPP) παρά την απόσυρση των μέτρων στήριξης για την πανδημία, διαμορφώνει μεσοπρόθεσμα ευνοϊκές συνθήκες χρηματοδότησης.

Οι τράπεζες, επιταχύνοντας τις προσπάθειες προς την κατεύθυνση της εξυγίανσης των ισολογισμών τους, πέτυχαν σημαντική αποκλιμάκωση του αποθέματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ). Εντούτοις, το υφιστάμενο – και ακόμα ιδιαίτερα υψηλό – απόθεμα ΜΕΔ, σε συνδυασμό με την ενδεχόμενη δημιουργία νέων ΜΕΔ ως αποτέλεσμα της απόσυρσης των μέτρων στήριξης για την πανδημία, αποτελεί σημαντική πρόκληση. Πρόσθετο παράγοντα αβεβαιότητας αποτελούν οι επιπτώσεις του πολέμου, μέσω των εντεινόμενων πληθωριστικών πιέσεων, στην ποιότητα των δανειακών χαρτοφυλακίων των τραπεζών, λόγω της μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και της αύξησης του κόστους λειτουργίας των επιχειρήσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, το επίπεδο της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, το οποίο επηρεάζεται άμεσα από τις ενέργειες εξυγίανσης των ισολογισμών των τραπεζών και τη σταδιακή εφαρμογή του Διεθνούς Προτύπου Χρηματοοικονομικής Αναφοράς 9 (ΔΠΧΑ 9), σε συνδυασμό με τη χαμηλή ποιότητα των εποπτικών κεφαλαίων λόγω του υψηλού ποσοστού συμμετοχής της οριστικής

[1] Με ημερομηνία αναφοράς 30.4.2022, η πιστοληπτική διαβάθμιση της Ελλάδας είναι BB+ σύμφωνα με την S&P, BBH (το οποίο είναι ισοδύναμο με το BB+) σύμφωνα με την DBRS, BB σύμφωνα με τη Fitch και Ba3 σύμφωνα με τη Moody's.

[2] https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2022/html/ecb.pr220324~8b7f2ff5ea.en.html

και εκκαθαρισμένης αναβαλλόμενης φορολογικής απαίτησης (Deferred Tax Credit – DTC), καθώς και η διαρθρωτικά χαμηλή κερδοφορία, αποτελούν προκλήσεις για τον τραπεζικό τομέα. Ταυτόχρονα, πηγή προβληματισμού αποτελεί και ο κίνδυνος εκ νέου αύξησης της διασύνδεσης του τραπεζικού τομέα με το κράτος. Στο πλαίσιο αυτό, ενέργειες οι οποίες έχουν δρομολογηθεί από τις τράπεζες και στοχεύουν στην ενίσχυση της κεφαλαιακής τους βάσης αξιολογούνται θετικά στην προσπάθεια της άμβλυνσης των διαφαινόμενων πιέσεων.

Η ενίσχυση της χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας αποτελεί προϋπόθεση για τη συνέχιση της ανάκαμψης της οικονομίας και προϋποθέτει ισχυρό τραπεζικό τομέα. Συνεπώς, οι προσπάθειες αντιμετώπισης των παραπάνω προκλήσεων θα πρέπει να εντατικοποιηθούν, ώστε να ενισχυθεί σημαντικά η χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας. Στην κατεύθυνση αυτή, η ενεργοποίηση του ευρωπαϊκού Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility - RRF) δημιουργεί θετικές προοπτικές και μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην ενίσχυση της χρηματοδότησης, ώστε να μετριαστούν οι οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας και να καταστούν οι ευρωπαϊκές οικονομίες περισσότερο βιώσιμες, ανθεκτικές και καλύτερα προετοιμασμένες για τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης.

Αναδεικνύεται σταδιακά η σημασία της εφαρμογής κατάλληλης μακροπροληπτικής πολιτικής για την αποφυγή συσσώρευσης συστημικών κινδύνων, λαμβάνοντας υπόψη τις επικρατούσες συνθήκες στο μακροοικονομικό και χρηματοπιστωτικό περιβάλλον. Η εφαρμογή κατάλληλων μέτρων μακροπροληπτικής πολιτικής, κυρίως με τη μορφή κεφαλαιακών αποθεμάτων ασφαλείας σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, θα συμβάλει στη δημιουργία επαρκούς μακροπροληπτικού χώρου που θα επιδράσει θετικά στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Η παρούσα Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας καλύπτει το σύνολο του χρηματοπιστωτικού συστήματος, δίνοντας έμφαση στην ανάλυση των τραπεζικών εξελίξεων, δεδομένης της μεγάλης σημασίας του τραπεζικού τομέα για την ελληνική οικονομία, ενώ πλαισιώνεται από σειρά θεμάτων ειδικού επιστημονικού ενδιαφέροντος.

Στο Ειδικό Θέμα Ι αναλύονται οι τάσεις στις καταθέσεις την περίοδο της πανδημίας ανά θεσμικό τομέα (φυσικά πρόσωπα και επιχειρήσεις) και ανά κατηγορία μεγέθους λογαριασμών.

Στο Ειδικό Θέμα ΙΙ περιγράφονται οι αλλαγές που εισήγαγε η νέα πτωχευτική νομοθεσία (ν. 4738/2020), καθώς επιφέρει δραστική αναμόρφωση του πλαισίου αντιμετώπισης της οικονομικής αδυναμίας, συλλογικής ικανοποίησης των πιστωτών και απαλλαγής από χρέη κάθε προσώπου το οποίο αναλαμβάνει οικονομική δραστηριότητα παρέχοντας στις οικονομικές μονάδες μία δεύτερη ευκαιρία.

Στο Ειδικό Θέμα ΙΙΙ παρουσιάζονται οι κυριότερες προτάσεις που διατυπώθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου (ΕΣΣΚ), την Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (European Banking Authority – EBA) και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) στο πλαίσιο της επανεξέτασης της μακροπροληπτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) με στόχο τη βελτίωση της λειτουργίας και της αποτελεσματικότητάς της σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα.

***

Οι συνθήκες ρευστότητας του τραπεζικού τομέα συνέχισαν να βελτιώνονται το 2021, λόγω της αύξησης των καταθέσεων πελατών και της διευκολυντικής νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, που διατήρησε ευνοϊκές συνθήκες χρηματοδότησης. Επιπρόσθετα, η βελτίωση της ποιότητας του ενεργητικού των τραπεζών ενίσχυσε τη δυνατότητα πρόσβασής τους στις αγορές

χρήματος και κεφαλαίων. Η ανοδική πορεία των καταθέσεων συνεχίστηκε σε όλη τη διάρκεια του 2021, εν μέσω μείωσης των επιτοκίων καταθέσεων, με αποτέλεσμα το ύψος των καταθέσεων από επιχειρήσεις και νοικοκυριά να ανέλθει σε 180 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2021, σημειώνοντας ιστορικό υψηλό δεκαετίας.[3] Η αύξηση των καταθέσεων συνδέεται με τα δημοσιονομικά μέτρα στήριξης, ενώ η δυναμική ανάκαμψη της οικονομίας, που αποτυπώθηκε το 2021 στην αξιοσημείωτη άνοδο των ροών εξαρτημένης απασχόλησης (κυρίως στους τομείς του λιανεμπορίου και του τουρισμού) επέδρασε υποστηρικτικά στην άνοδο του πραγματικού εισοδήματος. Ταυτόχρονα, η ρευστότητα των τραπεζών συνέχισε να ενισχύεται από τη συμμετοχή τους στις στοχευμένες πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος (Targeted Longer Term Refinancing Operations - TLTROs III), καθώς και την αποδοχή των τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου ως εξασφαλίσεων στις πιστοδοτικές πράξεις του Ευρωσύστηματος και τις πρόσφατες εκδόσεις στις διεθνείς αγορές. Επισημαίνεται ότι η χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα αυξήθηκε και διαμορφώθηκε σε 50,8 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2021, έναντι 41,2 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2020.

Αντίστοιχα, το 2021 βελτιώθηκε περαιτέρω η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών. Η υποχώρηση των ΜΕΔ επιταχύνθηκε, με αποτέλεσμα στο τέλος του 2021 ο λόγος των ΜΕΔ προς το σύνολο των δανείων να διαμορφωθεί σε 12,8% (έναντι 30,1% στο τέλος του 2020) και το συνολικό απόθεμα ΜΕΔ να διαμορφωθεί σε 18,4 δισεκ. ευρώ, μειωμένο κατά 61% ή 28,8 δισεκ. ευρώ σε σχέση με το τέλος του 2020 (47,2 δισεκ. ευρώ).[4] Στο πλαίσιο αυτό, χρήζει αναφοράς ότι ήδη δύο σημαντικές τράπεζες έχουν πετύχει τον επιχειρησιακό στόχο μονοψήφιου ποσοστού ΜΕΔ με στοιχεία τέλους 2021, ενώ αναμένεται με βάση τις δρομολογηθείσες ενέργειες εξυγίανσης και διαχείρισης των ΜΕΔ να επιτευχθεί μονοψήφιο ποσοστό για το σύνολο του τραπεζικού τομέα μέχρι το τέλος του 2022. Συνολικά, η μείωση των ΜΕΔ σε σχέση με το υψηλότερο σημείο τους, που καταγράφηκε το Μάρτιο του 2016, έφθασε το 82,8% ή 88,8 δισεκ. ευρώ.

Η υποχώρηση των ΜΕΔ κατά το 2021 οφείλεται κυρίως στην ολοκλήρωση συναλλαγών πώλησης μέσω τιτλοποίησης δανείων, οι οποίες προέβλεπαν ταυτόχρονα για τρεις σημαντικές τράπεζες τον εταιρικό μετασχηματισμό τους (hive down), καθώς και σε συμφωνίες απευθείας πώλησης δανείων.[5] Οι εν λόγω συναλλαγές τιτλοποίησης αξιοποίησαν το Σχήμα Προστασίας Στοιχείων Ενεργητικού (Hellenic Asset Protection Scheme – HAPS, "Σχέδιο Ηρακλής"), για τη χορήγηση εγγύησης από το Ελληνικό Δημόσιο στους τίτλους ανώτερης διαβάθμισης (senior tranche) της τιτλοποίησης. Επισημαίνεται ότι εντός του 2021 εγκρίθηκε και η παράταση του εν λόγω προγράμματος για 18 επιπλέον μήνες,[6] με αντίστοιχη δυνατότητα χορήγησης πρόσθετων εγγυήσεων ποσού έως 12 δισεκ. ευρώ από το Ελληνικό Δημόσιο.[7] Ωστόσο, ο δείκτης των ΜΕΔ ως προς το σύνολο των δανείων είναι ακόμη ιδιαίτερα υψηλός και πολλαπλάσιος του ευρωπαϊκού μέσου

[3] Επισημαίνεται ότι το Μάρτιο του 2022 οι καταθέσεις παρουσίασαν μικρή κάμψη σε μηνιαία βάση.

[4] Με στοιχεία εντός ισολογισμού.

[5] Αναλυτική περιγραφή των διενεργηθεισών τιτλοποιήσεων παρατίθεται στο Πλαίσιο V.1: Οι τιτλοποιήσεις ως εργαλείο μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων των τραπεζών (ΜΕΔ).

[6] Η αρχική του λήξη είχε καθοριστεί για τον Απρίλιο του 2021.

[7] Το αρχικό ανώτατο εγκεκριμένο ποσό του HAPS ήταν 12 δισεκ. ευρώ, ενώ με στοιχεία τέλους του 2021 οι χορηγηθείσες εγγυήσεις ανέρχονται στο ποσό των 18,7 δισεκ. ευρώ.

όρου (Δεκέμβριος 2021: 2,0%[8]). Συνεπώς, οι τράπεζες οφείλουν να εντατικοποιήσουν τις προσπάθειες αποκλιμάκωσης του υφιστάμενου αποθέματος, ιδίως υπό το πρίσμα των προκλήσεων που αναδεικνύονται.

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία με την ενεργειακή κρίση που πυροδότησε έχει επιτείνει τις πληθωριστικές πιέσεις, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και το κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων. Με δεδομένη την αβεβαιότητα που περιβάλλει την εξέλιξη και τη διάρκεια του πολέμου, σε συνδυασμό με την απόσυρση των εναπομεινάντων μέτρων στήριξης των δανειοληπτών για την προστασία από την πανδημία εντός του 2022,[9] καθίσταται σαφές ότι δεν μπορεί να αποκλειστεί η δημιουργία νέων ΜΕΔ, ιδίως αν η γεωπολιτική κρίση παραταθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα ή κλιμακωθεί περαιτέρω. Στην περίπτωση αυτή, η συνεπής αποτύπωση των νέων ΜΕΔ στους ισολογισμούς των τραπεζών κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική.

***

Οι δείκτες ανθεκτικότητας των ελληνικών τραπεζικών ομίλων υποχώρησαν το 2021, επηρεασμένοι κυρίως από την εφαρμογή των στρατηγικών μείωσης των ΜΕΔ. Συγκεκριμένα, οι ελληνικές τράπεζες κατέγραψαν το 2021 υψηλές ζημιές μετά από φόρους και διακοπτόμενες δραστηριότητες ύψους 4,8 δισεκ. ευρώ, έναντι ζημιών 2,1 δισεκ. ευρώ το 2020, κυρίως λόγω των ζημιών από την πώληση χαρτοφυλακίων ΜΕΔ. Τα λειτουργικά έσοδα των ελληνικών τραπεζών μειώθηκαν κατά 10,4% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, εξαιτίας της υποχώρησης των καθαρών εσόδων από τόκους και των εσόδων από χρηματοοικονομικές πράξεις. Ωστόσο, τα καθαρά έσοδα από προμήθειες και τα λοιπά έσοδα αυξήθηκαν. Όσον αφορά τα λειτουργικά έξοδα, αυξήθηκαν οριακά, καθώς επιβαρύνθηκαν περαιτέρω από έκτακτα έξοδα, όπως οι προβλέψεις για προγράμματα οικειοθελούς αποχώρησης προσωπικού, τα έξοδα εταιρικού μετασχηματισμού, καθώς και από την απομείωση υπεραξίας και άυλων περιουσιακών στοιχείων. Συνολικά, χρήζει αναφοράς ότι σημαντικό μέρος της κερδοφορίας των τραπεζών για το 2021 προήλθε από μη επαναλαμβανόμενα κέρδη (one-offs).

Η επιτάχυνση της εξυγίανσης του ισολογισμού των πιστωτικών ιδρυμάτων μέσω της πώλησης χαρτοφυλακίων ΜΕΔ είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους πιστωτικού κινδύνου (cost of credit risk). Αναλυτικότερα, το 2021 σχηματίστηκαν προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο συνολικού ύψους 8,5 δισεκ. ευρώ, έναντι 5,6 δισεκ. ευρώ το 2020. Από αυτές, 7,2 δισεκ. ευρώ σχετίζονται με την πώληση χαρτοφυλακίων ΜΕΔ από δύο σημαντικές τράπεζες.

Η κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών τραπεζικών ομίλων υποχώρησε το 2021 έναντι του 2020 κυρίως εξαιτίας των ζημιών που προέκυψαν από την πώληση χαρτοφυλακίων μη εξυπηρετούμενων δανείων και την εφαρμογή των μεταβατικών διατάξεων του ΔΠΧΑ 9, που υπεραντιστάθμισαν τη θετική επίδραση από τις ενέργειες κεφαλαιακής ενίσχυσης που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του 2021. Συγκεκριμένα, ο Δείκτης Κεφαλαίου Κοινών Μετοχών της Κατηγορίας 1 (Common Equity Tier 1 ratio – CET1 ratio) σε ενοποιημένη βάση μειώθηκε σε 12,6% το Δεκέμβριο του 2021 από 15% το Δεκέμβριο του 2020, και ο Συνολικός Δείκτης Κεφαλαίου (Total Capital Ratio – TCR) σε 15,2% από 16,6%, αντίστοιχα. Οι δείκτες αυτοί υπολείπονται σημαντικά

[8] Πηγή: Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών, Risk Dashboard, Q4 2021 EBA Dashboard - Q4 2021 for publication.pdf (europa.eu),

[9] Σύμφωνα με στοιχεία των σημαντικών τραπεζών για το Δεκέμβριο του 2021, δάνεια ύψους περίπου 9,4 δισεκ. ευρώ βρίσκονταν ακόμα υπό καθεστώς προστασίας, αξιοποιώντας τα κυβερνητικά μέτρα στήριξης για τη πανδημία (προγράμματα Γέφυρα I και II, step up).

του μέσου όρου των πιστωτικών ιδρυμάτων υπό την άμεση εποπτεία της ΕΚΤ στην Τραπεζική Ένωση (δείκτες CET1 15,5% και TCR 19,5% το Δεκέμβριο του 2021). Ενσωματώνοντας την πλήρη επίδραση του ΔΠΧΑ 9, fully loaded), ο Δείκτης CET1 των ελληνικών τραπεζικών ομίλων διαμορφώθηκε σε 10,7% και ο Συνολικός Δείκτης Κεφαλαίου σε 13,4%.

Επιπλέον, η ποιότητα των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων των ελληνικών τραπεζών επιδεινώθηκε περαιτέρω, καθώς το 2021 οι οριστικές και εκκαθαρισμένες αναβαλλόμενες φορολογικές απαιτήσεις (Deferred Tax Credits – DTCs) ανέρχονταν σε 14,4 δισεκ. ευρώ, αντιπροσωπεύοντας το 63% των συνολικών εποπτικών ιδίων κεφαλαίων (από 53% το 2020). Το ποσοστό αυτό ανέρχεται μάλιστα σε 73% των συνολικών εποπτικών ιδίων κεφαλαίων εάν λάβουμε υπόψη την πλήρη επίδραση του ΔΠΧΑ 9 (από 63% το 2020). Επιπρόσθετα, αναβαλλόμενες φορολογικές απαιτήσεις (Deferred Tax Assets – DTAs) ύψους 1,7 δισεκ. ευρώ περιλαμβάνονται στα εποπτικά ίδια κεφάλαια των τραπεζικών ομίλων (αφού λάβουμε υπόψη την πλήρη επίδραση του ΔΠΧΑ 9), αποτελώντας περίπου το 8% των συνολικών εποπτικών ιδίων κεφαλαίων τους. Σημειώνεται ότι, αν και αναβαλλόμενες φορολογικές απαιτήσεις (DTAs) ύψους 5,1 δισεκ. ευρώ δεν περιλαμβάνονται στα εποπτικά ίδια κεφάλαια των τραπεζών, η επίτευξη επαρκούς μελλοντικής κερδοφορίας είναι απαραίτητη προκειμένου να μην αποτελέσουν κίνδυνο για την κεφαλαιακή βάση της τράπεζας σε μεσομακροπρόσθεσμο ορίζοντα.

***

Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της ως μακροπροληπτικής αρχής, η Τράπεζα της Ελλάδος παρακολουθεί τις εξελίξεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και εντοπίζει πιθανούς συστημικούς κινδύνους. Ειδικότερα, αξιολογεί ανά τρίμηνο τη σοβαρότητα του κυκλικού συστημικού κινδύνου και την καταλληλότητα του ποσοστού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας για την Ελλάδα και καθορίζει ή προσαρμόζει το ποσοστό αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας (Countercyclical Capital Buffer – CCyB), εφόσον αυτό είναι αναγκαίο. Για το 2021 και τα δύο πρώτα τρίμηνα του 2022, το ποσοστό αυτό διατηρήθηκε στο 0%, το χαμηλότερο δυνατό επίπεδο, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν ενδείξεις υπέρμετρης πιστωτικής επέκτασης. Επίσης, η Τράπεζα της Ελλάδος προσδιόρισε τα λοιπά συστημικά σημαντικά ιδρύματα (Other Systemically Important Institutions – O-SII) στην Ελλάδα για το έτος 2021, εφαρμόζοντας τις σχετικές κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών, και καθόρισε το ποσοστό του αποθέματος ασφαλείας O-SII για το έτος 2022 σε 0,75%.

***

Το 2021 η χρηματοοικονομική κατάσταση της ασφαλιστικής αγοράς δεν παρουσίασε σημαντική μεταβολή. Ωστόσο, η επί μακρόν διατήρηση του περιβάλλοντος χαμηλών επιτοκίων, καθώς και οι επιπτώσεις της πανδημίας επέσπευσαν τις αποφάσεις των διοικήσεων των ασφαλιστικών επιχειρήσεων για την υλοποίηση συγχωνεύσεων και εξαγορών. Οι κίνδυνοι των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, όπως αποτυπώνονται στην κεφαλαιακή απαίτηση φερεγγυότητας, δεν παρουσίασαν σημαντικές μεταβολές συγκριτικά με το προηγούμενο έτος. Εντούτοις, πολλές από τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις εξετάζουν εκ νέου το πλαίσιο διαμόρφωσης των επιχειρηματικών τους μοντέλων και ανακατανομής των επενδύσεών τους, ώστε να αντιμετωπίσουν γνωστούς και αναδυόμενους κινδύνους. Στο πλαίσιο αυτό η διατήρηση της βιωσιμότητας των χαρτοφυλακίων τους συνδέεται με την επανεξέταση τόσο του μακροοικονομικού περιβάλλοντος όσο και της αντιμετώπισης των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

Η απρόσκοπτη λειτουργία των υποδομών της χρηματοπιστωτικής αγοράς, δηλαδή των συστημάτων πληρωμών, εκκαθάρισης και διακανονισμού των συναλλαγών, συνέβαλε θετικά στη σταθερότητα του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος μέσω της αποτελεσματικής διεκπεραίωσης των συναλλαγών. Όσον αφορά τα χρησιμοποιούμενα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής, το 2021 η χρήση τους παρέμεινε αυξημένη σε όρους αριθμού και αξίας συναλλαγών.

Στην Ελλάδα λειτουργούν σήμερα είκοσι τρείς (23) Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ). Οι εταιρίες αυτές διαχειρίζονται για λογαριασμό των πιστωτικών ιδρυμάτων και για λογαριασμό των Εταιριών Απόκτησης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις[10] ανοίγματα ύψους 123 δισεκ. ευρώ, συμπεριλαμβανομένων των μη λογιστικοποιημένων τόκων. Τα ανοίγματα αυτά αφορούν σε ποσοστό 84% ανοίγματα σε καθυστέρηση.

Παρά την αύξηση του ποσοστού ρευστοποιήσεων και αποπληρωμών των δανείων κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2021, είναι σημαντική η παρακολούθηση της εξέλιξης των δανείων που διαχειρίζονται οι εν λόγω εταιρίες, ώστε να διαπιστωθεί η αποτελεσματικότητα της διαχείρισής τους. Ειδικότερα, κρίνεται σκόπιμο οι ΕΔΑΔΠ να αξιοποιήσουν αποτελεσματικά τις αδρανείς εμπράγματες εξασφαλίσεις για τους "μη βιώσιμους" πελάτες, οι οποίες θα πρέπει να διατεθούν εκ νέου σε παραγωγικές χρήσεις, και για τους "βιώσιμους πελάτες" να προσφέρουν μια αποτελεσματική λύση αναδιάρθρωσης που θα διασφαλίζει υγιή χρηματοοικονομικά μεγέθη και θα διευκολύνει την επανένταξη των δανείων τους, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, στους ισολογισμούς των πιστωτικών ιδρυμάτων.

***

Η ελληνική οικονομία προβλέπεται το 2022 να συνεχίσει να αναπτύσσεται, αλλά με χαμηλότερο ρυθμό. Η έξαρση της οικονομικής αβεβαιότητας λόγω του υψηλού και επίμονου πληθωρισμού, αλλά και της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία, μετριάζει τις προσδοκίες των οικονομικών μονάδων και επηρεάζει αρνητικά τις αποφάσεις τους. Η κατανάλωση, οι επενδύσεις και οι εξαγωγές θα συνεχίσουν να συμβάλλουν θετικά αν και η αρνητική επίδραση του πληθωρισμού στο πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών θα περιορίσει την αύξηση της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης. Το αυξημένο κόστος παραγωγής και η χαμηλότερη κατανάλωση ενδέχεται να επηρεάσουν αρνητικά την κερδοφορία των επιχειρήσεων και, μαζί με τη γενικευμένη αβεβαιότητα, να οδηγήσουν σε αναβολή ή και ματαίωση επενδυτικών αποφάσεων.

Στον αντίποδα των αρνητικών αυτών παραμέτρων, το ευρωπαϊκό μέσο ανάκαμψης Next Generation EU (NGEU) αναμένεται μέσα στο 2022 να χρηματοδοτήσει την υλοποίηση σημαντικών επενδυτικών έργων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, συμβάλλοντας θετικά στη διατήρηση της οικονομικής ανάπτυξης.

Ο τραπεζικός τομέας καλείται να προσαρμοστεί σε ένα εξαιρετικά ευμετάβλητο περιβάλλον προκειμένου να διασφαλίσει την ομαλή χρηματοδότηση της οικονομίας. Η ανάγκη για αποτελεσματική διαχείριση των προκλήσεων που καλείται να αντιμετωπίσει δεν επιτρέπει περιθώρια εφησυχασμού.

Πρώτον, το υψηλό απόθεμα ΜΕΔ. Η αποκλιμάκωση του αποθέματος ΜΕΔ που έχει συντελεστεί στον τραπεζικό τομέα είναι ιδιαίτερα σημαντική, εντούτοις ο λόγος των ΜΕΔ προς το σύ-

[10] Άρθρο 1 του ν. 4354/2015.

νολο των δανείων (Δεκέμβριος 2021: 12,8%) παραμένει υψηλός και πολλαπλάσιος του ευρωπαϊκού μέσου όρου (Δεκέμβριος 2021: 2%[11]). Η επίτευξη των επιχειρησιακών στόχων των τραπεζών θα οδηγήσει τον εν λόγω δείκτη σε μονοψήφιο ποσοστό μέχρι το τέλος του 2022 και θα σηματοδοτήσει σε μεγάλο βαθμό την επιτυχή ολοκλήρωση μίας πολύχρονης προσπάθειας. Ωστόσο, υπό το πρίσμα των γεωπολιτικών αναταραχών, με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και τη σοβούσα ενεργειακή κρίση να έχουν τροφοδοτήσει τις πληθωριστικές πιέσεις που εμφανίζονται πλέον σε όλο το φάσμα των αγαθών και υπηρεσιών, είναι σαφές ότι δευτερογενώς θα υπάρξουν επιδράσεις στην ποιότητα των στοιχείων του ενεργητικού του τραπεζικού τομέα. Η τελική επίδραση στη χρηματοοικονομική κατάσταση των νοικοκυριών και επιχειρήσεων στην παρούσα χρονική συγκυρία δεν μπορεί να εκτιμηθεί με ακρίβεια, αποτελεί όμως σαφώς πηγή ανησυχίας.

Δεύτερον, η χαμηλή οργανική κερδοφορία. Η αύξηση της οργανικής κερδοφορίας και η συνακόλουθη δημιουργία εσωτερικού κεφαλαίου αποτελούν προϋπόθεση όχι μόνο για την ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας, αλλά και για τη συνολική ενδυνάμωση του τραπεζικού τομέα. Με δεδομένη την επίδραση στην κερδοφορία των τραπεζών λόγω των συνεχιζόμενων προσπαθειών εξυγίανσης των ισολογισμών τους, καθίσταται σαφές ότι η βελτίωσή της είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ενίσχυση της χρηματοδότησης. Η απόσυρση των έκτακτων διευκολυντικών μέτρων νομισματικής πολιτικής που ελήφθησαν από την ΕΚΤ για τον περιορισμό των επιπτώσεων της πανδημίας θα επιβαρύνει τα έξοδα τόκων, ενώ πρόσθετη επιβάρυνση θα προκύψει και από τις ανάγκες για την έκδοση ομολόγων (Additional Tier 1, Tier 2 και κυρίου χρέους) για την κάλυψη εποπτικών απαιτήσεων, συμπεριλαμβανομένων των ελάχιστων απαιτήσεων ιδίων κεφαλαίων και επιλέξιμων υποχρεώσεων (MREL). Ενέργειες οι οποίες στοχεύουν στον περιορισμό του λειτουργικού κόστους, όπως η επιτάχυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού των τραπεζών (digitalisation), θα αμβλύνουν την τελική επίδραση στο λειτουργικό αποτέλεσμα.

Τρίτον, το ύψος της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών σε συνδυασμό με τη χαμηλή ποιότητα των εποπτικών τους κεφαλαίων. Η κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα, ωστόσο υφίστανται σημαντικές προκλήσεις οι οποίες σχετίζονται με το κόστος υλοποίησης της στρατηγικής τους για τη μείωση των υφιστάμενων ΜΕΔ και το σχηματισμό επαρκών προβλέψεων για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου από τυχόν νέα ΜΕΔ, καθώς και με τη σταδιακή εφαρμογή του ΔΠΧΑ 9 και την ανάγκη ενίσχυσης του διαμεσολαβητικού τους ρόλου μέσω της χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας. Στο πλαίσιο αυτό η υφιστάμενη συμμετοχή των οριστικών και εκκαθαρισμένων αναβαλλόμενων φορολογικών απαιτήσεων (DTCs), που ήδη βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα, αναμένεται να ενισχυθεί.

Στο τομέα της ενίσχυσης της χρηματοδότησης, οι τράπεζες έχουν στηρίξει διαχρονικά την ελληνική οικονομία, ακόμα και σε περιόδους κρίσης, αξιοποιώντας τα μέτρα στήριξής τους, τόσο μέσω κρατικών κεφαλαιοποιήσεων όσο και κρατικών εγγυήσεων. Συνεπώς, οι πόροι του Ταμείου Ανάκαμψης, σε συνδυασμό με την παροχή πρόσθετης χρηματοδότησης από τις τράπεζες, θα συμβάλουν στη στήριξη της οικονομίας και την επίτευξη διατηρήσιμων ρυθμών ανάπτυξης σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Καθίσταται σαφές ότι συνολικά η χρηματοδότηση θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό και από την ύπαρξη αξιόλογων επενδυτικών σχεδίων με βιώσιμα χαρακτηριστικά.

[11] Πηγή: Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών, Risk Dashboard, EBA Dashboard - Q4 2021 for publication.pdf (europa.eu),

Κατά συνέπεια, οι τράπεζες οφείλουν να επιταχύνουν την υλοποίηση των επιχειρησιακών τους σχεδίων σχετικά με τη χρηματοδότηση υγιών επιχειρήσεων, σε συνδυασμό με το Ταμείο Ανάκαμψης, αλλά και νοικοκυριών, εφαρμόζοντας συνετά πιστοδοτικά κριτήρια. Παράλληλα, καλούνται να αναπτύξουν περαιτέρω εναλλακτικές πηγές εσόδων στο πλαίσιο της αποτελεσματικής διαχείρισης αποταμιευτικών πόρων. Στην κατεύθυνση αυτή μπορεί να συμβάλει η επιτάχυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η ανάπτυξη ενός διατηρήσιμου επιχειρηματικού υποδείγματος που θα επιτρέπει την επίτευξη ενός ικανοποιητικού επιπέδου οργανικής κερδοφορίας θα ενισχύσει την ικανότητα του τραπεζικού τομέα να απορροφά τις επιπτώσεις ενδεχόμενων αναταράξεων (είτε ενδογενών, είτε εξωγενών) και θα συμβάλει στη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

II. ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΓΟΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

1. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Η οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα ανέκαμψε με ταχείς ρυθμούς το 2021 καθώς τα περισσότερα μέτρα περιορισμού της COVID-19 άρθηκαν και επανήλθε η κανονικότητα στην οικονομία. Η ανάκαμψη οφείλεται κυρίως στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης και του διαθέσιμου εισοδήματος, του ακαθάριστου σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου και των καθαρών εξαγωγών. Από τη μεριά της προσφοράς, ο τουριστικός τομέας ανέκτησε σημαντικό μέρος από τις απώλειες του 2020, ενώ σημαντική συνεισφορά είχαν και οι κλάδοι της βιομηχανίας και των κατασκευών. Οι προσδοκίες των επιχειρήσεων διατηρήθηκαν σε υψηλά επίπεδα σε όλη τη διάρκεια του έτους, αν και ο δείκτης εμπιστοσύνης των καταναλωτών κατέγραψε επιδείνωση το δεύτερο εξάμηνο, ενδεχομένως αντανακλώντας την ανησυχία πολλών νοικοκυριών σχετικά με την εξέλιξη της πανδημίας και την ανοδική τάση των τιμών. Ο Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών (PMI) σημείωσε μεγάλη βελτίωση, αντανακλώντας τις αυξημένες επιδόσεις της μεταποίησης. Η απασχόληση αυξήθηκε, ιδιαίτερα το δεύτερο μισό του έτους, ενώ ο γενικός πληθωρισμός κατέγραψε θετικό μέσο ετήσιο ρυθμό, κυρίως λόγω της αύξησης των τιμών της ενέργειας, των πρώτων υλών και των τροφίμων σε διεθνές επίπεδο.

Πίνακας ΙΙ.1 Το ΑΕΠ και οι κύριες συνιστώσες του (2017 – β΄ τρίμηνο 2021)

Ποσοστιαίες μεταβολές (σταθερές αγοραίες τιμές 2015, εποχικά διορθωμένα στοιχεία)

	2018	2019	2020	2021	α΄ τρίμ. 2021	β΄ τρίμ. 2021	γ΄ τρίμ. 2021	δ΄ τρίμ. 2021
Ιδιωτική κατανάλωση	1,7	1,8	-7,9	7,8	-4,5	14,6	10,8	9,7
Δημόσια δαπάνη	-3,5	1,7	2,6	3,7	5,0	5,9	5,6	-0,8
Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	-4,3	-3,3	-0,3	19,6	14,6	19,3	19,3	24,1
Κατοικίες	22,5	16,9	14,6	26,5	28,7	11,6	70,2	5,9
Άλλες κατασκευές	-15,9	-21,9	0,2	4,8	8,8	4,8	7,4	-7,7
Εξοπλισμός	-0,4	3,0	-4,8	34,0	17,5	29,0	23,1	69,3
Εγχώρια ζήτηση	**1,4**	**1,1**	**-3,5**	**7,1**	**-0,6**	**13,2**	**10,7**	**9,0**
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	9,1	4,9	-21,5	21,9	-2,0	25,9	49,4	24,1
Εξαγωγές αγαθών	9,7	2,0	4,2	9,7	9,0	17,0	9,6	4,1
Εξαγωγές υπηρεσιών	8,6	7,4	-42,6	38,1	-15,8	50,1	97,7	63,2
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	8,1	3,1	-7,6	16,1	-5,4	20,9	19,4	33,2
Εισαγωγές αγαθών	7,1	2,0	-4,3	13,7	-3,2	17,6	12,2	29,8
Εισαγωγές υπηρεσιών	11,1	6,2	-17,2	23,4	-12,7	30,1	41,6	43,4
Πραγματικό ΑΕΠ σε τιμές αγοράς	**1,7**	**1,8**	**-9,0**	**8,3**	**-1,4**	**15,1**	**11,4**	**7,7**

Πηγές: Ελληνική Στατιστική Αρχή και Τράπεζα της Ελλάδος.

Πιο συγκεκριμένα, το ΑΕΠ σημείωσε αύξηση το 2021 κατά 8,3% σε σχέση με το 2020, καθώς τα δημοσιονομικά μέτρα στήριξης, η πρόοδος του εμβολιαστικού προγράμματος, η προσαρμογή των καταναλωτών και των επιχειρήσεων στις έκτακτες συνθήκες, αλλά και η σημαντική ανάκαμψη του τουριστικού τομέα, συνέβαλαν στην επανεκκίνηση της οικονομίας ήδη από το β΄ τρίμηνο του 2021. Η ιδιωτική κατανάλωση ενισχύθηκε κατά 7,8%, καθώς υποστηρίχθηκε από την αποδέσμευση της αναβληθείσας κατανάλωσης των νοικοκυριών, αλλά και από την άνοδο του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματός τους, ενώ και η δημόσια κατανάλωση αυξήθηκε κατά 3,7%.

Ο ακαθάριστος σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου αυξήθηκε κατά 19,6% το 2021 ως αποτέλεσμα της σημαντικής αύξησης των επενδύσεων σε πάγια εξοπλισμού, κυρίως της κατηγορίας "μηχανολογικός εξοπλισμός – οπλικά συστήματα" κατά 41,1%. Παράλληλα, και οι άλλες κατηγορίες παγίων εξοπλισμού σημείωσαν αξιοσημείωτη αύξηση (μεταφορικός εξοπλισμός – οπλικά συστήματα: 31,9%, εξοπλισμός ΤΠΕ: 18,1%,). Σημαντική αύξηση κατά 26,5% σημείωσαν οι επενδύσεις σε κατοικίες, ενώ οι άλλες κατασκευές επίσης αυξήθηκαν κατά 4,8%.

Οι εξαγωγές παρουσίασαν αύξηση κατά 21,9% το 2021, κυρίως λόγω της αύξησης των εξαγωγών υπηρεσιών κατά 38,1% χάρη στην ανάκαμψη της τουριστικής κίνησης, ενώ και οι εξαγωγές αγαθών ενισχύθηκαν κατά 9,7%. Οι εισαγωγές σημείωσαν άνοδο κατά 16,1% λόγω της αύξησης τόσο των εισαγωγών αγαθών όσο και των εισαγωγών υπηρεσιών, ως αποτέλεσμα της ισχυρής ζήτησης και της ανάκαμψης του διεθνούς εμπορίου.

Από την πλευρά της προσφοράς, η συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία αυξήθηκε κατά 7,5% το 2021. Η ισχυρή ανάπτυξη οφείλεται στο σύνολο σχεδόν των οικονομικών κλάδων, καθώς ο κλάδος "χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορά και αποθήκευση, υπηρεσίες παροχής καταλύματος και υπηρεσίες εστίασης" αυξήθηκε κατά 19,4%, οι "επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες" αυξήθηκαν κατά 11,7%, ενώ τόσο η βιομηχανία όσο και οι κατασκευές σημείωσαν άνοδο κατά 10,3%.

Το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών το 2021 διαμορφώθηκε σε 10,6 δισεκ. ευρώ (5,8% του ΑΕΠ), έναντι 11,0 δισεκ. ευρώ το 2020 (6,6% του ΑΕΠ). Οι κυριότεροι παράγοντες που συνέβαλαν στη βελτίωση αυτή ήταν η συνεχιζόμενη ανοδική πορεία των εξαγωγών αγαθών, η ανάκαμψη της τουριστικής δραστηριότητας και των σχετικών εισπράξεων, καθώς και η αύξηση των καθαρών εισπράξεων από θαλάσσιες μεταφορές. Αντίθετα, το έλλειμμα του ισοζυγίου αγαθών αυξήθηκε, παρά τη συνεχιζόμενη ανοδική πορεία των εξαγωγών, καθώς οι εισαγωγές αυξήθηκαν περισσότερο από τις εξαγωγές σε απόλυτο μέγεθος για να καλύψουν τις ανάγκες της παραγωγής, αλλά και εκείνες που προέκυψαν από την ενίσχυση της κατανάλωσης και των επενδύσεων. Τέλος, οι ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα το 2021 σημείωσαν σημαντική άνοδο και διαμορφώθηκαν σε 5,1 δισεκ. ευρώ (2,8% του ΑΕΠ).

Η αγορά εργασίας ανέκαμψε σημαντικά, ιδιαίτερα τους τελευταίους 8 μήνες του έτους. Πιο συγκεκριμένα, η συνολική απασχόληση αυξήθηκε κατά 1,4% παρά τη σημαντική υποχώρηση που σημειώθηκε το α΄ τρίμηνο του 2021. Η μισθωτή απασχόληση αυξήθηκε επίσης κατά 1,4%, ενώ τα στοιχεία του πληροφοριακού συστήματος ΕΡΓΑΝΗ δείχνουν ότι δημιουργήθηκαν 133.082 νέες θέσεις εργασίας, έναντι 93.003 το 2020. Κατά συνέπεια, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε το 2021 στο 14,7% από 16,3% το 2020, ενώ υποχώρηση σημειώθηκε τόσο στο ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας (9,3%, έναντι 10,8% το 2020) όσο και στο ποσοστό ανεργίας των νέων ηλικίας 20-

29 ετών (27,7%, έναντι 29,5% το 2020). Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Φεβρουάριος 2022) δείχνουν επιτάχυνση της απασχόλησης και παράλληλα σημαντική επιστροφή εργαζομένων στη δεξαμενή του εργατικού δυναμικού.

Στο πλαίσιο της ενίσχυσης της απασχόλησης και της στήριξης των εισοδημάτων, εφαρμόζονται το 2022 τα ακόλουθα μέτρα: (α) παράταση έως το Μάιο του 2022 του προγράμματος ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ, (β) επέκταση των αναστολών συμβάσεων εργασίας στους κλάδους της εστίασης, του αθλητισμού και του πολιτισμού και (γ) παράταση της μείωσης των ασφαλιστικών εισφορών κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες. Επιπλέον, σε συνέχεια της αύξησης του κατώτατου μισθού κατά 2% από την 1η Ιανουαρίου 2022 (από 650 ευρώ σε 663 ευρώ μηνιαίως), και της επιπρόσθετης αύξησης από την 1η Μαΐου 2022 (από 663 ευρώ σε 713 ευρώ μηνιαίως), βελτιώνεται το εισόδημα των χαμηλόμισθων και ενισχύεται το διαθέσιμο εισόδημα και η ιδιωτική κατανάλωση.

Ο πληθωρισμός, όπως μετρείται από τον Εναρμονισμένο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ), επανήλθε το 2021 σε θετικό έδαφος, καταγράφοντας μέσο ετήσιο ρυθμό 0,6% μετά την απότομη υποχώρησή του το 2020 (-1,3%). Αντιθέτως, ο πυρήνας του πληθωρισμού (ΕνΔΤΚ εξαιρουμένων των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής και της ενέργειας) παρέμεινε σε αρνητικό έδαφος και το 2021. Οι σημαντικές αυξήσεις των τελευταίων μηνών στα ενεργειακά αγαθά και στα είδη διατροφής οδήγησαν τον ΕνΔΤΚ σε υψηλά επίπεδα, που αναμένεται να διατηρηθούν για όλο το 2022.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος το πραγματικό ΑΕΠ θα συνεχίσει να αυξάνεται και το 2022 αλλά με χαμηλότερο ρυθμό. Ο πόλεμος στην Ουκρανία δημιουργεί προβλήματα ενεργειακού εφοδιασμού, αυξάνει τις τιμές των ενεργειακών αγαθών και περιβάλλει τις μακροοικονομικές προβλέψεις με έντονη αβεβαιότητα. Η κατανάλωση, οι επενδύσεις και οι εξαγωγές θα συνεχίσουν να συμβάλλουν θετικά ενώ αναμένεται σημαντική επιτάχυνση του μέσου πληθωρισμού για το σύνολο του έτους.

2. ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Το 2021 επετεύχθη σημαντική αποκλιμάκωση τόσο του πρωτογενούς ελλείμματος και του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ, μεγαλύτερη απ' ότι αναμενόταν στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2022, λόγω κυρίως της μεγαλύτερης επιτάχυνσης της οικονομικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με την πρώτη κοινοποίηση των δημοσιονομικών στοιχείων της περιόδου 2018-2021 από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) στο πλαίσιο της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος τον Απρίλιο του 2022, το πρωτογενές έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης για το 2021 μειώθηκε σε 5,0% του ΑΕΠ, έναντι 7,2% του ΑΕΠ το 2020 και έναντι πρόβλεψης 6,2% του ΑΕΠ, και το δημόσιο χρέος το 2021 μειώθηκε σε 193,3% του ΑΕΠ, από 206,3% του ΑΕΠ το 2020 και έναντι πρόβλεψης 197,1% του ΑΕΠ, χάρη στη βελτίωση της οικονομικής δραστηριότητας.

Το 2022, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σταθερότητας 2022, προβλέπεται επιπλέον μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος σε 2,0% του ΑΕΠ και περιορισμός του δημόσιου χρέους σε 180,2% του ΑΕΠ, λόγω της σημαντικής μείωσης των μέτρων για την αντιμετώπιση της πανδημίας και της περαιτέρω βελτίωσης της οικονομικής δραστηριότητας. Ειδικότερα, για το 2022, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σταθερότητας 2022, προβλέπεται ότι το ύψος των μέτρων θα περιοριστεί σημαντικά σε 4,1 δισεκ. ευρώ (ή 2,1% του ΑΕΠ), έναντι 16 δισεκ. ευρώ (ή 8,8% του ΑΕΠ) το 2021, λόγω της παύσης του μεγαλύτερου μέρους των παρεμβάσεων.

Το πρώτο διάστημα του 2022 παρατηρήθηκε αύξηση των επιτοκίων διεθνώς εξαιτίας της λιγότερο διευκολυντικής νομισματικής πολιτικής των μεγαλύτερων κεντρικών τραπεζών στην προσπάθειά τους να αναχαιτίσουν τις έντονες πληθωριστικές πιέσεις. Στο πλαίσιο αυτού του γενικευμένου φαινομένου, αυξήθηκαν οι αποδόσεις των ελληνικών ομολόγων, τα οποία εμφάνισαν μεγαλύτερη ευαισθησία στη διεθνή μεταβλητότητα σε σύγκριση με τους αντίστοιχους τίτλους των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, λόγω της χαμηλότερης πιστοληπτικής τους διαβάθμισης αλλά και του περιορισμένου βάθους της αγοράς των ελληνικών τίτλων. Παρ' όλα αυτά, το Ελληνικό Δημόσιο διατήρησε την εκδοτική του δραστηριότητα το πρώτο τετράμηνο του 2022 και δύο οργανισμοί αξιολόγησης (DBRS και S&P) αναβάθμισαν την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας, η οποία έφθασε μόλις μία βαθμίδα κάτω από την επενδυτική.

Στις 24.03.2022 η ΕΚΤ αποφάσισε να συνεχίσει να επιτρέπει στις εθνικές κεντρικές τράπεζες να αποδέχονται ως εξασφαλίσεις στις πράξεις αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος τα ελληνικά κρατικά ομόλογα, τα οποία δεν πληρούν την ελάχιστη απαίτηση πιστοληπτικής διαβάθμισης του Ευρωσυστήματος, αλλά πληρούν όλα τα άλλα ισχύοντα κριτήρια επιλεξιμότητας, για τουλάχιστον όσο διάστημα συνεχίζονται οι επανεπενδύσεις των ομολόγων αυτών στο πλαίσιο του PEPP οι οποίες θα διαρκέσουν τουλάχιστον έως το τέλος του 2024. Επιπρόσθετα, το Δ.Σ. της ΕΚΤ υπογράμμισε ότι διατηρεί το θεσμοθετημένο δικαίωμα, σύμφωνα με τη διακριτική του ευχέρεια στο πλαίσιο άσκησης της νομισματικής πολιτικής και εφόσον το κρίνει ορθό, να μη δεσμεύεται από τις διαβαθμίσεις των οργανισμών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας, αποφεύγοντας έτσι τη μηχανιστική εξάρτηση από τις διαβαθμίσεις αυτές.

Βαίνοντας προς την έξοδο από το καθεστώς ενισχυμένης εποπτείας, το 2022 αποτελεί κρίσιμο έτος για τη δημοσιονομική πολιτική και τη διαφύλαξη της δημοσιονομικής αξιοπιστίας η οποία επιτεύχθηκε την περίοδο πριν την πανδημία. Οι δημοσιονομικές επιδόσεις της Ελλάδος και η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών της αποτελούν κρίσιμους παράγοντες της πιστοληπτικής αξιολόγησης της ελληνικής οικονομίας, πολύ περισσότερο από ό,τι για άλλες ευρωπαϊκές χώρες, καθώς η Ελλάδα υπολείπεται ακόμη της επενδυτικής βαθμίδας και συνεπώς παρουσιάζει συγκριτικά μεγαλύτερη ευαισθησία στη μεταβλητότητα των αγορών. Επομένως, πρέπει να αντιμετωπιστεί το δημοσιονομικό βάρος των έκτακτων μέτρων στήριξης και του αυξημένου όγκου του δημόσιου χρέους, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη ότι σταδιακά αντιστρέφονται οι ευνοϊκές συνθήκες χαμηλού κόστους χρηματοδότησης. Κατά συνέπεια, με την επάνοδο της οικονομίας σε πλήρη λειτουργία και τη σταδιακή άρση όλων των μέτρων περιορισμού της οικονομικής δραστηριότητας, η διασφάλιση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας μέσω της εξάλειψης των πρωτογενών ελλειμμάτων ανάγεται σε κεντρικό στόχο της οικονομικής πολιτικής. Η αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας επίσης συνδέεται με τη βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο παρουσίασε σημαντικό έλλειμμα κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Η ένταξη της Ελλάδος στο νέο καθεστώς της κανονικής μεταπρογραμματικής επιτήρησης συνεπάγεται αυτόματα την υπαγωγή της και στους δημοσιονομικούς κανόνες του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ), όπως αυτοί θα διαμορφωθούν μετά την ολοκλήρωση της δημόσιας διαβούλευσης που ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2021. Η αξιόπιστη τήρηση των κανόνων αποτελεί προϋπόθεση τόσο για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών όσο και για την αδιάλειπτη παρουσία του Ελληνικού Δημοσίου στις διεθνείς αγορές. Η ικανότητα συμμόρφωσης της χώρας με τους κανόνες του υφιστάμενου ευρωπαϊκού δημοσιονομικού πλαισίου ενισχύθηκε σημαντικά την προηγούμενη δεκαετία, ως αποτέλεσμα των διαρθρωτικών δημοσιονομικών μεταρρυθμίσεων που υλοποιήθηκαν.

Την περίοδο μετά την πανδημία, η αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας με εξάλειψη των μεγάλων πρωτογενών ελλειμμάτων και η μείωση του δημόσιου χρέους θα πρέπει να τεθούν ως βασικές προτεραιότητες από τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών της ΕΕ. Επομένως, το νέο πλαίσιο δημοσιονομικής διακυβέρνησης της ΕΕ πρέπει να είναι αποτελεσματικότερο ως προς την επίτευξη αυτών των στόχων, παρέχοντας περισσότερη ευελιξία στα κράτη-μέλη ώστε να αποφευχθούν επεισόδια υπερκυκλικής δημοσιονομικής προσαρμογής που επιτείνουν αντί να εξομαλύνουν τις διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου.

Η άνοδος του πληθωρισμού λόγω του υψηλού κόστους της ενέργειας και των τροφίμων δημιούργησε πιέσεις για τη λήψη πρόσθετων δημοσιονομικών μέτρων με στόχο την περαιτέρω ενίσχυση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών ώστε να μετριαστούν οι επιπτώσεις από την άνοδο των τιμών και ειδικότερα της ενέργειας στα πιο ευάλωτα νοικοκυριά. Στο πλαίσιο αυτό αποφασίστηκε δέσμη μέτρων ύψους περίπου 1 δισεκ. ευρώ το 2021 που αφορούσε την έκτακτη ενίσχυση των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Η δέσμη διευρύνθηκε σημαντικά το 2022, καθώς η άνοδος του πληθωρισμού εντάθηκε μετά τη στρατιωτική εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, και προβλέπεται σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σταθερότητας 2022 να ανέλθει σε 4,3 δισεκ. ευρώ. Το μεγαλύτερο μέρος των παρεμβάσεων (0,63 δισεκ. ευρώ το 2021 και 3,6 δισεκ. ευρώ το 2022) χρηματοδοτείται από τα επιπλέον έσοδα του Ταμείου Ενεργειακής Μετάβασης χωρίς να επιβαρύνει τον Κρατικό Προϋπολογισμό.

Ο πιο αποτελεσματικός και βιώσιμος τρόπος ενίσχυσης των εισοδημάτων μεσομακροπρόθεσμα είναι η οικονομική ανάπτυξη μέσω επενδύσεων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Επομένως, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην υλοποίηση των δράσεων που προβλέπονται στο σχέδιο "Ελλάδα 2.0" και στην αξιοποίηση των πόρων του ευρωπαϊκού Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Ειδικότερα όσον αφορά τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, μία από τις μεγαλύτερες ευκαιρίες που δημιούργησε η πανδημική κρίση ήταν η επιτάχυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού της δημόσιας διοίκησης. Η έγκαιρη ολοκλήρωση της ψηφιακής μετάβασης συνεπάγεται σημαντικά οφέλη, καθώς ο ψηφιακός μετασχηματισμός αυξάνει την αποτελεσματικότητα των υφιστάμενων δημοσιονομικών πολιτικών μέσω της ενίσχυσης της φορολογικής συμμόρφωσης και της καλύτερης διαχείρισης των δαπανών, δημιουργώντας παράλληλα μηχανισμούς ελέγχου της σκιώδους οικονομίας και καταπολέμησης της φοροδιαφυγής και της εισφοροδιαφυγής.[12]

[12]Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική 2021 – Ενδιάμεση Έκθεση*, Δεκέμβριος 2021, Πλαίσιο V.2.

3. ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

3.1 ΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΔΑΝΕΙΑΚΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της χρηματοδότησης των νοικοκυριών από τα εγχώρια Νομισματικά και Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα (ΝΧΙ) παρέμεινε αρνητικός και το 2021 (Δεκέμβριος 2021: -2,4%, Δεκέμβριος 2020:-2,5%) (βλ. Διάγραμμα ΙΙ.1). Αναλυτικότερα, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής των δανείων για αγορά κατοικίας επιδεινώθηκε (Δεκέμβριος 2021: -3%, Δεκέμβριος 2020: -2,7%), ενώ βελτίωση εμφάνισε ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής για τα καταναλωτικά δάνεια (Δεκέμβριος 2021: -0,3%, Δεκέμβριος 2020: -2,2%).

Διάγραμμα ΙΙ.1 Χρηματοδότηση προς τα νοικοκυριά και τα ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα από τα εγχώρια ΝΧΙ (2015-Φεβρουάριος 2022)

(Δωδεκάμηνος ρυθμός μεταβολής)

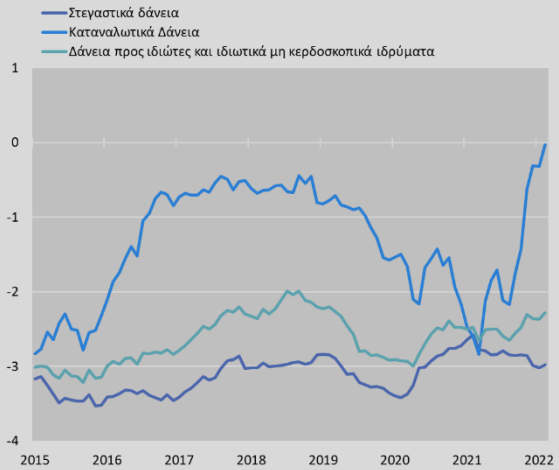

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Οι ρυθμοί προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, συναλλαγματικές διαφορές και αναταξινομήσεις.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της *Έρευνας Τραπεζικών Χορηγήσεων*[13], τα κριτήρια και οι συνολικοί όροι χορήγησης δανείων προς τα νοικοκυριά παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητοι για το 2021. Η ζήτηση για στεγαστικά δάνεια αυξήθηκε ως ένα βαθμό λόγω της βελτίωσης της εμπιστοσύνης των καταναλωτών και της διατήρησης των χαμηλών επιτοκίων, ενώ η ζήτηση για καταναλωτικά δάνεια παρέμεινε σταθερή. Από την πλευρά της προσφοράς δανείων για το 2022, σύμφωνα με τα ευρήματα της μελέτης, τα κριτήρια χορήγησης στεγαστικών δανείων αναμένεται να γίνουν ως ένα βαθμό πιο χαλαρά, ενώ δεν αναμένεται κάποια ιδιαίτερη μεταβολή για τα κριτήρια χορήγησης καταναλωτικών δανείων.

Όσον αφορά τις υποχρεώσεις των νοικοκυριών για το 2020, ο δείκτης χρέους, όπως εκφράζεται από το λόγο χρέους προς ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, διαμορφώθηκε σε 59,7%, έναντι ευρωπαϊκού μέσου όρου 53,4% (βλ. Διάγραμμα ΙΙ.2). Παρατηρείται πως στην κατάταξη των 27 κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα καταλαμβάνει την ενδέκατη θέση, με το δείκτη χρέους να εμφανίζει μικρή απόκλιση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Για το 2021 αναμένεται βελτίωση του δείκτη, λόγω της σημαντικής αύξησης του ΑΕΠ σε ετήσια βάση (8,3%) και της μείωσης της δανειακής επιβάρυνσης των νοικοκυριών.

[13] Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων.

Διάγραμμα ΙΙ. 2 Χρέος των νοικοκυριών στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (2020)

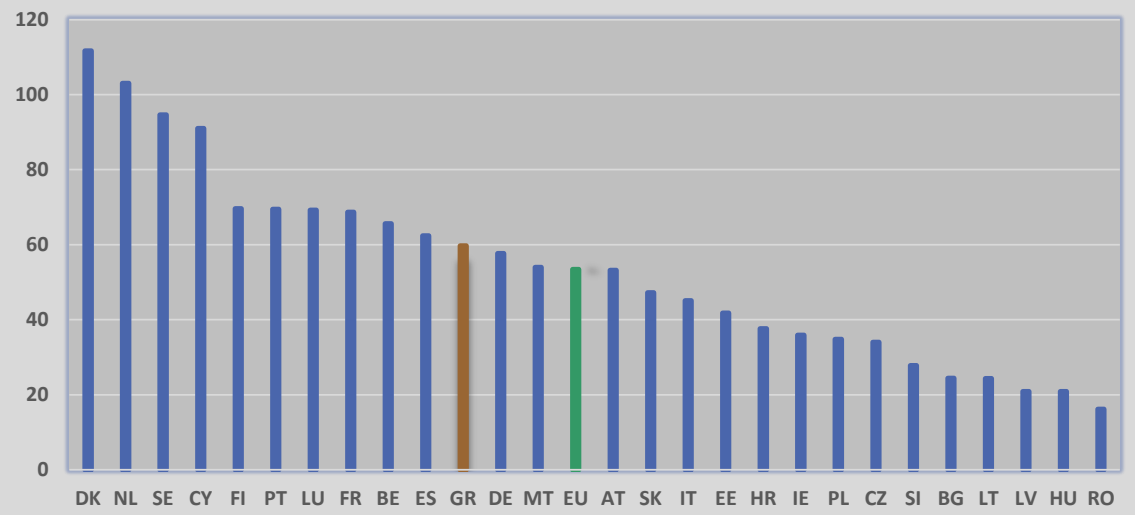

Πηγή: Eurostat.

Ο δείκτης χρέος προς ΑΕΠ περιλαμβάνει χρεόγραφα και δάνεια προς τα νοικοκυριά και τα μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν νοικοκυριά (ΜΚΙΕΝ).

3.2 ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΕΠΙΤΟΚΙΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

Τα ιδιαίτερα χαμηλά επιτόκια χορηγήσεων διευκόλυναν τα νοικοκυριά να ανταποκριθούν στις δανειακές τους υποχρεώσεις το 2021 και να αποφευχθούν αρνητικές επιδράσεις στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι δαπάνες για τόκους ως ποσοστό του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών μειώθηκαν περαιτέρω, λόγω της μείωσης των υπολοίπων των στεγαστικών και καταναλωτικών δανείων, αλλά και της μείωσης του επιτοκιακού κόστους στα στεγαστικά δάνεια (βλ. Διάγραμμα ΙΙ.3).

Διάγραμμα ΙΙ.3 Χρέος νοικοκυριών και δαπάνες για τόκους στεγαστικών και καταναλωτικών δανείων (2010 – 2021)

(ως ποσοστό % του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματός τους)

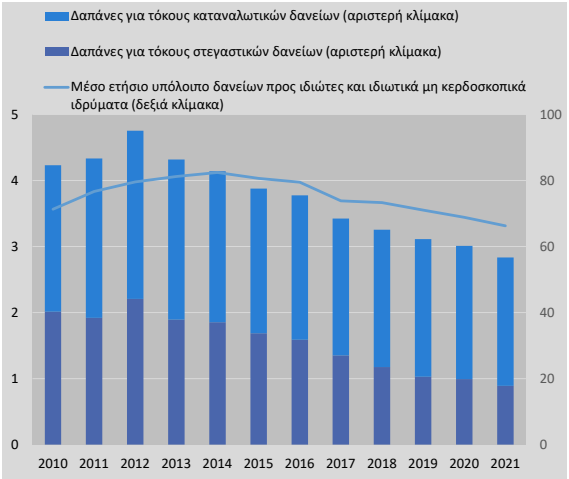

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και Ελληνική Στατιστική Αρχή.

1. Οι δαπάνες για τόκους προσεγγίζονται με το γινόμενο του σταθμισμένου επιτοκίου κατά κατηγορία στα υφιστάμενα δάνεια επί το μέσο ετήσιο υπόλοιπο της χρηματοδότησης προς τα νοικοκυριά κατά κατηγορία χρηματοδότησης.

2. Η χρηματοδότηση προς τα νοικοκυριά περιλαμβάνει στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια που βρίσκονται στους ισολογισμούς των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων και των εταιριών διαχείρισης απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ) που λειτουργούν στην Ελλάδα.

3. Η χρηματοδότηση προς τα νοικοκυριά περιλαμβάνει και τα τιτλοποιημένα δάνεια που παραμένουν στους ισολογισμούς των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων (όπως συνθετικές τιτλοποιήσεις).

4. Για τους υπολογισμούς χρησιμοποιήθηκε το σταθμισμένο επιτόκιο κατά κατηγορία στα υφιστάμενα δάνεια των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων.

Κατά το α΄ τρίμηνο του 2022, το μέσο σταθμισμένο επιτόκιο του συνόλου των υφιστάμενων δανείων παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητο στο 3,5%. Ειδικότερα, το μέσο επιτόκιο στα υφιστάμενα υπόλοιπα των στεγαστικών δανείων με διάρκεια άνω των πέντε ετών και το αντίστοιχο επιτόκιο των καταναλωτικών και λοιπών δανείων προς ιδιώτες και ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητα στο 1,9% και 6,3% αντίστοιχα.

Μεσοπρόθεσμα αναμένεται σταδιακή άρση της διευκολυντικής κατεύθυνσης της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, λαμβάνοντας υπόψη και την πρόσφατη έξαρση των πληθωριστικών πιέσεων. Ωστόσο, τα επιτόκια των

στεγαστικών δανείων αναμένεται να παραμείνουν σε χαμηλό επίπεδο για ολόκληρο το 2022, ασκώντας μικρή μόνο επίδραση στο κόστος εξυπηρέτησης του χρέους των νοικοκυριών.

3.3 ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

Η εξέλιξη του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών αποτελεί βασικό προσδιοριστικό παράγοντα της σχετικής ευχέρειας εξυπηρέτησης των δανειακών τους υποχρεώσεων. Σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, το ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα ανήλθε από 118,7 δισεκ. ευρώ το 2020 σε 125,6 δισεκ. ευρώ το 2021, σημειώνοντας αύξηση κατά 5,8%. Επισημαίνεται ότι το εισόδημα των νοικοκυριών ενισχύθηκε από τα δημοσιονομικά μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας, συνολικού ύψους περίπου 2 δισεκ. ευρώ για το 2021, τα οποία παράλληλα συνετέλεσαν στην προστασία της απασχόλησης και στη μείωση του ποσοστού ανεργίας. Το πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)[14] αυξήθηκε κατά 8,3% το 2021 σε σχέση με το προηγούμενο έτος, αντισταθμίζοντας μεγάλο μέρος την απότομης πτώσης που παρατηρήθηκε το 2020. Η τελική καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών παρουσίασε σημαντική αύξηση κατά 8,9% για το 2021[15] σε σχέση με το 2020.

Το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε σημαντικά από 16,3% το 2020 σε 14,7% το 2021, με τις προοπτικές απασχόλησης να παραμένουν θετικές κυρίως χάρη στην άρση των περιορισμών και τη σταδιακή επάνοδο στην κανονική λειτουργία των επιχειρήσεων. Η στήριξη του εισοδήματος των νοικοκυριών αντανακλάται και στην αύξηση των καταθέσεων που παρατηρήθηκε κατά το 2021, αν και με επιβραδυνόμενο ρυθμό συγκριτικά με το 2020.

Αναφορικά με τις πιέσεις στο εισόδημα των νοικοκυριών, ο εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) κατέγραψε θετικό ρυθμό αύξησης και διαμορφώθηκε σε 0,6% το 2021 ύστερα από την υποχώρηση που σημειώθηκε το 2020 (-1,3%). Επιπροσθέτως, από τις αρχές του 2022 παρατηρείται μία αναζωπύρωση του πληθωρισμού (αύξηση κατά 9,1% τον Απρίλιο του 2022 σε σχέση με τον Απρίλιο του 2021) λόγω των σημαντικών αυξήσεων στις τιμές των διατροφικών αγαθών, του μεταφορικού και ενεργειακού κόστους, αλλά και της διατάραξης της λειτουργίας των παγκόσμιων αλυσίδων εφοδιασμού. Η πρόσφατη εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία ενέτεινε τις πληθωριστικές πιέσεις μέσω της αύξησης των τιμών ενέργειας και της διάχυσης των ανατιμήσεων στο σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών.

Συνολικά, καθίσταται σαφές ότι για το 2022, το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών θα δεχθεί προκλήσεις λόγω της απόσυρσης των περισσότερων δημοσιονομικών μέτρων στήριξης, των πληθωριστικών πιέσεων και των γεωπολιτικών εξελίξεων που προκαλούν αβεβαιότητα στις καταναλωτικές και επενδυτικές αποφάσεις. Εντούτοις, υπάρχουν παράγοντες που εξακολουθούν να επιδρούν θετικά, γεγονός που αντανακλάται στο ρυθμό μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας που προβλέπεται για το 2022 και στην ενίσχυση της απασχόλησης από την ανθεκτικότητα μεμονωμένων κλάδων, όπως η οικοδομική δραστηριότητα και οι εξαγωγές.

[14] Σύμφωνα με την πρώτη εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ για το ΑΕΠ το 2021.
[15] Σε τρέχουσες τιμές, σύμφωνα με τα ετήσια προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

3.4 ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

Ο ρυθμός αύξησης των τιμών των διαμερισμάτων επιταχύνθηκε το 2021 στο 7,1% σε ετήσια βάση, έναντι 4,5% το 2020. Μάλιστα, το δ΄ τρίμηνο του 2021 οι τιμές των διαμερισμάτων για το σύνολο της χώρας αυξήθηκαν κατά 9,1% συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020. Για το 2021, υψηλότερο ετήσιο ρυθμό αύξησης των τιμών παρουσιάζουν τα νεόδμητα διαμερίσματα έναντι των παλαιών (ηλικίας άνω των πέντε ετών), όπου καταγράφηκαν αυξήσεις 7,4% και 6,9%, αντίστοιχα. Από την ανάλυση των στοιχείων κατά γεωγραφική περιοχή προκύπτει πως η μεγαλύτερη αύξηση καταγράφηκε, για το σύνολο του 2021, στην Αθήνα (9,1%).

Παρά την αστάθεια των τελευταίων δύο ετών, ως απόρροια της πανδημίας και προσφάτως της αύξησης του ενεργειακού κόστους, του κόστους κατασκευής και των επιπτώσεων του πολέμου στην Ουκρανία, οι προσδοκίες για την ελληνική αγορά ακινήτων παραμένουν θετικές. Αφενός η διαφαινόμενη πολύ καλή πορεία του τουρισμού και αφετέρου η προοπτική για άμβλυνση της γεωπολιτικής αστάθειας σε εύλογο χρονικό διάστημα, συντηρούν τις θετικές μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες προσδοκίες γεγονός που αποτυπώνεται στις αξίες και τις χαμηλές αναλογικά αποδόσεις των ακινήτων εισοδήματος. Παρά το γεγονός ότι η σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για περιορισμό των προγραμμάτων χορήγησης άδειας διαμονής σε επενδυτές (χρυσή βίζα ή χρυσό διαβατήριο), ενδέχεται να επηρεάσει εν μέρει τη ζήτηση, εκτιμάται ότι το επενδυτικό ενδιαφέρον θα παραμείνει έντονο ειδικά για συγκεκριμένες προνομιακές θέσεις στο λεκανοπέδιο της Αττικής και σε περιοχές με τουριστικά χαρακτηριστικά.

Επιπροσθέτως, επισημαίνεται ότι οι τιμές απέχουν ακόμη σημαντικά από το ιστορικό υψηλό που είχε καταγραφεί πριν τη δημοσιονομική κρίση. Με βάση το δείκτη τιμών διαμερισμάτων που καταρτίζει η Τράπεζα της Ελλάδος για το σύνολο της χώρας, η υψηλότερη τιμή του δείκτη παρατηρήθηκε το έτος 2008 (101,7) και στη συνέχεια ακολούθησε μία σταθερά καθοδική πορεία, για να καταγραφεί η χαμηλότερη τιμή το 2017 (59). Έκτοτε, ο δείκτης τιμών διαμερισμάτων καταγράφει σταθερά ανοδική πορεία, ανερχόμενος σε 72,1 το 2021 (βλ. Διάγραμμα ΙΙ.4).

Διάγραμμα ΙΙ.4 Δείκτης τιμών διαμερισμάτων και ποσοστιαία μεταβολή

(2007 = 100)

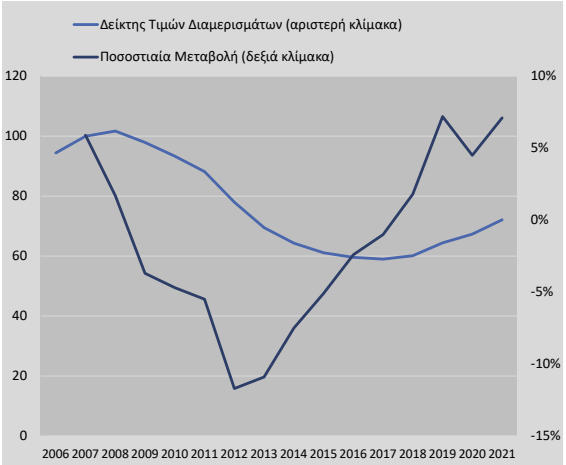

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πλαίσιο ΙΙ.1 – Δάνεια που εξασφαλίζονται με οικιστικά ακίνητα – Επισκόπηση εκταμιεύσεων δ΄ τριμήνου 2021

Η Τράπεζα της Ελλάδος συγκεντρώνει στοιχεία για τις εκταμιεύσεις δανείων που εξασφαλίζονται με οικιστικά ακίνητα σε τριμηνιαία βάση. Η υποχρέωση υποβολής στοιχείων αφορά τα πιστωτικά ιδρύματα και τις εταιρίες χρηματοδοτικών μισθώσεων που λειτουργούν στην Ελλάδα (συμπεριλαμβανομένων των υποκαταστημάτων με έδρα σε άλλη χώρα).

Η συλλογή των στοιχείων βασίζεται στη "Σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου (ΕΣΣΚ) 2016/14 σχετικά με την κάλυψη κενών στα στοιχεία που αφορούν ακίνητα", όπως τροποποιήθηκε από τη Σύσταση ΕΣΣΚ 2019/3 και υιοθετήθηκε με την Πράξη Εκτελεστικής Επιτροπής (ΠΕΕ) 175/1/2020[16] της Τράπεζας της Ελλάδος. Η Σύσταση αποσκοπεί στη θέσπιση ενός εναρμονισμένου πλαισίου παρακολούθησης των εξελίξεων στις αγορές οικιστικών και επαγγελματικών ακινήτων, που θα περιλαμβάνει κοινούς ορισμούς και μία αξιόπιστη δέσμη βασικών δεικτών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η καθιέρωση ενός καλά δομημένου πλαισίου παρακολούθησης θα συνδράμει τις εθνικές αρχές στον εντοπισμό της συσσώρευσης των συστημικών κινδύνων και στην αξιολόγηση της ανάγκης για θέσπιση και βαθμονόμηση μέτρων μακροπροληπτικής πολιτικής, που θα αποσκοπούν στην υιοθέτηση συνετών πρακτικών δανεισμού για την προστασία των δανειοληπτών (borrower-based measures – BBMs).

Στο παρόν πλαίσιο αναλύονται οι εκταμιεύσεις δανείων που εξασφαλίζονται με οικιστικά ακίνητα, εστιάζοντας στην υποβολή στοιχείων του δ΄ τριμήνου 2021 και παρέχοντας παράλληλα μία επισκόπηση των στοιχείων του έτους 2021 (η χρονοσειρά ξεκινά από το δ΄ τρίμηνο του 2020). Για τους σκοπούς της προαναφερθείσας ΠΕΕ, η περίμετρος αναφοράς περιλαμβάνει δάνεια προς φυσικά πρόσωπα που εξασφαλίζονται με οικιστικά ακίνητα ανεξάρτητα από το σκοπό του δανείου (δηλαδή περιέχονται στεγαστικά, επισκευαστικά και καταναλωτικά δάνεια, αλλά και δάνεια προς ελεύθερους επαγγελματίες και ατομικές επιχειρήσεις). Η παρούσα ανάλυση αναφέρεται στον τραπεζικό τομέα, καθώς οι εταιρίες χρηματοδοτικών μισθώσεων δεν έχουν αναφέρει εκταμιεύεις ή υπόλοιπα δανείων με εξασφάλιση οικιστικά ακίνητα.

Τα βασικά συμπεράσματα συνοψίζονται ως εξής:

(α) Οι εκταμιεύσεις δανείων με εξασφάλιση οικιστικά ακίνητα παραμένουν χαμηλές τόσο ως απόλυτο μέγεθος (782 εκατ. ευρώ το 2021) όσο και σε σύγκριση με το επίπεδο προ της δημοσιονομικής κρίσης.

(β) Τα τριμηνιαία στοιχεία δείχνουν μία σταδιακή αυξητική τάση των εκταμιεύσεων.

(γ) Η ανάλυση των βασικών δεικτών (δηλαδή των LTV-O, LTV-C, DSTI-O, LSTI-O, LTI-O, DTI-O)[17] δείχνει ότι τα πιστωτικά ιδρύματα εφαρμόζουν έως τώρα συνετές πρακτικές δανεισμού.

[16] Πράξη Εκτελεστικής Επιτροπής 175/1/2020.

[17] Οι βασικοί δείκτες είναι οι εξής: Δείκτης δανείου προς αξία κατά την έκδοση – Loan-to-income ratio at origination (LTV-O), Δείκτης δανείου προς εισόδημα κατά την έκδοση – Loan-to income ratio at origination (LTI-O), Δείκτης εξυπηρέτησης δανείου προς εισόδημα κατά την έγκριση –Loan service-to-income ratio at origination (LSTI-O), Δείκτης εξυπηρέτησης χρέους προς εισόδημα κατά την έκδοση – Debt-service-to-income ratio at origination (DSTI-O), Δείκτης χρέους προς εισόδημα κατά την έκδοση – Debt-to-income ratio at origination (DTI-O), Τρέχων δείκτης δανείου προς αξία – Current loan-to-value ratio (LTV-C).

Ανάλυση βασικών στοιχείων και δεικτών

Οι συνολικές εκταμιεύσεις δανείων με εξασφάλιση οικιστικά ακίνητα ανήλθαν σε 256,4 εκατ. ευρώ το δ΄ τρίμηνο του 2021, αυξημένες κατά 20% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, και υπεγράφησαν 3.444 νέες δανειακές συμβάσεις (βλ. Διάγραμμα 1). Αντίστοιχα, για το έτος 2021, οι συνολικές εκταμιεύσεις δανείων ανήλθαν σε 781,7 εκατ. ευρώ και υπεγράφησαν 10.685 νέες δανειακές συμβάσεις. Το 2021 η μέση εκταμίευση δανείου ανήλθε σε 73,2 χιλ. ευρώ.

Διάγραμμα 1. Εκταμιεύσεις δανείων με εξασφάλιση οικιστικά ακίνητα και αριθμός δανειακών συμβάσεων (2021)

(ποσά σε εκατ. ευρώ και δανειακές συμβάσεις σε χιλιάδες)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Το μερίδιο αγοράς των τεσσάρων σημαντικών πιστωτικών ιδρυμάτων όσον αφορά τις εκταμιεύσεις δανείων με εξασφάλιση οικιστικών ακινήτων ανήλθε σε 95,3% το δ΄ τρίμηνο του 2021. Τα λιγότερο σημαντικά πιστωτικά ιδρύματα και οι συνεταιριστικές τράπεζες είχαν μερίδιο αγοράς 3,6% και 0,7% αντίστοιχα. Τέλος, το μερίδιο αγοράς των υποκαταστημάτων ξένων πιστωτικών ιδρυμάτων ανήλθε σε 0,4%.

Ο σταθμισμένος μέσος όρος του δείκτη δανείου προς αξία κατά την έκδοση (LTV-O) διαμορφώθηκε σε 64,5% το δ΄ τρίμηνο του 2021 (βλ. Πίνακα 1). Ο ίδιος δείκτης για την αγορά οικιστικού ακινήτου προς ιδιοκατοίκηση και προς εκμίσθωση διαμορφώθηκε σε 64,8% και 75,1%, αντίστοιχα. Η ανάλυση των στοιχείων καταδεικνύει πως το 25% των εκταμιεύσεων έχει δείκτη LTV-O με τιμή μικρότερη ή ίση με 50%, ενώ για το 90% των εκταμιεύσεων ο δείκτης LTV-O λαμβάνει τιμές μικρότερες ή ίσες με 80%. Όσον αφορά τα υπόλοιπα των δανείων με εξασφάλιση οικιστικού ακινήτου, ο σταθμισμένος μέσος όρος του τρέχοντος δείκτη δανείου προς αξία (LTV-C) ανήλθε σε 69,7%, εκ των οποίων το 60% έχει δείκτη LTV-C μικρότερο ή ίσο με 80%.

Πίνακας 1. Βασικά μεγέθη και δείκτες των εκταμιεύσεων δανείων με εξασφάλιση οικιστικά ακίνητα

	Εκταμιεύσεις Δανείων (σε εκατ. ευρώ)	Αριθμός Δανειακών Συμβάσεων	LTV-O	LTV-C	LTI-O	DTI-O	LSTI-O	DSTI-O
Q1 2021	113,1	1.672	63,2	83,1	3,4	3,9	21,2	27,8
Q2 2021	198,9	2.766	62,7	75,7	3,6	4,1	21,2	28,0
Q3 2021	213,4	2.803	64,1	74,0	3,7	4,5	22,2	27,9
Q4 2021	256,4	3.444	64,5	69,7	3,8	4,6	22,6	28,4

Ο σταθμισμένος μέσος όρος του δείκτη δανείου προς εισόδημα κατά την έκδοση (LTI-O) διαμορφώθηκε σε 3,8, υποδεικνύοντας ότι το σύνολο των δανείων που εξασφαλίζονται με οικιστικά ακίνητα είναι σχεδόν τέσσερις φορές υψηλότερο από το ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα των δανειοληπτών. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως το 41% των εκταμιεύσεων έχει δείκτη LTI-O μικρότερο ή ίσο με 3. Επιπλέον, ο σταθμισμένος μέσος όρος του δείκτη χρέους προς εισόδημα κατά την έκδοση (DTI-O) διαμορφώθηκε σε 4,6, με το 35% των εκταμιεύσεων να παρουσιάζει δείκτη DTI-O μικρότερο ή ίσο του 3. Παράλληλα, ο σταθμισμένος μέσος όρος του δείκτη εξυπηρέτησης δανείου προς εισόδημα κατά την έγκριση (LSTI-O) ανήλθε σε 22,6% και ο σταθμισμένος μέσος όρος του δείκτη εξυπηρέτησης χρέους προς εισόδημα κατά την έγκριση (DSTI-O) διαμορφώθηκε ελαφρώς υψηλότερα στο 28,4%.

Πρόσθετα χαρακτηριστικά

- Οι περισσότερες εκταμιεύσεις (97%) προορίζονται για αγορά οικιστικών ακινήτων για ιδιοκατοίκηση, ενώ μόλις το 3% αφορά δάνεια για αγορά οικιστικών ακινήτων προς εκμίσθωση.
- Σχεδόν το σύνολο των νέων εκταμιεύσεων αφορά δάνεια πλήρως χρεολυτικά.
- Οι εκταμιεύσεις δανείων με αρχική περίοδο σταθερού επιτοκίου άνω των δέκα ετών αντιπροσωπεύει το 51% του συνόλου των νέων δανείων, ενώ οι εκταμιεύσεις δανείων με αρχική περίοδο σταθερού επιτοκίου μικρότερη ή ίση του ενός έτους αντιπροσωπεύει το 32%.
- Η μέση διάρκεια δανείου κατά την έκδοση είναι 23,4 έτη. Το 43% των νέων δανειακών συμβάσεων έχουν διάρκεια έως 20 έτη, το 19% έχουν διάρκεια από 20 έως 25 έτη, ενώ το υπόλοιπο 38% έχουν διάρκεια από 25 έως 35 έτη.

Από κοινού κατανομή δεικτών

Αναφορικά με την από κοινού κατανομή επιλεγμένων δεικτών, το 72,6% των εκταμιεύσεων δανείων έχει δείκτη LTV-O μικρότερο ή ίσο με 80% και δείκτη LSTI-O μικρότερο ή ίσο με 30%, ενώ για το 54,6% των εκταμιεύσεων δανείων ο δείκτης LTV-O είναι μικρότερος ή ίσος με 80% και ο δείκτης DTI-O μικρότερος ή ίσος με 4 (βλ. Πίνακα 2).

Πίνακας 2. Κοινή κατανομή του δείκτη δανείου προς αξία κατά την έκδοση (LTV-O) και του δείκτη εξυπηρέτησης δανείου προς εισόδημα κατά την έκδοση (LSTI-O) για τις εκταμιεύσεις δανείων με εξασφάλιση οικιστικού ακινήτου (δ΄ τρίμηνο 2021)

(ποσοστά, %)

Δείκτης δανείου προς αξία κατά την έκδοση (LTV-O)	Δείκτης δανείου προς εισόδημα κατά την έκδοση (LSTI-O)			
	≤30%	(30%-50%]	>50%	**Σύνολο**
LTV-O <= 80%	72,6	16,33	2,16	91,10
LTV-O (80%-90%]	2,50	0,54	0,04	3,07
LTV-O (90%-110%]	0,55	0,51	0,02	1,08
LTV-O >110%	3,50	1,03	0,22	4,75
Σύνολο	79,15	18,41	2,44	100,00

Με βάση την από κοινού κατανομή των δεικτών LTV-O και LSTI-O, ταξινομούμε τις εκταμιεύσεις δανείων που εξασφαλίζονται από οικιστικά ακίνητα σε τρεις ομάδες κινδύνου (χαμηλό, μεσαίο και υψηλό). Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο μέρος των εκταμιεύσεων (δηλαδή 75,1%) κατατάσσονται στην κατηγορία χαμηλού κινδύνου (πράσινη απόχρωση), επομένως σε δανειολήπτες με επαρκές εισόδημα και ικανοποιητική ικανότητα εξυπηρέτησης δανείου. Το 23,1% των εκταμιεύσεων δανείων χαρακτηρίζονται ως μεσαίου κινδύνου (πορτοκαλί απόχρωση). Οι εκταμιεύσεις δανείων που ταξινομούνται στην κατηγορία υψηλού κινδύνου (κόκκινη απόχρωση) αντιστοιχούν σε μόλις 1,8% επί του συνόλου. Αυτά τα ανοίγματα κατανέμονται από κοινού στη συ-

στάδα (cluster) με τις τιμές των δεικτών LTV-O και LSTI-O άνω του 80% και του 50% αντίστοιχα και στη συστάδα με τιμές (LTV-O και LSTI-O) άνω του 90% και άνω του 30% αντίστοιχα. Η ανάλυση της από κοινού κατανομής των δεικτών LTV-O και DTI-O δίνει παρόμοια αποτελέσματα.

Συμπερασματικά, η ανάλυση των παραπάνω δεικτών καταδεικνύει πως τα πιστωτικά ιδρύματα εφαρμόζουν επί του παρόντος συνετές πρακτικές δανεισμού όσον αφορά τα δάνεια που εξασφαλίζονται με οικιστικά ακίνητα.

4. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΓΧΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΑΓΟΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Την περίοδο Δεκεμβρίου 2021 – Μαΐου 2022 κυριάρχησε υψηλή μεταβλητότητα στις χρηματοοικονομικές αγορές και στο ελληνικό χρηματιστήριο. Μετά τη μακρά περίοδο περιορισμού της διακύμανσης των δεικτών του ελληνικού χρηματιστηρίου σε ένα στενό εύρος κατά τους μήνες Μάρτιο-Νοέμβριο 2021, η άνοδος των μετοχικών τίτλων από τις αρχές Δεκεμβρίου οδήγησε το Γενικό Δείκτη τιμών στην καταγραφή νέου υψηλού στις 971 μονάδες στις 11.2.2022. Η άνοδος αυτή τροφοδοτήθηκε κυρίως από τις προσδοκίες για την περαιτέρω ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας, αλλά και από το κλίμα ευφορίας για την αποκλιμάκωση της διετούς υγειονομικής κρίσης.

Ωστόσο, η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία με τις συνακόλουθες γεωπολιτικές εντάσεις και η κλιμακούμενη ενεργειακή κρίση επέδρασαν καθοριστικά στις χρηματοοικονομικές αγορές, διαμορφώνοντας νέες συνθήκες. Πρωτίστως, η αποφυγή ανάληψης κινδύνου διακράτησης χρηματοοικονομικών τίτλων από τους επενδυτές και, δευτερευόντως, η ενίσχυση των πληθωριστικών πιέσεων εξαιτίας της ανόδου συνολικά του επιπέδου των τιμών των αγαθών συνολικά, σε συνδυασμό με τις διαταραχές στην εφοδιαστική αλυσίδα, οδήγησαν σε επαναπροσδιορισμό των χρηματιστηριακών αποτιμήσεων. Επιπρόσθετα, η μεταβολή των προσδοκιών των επενδυτών αναφορικά με την κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα συνετέλεσε αρνητικά και ενίσχυσε το κλίμα απομόχλευσης και έντονης μεταβλητότητας που παρατηρήθηκε με την έναρξη της εισβολής στην Ουκρανία στα τέλη Φεβρουαρίου.

Ο Γενικός Δείκτης τιμών του Ελληνικού Χρηματιστηρίου κατά το διάστημα Δεκεμβρίου 2021-Μαΐου 2022 παρουσίασε υψηλή μεταβλητότητα. Συγκεκριμένα, ενώ σημείωσε αρχικά άνοδο μέχρι και 8,7% στο κλείσιμο της 11.2.2022, υποχώρησε μέχρι και 11,6% στο κλείσιμο της 8.3.2022 (ή περίπου -19% από το υψηλό Φεβρουαρίου), ανακάμπτοντας τελικά κατά 9,8% από το χαμηλό στις 6.5.2022. Αντίστοιχα, το εν λόγω διάστημα ο τραπεζικός δείκτης ενισχύθηκε μέχρι και 30% στις 11.2.2022 σε σύγκριση με το κλείσιμο της 31.12.2021, στη συνέχεια υποχώρησε σημαντικά (κατά περίπου 31%) στις 8.3.2022 από το υψηλό του, ενώ ανέκαμψε κατά 12,7% στις 6.5.2022 (Διάγραμμα ΙΙ.5).

Διάγραμμα ΙΙ.5 Τραπεζικός δείκτης (FTSE XA Τράπεζες)

(31.12.2018-6.5.2022, ημερήσιες τιμές)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η σταθεροποιητική πορεία των ευρωπαϊκών χρηματιστηριακών αγορών το διάστημα Ιουνίου 2021 – Ιανουαρίου 2022 ανακόπηκε από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Οι θετικές προσδοκίες για περαιτέρω οικονομική ανάκαμψη το 2022 και τα θετικά εταιρικά αποτελέσματα δεν ήταν αρκετά για τη διατήρηση των επιπέδων των τιμών του 2021. Ωστόσο, η διαφορά των αποτιμήσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών και των ελληνικών μετοχών περιορίστηκε. Ειδικότερα, οι ευρωπαϊκές αγορές από την αρχή της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία έχουν προβεί σε αναθεώρηση των αποτιμήσεων, λαμβάνοντας υπόψη τις επιβληθείσες κυρώσεις, την έκταση των ανοιγμάτων των τραπεζών στις αγορές της Ρωσίας καθώς και τις ευρύτερες μακροοικονομικές επιπτώσεις.[18]

Συγκεκριμένα, ενώ η χρηματιστηριακή αξία σε σχέση με τη λογιστική αξία (Price to Book Value - P/BV) των ευρωπαϊκών μετοχών κατά την περίοδο από 31 Δεκεμβρίου 2021 – 6 Μαΐου 2022 σημείωσε μείωση κατά περίπου 18%, η χρηματιστηριακή αξία σε σχέση με τη λογιστική αξία για το Γενικό Δείκτη τιμών μετοχών στην Ελλάδα κατέγραψε χαμηλότερη πτώση, κατά περίπου 3% κατά την ίδια χρονική περίοδο. Παρ' όλα αυτά, ο ευρωπαϊκός μέσος όρος P/BV συνεχίζει να βρίσκεται σημαντικά υψηλότερα από τον αντίστοιχο ελληνικό και διαμορφώθηκε σε επίπεδα μεγαλύτερα της μονάδας, ήτοι 1,9 στις 6.5.2022 σε αντίθεση με τον αντίστοιχο δείκτη για την Ελλάδα που κυμαινόταν σε 0,7 (βλ. Διάγραμμα ΙΙ.6).

Σε επίπεδο ελληνικών τραπεζών, οι τιμές του δείκτη Κεφαλαιοποίησης ως προς το Σταθμισμένο Ενεργητικό (Market Cap/RWAs) είναι οι υψηλότερες που έχουν παρατηρηθεί τα τελευταία 7 χρόνια. Η πρόσφατη αναταραχή στις αγορές επηρέασε την ανοδική τάση του δείκτη, μολονότι το σταθμισμένο ενεργητικό των τραπεζών μειώθηκε την 31.12.2021 σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο. (Διάγραμμα ΙΙ.7).

Διάγραμμα ΙΙ.6 Χρηματιστηριακοί δείκτες

(31.12.2020-6.5.2022)

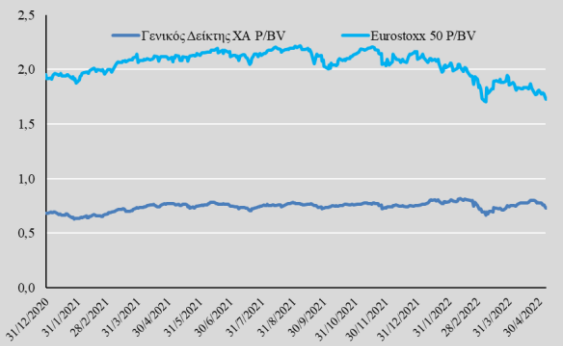

Πηγή: Bloomberg.

Διάγραμμα ΙΙ.7 Δείκτης κεφαλαιοποίησης ελληνικών τραπεζών ως προς το σταθμισμένο ενεργητικό

(31.12.2018-6.5.2022, ποσοστό %)

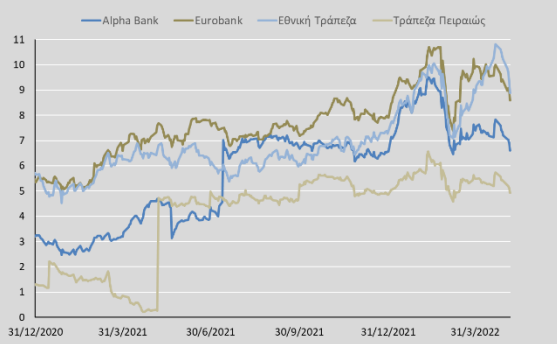

Πηγές: Bloomberg, Τράπεζα της Ελλάδος.

[18] Παρουσίαση στην ΕΚΤ 15.03.2022, Invasion of Ukraine: euro area banks so far resilient to a second exogenous shock.

Στην αγορά ομολόγων, πιέσεις ασκήθηκαν στην ελληνική καμπύλη αποδόσεων, κατά τη διάρκεια της περιόδου Αυγούστου 2021 – Μαΐου 2022 και ιδιαίτερα μετά τη συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ στις 3.2.2022 (βλ. Διάγραμμα ΙΙ.8). Η χαμηλότερη απόδοση (0,55%) καταγράφηκε στις 9 Αυγούστου, πριν την εκδήλωση ανησυχιών ότι η ΕΚΤ ενδέχεται να περιορίσει το μηνιαίο ρυθμό αγορών στο πλαίσιο του προγράμματος Pandemic Emergency Purchase Programme – PEPP και να ολοκληρώσει τις καθαρές αγορές στα τέλη Μαρτίου 2022. Ήδη το πρώτο τρίμηνο του 2022, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ μείωσε τις καθαρές αγορές περιουσιακών στοιχείων στο πλαίσιο του PEPP σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος στο τέλος του Μαρτίου, προβλέπονται επανεπενδύσεις της αξίας των ομολόγων κατά τη λήξη τους, τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 2024[19]. Οι ρευστοποιήσεις ελληνικών ομολόγων παρατηρήθηκαν σε όλο το φάσμα της καμπύλης αποδόσεων, ιδίως στις εκδόσεις με τη μεγαλύτερη ρευστότητα και επηρέασαν και τις εκδόσεις εταιρικών ομολόγων, περιορίζοντας με τον τρόπο αυτό τις νέες εκδόσεις σε μόλις δύο μέσα στο 2022, συνολικού ύψους 200 εκατ. ευρώ. Όπως καθίσταται σαφές, εάν τα υψηλά επίπεδα αποδόσεων διατηρηθούν κατά τη διάρκεια του 2022 αυτό θα επιδράσει αρνητικά στο κόστος εξυπηρέτησης του χρέους της Ελληνικής Δημοκρατίας. Αντίστοιχα, οι αποδόσεις των 10ετών ομολόγων χωρών της ευρωζώνης παρουσίασαν σημαντική άνοδο κατά το διάστημα από τα μέσα Αυγούστου 2021 έως τις αρχές Μαΐου 2022, ενώ το spread του ελληνικού ομολόγου έναντι του αντίστοιχου γερμανικού αυξήθηκε από 152 μονάδες βάσης στις 31 Δεκεμβρίου 2021 σε 244 μονάδες βάσης στις 6 Μαΐου 2022, κυρίως λόγω της μεγαλύτερης αύξησης της απόδοσης του ελληνικού ομολόγου σε σύγκριση με το γερμανικό. Στις ΗΠΑ, αντίστοιχα, η απόδοση του δεκαετούς κρατικού ομολόγου ανήλθε σε 3,1%, μετά τις αυξήσεις του επιτοκίου αναφοράς από την Αμερικανική Ομοσπονδιακή Τράπεζα κατά 0,25% το Μάρτιο και 0,50% το Μάιο 2022, διαμορφώνοντάς το στο εύρος του 0,75%-1,00%.

Διάγραμμα ΙΙ.8 Αποδόσεις ελληνικών και γερμανικών ομολόγων 10ετούς διάρκειας

(6.8.2021-6.5.2022, ημερήσιες τιμές, ποσοστό %)

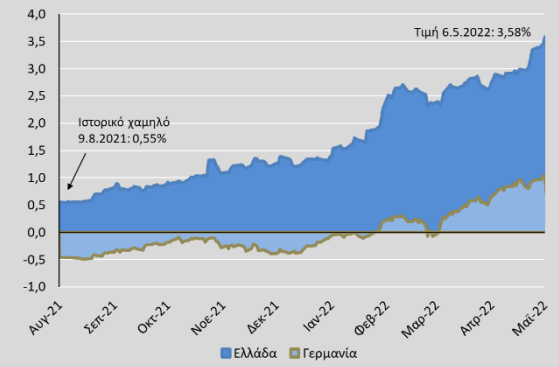

Πηγή: Bloomberg.

Λόγω της επιδείνωσης του οικονομικού κλίματος, τα 5-ετή ασφάλιστρα πιστωτικού κινδύνου (5-year Credit Default Swaps - CDS) της Ελλάδος σημείωσαν άνοδο την περίοδο Δεκεμβρίου 2021 – Μαΐου 2022 από 112 μονάδες βάσης στις 31 Δεκεμβρίου 2021 σε 156 μονάδες βάσης στις 6 Μαΐου 2022. Η αύξηση αυτή είναι αντίστοιχη με την περαιτέρω αύξηση των επιπέδων κινδύνου που παρατηρείται σε παγκόσμιο επίπεδο (βλ. Διάγραμμα ΙΙ.9). Εντούτοις, οι αναβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας σε BB (high) από την DBRS[20] το Μάρτιο και σε BB+ από την Standard & Poor's τον Απρίλιο, ενίσχυσαν τη θετική εικόνα του ελληνικού χρέους. Τέλος, ανοδική πορεία ακολούθησαν και οι τιμές των 5-ετών ασφαλίστρων πιστωτικού κινδύνου στην πλειοψηφία των ελληνικών τραπεζών, μολονότι ο οίκος αξιολόγησης Moody's αναβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα των 4 σημαντικών τραπεζών στις 30 Μαρτίου 2022.

[19] ΕΚΤ, "Combined monetary policy decisions and statement", Μάρτιος 2022.
[20] Ο οίκος αξιολόγησης DBRS αποτελεί ένα από τους τέσσερις επιλέξιμους από την ΕΚΤ (μαζί με τους Fitch, Moody's και S&P).

Διάγραμμα ΙΙ.9 5ετή ασφάλιστρα πιστωτικού κινδύνου (CDS spreads) Ελλάδος, ελληνικών και ευρωπαϊκών τραπεζών

(31.12.2021-6.5.2022, σε μονάδες βάσης)

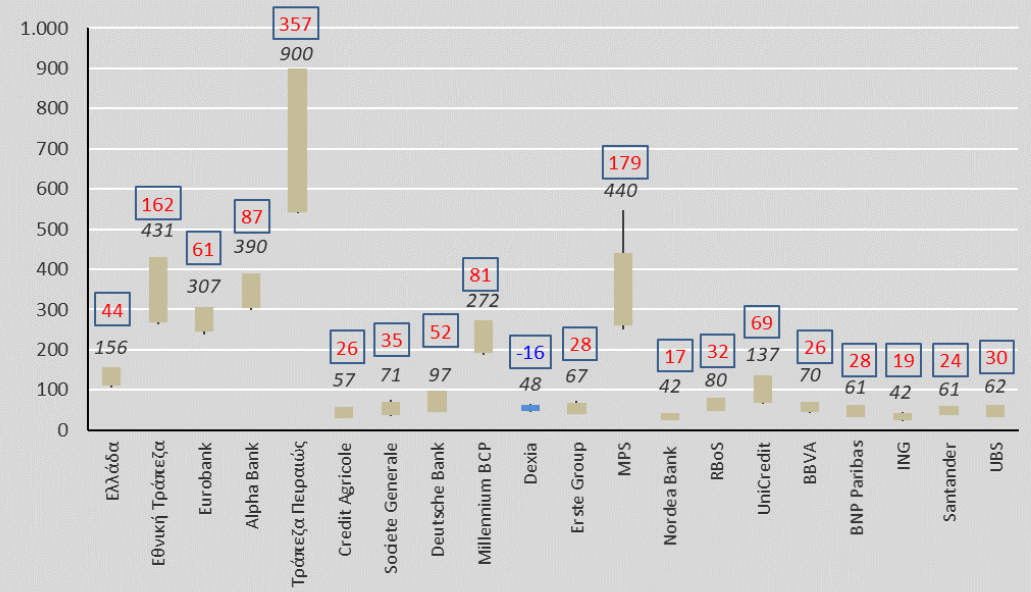

Μπλε σώμα: Μείωση στα CDS spreads σε σύγκριση με 31.12.2021. Μπεζ σώμα: Αύξηση στα CDS spreads σε σύγκριση με 31.12.2021.

Γραμμές εκτός σώματος: Υψηλό και Χαμηλό της εξεταζόμενης περιόδου. Αριθμός στο τετράγωνο: Μεταβολή κατά την εξεταζόμενη περίοδο.

Πηγές: Bloomberg, Markit.

III. ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

1. ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΟΥ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Το 2021 επιταχύνθηκε ο ρυθμός αύξησης του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζικών ομίλων. Συγκεκριμένα, το ενεργητικό τους ανήλθε σε 326,1 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2021, αυξημένο κατά 10,0% (ή κατά 30,0 δισεκ. ευρώ) σε σύγκριση με το Δεκέμβριο του 2020 (βλ. Πίνακα III.1).

Πίνακας III.1 Διάρθρωση του ενεργητικού και του παθητικού των ελληνικών εμπορικών τραπεζικών ομίλων

(ποσά σε εκατ. ευρώ)

Ενεργητικό	2020	%	2021	%	Μεταβολή
Ταμείο και διαθέσιμα στην κεντρική τράπεζα	33.456	11,3	58.529	17,9	24.935
Απαιτήσεις κατά πιστωτικών ιδρυμάτων	10.885	3,7	10.484	3,2	-401
Δάνεια (μετά από προβλέψεις)	148.866	50,3	149.195	45,7	329
Παράγωγα χρηματοπιστωτικά μέσα	9.911	3,3	7.814	2,3	-2.098
Χρεόγραφα	43.882	14,8	51.664	15,8	7.843
Συμμετοχές, ενσώματες και ασώματες ακινητοποιήσεις	9.883	3,3	9.877	3,0	-6
Στοιχεία ενεργητικού διαθέσιμα προς πώληση	7.166	2,4	6.505	2,0	-661
Λοιπά στοιχεία ενεργητικού	31.925	10,8	32.026	9,8	102
Σύνολο	**296.052**	**100%**	**326.095**	**100%**	**30.043**

Παθητικό	2020	%	2021	%	Μεταβολή
Καταθέσεις πελατών	196.638	66,4	217.300	66,6	20.662
Υποχρεώσεις προς πιστωτικά ιδρύματα	47.823	16,2	57.499	17,6	9.676
Εκδοθείσες ομολογίες και λοιπές δανειακές υποχρεώσεις	5.274	1,8	8.213	2,5	2.939
Στοιχεία παθητικού διαθέσιμα προς πώληση	3.341	1,1	4.028	1,2	686
Λοιπές υποχρεώσεις	16.387	5,5	14.986	4,6	-1.401
Ίδια κεφάλαια	26.588	9,0	24.068	7,4	-2.520
Σύνολο	**296.052**	**100%**	**326.095**	**100%**	**30.043**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Αναλυτικότερα, οι μεταβολές στο ύψος και στη διάρθρωση του ενεργητικού οφείλονται κυρίως:

α) Στην αύξηση των ταμειακών διαθεσίμων, κυρίως αυτών που είναι κατατεθειμένα στην Τράπεζα της Ελλάδος, κατά 24,9 δισεκ. ευρώ, ως αποτέλεσμα της αύξησης των καταθέσεων από πελάτες, της συμμετοχής των τραπεζών στις στοχευμένες πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος (TLTROs III), καθώς και των πρόσφατων εκδόσεων στις διεθνείς αγορές. Κατά συνέπεια, αυξήθηκε η συμμετοχή των ταμειακών διαθεσίμων ως ποσοστό του ενεργητικού (Δεκέμβριος 2021: 17,9%, Δεκέμβριος 2020: 11,3%).

β) Στην αύξηση κατά 7,8 δισεκ. ευρώ των θέσεων σε χρεόγραφα, κυρίως λόγω της αύξησης του χαρτοφυλακίου ομολόγων. Κατά συνέπεια, αυξήθηκε η συμμετοχή των χρεογράφων ως ποσοστό του ενεργητικού (Δεκέμβριος 2021: 15,8%, Δεκέμβριος 2020: 14,8%).

γ) Στην οριακή αύξηση των υπολοίπων των δανείων κατά 0,3 δισεκ. ευρώ, καθώς οι εκταμιεύσεις δανείων αντιστάθμισαν τη μείωση των υπολοίπων εξαιτίας των αποπληρωμών και των συναλλαγών πώλησης και τιτλοποίησης ΜΕΔ.[21] Ωστόσο, η συμμετοχή των δανείων ως ποσοστό του ενεργητικού μειώθηκε (Δεκέμβριος 2021: 45,7%, Δεκέμβριος 2020: 50,3%).

[21] Επισημαίνεται ότι στα υπόλοιπα των δανείων συμπεριλαμβάνονται οι τίτλοι υψηλής εξοφλητικής προτεραιότητας (senior notes) που έχουν διακρατήσει οι τράπεζες από τις τιτλοποιήσεις δανείων τους και οι οποίοι έχουν κρατική εγγύηση στο πλαίσιο του Σχήματος Προστασίας Περιουσιακών Στοιχείων (Σχέδιο "Ηρακλής", Hellenic Asset Protection Scheme – HAPS).

δ) Στη μείωση κατά 2,1 δισεκ. ευρώ των παραγώγων χρηματοπιστωτικών μέσων με αποτέλεσμα και τη μείωση της συμμετοχής τους ως ποσοστού του ενεργητικού (Δεκέμβριος 2021: 2,3%, Δεκέμβριος 2020: 3,3%).

Διάγραμμα III.1 Διάρθρωση του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζικών ομίλων

(ποσοστά %)

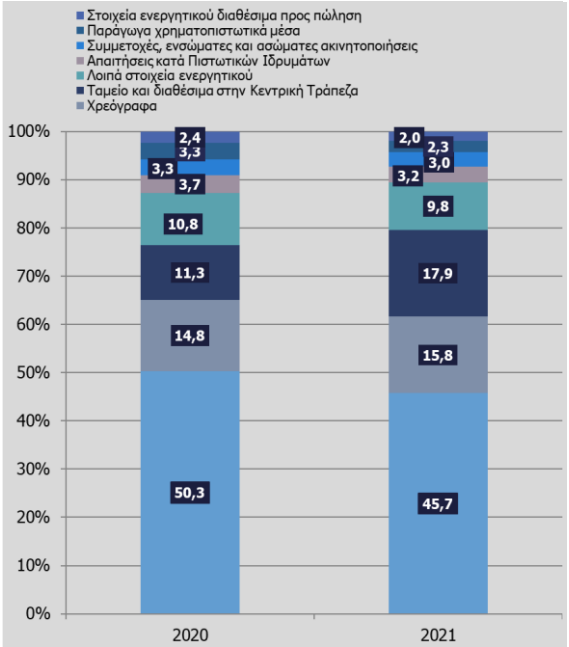

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα III.2 Διάρθρωση του παθητικού των ελληνικών τραπεζικών ομίλων

(ποσοστά %)

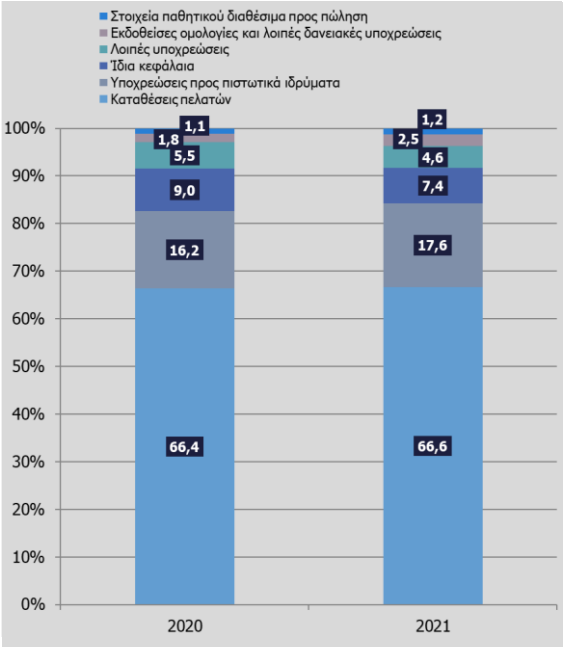

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η μεταβολή στην πλευρά του παθητικού οφείλεται κυρίως:

α) Στη σημαντική αύξηση των καταθέσεων πελατών κατά 20,7 δισεκ. ευρώ, οι οποίες αυξήθηκαν και ως ποσοστό του παθητικού (Δεκέμβριος 2021: 66,6%, Δεκέμβριος 2020: 66,4%). Η αύξηση των καταθέσεων υποβοηθήθηκε από τις άμεσες κρατικές ενισχύσεις και τα μέτρα αναστολής πληρωμών δανειακών και φορολογικών υποχρεώσεων.

β) Στην αύξηση των υποχρεώσεων προς πιστωτικά ιδρύματα, τόσο ως απόλυτο μέγεθος (κατά 9,7 δισεκ. ευρώ) όσο και ως ποσοστό του παθητικού (Δεκέμβριος 2021: 17,6%, Δεκέμβριος 2020: 16,2%). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται εξ ολοκλήρου στην αύξηση της χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα μέσω της συμμετοχής των τραπεζών στις στοχευμένες πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης (TLTRO III), κατόπιν και της αποδοχής των τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου ως εξασφάλιση στις πιστοδοτικές πράξεις του Ευρωσυστήματος.

γ) Στην αύξηση των ομολογιών και λοιπών δανειακών υποχρεώσεων (κατά 2,9 δισεκ. ευρώ) κυρίως λόγω ομολογιακών εκδόσεων με αποτέλεσμα και την αύξηση του μεριδίου τους ως ποσοστού του παθητικού (Δεκέμβριος 2021: 2,5%, Δεκέμβριος 2020: 1,8%). Οι νέες εκδόσεις κατά τη διάρκεια του 2021 ανήλθαν σε 3,5 δισεκ. ευρώ.

δ) Τέλος, παρατηρείται μείωση στα κεφάλαια των τραπεζικών ομίλων κατά 2,5 δισεκ. ευρώ, κυρίως ως αποτέλεσμα της καταγραφής ζημιών λόγω των πωλήσεων χαρτοφυλακίων ΜΕΔ (βλ. Διάγραμμα III.2 και Πίνακα III.1).

2. ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ

2.1 ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Διάρθρωση και μεταβολή των μη εξυπηρετούμενων δανείων

Κατά τη διάρκεια του 2021 βελτιώθηκε η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η υποχώρηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) συνεχίστηκε, με αποτέλεσμα στο τέλος του έτους το συνολικό απόθεμα των ΜΕΔ να διαμορφωθεί σε 18,4 δισεκ. ευρώ, μειωμένο κατά 61% ή 28,8 δισεκ. ευρώ σε σχέση με το τέλος του 2020 (47,2 δισεκ. ευρώ) με ατομικά στοιχεία εντός ισολογισμού[22] (βλ. Πίνακα ΙΙΙ.2).

Πίνακας ΙΙΙ.2 Βασικά μεγέθη - Συνολικό χαρτοφυλάκιο

(εκατ. ευρώ, στοιχεία εντός Ισολογισμού)	Δεκ-20	Δεκ-21
Ανάλυση ΜΕΔ		
Σύνολο δανείων	**156.918**	**144.099**
Εξυπηρετούμενα δάνεια	**109.711**	**125.688**
Μη εξυπηρετούμενα δάνεια	**47.207**	**18.410**
Αβέβαιης είσπραξης	13.877	6.530
Σε καθυστέρηση > 90 ημέρες	11.013	5.722
91-180 ημέρες	2.255	822
181-360 ημέρες	1.362	874
>1 έτος	7.396	4.025
Καταγγελμένες απαιτήσεις	22.318	6.158
Ανάλυση δανείων υπό ρύθμιση		
Ρυθμισμένα δάνεια	**28.231**	**15.265**
Ρυθμισμένα εξυπηρετούμενα δάνεια	11.578	8.064
Ρυθμισμένα μη εξυπηρετούμενα δάνεια	16.653	7.201
Ανάλυση προβλέψεων και διαγραφών		
Συσσωρευμένες προβλέψεις μη εξυπηρετούμενων δανείων	**20.757**	**7.798**
Διαγραφές έτους	**2.626**	**1.870**
εκ των οποίων διαγραφές καταγγελμένων απαιτήσεων	1.657	1.150
Ανάλυση εξασφαλίσεων		
Σύνολο εξασφαλίσεων	**92.592**	**95.409**
Εξασφαλίσεις σε εξυπηρετούμενα δάνεια	**66.462**	**84.815**
Εξασφαλίσεις σε μη εξυπηρετούμενα δάνεια	**26.130**	**10.594**
Αβέβαιης είσπραξης	8.296	4.231
Σε καθυστέρηση > 90 ημερών	6.105	2.981
Καταγγελμένες απαιτήσεις	11.729	3.381
Εξασφαλίσεις σε μη εξυπηρετούμενα δάνεια υπό ρύθμιση	**10.233**	**4.739**
Ανάλυση ροών		
Ροές εξυπηρετούμενων δανείων έτους	**25**	**-823**
Ροές από μη εξυπηρετούμενα δάνεια έτους	3.922	3.359
Ροές προς μη εξυπηρετούμενα δάνεια έτους	-3.897	-4.182

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

[22] Σε ενοποιημένη βάση, το απόθεμα των ΜΕΔ διαμορφώθηκε στα 19,4 δισεκ. ευρώ, παρουσιάζοντας μείωση κατά 66,6% ή 38,6 δισεκ. ευρώ, από 57,9 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2020.

Το απόθεμα των συνολικών δανείων ανήλθε σε 144,1 δισεκ. ευρώ, σημειώνοντας μείωση κατά 8,2%, ενώ το απόθεμα των εξυπηρετούμενων δανείων αυξήθηκε κατά 14,6%[23] (βλ. Διάγραμμα III.3).

Σημειώνεται, ότι η συνολική μείωση των ΜΕΔ σε σχέση με το υψηλότερο επίπεδό τους, που καταγράφηκε το Μάρτιο του 2016, έφθασε το 82,8% ή 88,8 δισεκ. ευρώ (Διάγραμμα III.4).

Διάγραμμα III.3 Ποσοστιαία μεταβολή του αποθέματος των συνολικών δανείων, εξυπηρετούμενων και μη κατά το 2021

(ποσοστά %)

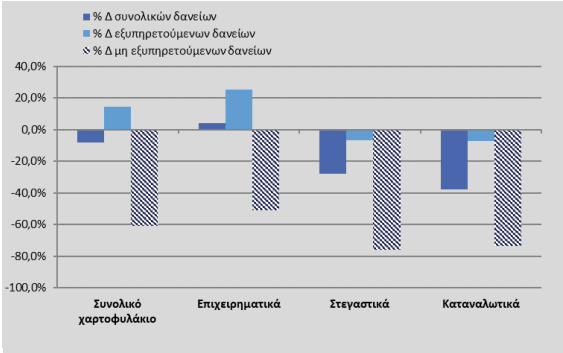

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα III.4 Σύγκριση αποθέματος μη εξυπηρετούμενων δανείων ανά χαρτοφυλάκιο κατά το 2021 με το υψηλότερο επίπεδό τους (Μάρτιος 2016)

(δισεκ. ευρώ)

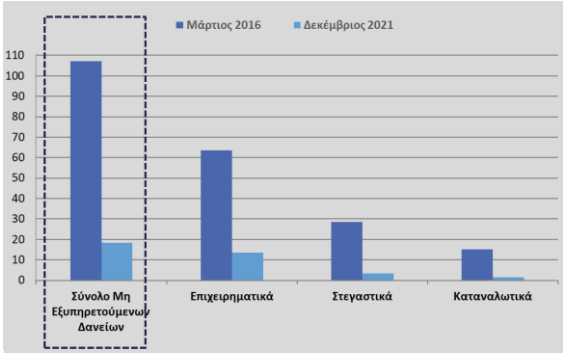

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Ο λόγος των ΜΕΔ προς το σύνολο των δανείων στο τέλος του 2021 διαμορφώθηκε σε 12,8%, έναντι 30,1% στο τέλος του 2020, αντανακλώντας την πρόοδο που έχει συντελεστεί στην προσπάθεια εξυγίανσης του πιστωτικού συστήματος. Στο πλαίσιο αυτό, χρήζει αναφοράς ότι ήδη δύο σημαντικές τράπεζες έχουν πετύχει τον επιχειρησιακό στόχο μονοψήφιου ποσοστού ΜΕΔ με στοιχεία τέλους έτους, ενώ αναμένεται με βάση τις δρομολογηθείσες ενέργειες εξυγίανσης και διαχείρισης των ΜΕΔ να επιτευχθεί μονοψήφιο ποσοστό για το σύνολο του τραπεζικού συστήματος μέχρι το τέλος του 2022. Εντούτοις, επισημαίνεται ότι ο δείκτης των ΜΕΔ ως προς το σύνολο των δανείων είναι ακόμη ιδιαίτερα υψηλός και πολλαπλάσιος του ευρωπαϊκού μέσου όρου (Δεκέμβριος 2021: 2,0%[24]), συνεπώς οι προσπάθειες αποκλιμάκωσης του υφιστάμενου αποθέματος χρειάζεται να εντατικοποιηθούν περαιτέρω, ιδίως υπό το πρίσμα των προκλήσεων που αναδεικνύονται.

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία με την ενεργειακή κρίση που έχει πυροδοτήσει, έχει επιδράσει καθοριστικά αυξάνοντας τις πληθωριστικές πιέσεις και επηρεάζοντας αρνητικά το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και το κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων. Συνεπώς, με δεδομένη την αβεβαιότητα που περιβάλλει την εξέλιξη του πολέμου, αλλά και την απόσυρση των εναπομεινάντων μέτρων στήριξης των δανειοληπτών για την προστασία από την πανδημία εντός του 2022,[25] η οποία μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά των πιστούχων, καθίσταται σαφές ότι δεν αποκλείεται η δημιουργία νέων ΜΕΔ, ιδίως αν η γεωπολιτική κρίση παραταθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα ή ακόμη κλιμακωθεί.

[23] Επισημαίνεται, ότι η αύξηση των εξυπηρετούμενων δανείων επηρεάζεται και από ποσό ύψους 18,7 δισεκ. ευρώ που αφορά senior notes των τιτλοποιήσεων που οι τράπεζες διακρατούν στο πλαίσιο λήψης εγγύησης σε αυτούς από το Ελληνικό Δημόσιο.

[24] Πηγή: Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών, Risk Dashboard, Q4 2021 EBA Dashboard - Q4 2021 for publication.pdf (europa.eu)

[25] Σύμφωνα με στοιχεία των σημαντικών τραπεζών για το Δεκέμβριο του 2021, δάνεια ύψους περίπου 9,4 δισεκ. ευρώ βρίσκονταν ακόμα υπό καθεστώς προστασίας, (προγράμματα Γέφυρα I και II, δάνεια σε καθεστώς αναστολής πληρωμών).

Η υποχώρηση των ΜΕΔ κατά το 2021, οφείλεται κυρίως στην ολοκλήρωση συναλλαγών πώλησης μέσω τιτλοποίησης δανείων, οι οποίες προέβλεπαν ταυτόχρονα για τρεις σημαντικές τράπεζες τον εταιρικό μετασχηματισμό τους (hive down)[26], καθώς και σε συμφωνίες απευθείας πώλησης δανείων[27]. Οι εν λόγω συναλλαγές τιτλοποίησης αξιοποίησαν το Σχήμα Προστασίας Στοιχείων Ενεργητικού (Hellenic Asset Protection Scheme – HAPS), για τη χορήγηση εγγύησης από το Ελληνικό Δημόσιο στους τίτλους ανώτερης διαβάθμισης (senior tranche) της τιτλοποίησης. Επισημαίνεται, ότι εντός του 2021 εγκρίθηκε η παράταση του εν λόγω προγράμματος για 18 επιπλέον μήνες (η αρχική του λήξη είχε καθοριστεί για τον Απρίλιο του 2021), με αντίστοιχη δυνατότητα χορήγησης πρόσθετων εγγυήσεων ποσού έως 12 δισεκ. ευρώ από το Ελληνικό Δημόσιο[28].

Το συνολικό απόθεμα ΜΕΔ το 2021 διαμορφώθηκε σε 18,4 δισεκ. ευρώ (από 47,2 δισεκ. το τέλος του 2020) κατόπιν μιας σειράς δράσεων, παρά τη δημιουργία νέων ΜΕΔ αξίας 4,2 δισεκ. ευρώ κατά τη διάρκεια του έτους (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.5).

Διάγραμμα ΙΙΙ.5 Διαμόρφωση μη εξυπηρετούμενων δανείων για το 2021 – στοιχεία εντός ισολογισμού

(δισεκ. ευρώ)

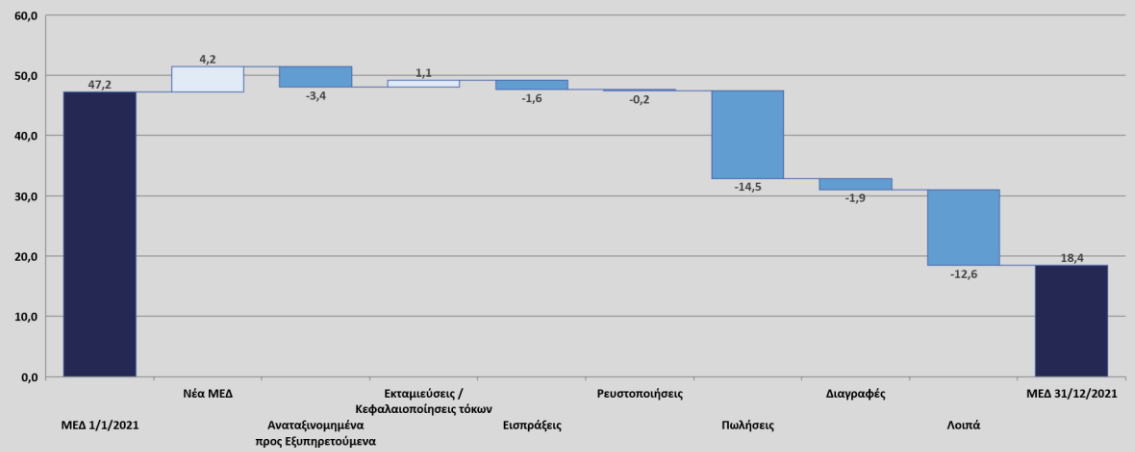

Σημείωση 1: Στις κατηγορίες "Ρευστοποιήσεις", και "Πωλήσεις" συμπεριλαμβάνονται τυχόν ποσά μερικής διαγραφής που σχετίζονται με τις εν λόγω κατηγορίες. Η κατηγορία "Διαγραφές" περιλαμβάνει αμιγώς διαγραφές δανείων.

Σημείωση 2: Οι συναλλαγές πώλησης ΜΕΔ απευθείας ή μέσω τιτλοποιήσεων περιλαμβάνονται στις κατηγορίες "Πωλήσεις" και "Λοιπά"

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Αξιόλογη υποχώρηση του αποθέματος των ΜΕΔ καταγράφηκε για όλα τα επιμέρους χαρτοφυλάκια δανείων το 2021 ενώ ιδιαίτερα έντονη ήταν η μείωση των ΜΕΔ για δάνεια προς νοικοκυριά (75%) (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.6).

[26] Ανάλυση του εταιρικού μετασχηματισμού παρατίθεται στο Πλαίσιο 1, σελ. 26 της *Έκθεσης Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας*, Ιανουάριος 2021 Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας Ιανουάριος 2021 (bankofgreece.gr)

[27] Αναλυτική περιγραφή των διενεργηθεισών τιτλοποιήσεων παρατίθεται στο Πλαίσιο V.1: Οι τιτλοποιήσεις ως εργαλείο μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων των τραπεζών (ΜΕΔ) της παρούσας Έκθεσης.

[28] Το αρχικό ανώτατο εγκεκριμένο ποσό του HAPS ήταν 12 δισεκ. ευρώ, ενώ με στοιχεία τέλους του 2021 οι χορηγηθείσες εγγυήσεις ανέρχονται στο ποσό των 18,7 δισεκ. ευρώ.

Διάγραμμα ΙΙΙ.6 Διάρθρωση και μεταβολή των συνολικών δανείων και των ΜΕΔ των ελληνικών εμπορικών τραπεζών ανά χαρτοφυλάκιο κατά το 2021

(δισεκ. ευρώ, ποσοστά %)

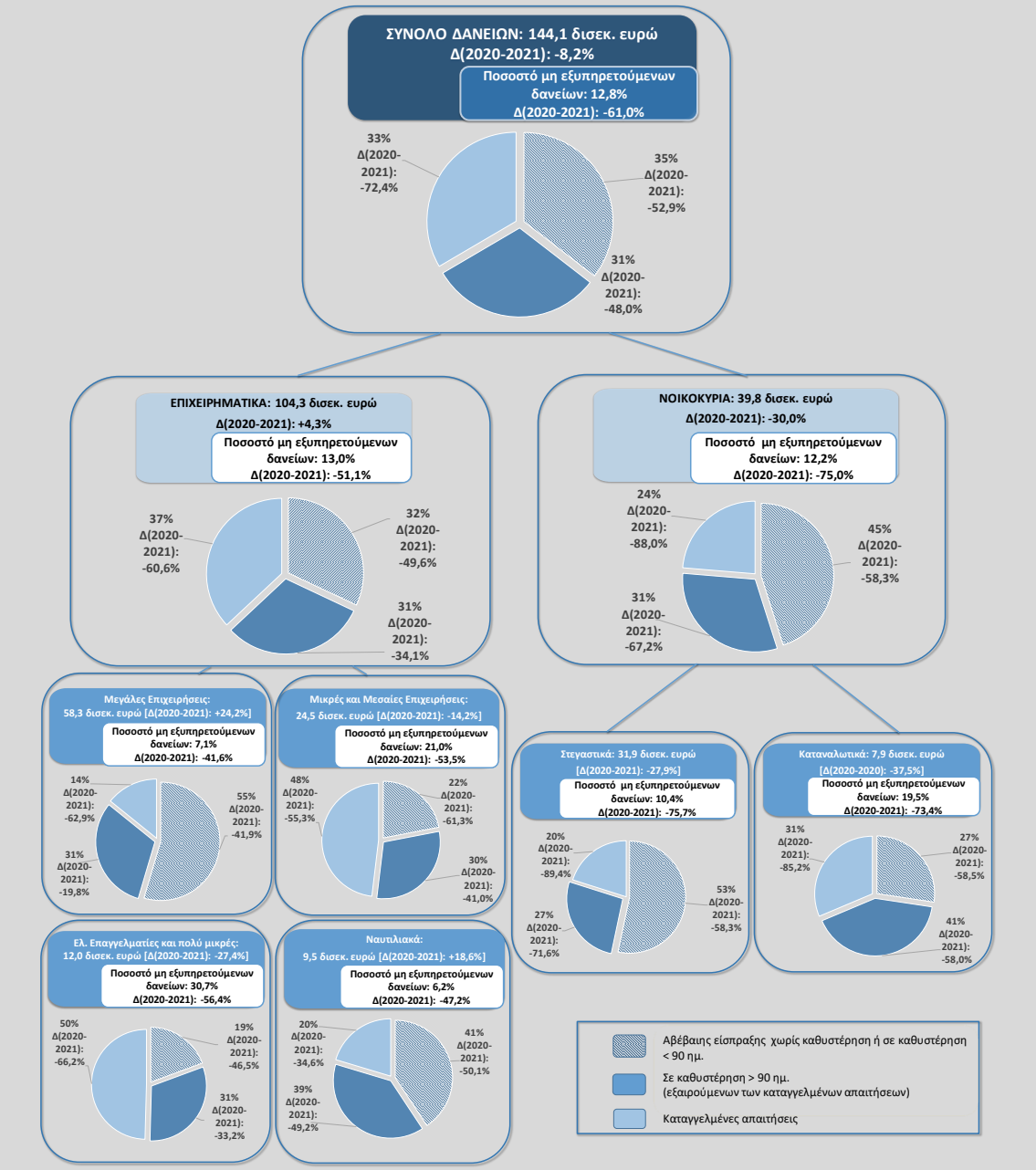

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τα δάνεια αβέβαιης είσπραξης (unlikely to pay) ανήλθαν σε 6,5 δισεκ. ευρώ (35% των ΜΕΔ) στο τέλος του 2021, μειωμένα κατά 52,9% σε σχέση με το τέλος του 2020 (13,9 δισεκ. ευρώ).

Τα δάνεια σε καθυστέρηση 1 έως 90 ημέρες (πρώιμες ληξιπρόθεσμες οφειλές) μειώθηκαν κατά 45,8%, με αποτέλεσμα να ανέλθουν σε 4,0 δισεκ. ευρώ το 2021 από 7,4 δισεκ. ευρώ το 2020. Επιπλέον, ο λόγος των δανείων τα οποία είναι σε καθυστέρηση από 1 έως 90 ημέρες προς το σύνολο των εξυπηρετούμενων δανείων βελτιώθηκε περαιτέρω και διαμορφώθηκε σε 3,2% το 2021, έναντι 6,7% στο τέλος του 2020 (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.7).

Διάγραμμα ΙΙΙ.7 Διάρθρωση των υπολοίπων των πρώιμων ληξιπρόθεσμων οφειλών ανά περίοδο αθέτησης και ποσοστό των πρώιμων ληξιπρόθεσμων οφειλών προς το σύνολο των ενήμερων δανείων

(δισεκ. ευρώ, ποσοστά %)

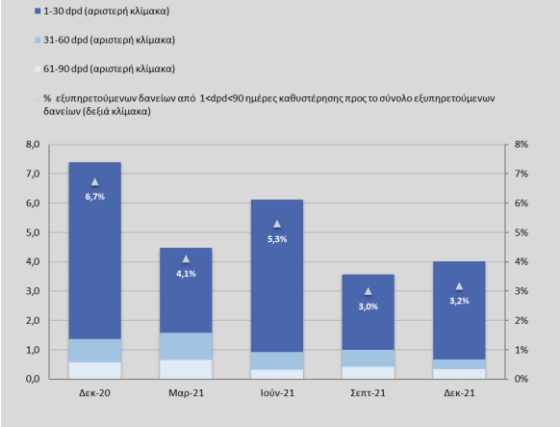

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τα δάνεια σε καθυστέρηση μεγαλύτερη των 90 ημερών (χωρίς να συμπεριλαμβάνονται οι καταγγελμένες απαιτήσεις – denounced)) υποχώρησαν περαιτέρω το 2021 και διαμορφώθηκαν σε 5,7 δισεκ. ευρώ (31% των ΜΕΔ), μειωμένα κατά 48,0% σε σχέση με το τέλος του 2020 (11,0 δισεκ. ευρώ). Ωστόσο, επισημαίνεται ότι το 70,4% των ΜΕΔ που εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία είναι σε καθυστέρηση μεγαλύτερη του ενός έτους, ποσοστό αυξημένο σε σχέση με το τέλος του 2020 (67,2%). Το αντίστοιχο ποσοστό καθυστέρησης για τα στεγαστικά δάνεια ανέρχεται σε 53,3%, για τα επιχειρηματικά σε 74,6%, και για τα καταναλωτικά δάνεια διαμορφώνεται σε 65,8%. Την ιδιαίτερα αρνητική εικόνα των ΜΕΔ που βρίσκονται σε καθυστέρηση μεγαλύτερη του έτους, ενισχύει αυτή των ΜΕΔ με καθυστέρηση μεγαλύτερη των δύο ετών για όλες τις κατηγορίες δανείων (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.8).

Ανάλυση σχετικά με τη διάρθρωση των υπολοίπων των ΜΕΔ στην κατηγορία καθυστέρησης άνω των 90 ημερών ανά χαρτοφυλάκιο στο τέλος του 2021 παρουσιάζεται στο Διάγραμμα ΙΙΙ.8.

Διάγραμμα ΙΙΙ.8 Διάρθρωση των υπολοίπων των ΜΕΔ στην κατηγορία καθυστέρησης μεγαλύτερης των 90 ημερών (χωρίς να συμπεριλαμβάνονται καταγγελμένες απαιτήσεις) ανά χαρτοφυλάκιο

(ποσοστά %)

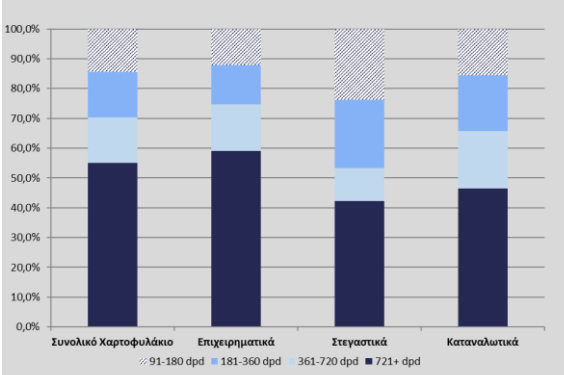

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Παράλληλα, το 33,4% των ΜΕΔ αφορά καταγγελμένες απαιτήσεις (denounced), οι οποίες στο το 2021 ανήλθαν σε 6,2 δισεκ. ευρώ, μειωμένες κατά 72,4% σε σχέση με το τέλος του 2020 (22,3 δισεκ. ευρώ), κυρίως λόγω των συναλλαγών πωλήσεων μέσω τιτλοποίησης.

Τέλος, η βελτίωση της ποιότητας χαρτοφυλακίου αντανακλάται και στην κατανομή του συνολικού αποθέματος δανείων ανά στάδιο ανάλογα με το επίπεδο πιστωτικού κινδύνου, σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Χρηματοοικονομικής Αναφοράς 9 (ΔΠΧΑ 9), κατά το 2021 σε σύγκριση με το 2020, γεγονός που οφείλεται κυρίως στη μεγάλη μείωση του συνολικού αποθέματος ΜΕΔ, τα οποία περιλαμβάνονταν στο στάδιο 3 (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.9).

Διάγραμμα III.9 Κατανομή συνολικού αποθέματος δανείων ανά στάδιο κατά ΔΠΧΑ 9

(ποσοστά %)

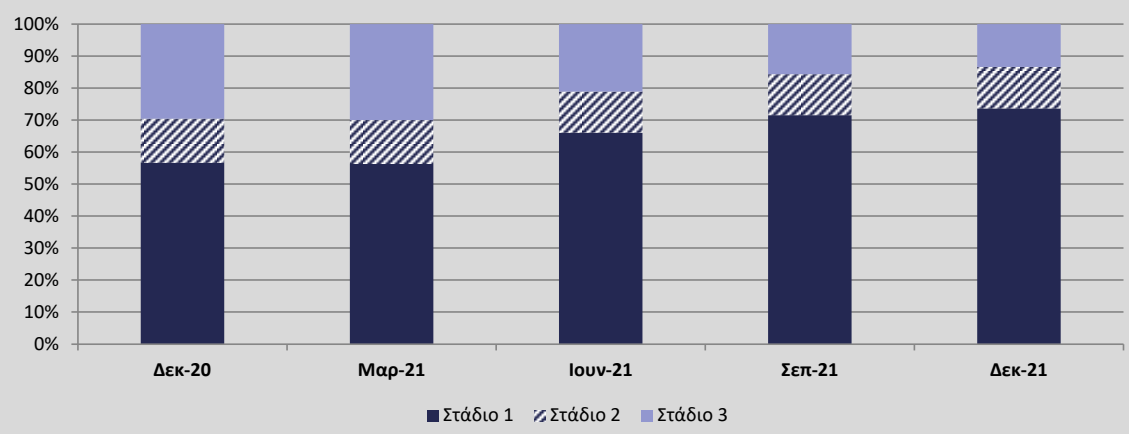

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Δείκτες παρακολούθησης και αξιολόγησης των ΜΕΔ

Σχετικά με τους δείκτες παρακολούθησης και αξιολόγησης της διαχείρισης των ΜΕΔ για το 2021, παρατηρούνται τα εξής (βλ. Πίνακα III.3):

Πίνακας III.3 Συνολικό χαρτοφυλάκιο δανείων - Βασικοί δείκτες

(ποσοστό %, στοιχεία εντός ισολογισμού)	Δεκ. 2020	Δεκ. 2021
Δείκτες ποιότητας χαρτοφυλακίου (%)		
Συνολικός δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ)	**30,1**	**12,8**
Συνολικός δείκτης δανείων σε καθυστέρηση > 90 ημερών	21,2	8,2
Δείκτες διάρθρωσης καθυστερήσεων ως προς σύνολο ΜΕΑ (%)		
Αβέβαιης είσπραξης	**29,4**	**35,5**
Σε καθυστέρηση > 90 ημέρες	**23,3**	**31,1**
91-180 ημέρες	4,8	4,5
181-360 ημέρες	2,9	4,7
>1 έτους	15,7	21,9
Καταγγελμένες απαιτήσεις	**47,3**	**33,4**
Δείκτες ρυθμίσεων ως προς σύνολο ανοιγμάτων (%)		
Ρυθμισμένα δάνεια	**18,0**	**10,6**
Ρυθμισμένα εξυπηρετούμενα δάνεια	7,4	5,6
Ρυθμισμένα μη εξυπηρετούμενα δάνεια	10,6	5,0
Δείκτες κάλυψης μη εξυπηρετούμενων δανείων και διαγραφών (%)		
Συνολικός δείκτης κάλυψης ΜΕΔ από προβλέψεις	**44,0**	**42,4**
Συνολικός δείκτης διαγραφών έτους ως προς σύνολο δανείων	**1,7**	**1,3**
Συνολικός δείκτης διαγραφών έτους ως προς ΜΕΔ	**5,6**	**10,2**
Συνολικός δείκτης κάλυψης ΜΕΔ από εξασφαλίσεις	**55,4**	**57,5**
Δείκτης κάλυψης μη εξυπηρετούμενων δανείων υπό ρύθμιση από εξασφαλίσεις	61,4	65,8
Δείκτης κάλυψης μη εξυπηρετούμενων δανείων από προβλέψεις και εξασφαλίσεις	99,3	99,9
Τριμηνιαίος Δείκτης αθέτησης και Ρυθμός αποκατάστασης (%)		
Δείκτης αθέτησης	1,1	0,6
Ρυθμός αποκατάστασης της τακτικής εξυπηρέτησης δανείων	1,4	3,2
Κόστος πιστωτικού κινδύνου		
Προβλέψεις δανείων ως προς δάνεια μετά από προβλέψεις	3,7	5,7
Προβλέψεις δανείων ως προς ενεργητικό	1,9	2,6

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

- Ο δείκτης κάλυψης των ΜΕΔ από προβλέψεις διαμορφώθηκε το 2021 σε 42,4% από 44,0% το 2020. Ειδικότερα, οι προβλέψεις που είχαν σωρευτικά σχηματίσει οι τράπεζες έως το τέλος του 2021 για την κάλυψη των ΜΕΔ ανέρχονταν σε 7,8 δισεκ. ευρώ έναντι 20,8 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2020. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στις σημαντικές συναλλαγές τιτλοποίησης και πώλησης ΜΕΔ που πραγματοποιήθηκαν εντός του έτους. Επισημαίνεται ότι το επίπεδο του δείκτη κάλυψης των ΜΕΔ από προβλέψεις στην Ελλάδα, υπολείπεται του ευρωπαϊκού μέσου όρου (δ΄ τρίμηνο 2021: 44,5%[29]) (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.10)

Διάγραμμα ΙΙΙ.10 Δείκτης κάλυψης ΜΕΔ από προβλέψεις

(ποσοστά %)

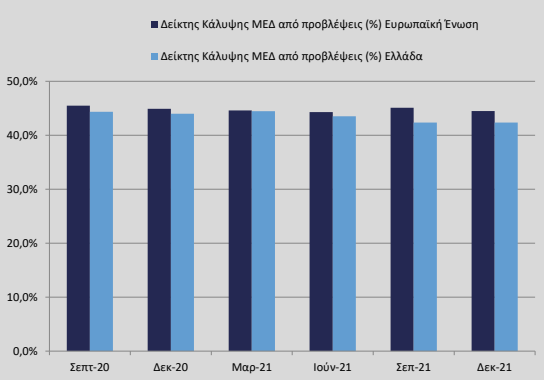

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος, Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών.

- Ο δείκτης κάλυψης των ΜΕΔ από εξασφαλίσεις το 2021 ανήλθε σε 57,5%, σημειώνοντας άνοδο σε σχέση με το τέλος του 2020 (55,4%), ενώ ο δείκτης κάλυψης ρυθμισμένων ΜΕΔ από εξασφαλίσεις ανήλθε σε 65,8% έναντι 61,4% στο τέλος του 2020.
- Το σύνολο των ρυθμισμένων (forborne) δανείων[30] υποχώρησε σημαντικά σε 15,3 δισεκ. ευρώ, αντιπροσωπεύοντας το 10,6% των συνολικών δανείων το 2021, σε σχέση με το 2020 (18,0%, ήτοι 28,2 δισεκ. ευρώ) (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.11) κυρίως λόγω των συναλλαγών τιτλοποίησης και πώλησης ΜΕΔ.

  Επισημαίνεται, ότι το 13,8% των ήδη ρυθμισμένων δανείων εμφανίζει καθυστέρηση άνω των 90 ημερών, ποσοστό μειωμένο σε σχέση με το τέλος του 2020 (18,9%).

Διάγραμμα ΙΙΙ. 11 Εξέλιξη των ρυθμισμένων δανείων (forborne) ανά κατηγορία και του λόγου του συνόλου των ρυθμισμένων δανείων προς το σύνολο των δανείων

(δισεκ. ευρώ, ποσοστά %)

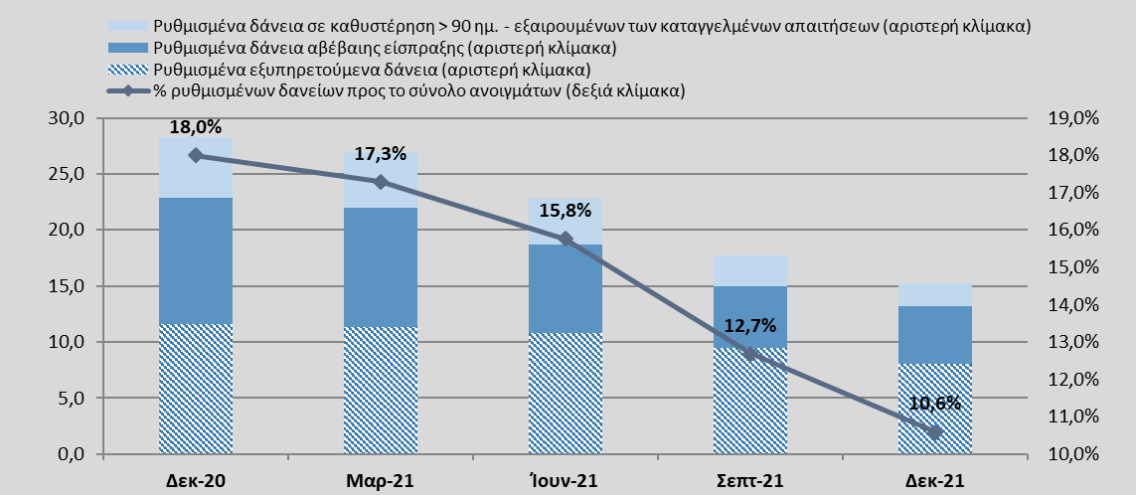

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

[29] Πηγή: Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών, Risk Dashboard, Q4 2021 EBA Dashboard - Q4 2021 for publication.pdf (europa.eu)

[30] Στην Πράξη Εκτελεστικής Επιτροπής (ΠΕΕ) της Τράπεζας της Ελλάδος 175/2/29.7.2020 περιγράφονται ενδεικτικά οι δυνατοί τύποι ρυθμίσεων και οριστικών διευθετήσεων για τους δανειολήπτες για τα εξυπηρετούμενα και τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια.

- Το 63,3% των ΜΕΔ άνω των 90 ημερών δεν έχει ρυθμιστεί, έναντι 51,6% στο τέλος του 2020 ενώ τα ποσοστά για τα στεγαστικά, καταναλωτικά και επιχειρηματικά δάνεια ανέρχονται σε 64,7%, 77,6% και 60,8%, αντίστοιχα.
- Οι διαγραφές δανείων το 2021 ανήλθαν σε 1,9 δισεκ. ευρώ, εκ των οποίων τα 1,2 δισεκ. ευρώ αφορούν καταγγελμένες απαιτήσεις, κυρίως επιχειρηματικών δανείων.
- Κατά τη διάρκεια του 2021 τα δάνεια τα οποία κινήθηκαν από τα εξυπηρετούμενα προς τα μη εξυπηρετούμενα ήταν περισσότερα κατά 823 εκατ. ευρώ από τα δάνεια τα οποία κινήθηκαν από τα μη εξυπηρετούμενα προς τα εξυπηρετούμενα.
- Επισημαίνεται, ότι 0,5 δισεκ. ευρώ, ήτοι 2,9% των ΜΕΔ, αφορούν απαιτήσεις που έχουν υπαχθεί σε καθεστώς νομικής προστασίας και για τις οποίες εκκρεμεί η έκδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης. Από αυτά, 0,2 δισεκ. ευρώ αφορούν απαιτήσεις που έχουν ήδη καταγγελθεί. Τα δάνεια αυτής της κατηγορίας αφορούν είτε φυσικά πρόσωπα (π.χ. ν. 3869/2010[31]), είτε νομικά πρόσωπα (π.χ. ν. 4307/2014, Πτωχευτικός Κώδικας). Σχετικά με τις επιμέρους κατηγορίες, περίπου το 5,1% των μη εξυπηρετούμενων στεγαστικών δανείων έχει υπαχθεί σε καθεστώς νομικής προστασίας, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τα καταναλωτικά δάνεια είναι 3,9%.
- Ο ρυθμός αποκατάστασης της τακτικής εξυπηρέτησης δανείων (cure rate) ανήλθε το δ' τρίμηνο του 2021 σε 3,2% και ο δείκτης αθέτησης (default rate) σε 0,6% (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.12). Το στεγαστικό χαρτοφυλάκιο εμφανίζει τον υψηλότερο ρυθμό αποκατάστασης (8,1%), ενώ το επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο τον χαμηλότερο (2,0%).
- Συνολικά, επισημαίνεται ότι τα πιστωτικά ιδρύματα συνεχίζουν να προσανατολίζονται στην υλοποίηση μακροπρόθεσμων ρυθμίσεων με έμφαση στην επιμήκυνση της διάρκειας του χρόνου αποπληρωμής. Η τάση αυτή επιβεβαιώνεται και το 2021, με τη μεγαλύτερη αύξηση να εντοπίζεται στο χαρτοφυλάκιο των στεγαστικών δανείων (Διάγραμμα ΙΙΙ.13). Αξίζει να αναφερθεί, ότι το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων ρυθμισμένων δανείων για το 2021 παραμένει υψηλό (47,4%) αν και εμφανίζεται βελτιωμένο σε σχέση με το 2020 (59,5%).

Διάγραμμα ΙΙΙ.12 Εξέλιξη των τριμηνιαίων καθαρών ροών από εξυπηρετούμενα προς μη εξυπηρετούμενα δάνεια, του δείκτη αθέτησης (default rate) και του ρυθμού αποκατάστασης της τακτικής εξυπηρέτησης δανείων (cure rate)

(εκατ. ευρώ, ποσοστά %)

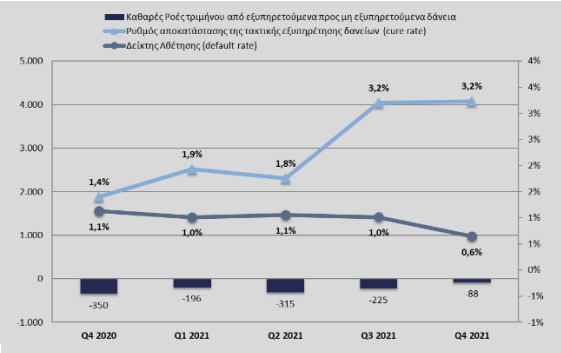

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα ΙΙΙ.13 Εξέλιξη του ύψους των ρυθμισμένων (forborne) δανείων ανά είδος ρύθμισης και ανά χαρτοφυλάκιο

(δισεκ. ευρώ)

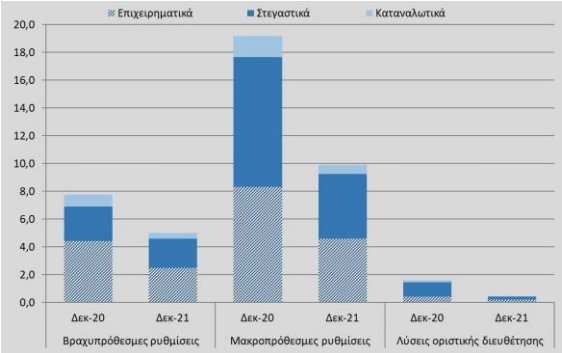

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

[31] Ο νόμος τροποποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 2018 και προβλέπει την άρση του τραπεζικού απορρήτου των οφειλετών που έχουν υπαχθεί σε αυτόν, ενώ στην περίπτωση που φέρουν αντίρρηση θα τίθενται εκτός προστασίας. Ταυτόχρονα, ο οφειλέτης δηλώνει ότι παρέχει άδεια σε οποιοδήποτε πιστωτικό ίδρυμα να διαβιβάζει στους πιστωτές την κίνηση των τραπεζικών του λογαριασμών και των λοιπών τραπεζικών προϊόντων και ότι επιτρέπει σε αυτούς την επεξεργασία και ανταλλαγή των δεδομένων που κατέχουν ή λαμβάνουν από τα πιστωτικά ιδρύματα.

Πιστωτικός κίνδυνος ανά κλάδο

Το 2021 οι χρηματοδοτήσεις προς τις επιχειρήσεις, με στοιχεία εντός και εκτός ισολογισμού, ανήλθαν σε 134,8 δισεκ. ευρώ, αποτελώντας περίπου το 75% της συνολικής χρηματοδότησης των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων προς την οικονομία. Ο λόγος των ΜΕΔ στο επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο (10,9%) συνεχίζει να επηρεάζεται κυρίως από το υψηλό ποσοστό στην κατηγορία των μικρομεσαίων (16,9%) και των πολύ μικρών επιχειρήσεων (26,1%).

Αναφορικά με τη διάρθρωση των χρηματοδοτήσεων στους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, σημειώνεται ότι η μεγαλύτερη συγκέντρωση αφορά τις χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (22% των συνολικών χρηματοδοτήσεων προς επιχειρήσεις, έναντι 11% για το 2020). Ο δείκτης ΜΕΔ για τον εν λόγω κλάδο κυμαίνεται σε επίπεδο χαμηλότερο του μέσου όρου του αντίστοιχου δείκτη των επιχειρηματικών δανείων (2,9%, έναντι 10,9%).

Τα υψηλότερα ποσοστά ΜΕΔ καταγράφονται στους κλάδους της εστίασης (31,6%), των κατασκευών (20,9%), της υγείας (20,4%), της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (17,8%), του εμπορίου (17,2%) και των καταλυμάτων (15,4%). Υψηλά ποσοστά καταγράφονται και σε επιμέρους κλάδους της μεταποίησης, όπως ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας (34,6%), της βιομηχανίας χάρτου, ξύλου και επίπλων (25,9%) και των λοιπών μεταποιητικών (31,3%), τα οποία όμως αφορούν μικρότερα υπόλοιπα χορηγήσεων και συνεπώς έχουν μικρή επίδραση στη διαμόρφωση του συνολικού δείκτη ΜΕΔ του κλάδου της μεταποίησης. Τα χαμηλότερα ποσοστά παρατηρούνται ενδεικτικά στους κλάδους της ενέργειας (1,1%) και των χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων (2,9 %) (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.14).

Διάγραμμα ΙΙΙ.14 Κλαδική ανάλυση επιχειρηματικών δανείων για το 2021

(δισεκ. ευρώ, ποσοστά %)

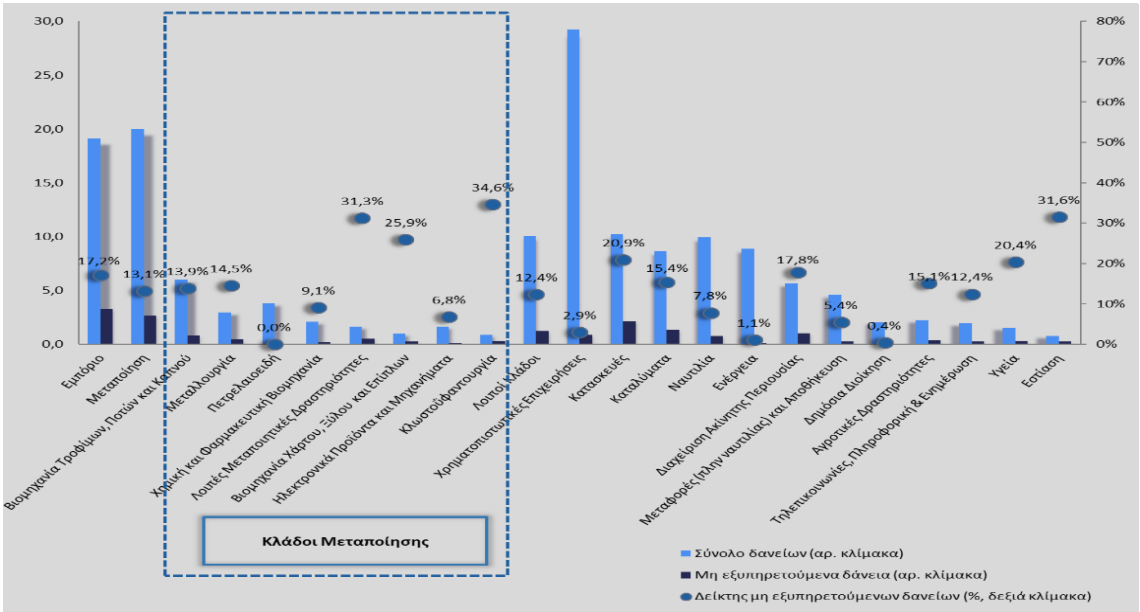

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Αξίζει να αναφερθεί, ότι η ενεργειακή κρίση, σε συνδυασμό με τις συνεχιζόμενες διαταραχές στην εφοδιαστική αλυσίδα έχει επιδράσει καθοριστικά στο κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων, εξαιτίας της ενίσχυσης των πληθωριστικών πιέσεων. Μεγαλύτερη επίδραση εκτιμάται ότι θα προκύψει στους κλάδους παραγωγής, όπου το κόστος λειτουργίας είναι άμεσα συναρτώμενο με τις τιμές των αγαθών, ωστόσο είναι σαφές ότι το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας θα επηρεαστεί. Η επίδραση στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και το κόστος λειτουργίας

των επιχειρήσεων εκτιμάται ότι βραχυπρόθεσμα θα επηρεάσει δυσμενώς και τον πιστωτικό κίνδυνο των επιχειρήσεων.

2.2 ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑΣ

Οι συνθήκες ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος το 2021 συνέχισαν να βελτιώνονται λόγω της αύξησης των καταθέσεων πελατών και της διευκολυντικής νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, που διατήρησε ευνοϊκές συνθήκες χρηματοδότησης, ενώ η εξυγίανση των ισολογισμών των τραπεζών βελτίωσε τη δυνατότητα πρόσβασής τους στις αγορές χρήματος και κεφαλαίων.

Η ανοδική πορεία των καταθέσεων συνεχίστηκε και το β΄ εξάμηνο του 2021, εν μέσω μείωσης των επιτοκίων καταθέσεων. Το ύψος των καταθέσεων από επιχειρήσεις και νοικοκυριά ανήλθε σε 180 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2021, σημειώνοντας ιστορικό υψηλό δεκαετίας.[32]

Συγκεκριμένα, οι καταθέσεις όψεως των νοικοκυριών, συμπεριλαμβανομένου του ηλεκτρονικού χρήματος,[33]αυξήθηκαν κατά τη διάρκεια του 2021. Παρόμοια εικόνα, αν και με μικρότερη δυναμική, εμφάνισαν οι καταθέσεις ταμιευτηρίου, ενώ υποχώρησαν σημαντικά οι καταθέσεις προθεσμίας. Η αύξηση των καταθέσεων την εξεταζόμενη περίοδο συνδέεται με την άνοδο του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος, το οποίο ενισχύθηκε και από τα δημοσιονομικά μέτρα στήριξης. Επιπλέον, η δυναμική ανάκαμψη της οικονομίας, η οποία αντανακλάται στην αύξηση των ροών εξαρτημένης απασχόλησης (κυρίως στους τομείς του λιανεμπορίου και του τουρισμού), επέδρασε υποστηρικτικά.

Οι καταθέσεις από τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις αυξήθηκαν περαιτέρω το 2021, αν και με επιβραδυνόμενους ρυθμούς σε σχέση με το 2020, καθώς η επανεκκίνηση της οικονομίας συνετέλεσε στην ανάκαμψη των λιανικών πωλήσεων και των τουριστικών εισπράξεων, με αποτέλεσμα τη βελτίωση των ταμειακών τους ροών, ενώ ορισμένες μεγάλες μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις είχαν τη δυνατότητα να αντλήσουν πόρους από εναλλακτικές πηγές μέσω έκδοσης εταιρικών ομολόγων ή και μέσω αυξήσεων μετοχικού κεφαλαίου.

Η πτωτική πορεία των καταθετικών επιτοκίων συνεχίστηκε το 2021, διαμορφώνοντας το μέσο σταθμισμένο επιτόκιο καταθέσεων/ρέπος σε 0,04% το Δεκέμβριο του 2021, υποχωρώντας κατά 50% σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό το Δεκέμβριο του 2020. Το προσφερόμενο μέσο επιτόκιο στα νοικοκυριά και τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις διαμορφώθηκε σε 0,04% και 0,01% αντίστοιχα το 2021.

Η χρηματοδότηση των τραπεζών πραγματοποιείται κυρίως μέσω των καταθέσεων, ενώ έχουν αυξηθεί τα ποσά από εκδόσεις χρεογράφων και η χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα σε σύγκριση με το Δεκέμβριο του 2020 (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.15).

Συγκεκριμένα, η χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα αυξήθηκε το 2021 σε 50,8 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2021, έναντι 41,2 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2020 (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.16).

---

[32] Τον Μάρτιο του 2022 παρατηρήθηκε μικρή κάμψη στις καταθέσεις σε μηνιαία βάση.

[33] Το ψηφιακό ή ηλεκτρονικό χρήμα αποτελεί νομισματική αξία η οποία είναι αποθηκευμένη, για παράδειγμα, σε μια προπληρωμένη κάρτα ή σε ένα έξυπνο κινητό τηλέφωνο.

Διάγραμμα ΙΙΙ.15 Πηγές χρηματοδότησης των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων

(εκατ. ευρώ)

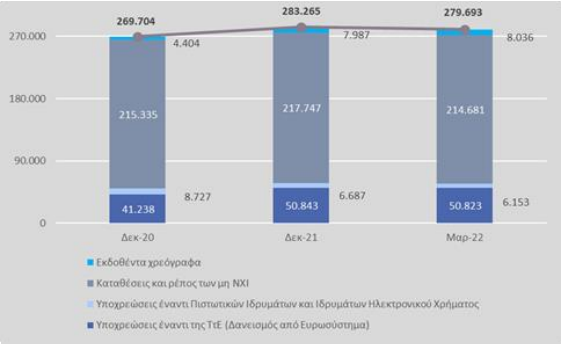

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα ΙΙΙ.16 Καταθέσεις μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και νοικοκυριών έναντι χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα

(δισεκ. ευρώ)

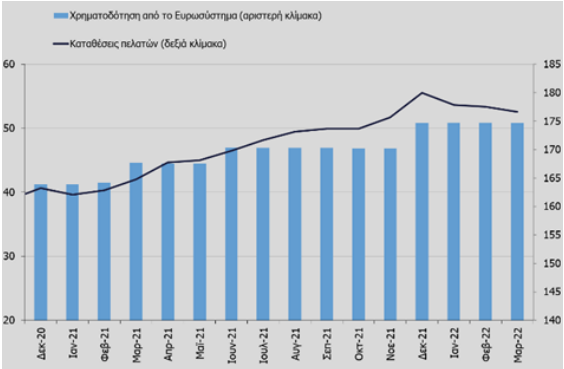

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα αναμένεται να παραμείνει σημαντική για τις ελληνικές τράπεζες και το 2022. Σύμφωνα με την απόφαση της ΕΚΤ της 24.03.2022, θα διατηρηθεί η "παρέκκλιση" (waiver) από την επενδυτική βαθμίδα για την αποδοχή των ελληνικών κρατικών ομολόγων ως εξασφαλίσεων στις πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, για τουλάχιστον όσο διάστημα συνεχίζονται οι επανεπενδύσεις σε τίτλους του Ελληνικού Δημοσίου στο πλαίσιο του έκτακτου προγράμματος αγορών τίτλων για την αντιμετώπιση της πανδημίας (PEPP),[34] ενώ επίσης αποφασίστηκε ότι τα μέτρα που λήφθηκαν τον Απρίλιο του 2020 προκειμένου να επιτευχθεί αύξηση της αξίας των εξασφαλίσεων οι οποίες θεωρούνται αποδεκτές από το Ευρωσύστημα θα αρθούν σταδιακά από τον Ιούλιο του 2022 (μέχρι και τις αρχές του 2024) προκειμένου να μην δημιουργηθούν απότομες μεταβολές στην χρηματοδότηση των τραπεζών.

Διάγραμμα ΙΙΙ.17 Δείκτης Κάλυψης Ρευστότητας (LCR)

(σε ποσοστά % και δισεκ. ευρώ)

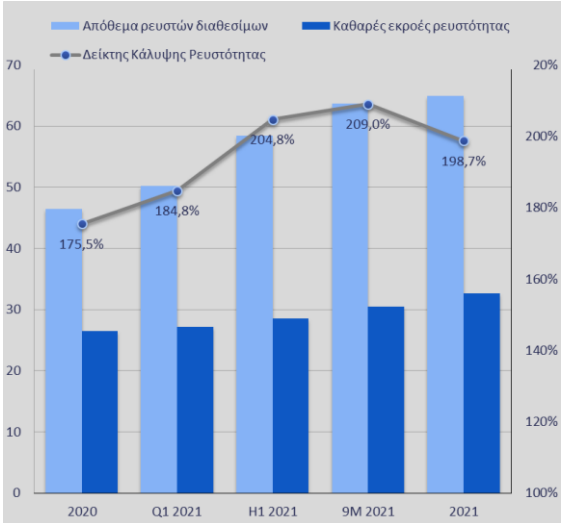

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Στο πλαίσιο αυτό, οι ελληνικές τράπεζες συνεχίζουν να ενισχύουν τις θέσεις τους σε ρευστότητα, βελτιώνοντας τη σύνθεση των χαρτοφυλακίων τους με χρεόγραφα υψηλής ρευστοποίησης (Level 1) και ελεύθερα από οποιεσδήποτε επιβαρύνσεις[34]. Κατά συνέπεια, ο δείκτης κάλυψης ρευστότητας (liquidity coverage ratio - LCR) των τραπεζών το δ΄ τρίμηνο του 2021 ανήλθε στο 198,7% σε επίπεδο συστήματος, παρουσιάζοντας αύξηση 23 ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με το 175,5% το δ΄ τρίμηνο του 2020 λόγω της αύξησης του αποθέματος ρευστών διαθεσίμων που διακρατούν οι τράπεζες κατά 40%. Σημειώνεται ότι ο δείκτης κάλυψης ρευστότητας για τις ελληνικές τράπεζες διαμορφώθηκε σε υψηλότερο επίπεδο από τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό μέσο όρο των τραπεζών του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού, ο οποίος το δ΄ τρίμηνο του 2021 ανήλθε σε 173,4%.

[34] https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2022/html/ecb.pr220324~8b7f2ff5ea.en.html

Η αύξηση των υψηλής ποιότητας ρευστών διαθεσίμων που παρατηρείται, σε συνδυασμό με τη διεύρυνση των σταθερών και πιο μακροπρόθεσμων πηγών χρηματοδότησης (όπως για παράδειγμα προθεσμιακές καταθέσεις), οι οποίες εξισορροπούν την αύξηση των καθαρών ταμειακών εκροών, συντελούν στη διατήρηση του δείκτη κάλυψης ρευστότητας σε υψηλά επίπεδα.

Επισημαίνεται ότι ο Δείκτης Καθαρής Σταθερής Χρηματοδότησης (net stable funding ratio - NSFR) διαμορφώθηκε σε 123,7% το Δεκέμβριο του 2021, αντανακλώντας την επαρκή κάλυψη των μακροπρόθεσμων υποχρεώσεων των τραπεζών χωρίς να απαιτείται η υπέρμετρη χρήση βραχυπρόθεσμης χρηματοδότησης.

Διάγραμμα III.18 Δείκτης Επιβάρυνσης Στοιχείων Ενεργητικού

(σε ποσοστά %)

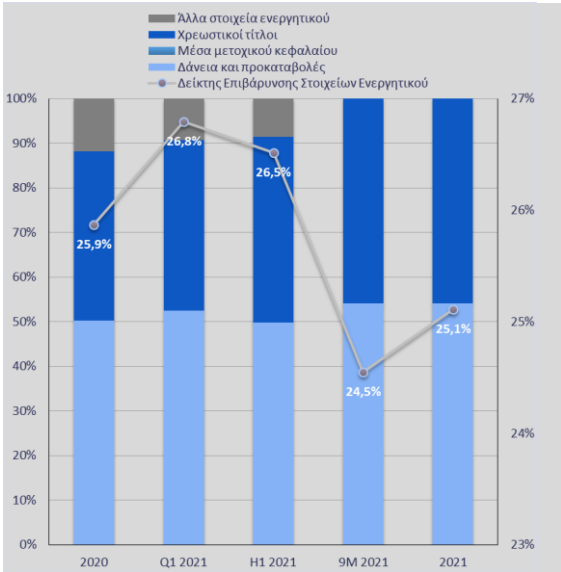

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Κατά τη διάρκεια του 2021 οι τράπεζες, παράλληλα με την προσπάθεια εξυγίανσης των ισολογισμών τους, προέβησαν σε εκτεταμένη χρήση της χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα με αποτέλεσμα τη δημιουργία προληπτικών αποθεμάτων ρευστότητας. Η αύξηση του Δείκτη Επιβάρυνσης Στοιχείων Ενεργητικού[35] που παρατηρήθηκε το 2020 προερχόταν από την αύξηση των στοιχείων ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος που είχαν δεσμευθεί ως ενέχυρο για παροχή ρευστότητας από το Ευρωσύστημα. Στη συνέχεια το 2021 επήλθε μικρή αποκλιμάκωση, με αποτέλεσμα το Δεκέμβριο του 2021 ο δείκτης να υποχωρήσει σε 25,1% από 25,9% το Δεκέμβριο του 2020, παραμένοντας σε χαμηλότερο επίπεδο από τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό μέσο όρο των τραπεζών της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Αρχής (29,1%). Η μείωση του δείκτη δεν αποτυπώνει κάποια εν γένει αποκλιμάκωση στο συνολικό ποσό των βεβαρημένων στοιχείων ενεργητικού, καθώς αυτή οφείλεται στην αύξηση του συνολικού ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος το 2021. Όσον αφορά στην κατανομή, τα βεβαρημένα στοιχεία ενεργητικού του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στο τέλος του 2021 αποτελούνται αποκλειστικά από χρεωστικούς τίτλους, καθώς και δάνεια και προκαταβολές.

Κατά το τέλος του 2021, η αύξηση της ζήτησης για χρεόγραφα τα οποία θα μπορούσαν να γίνουν αποδεκτά ως εξασφαλίσεις για την παροχή ρευστότητας από το Ευρωσύστημα ενέτεινε τις ανησυχίες των επενδυτών για τη διαθεσιμότητά τους, ενώ παρατηρήθηκε αύξηση της μεταβλητότητας στην αγορά χρεογράφων στην ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, παρά το γεγονός ότι η κατοχή κρατικών χρεογράφων αποτελεί επενδυτική πρακτική, τα προγράμματα αγορών τίτλων (APP και PEPP) της ΕΚΤ, που αποσκοπούσαν στην σταθεροποίηση του πληθωρισμού στο στόχο του και στην ενίσχυση των οικονομιών της ζώνης του ευρώ για την αντιμετώπιση της πανδημίας, αντίστοιχα, μείωσαν τη διαθεσιμότητα των επιλέξιμων τίτλων για ενεχυρίαση που θα μπορούσαν να αποκτηθούν από επενδυτές και τράπεζες. Τα χρεόγραφα αυτά οι εθνικές κεντρικές τράπεζες και η ΕΚΤ τα δανείζουν στις τράπεζες μέσω προγραμμάτων χορήγησης τίτλων (securities lending)

[35] Ένα περιουσιακό στοιχείο ενεργητικού είναι βεβαρημένο εάν έχει ενεχυριαστεί ή εάν υπόκειται σε οποιαδήποτε μορφή εξασφάλισης, για την πίστωση οποιασδήποτε συναλλαγής από την οποία δεν μπορεί να αποσυρθεί ελεύθερα.

με μετρητά ως ενέχυρο. Για το λόγο αυτό, η ΕΚΤ το Νοέμβριο του 2021 προέβη σε αποκλιμάκωση των ανησυχιών αυτών, διπλασιάζοντας το ποσό των μετρητών που θα δεχόταν ως εξασφάλιση από τις τράπεζες που ήθελαν να δανειστούν κρατικά χρεόγραφα που είχαν αγοραστεί στα πλαίσια των προγραμμάτων PSPP/PEPP στο ύψος των 150 δισεκ. ευρώ.[36]

Επιπλέον, οι τράπεζες έχουν ήδη αναλάβει πρωτοβουλίες με στόχο την κάλυψη των ελάχιστων απαιτήσεων ιδίων κεφαλαίων και επιλέξιμων υποχρεώσεων (MREL) έως και το τέλος του 2025. Συγκεκριμένα, οι τράπεζες έχουν προβεί σε έκδοση ομολόγων Tier 2, πράσινων ομολόγων και χρεογράφων χωρίς εξασφαλίσεις (senior unsecured bonds), ενώ σημαντικό ρόλο παίζει και η παρατηρούμενη μείωση των σταθμισμένων στοιχείων ενεργητικού. Λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο MREL, τα επόμενα χρόνια αναμένεται επιτάχυνση των εκδόσεων ομολόγων μη εξασφαλισμένων με εξοφλητική προτεραιότητα καθώς και των προνομιούχων ομολόγων.

Πιο αναλυτικά, οι τράπεζες προχώρησαν σε εκδόσεις ομολόγων συνολικής ονομαστικής αξίας 3,5 δισεκ. ευρώ μέσα στο 2021 (βλ. Πίνακα ΙΙΙ.4). Τα ομόλογα αυξημένης εξασφάλισης αντιστοιχούσαν σε 2,4 δισεκ. ευρώ, με κουπόνι από 2% (Eurobank Senior Pref. 2027) μέχρι και 3,875% (Τράπεζα Πειραιώς Senior Pref. 2027), ενώ τα ομόλογα μειωμένης εξασφάλισης ανήλθαν σε 1,1 δισεκ. ευρώ, με κουπόνι έκδοσης από 5,5% (Alpha Bank Subordinated 2031) μέχρι και 8,75% (Τράπεζα Πειραιώς Jr Subordinated perpetual).

Πίνακας ΙΙΙ.4 Εκδόσεις ομολόγων ελληνικών τραπεζών

Ομόλογα αυξημένης εξασφάλισης (Senior Preferred Bonds)	Ποσό Έκδοσης (εκατ. ευρώ)	Κουπόνι (%)	Ημερομηνία Έκδοσης	Ημερομηνία Λήξης
Alpha Senior Pref. 2024	400	3	14/12/2021	14/2/2024
Alpha Bank Senior Pref. 2028	500	2,5	23/9/2021	23/3/2028
Eurobank Senior Pref. 2028	500	2,25	14/9/2021	14/3/2028
Eurobank Senior Pref. 2027	500	2	5/5/2021	5/5/2027
NBG Senior Pref.	500	2,75	8/10/2020	8/10/2026
Piraeus Senior Pref.	500	3,875	3/11/2021	3/11/2027
Ομόλογα Μειωμένης Εξασφάλισης (Tier II Bonds)	**Ποσό Έκδοσης (εκατ. ευρώ)**	**Κουπόνι (%)**	**Ημερομηνία Έκδοσης**	**Ημερομηνία Λήξης**
Alpha Bank Subordinated	500	5,5	11/3/2021	11/6/2031
Alpha Bank Subordinated	500	4,25	13/2/2020	13/2/2030
NBG Tier II	400	8,25	18/7/2019	18/7/2029
Piraeus Bank Tier II	400	9,75	26/6/2019	26/6/2029
Piraeus Bank Subordinated	500	5,5	19/2/2020	19/2/2030
Piraeus Bank Junior Subordinated	600	8,75	16/6/2021	Perpetual

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η πρόσβαση των ελληνικών τραπεζών στις πράξεις αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος – με πολύ ευνοϊκές συνθήκες – βελτίωσε το κόστος διατραπεζικής χρηματοδότησής τους, όπως

[36] https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/app/lending/html/securities-lending-faq.en.html

έχει διαφανεί μέχρι τώρα από την πορεία του διατραπεζικού περιθωρίου χρηματοδότησης.[37] Παρά τη μείωση του όγκου συναλλαγών, οι συναλλαγές μέσω ρέπος εξακολουθούν να παραμένουν μια από τις σημαντικές πηγές χρηματοδότησης για τις ελληνικές τράπεζες, καθώς χαρακτηρίζονται από ομαλή αναχρηματοδότηση, αυξημένο αριθμό αντισυμβαλλομένων και βελτιωμένη τιμολόγηση. Για το επόμενο χρονικό διάστημα, ο όγκος των συναλλαγών των διατραπεζικών ρέπος είναι πιθανό να αυξηθεί, ιδίως από τον Ιούνιο του 2023[38] και μετά (με τη σταδιακή λήξη των στοχευμένων πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος TLTRO III).

Συγκεκριμένα, ο όγκος συναλλαγών στη διατραπεζική αγορά διατηρήθηκε σταθερός το α΄ τρίμηνο του 2022 και διαμορφώθηκε σε 3,6 δισεκ. ευρώ το Μάρτιο του 2022. (βλ. Διάγραμμα III.19).

Διάγραμμα III.19 Εξέλιξη διατραπεζικής και διάρθρωση δανεισμού από τη διατραπεζική αγορά ανά κατηγορία εξασφάλισης

(σε ποσοστά % και δισεκ. ευρώ)

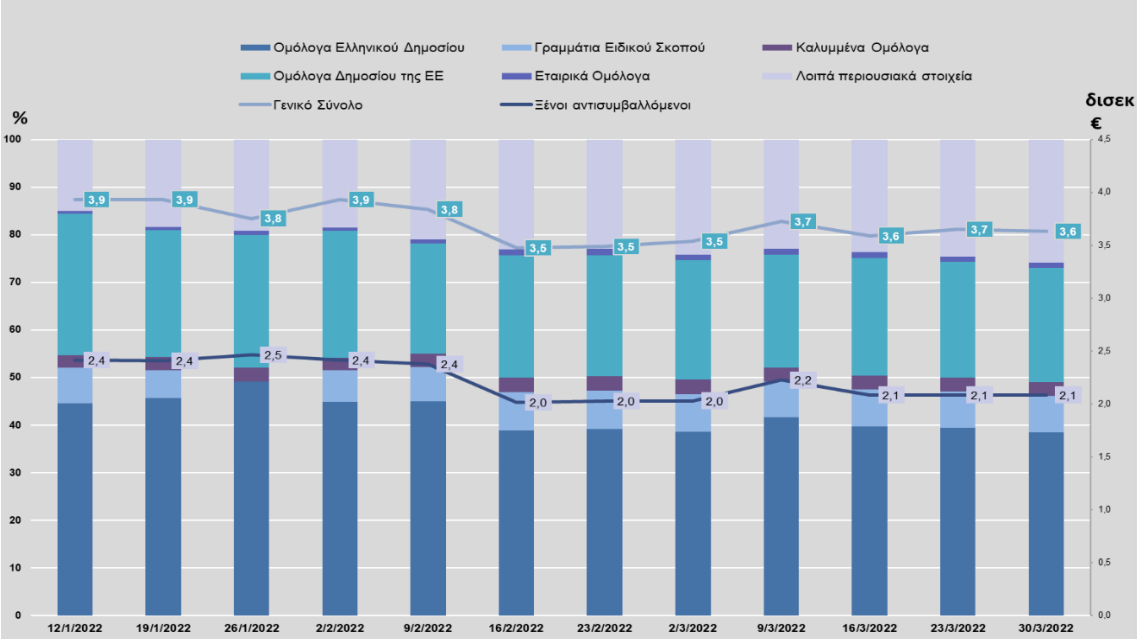

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η απομόχλευση του δανειακού χαρτοφυλακίου των ελληνικών τραπεζών το 2021, αν και με επιβραδυνόμενους ρυθμούς σε σχέση με το 2020, σε συνδυασμό με την ανοδική πορεία των καταθέσεων, συνετέλεσε στη συνεχιζόμενη μείωση του λόγου Δάνεια προς Καταθέσεις, (βλ. Διάγραμμα III.20). Αξίζει να αναφερθεί ότι ο λόγος αυτός διαμορφώνεται σε επίπεδα χαμηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο των τραπεζών του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού ήδη από το 2017. Συγκεκριμένα, ενώ το Δεκέμβριο του 2019 η διαφορά των δύο λόγων ανερχόταν σε 34 εκατοστιαίες μονάδες, η διαφορά το Σεπτέμβριο του 2020 μειώθηκε στις 28 εκατοστιαίες μονάδες, ενώ στη συνέχεια διευρύνθηκε πάλι στις 36 εκατοστιαίες μονάδες το Δεκέμβριο του 2021 με τον ελληνικό μέσο όρο να είναι σημαντικά χαμηλότερος του ευρωπαϊκού.

[37] Το διατραπεζικό περιθώριο χρηματοδότησης, υπολογιζόμενο ως η διαφορά μεταξύ του EURIBOR, δηλαδή του βασικού επιτοκίου που χρησιμοποιείται για το διατραπεζικό δανεισμό στην ΕΕ, και των αποδόσεων χωρίς κίνδυνο (risk-free rate) όπως καθορίζονται από την καμπύλη OIS (Overnight Indexed Swaps), αποτελεί κύριο δείκτη που παρακολουθεί η ΕΚΤ για να εκτιμήσει εάν οι συνθήκες χρηματοδότησης εξακολουθούν να είναι ευνοϊκές.

[38] Σημειώνεται ότι η σταδιακή λήξη των TLTRO-III ξεκινά το Σεπτέμβριο του 2022, ενώ τον Ιούνιο του 2023 λήγει η TLTRO-III που ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2020 με τους πιο ευνοϊκούς όρους.

Διάγραμμα ΙΙΙ.20 Δάνεια (μετά από προβλέψεις) προς Καταθέσεις των ελληνικών τραπεζών (σε ενοποιημένη βάση)

(σε ποσοστά %)

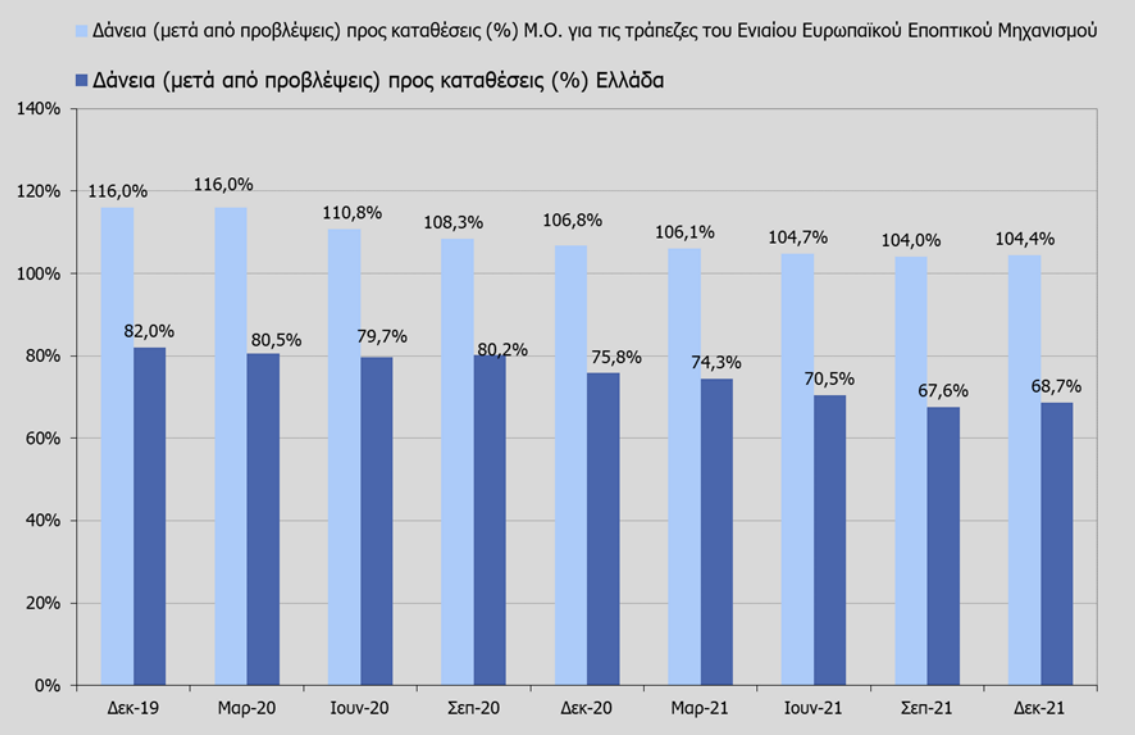

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Οι αποδόσεις των ομολόγων των ελληνικών τραπεζών αυξήθηκαν κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2021 (Διαγράμματα ΙΙΙ.21 και ΙΙΙ.22) και το α΄ τρίμηνο του 2022, ενώ υποχώρησαν τον Απρίλιο του 2022. Σε κάθε περίπτωση, η αύξηση των αποδόσεων των ομολόγων που είναι κατάλληλα για την κάλυψη του MREL, καθιστά ακριβότερη τη μελλοντική προσπάθεια έκδοσης ομολόγων από τις ελληνικές τράπεζες. Επιπλέον, οι αποδόσεις των ομολόγων αναμένεται να επηρεαστούν στο άμεσο μέλλον από τις γεωπολιτικές εξελίξεις (εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία) καθώς και τις εντεινόμενες πληθωριστικές πιέσεις.

Οι προοπτικές αναβάθμισης του αξιόχρεου της Ελληνικής Δημοκρατίας για το 2023 παραμένουν ρεαλιστικές, λαμβάνοντας υπόψη και τις πρόσφατες αναβαθμίσεις της πιστοληπτικής διαβάθμισης από τους διεθνείς οίκους. Επισημαίνεται ότι η κατοχή επενδυτικής βαθμίδας αξιολογείται καλύτερα σε περιόδους διαταραχών, όπου ο κίνδυνος ρευστότητας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τις τιμές των ομολόγων, καθώς οι επενδυτές μεταπηδούν από ομόλογα μη επενδυτικής βαθμίδας, τα οποία είναι πιο δύσκολο να ρευστοποιηθούν, σε ομόλογα επενδυτικής βαθμίδας τα οποία μπορούν να ρευστοποιηθούν πιο εύκολα. Η αύξηση της ζήτησης ομολόγων επενδυτικής βαθμίδας συμβάλλει στην ορθότερη τιμολόγηση των χρεογράφων και διαμόρφωση χαμηλότερων αποδόσεων και, κατά συνέπεια, στη μείωση του κόστους χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών.

Διάγραμμα III.21 Πορεία αποδόσεων ομολόγων αυξημένης εξασφάλισης ελληνικών τραπεζών

(31.12.2020-6.5.2022, ποσοστό %)

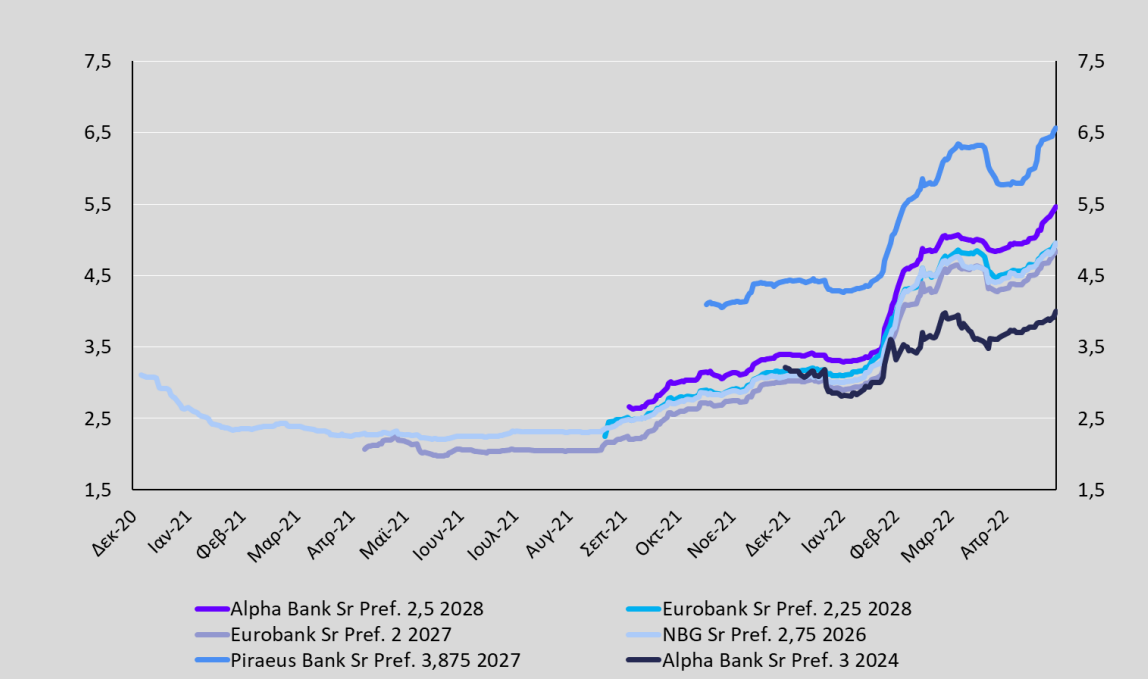

Πηγές: Bloomberg, Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα III.22 Πορεία αποδόσεων ομολόγων μειωμένης εξασφάλισης ελληνικών τραπεζών

(31.12.2020-6.5.2022, ποσοστό %)

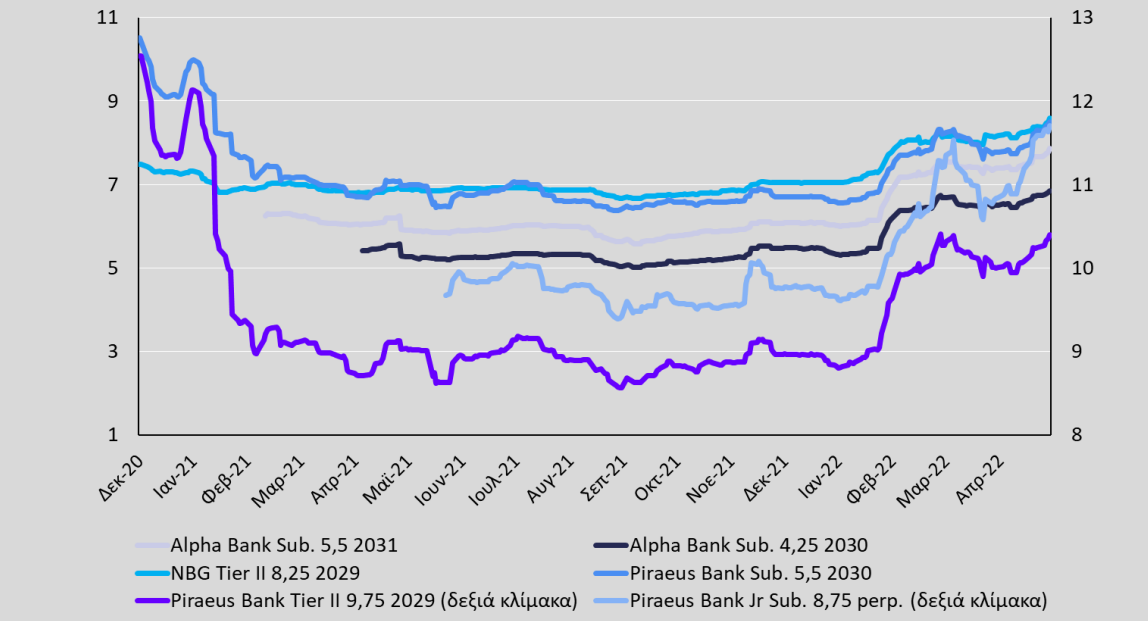

Πηγές: Bloomberg, Τράπεζα της Ελλάδος.

2.3 ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΑΓΟΡΑΣ

Έκθεση του τραπεζικού τομέα σε Ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου

Διάγραμμα ΙΙΙ.23 Χαρτοφυλάκιο Ομολόγων Ελληνικού Δημοσίου

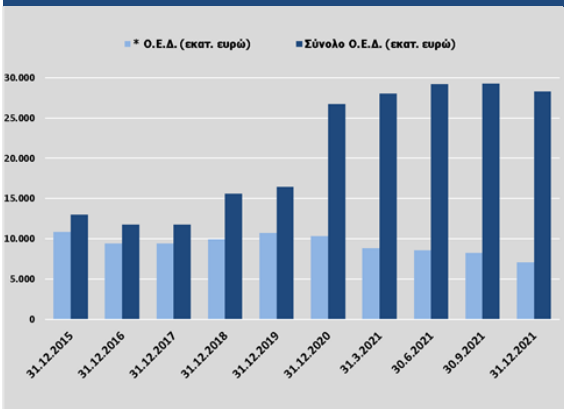

* Ο.Ε.Δ.: αφορά ομόλογα Ε.Δ. που αποτιμώνται ως διαθέσιμα προς πώληση, στην εύλογη αξία & διακρατούμενα για εμπορικούς σκοπούς. Από 1.1.2018 με την εφαρμογή του ΔΠΧΑ 9, αφορά εύλογη αξία μέσω λοιπών συνολικών εσόδων & διακρατούμενα για εμπορικούς σκοπούς.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Το σύνολο των ομολόγων της Ελληνικής Δημοκρατίας (περιλαμβανομένων των εντόκων γραμματίων) που διακρατούν οι ελληνικές τράπεζες στα χαρτοφυλάκιά τους στο τέλος του 2021 ανήλθε σε 28,3 δισεκ. ευρώ (9,5% του ενεργητικού), αυξημένο κατά περίπου 1,5 δισεκ. ευρώ σε σύγκριση με το 2020 και κατά περίπου 11,9 δισεκ. ευρώ σε σύγκριση με το 2019.

Ειδικότερα, η αξία του χαρτοφυλακίου τίτλων της Ελληνικής Δημοκρατίας που διακρατεί ο τραπεζικός τομέας σε χαρτοφυλάκια που αποτιμώνται στην τρέχουσα αξία ανήλθε σε 7,1 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2021, έναντι 10,3 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2020 (βλ. Πίνακα ΙΙΙ.5 και Διάγραμμα ΙΙΙ.23). Αντίστοιχα, η έκθεση των ελληνικών τραπεζών σε τίτλους της Ελληνικής Δημοκρατίας στα χαρτοφυλάκια που αποτιμώνται στην τρέχουσα αξία, μειώθηκε κατά 31%, ενώ ως προς το σύνολο του ενεργητικού υποχώρησε σε 2,4% στο τέλος του 2021, από 3,8% στο τέλος του 2020.[39]

Χρήζει αναφοράς ότι στο πλαίσιο της διενέργειας ανάλυσης ευαισθησίας για τα εν λόγω χαρτοφυλάκια ομολόγων, μία δυνητική αύξηση των επιτοκίων (interest rates) κατά 1 μονάδα βάσης (μ.β.) στο σύνολο των χαρτοφυλακίων αναμένεται να επιφέρει ζημίες ύψους 33,7 εκατ. ευρώ για το σύνολο των ελληνικών τραπεζών, σύμφωνα με τη σύνθεση του χαρτοφυλακίου στο τέλος του 2021, έναντι ζημίας 29,7 εκατ. ευρώ στο τέλος του 2020. Αντίστοιχα, η επίδραση μίας δυνητικής αύξησης των πιστωτικών περιθωρίων[40] (credit spreads) κατά 1 μ.β. στο σύνολο των χαρτοφυλακίων ισοδυναμεί με ζημία 37,5 εκατ. ευρώ στο τέλος του 2021, ενώ τον προηγούμενο χρόνο ανερχόταν σε ζημίες ύψους 33,1 εκατ. ευρώ.

Έκθεση του τραπεζικού συστήματος σε εταιρικά ομόλογα

Κατά το 2021, η αξία των εταιρικών ομολόγων που διακρατεί ο τραπεζικός τομέας αυξήθηκε σημαντικά κατά 36% σε 2,5 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2021, από 1,8 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2020 (στα χαρτοφυλάκια που αποτιμώνται στην τρέχουσα αξία). Ωστόσο, το ποσοστό των εταιρικών ομολόγων σε σχέση με το σύνολο του ενεργητικού του τραπεζικού τομέα παραμένει σε χαμηλό επίπεδο, διαμορφούμενο σε μόλις 0,8%. Επισημαίνεται ότι η εν λόγω αύξηση στη κατοχή

[39] Τα χαρτοφυλάκια που αποτιμώνται σε τρέχουσες αξίες αφορούν τα χαρτοφυλάκια που κατηγοριοποιούνται ως χαρτοφυλάκιο χρηματοοικονομικών μέσων αποτιμώμενων στην εύλογη αξία μέσω λοιπών συνολικών εσόδων (Fair Value Through Other Comprehensive Income – FVTOCI), χαρτοφυλάκιο χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων αποτιμώμενων στην εύλογη αξία μέσω των αποτελεσμάτων (Fair Value Through Profit and Loss – FVTPL) και χαρτοφυλάκιο συναλλαγών (Held For Trading – HFT).

[40] Διευκρινίζεται ότι αφορά τον υπολογισμό της μεταβολής στην παρούσα αξία των θέσεων λόγω αύξησης των πιστωτικών περιθωρίων κατά μία μονάδα βάσης, σύμφωνα με την εποπτική αναφορά CS01. Αφορά τον πιστωτικό κίνδυνο των ομολόγων και των πιστωτικών παραγώγων.

εταιρικών ομολόγων οφείλεται κυρίως στην επένδυση σε ομόλογα ελληνικών επιχειρήσεων που εκδόθηκαν μέσα στο 2021, συνολικού ύψους περίπου 3,8 δισεκ. ευρώ.

Έκθεση του τραπεζικού τομέα σε μετοχικούς τίτλους, αμοιβαία κεφάλαια και λοιπές συμμετοχές

Ο τραπεζικός τομέας κατά τη διάρκεια του 2021 αύξησε την αξία των μετοχικών τίτλων, αμοιβαίων κεφαλαίων και συμμετοχών που διακρατεί ως ποσοστό του συνολικού ενεργητικού. Συγκεκριμένα, στο τέλος του 2021 κατείχε μετοχικούς τίτλους, συμμετοχές και αμοιβαία κεφάλαια συνολικής αξίας 1,9 δισεκ. ευρώ, ήτοι 0,65% επί του συνολικού ενεργητικού του τραπεζικού τομέα, έναντι 1,3 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2020 (0,49% επί του συνολικού ενεργητικού του τραπεζικού τομέα) (βλ. Πίνακα ΙΙΙ.5). Η εν λόγω αύξηση οφείλεται κυρίως στην ενίσχυση των συμμετοχών, λόγω εισφοράς σε είδος σε νεοϊδρυθείσες εταιρίες "άμεσων συμμετοχών σε θυγατρικές", με αντάλλαγμα την κατοχή ποσοστού μειοψηφίας.

Πίνακας ΙΙΙ.5 Επενδύσεις τραπεζικού τομέα

Ποσά σε εκατ. ευρώ

	31.12.2020	31.3.2021	30.6.2021	30.9.2021	31.12.2021	% Διαφορά 31.12.2021 – 31.12.2020
Γενικό Σύνολο						
Ομόλογα Ελληνικού Δημοσίου (περιλαμβανομένων και των εντόκων γραμματίων)	26.755,0	28.031,2	29.242,6	29.252,4	28.302,7	5,8%
εκ των οποίων ΕΓΕΔ[41]	3.260,1	3.204,6	3.197,2	2.860,8	1.458,5	-49,0%
Σύνολο εταιρικών ομολόγων	1.888,0	1.820,74	2.012,3	2.411,2	2.679,5	41,9%
Σύνολο μετοχών	492,4	471,38	385,3	423,1	679,0	37,9%
Σύνολο αμοιβαίων κεφαλαίων	115,5	121,19	124,3	109,0	138,5	19,9%
Σύνολο συμμετοχών	719,6	711,4	725,0	737,4	1.107,9	54,0%
Χαρτοφυλάκια που αποτιμώνται στην τρέχουσα αξία						
Ομόλογα Ελληνικού Δημοσίου (περιλαμβανομένων και των εντόκων γραμματίων)	10.306,7	8.845,9	8.540,3	8.251,0	7.098,6	-31,1%
Εταιρικά ομόλογα	1.796,8	1.717,79	1.911,8	2.298,7	2.449,6	36,3%
Μετοχές	492,4	471,38	385,3	423,1	679,0	37,9%
Αμοιβαία κεφάλαια	115,5	121,19	124,3	109,0	138,5	19,9%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Έκθεση του τραπεζικού συστήματος σε συναλλαγματικό κίνδυνο[42]

Η έκθεση των τραπεζών σε συνάλλαγμα αυξήθηκε κατά 12,2 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2021 σε σύγκριση με το τέλος του 2020, κυρίως λόγω της αύξησης της έκθεσης σε δολάριο ΗΠΑ κατά 13,4 δισεκ. ευρώ σε 62,5 δισεκ. ευρώ. Αντίθετα, η έκθεση σε ελβετικό φράγκο υποχώρησε κατά 4,4 δισεκ. ευρώ σε 15,2 δισεκ. ευρώ, μολονότι το ελβετικό νόμισμα ενισχύθηκε έναντι του ευρώ.

[41] Έντοκα Γραμμάτια Ελληνικού Δημοσίου.
[42] Σύμφωνα με τα υποβαλλόμενα στοιχεία των τραπεζών.

Η παραπάνω μεταβολή οφείλεται κυρίως στην πώληση δανείων σε ελβετικό φράγκο στο πλαίσιο της στρατηγικής για τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ). Η αύξηση των χορηγήσεων ναυτιλιακών δανείων και η παράλληλη ενίσχυση του δολαρίου έναντι του ευρώ κατά το 2021, είχαν ως συνέπεια τη σημαντική αύξηση της έκθεσης του τραπεζικού συστήματος σε δολάριο ΗΠΑ.

Επιτοκιακή ευαισθησία χρεογράφων και παραγώγων[43]

Από τη διενέργεια ανάλυσης ευαισθησίας προκύπτει ότι η αύξηση των επιτοκίων κατά 1 μ.β., σε επίπεδο χαρτοφυλακίου συναλλαγών, το οποίο αποτιμάται στην τρέχουσα αξία, αναμένεται να επιφέρει κέρδος ύψους 4,2 εκατ. ευρώ για το σύνολο των ελληνικών τραπεζών, σύμφωνα με τη σύνθεση του χαρτοφυλακίου στο τέλος του 2021. Αντίθετα, σε επίπεδο συνόλου χαρτοφυλακίων χρεογράφων και παραγώγων, η αύξηση των επιτοκίων κατά 1 μ.β. θα προκαλέσει ζημίες ύψους 19 εκατ. ευρώ, με στοιχεία τέλους έτους. Αντίστοιχα, η επίδραση της αύξησης των πιστωτικών περιθωρίων κατά 1 μ.β. περιορίζεται σε ζημία κάτω από 1 εκατ. ευρώ στο χαρτοφυλάκιο συναλλαγών, ενώ συνολικά για το τραπεζικό σύστημα ανέρχεται σε ζημία 5,29 εκατ. ευρώ. Οι τράπεζες διατηρούν ένα χαρτοφυλάκιο από επιτοκιακά παράγωγα προϊόντα, απλής κυρίως δομής, τα οποία εκκαθαρίζονται κυρίως μέσω κεντρικών αντισυμβαλλομένων ή αφορούν διμερείς συναλλαγές που διέπονται από τυποποιημένες συμβάσεις κάλυψης πιστωτικού κινδύνου.

Κεφαλαιακές απαιτήσεις για τον κίνδυνο αγοράς

Οι συνολικές κεφαλαιακές απαιτήσεις για τον κίνδυνο αγοράς ανήλθαν σε 345,1 εκατ. ευρώ στο τέλος του 2021 από 338,7 εκατ. ευρώ στο τέλος του 2020. Οι κεφαλαιακές απαιτήσεις αντιστοιχούν σε 70% για τα χρεόγραφα, 19,1% για το συνάλλαγμα, 6,5% για τους μετοχικούς τίτλους και 4,4% για τα εμπορεύματα. Ο κίνδυνος προσαρμογής πιστωτικής αποτίμησης για τις συστημικές τράπεζες, σε ατομική βάση, ανήλθε σε 343,6 εκατ. ευρώ στο τέλος του 2021 από 231,2 εκατ. ευρώ στο τέλος του 2020. Αντίστοιχα, οι κεφαλαιακές απαιτήσεις για την κάλυψη του κινδύνου προσαρμογής πιστωτικής αποτίμησης για το σύνολο του τραπεζικού τομέα ανήλθαν σε 28,1 εκατ. ευρώ στο τέλος του 2021 έναντι 18,5 εκατ. ευρώ στο τέλος του 2020.

2.4 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Το 2021 η παρουσία των ελληνικών τραπεζικών ομίλων στο εξωτερικό ενισχύθηκε ως αποτέλεσμα της συγχώνευσης της Direktna Bank με τη θυγατρική της Eurobank στη Σερβία καθώς και της απόκτησης από την Eurobank ποσοστού 12,6% στην Ελληνική Τράπεζα της Κύπρου.

Το ενεργητικό των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό ανήλθε το Δεκέμβριο του 2021 σε 34,2 δισεκ. ευρώ, αυξημένο κατά 12,4% σε σύγκριση με το Δεκέμβριο του 2020, και το μερίδιο των διεθνών δραστηριοτήτων στο συνολικό ενεργητικό σε ενοποιημένη βάση αυξήθηκε σε 10,5% το Δεκέμβριο του 2021 από 10,3% το Δεκέμβριο του 2020.[44]

---

[43] Σύμφωνα με τα υποβαλλόμενα στοιχεία των τραπεζών.

[44] Σύμφωνα με εποπτικά στοιχεία που υποβάλλονται για τη δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό μέσω υποκαταστημάτων και θυγατρικών εταιριών στο πλαίσιο της Πράξης Διοικητή 2651/20.01.2012. Η ανάλυση στην ενότητα αυτή αφορά μόνο τις τραπεζικές θυγατρικές και υποκαταστήματα στο εξωτερικό.

Ως προς τη γεωγραφική κατανομή, η Νοτιοανατολική Ευρώπη (ΝΑ Ευρώπη)[45] αντιπροσωπεύει το 81,7% του συνολικού ενεργητικού των διεθνών δραστηριοτήτων, με κυριότερη παρουσία στην Κύπρο και τη Βουλγαρία (βλ. Διάγραμμα III.24). Τα χρηματοοικονομικά κέντρα, δηλαδή το Λουξεμβούργο, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία, αντιπροσωπεύουν ποσοστό 17%, με τη μεγαλύτερη παρουσία να εμφανίζεται στο Λουξεμβούργο. Το μερίδιο της ΝΑ Ευρώπης στις καταθέσεις και στα δάνεια εξωτερικού είναι ακόμη μεγαλύτερο (88,8% και 82,2% αντίστοιχα, βλ. Πίνακα III.6), όπου συγκεντρώνεται και ο μεγαλύτερος αριθμός υπηρεσιακών μονάδων και προσωπικού. Επισημαίνεται ότι η άμεση έκθεση των ελληνικών τραπεζικών ομίλων στην Ουκρανία και τη Ρωσία είναι αμελητέα (βλ. Πλαίσιο III.1).

Διάγραμμα III.24. Κατανομή του ενεργητικού των τραπεζικών ομίλων στο εξωτερικό (Δεκέμβριος 2021)

(ποσοστό %)

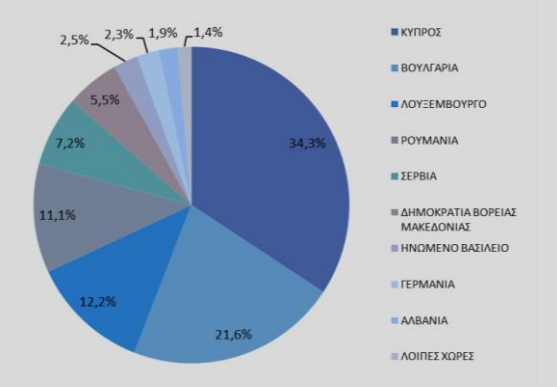

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας III.6 Βασικά μεγέθη ελληνικών τραπεζικών ομίλων στο εξωτερικό (Δεκέμβριος 2021)

(ποσά σε εκατ. ευρώ)

Χώρα	Ενεργητικό	Δάνεια (πριν από προβλέψεις)	Δάνεια σε καθυστέρηση	Ποσοστό δανείων σε καθυστέρηση	Καταθέσεις	Αριθμός καταστημάτων	Αριθμός προσωπικού
Νοτιοανατολική Ευρώπη	**27.941**	**14.338**	**646**	**4,5%**	**21.827**	**577**	**9.126**
Αλβανία	667	307	32	10,3%	547	34	410
Βουλγαρία	7.406	4.522	229	5,1%	6.292	192	2.970
Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας	1.873	1.349	92	6,9%	1.455	64	983
Κύπρος	11.723	3.800	115	3,0%	9.282	28	1.061
Ρουμανία	3.803	2.749	85	3,1%	2.763	133	1.978
Σερβία	2.469	1.612	92	5,7%	1.487	126	1.724
Χρηματοοικονομικά κέντρα	**5.804**	**2.988**	**81**	**2,7%**	**2.611**	**4**	**205**
Γερμανία	784	600	1	0,1%	126	1	14
Ην. Βασίλειο	850	459	3	0,6%	693	1	81
Λουξεμβούργο	4.170	1.929	77	4,0%	1.792	2	110
Λοιπές χώρες[1]	**474**	**107**	**5**	**4,9%**	**152**	**9**	**233**
ΣΥΝΟΛΟ	**34.219**	**17.433**	**732**	**4,2%**	**24.589**	**590**	**9.564**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

[1] Οι λοιπές χώρες περιλαμβάνουν την Αίγυπτο και τη Μάλτα.

[45] Η δραστηριότητα των ελληνικών τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη αφορά τις εξής χώρες: Αλβανία, Βουλγαρία, Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, Κύπρο, Ρουμανία και Σερβία.

Πλαίσιο ΙΙΙ.1 – Έκθεση των ελληνικών τραπεζικών ομίλων στην Ουκρανία και τη Ρωσία

Η άμεση έκθεση των ελληνικών τραπεζικών ομίλων στην Ουκρανία και τη Ρωσία είναι αμελητέα:

- Τα συνολικά ανοίγματα των ελληνικών τραπεζών στην Ουκρανία και τη Ρωσία ανέρχονται σε 156 εκατ. ευρώ και 94 εκατ. ευρώ αντίστοιχα, σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Δεκέμβριος 2021) της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών (Bank of International Settlements – BIS) για τα τελικά χρηματοδοτικά ανοίγματα προς κατοίκους εξωτερικού.[46]
- Παρουσία μέσω θυγατρικής ή υποκαταστήματος σε αυτές τις χώρες διαθέτει μόνο ο όμιλος της Πειραιώς Financial Holdings στην Ουκρανία. Συγκεκριμένα, κατέχει την JSC Piraeus Bank ICB,[47] με ενεργητικό που αντιπροσωπεύει περίπου 0,2% του συνολικού ενοποιημένου ενεργητικού του ομίλου το Δεκέμβριο του 2021. Το σύνολο των δανείων της προς πελάτες ανέρχεται σε 84 εκατ. ευρώ και ως επί το πλείστον αφορά τοπικές επιχειρήσεις. Οι καταθέσεις της ανέρχονται σε 133 εκατ. ευρώ, η ενδοομιλική χρηματοδότηση σε μόλις 9 εκατ. ευρώ και το σύνολο των κεφαλαίων της σε 22 εκατ. ευρώ.

Το 2021 η κερδοφορία από τις τραπεζικές θυγατρικές και υποκαταστήματα εξωτερικού επηρεάστηκε καθοριστικά από τις ζημίες που συνδέονται με την πώληση σημαντικού χαρτοφυλακίου μη εξυπηρετούμενων δανείων της θυγατρικής της Alpha Bank στην Κύπρο. Ζημιογόνες ήταν επίσης οι δραστηριότητες στο Ηνωμένο Βασίλειο, την Αίγυπτο και οριακά στην Αλβανία και τη Σερβία. Αντίθετα, κερδοφόρες ήταν οι δραστηριότητες στη Βουλγαρία, τη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, τη Ρουμανία, τη Μάλτα και τα χρηματοοικονομικά κέντρα πλην του Ηνωμένου Βασιλείου.

Τα δάνεια σε καθυστέρηση[48] ανήλθαν το Δεκέμβριο του 2021 σε 0,7 δισεκ. ευρώ, από 2,5 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2020 (μειωμένα κατά 71% σε συγκρίσιμη βάση), αντιπροσωπεύοντας το 4,2% του δανειακού χαρτοφυλακίου. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στην πώληση χαρτοφυλακίου μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Κύπρο από την Alpha Bank. Αναλυτικότερα, το ποσοστό δανείων σε καθυστέρηση στο σύνολο των δανείων ανέρχεται σε 3,7% για τα επιχειρηματικά, 6,7% για τα καταναλωτικά και 3,8% για τα στεγαστικά δάνεια. Τα δάνεια σε καθυστέρηση μειώθηκαν κατά 88% για τα στεγαστικά δάνεια, 59% για τα επιχειρηματικά και 33% για τα καταναλωτικά, σε συγκρίσιμη βάση. Το ποσοστό κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση από συσσωρευμένες προβλέψεις αυξήθηκε σε 76% (Δεκέμβριος 2020: 73%).

Όσον αφορά τη ρευστότητα, ο δείκτης "δάνεια προς καταθέσεις" μειώθηκε σημαντικά (Δεκέμβριος 2021: 70,9%, Δεκέμβριος 2020: 86,9%). Αναλυτικότερα, οι καταθέσεις αυξήθηκαν κατά 14%, ενώ οι χορηγήσεις μειώθηκαν κατά 7% σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2020 σε συγκρίσιμη βάση.

Οι προοπτικές για τις διεθνείς δραστηριότητες στην παρούσα συγκυρία χαρακτηρίζονται από αυξημένη αβεβαιότητα. Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία εντείνει τις πληθωριστικές πιέσεις και τις αρρυθμίες στις αλυσίδες εφοδιασμού σε ολόκληρη την Ευρώπη και ενδέχεται να επηρεά-

[46] Τα τελικά χρηματοδοτικά ανοίγματα προς κατοίκους εξωτερικού περιλαμβάνουν διασυνοριακά και τοπικά ανοίγματα προς το δημόσιο τομέα, τον τραπεζικό τομέα και το μη χρηματοπιστωτικό τομέα (φυσικά πρόσωπα και μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις).

[47] Επισημαίνεται ότι η εν λόγω θυγατρική ανήκει απευθείας στην Πειραιώς Financial Holdings, η οποία δεν είναι πιστωτικό ίδρυμα, και γι' αυτό δεν υποβάλλει εποπτικά στοιχεία για την εν λόγω θυγατρική στο πλαίσιο της παρακολούθησης των διεθνών δραστηριοτήτων.

[48] Δάνεια σε καθυστέρηση άνω των 90 ημερών.

σει αρνητικά τις τουριστικές ροές. Από την άλλη πλευρά, η ενεργοποίηση του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility – RRF) δημιουργεί προοπτικές αύξησης των επενδύσεων στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης που είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3. ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

Οι δείκτες ανθεκτικότητας των ελληνικών τραπεζικών ομίλων υποχώρησαν το 2021 επηρεασμένοι κυρίως από την εφαρμογή των στρατηγικών μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Τα βασικά σημεία αφορούσαν: (α) την καταγραφή υψηλών ζημιών μετά από φόρους και διακοπτόμενες δραστηριότητες, κυρίως εξαιτίας του σχηματισμού αυξημένων προβλέψεων χρήσεως για τον πιστωτικό κίνδυνο, και (β) τη μείωση των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών.

3.1 ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ

Το 2021 οι ελληνικές τράπεζες κατέγραψαν υψηλές ζημίες μετά από φόρους και διακοπτόμενες δραστηριότητες ύψους 4,8 δισεκ. ευρώ, έναντι ζημιών 2,1 δισεκ. ευρώ το 2020 (βλ. Πίνακα ΙΙΙ.7), κυρίως λόγω των ζημιών από την πώληση χαρτοφυλακίων μη εξυπηρετούμενων δανείων. Κατά συνέπεια, ο ελληνικός τραπεζικός τομέας παρέμεινε για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά ο μοναδικός ζημιογόνος μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πίνακας ΙΙΙ.7 Αποτελέσματα χρήσεως του ελληνικού τραπεζικού τομέα

(ποσά σε εκατ. ευρώ)

	2020	2021	Μεταβολή (%)
Λειτουργικά έσοδα	**9.615**	**8.614**	**-10,4**
Καθαρά έσοδα από τόκους	5.681	5.508	-3,0
- Έσοδα από τόκους	*7.441*	*7.130*	*-4,2*
- Έξοδα τόκων	*-1.760*	*-1.622*	*-7,8*
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	3.934	3.105	*-21,1*
- Καθαρά έσοδα από προμήθειες	*1.245*	*1.514*	*21,6*
- Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	*2.341*	*946*	*-59,6*
- Λοιπά έσοδα	*348*	*646*	*85,7*
Λειτουργικά έξοδα	**-4.202**	**-4.227**	**0,6**
Δαπάνες προσωπικού	-2.140	-2.009	-6,1
Διοικητικά έξοδα	-1.498	-1.642	9,6
Αποσβέσεις	-564	-576	2,1
Καθαρά έσοδα (λειτουργικά έσοδα – λειτουργικά έξοδα)	**5.412**	**4.387**	**-18,9**
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	-5.560	-8.480	52,5
Λοιπές ζημίες απομείωσης	-755	-222	-70,6
Μη επαναλαμβανόμενα κέρδη/ζημίες	-277	-85	-69,2
Κέρδη(+)/Ζημίες (-) προ φόρων	**-1.180**	**-4.400**	**>100**
Φόροι	-518	-447	-13,6
Κέρδη(+)/Ζημίες(-) από διακοπτόμενες δραστηριότητες	-373	45	-
Κέρδη(+)/Ζημίες (-) μετά από φόρους	**-2.071**	**-4.803**	**>100**

Πηγή: Οικονομικές καταστάσεις για τις τέσσερις σημαντικές τράπεζες (SIs) και εποπτικά στοιχεία για τις λιγότερο σημαντικές τράπεζες (LSIs).

Αναλυτικότερα, το 2021 τα λειτουργικά έσοδα των ελληνικών τραπεζών μειώθηκαν κατά 10,4% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Τα καθαρά έσοδα από τόκους υποχώρησαν, παρά τη μείωση

των εξόδων για τόκους. Τα έσοδα από τόκους μειώθηκαν κατά 4,2%, επηρεασμένα από τη συρρίκνωση του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών, κυρίως λόγω των πωλήσεων δανείων, καθώς και από τη μικρή μείωση του μέσου σταθμισμένου επιτοκίου των δανείων. Η υποχώρηση των εξόδων για τόκους οφείλεται τόσο στο μειωμένο κόστος των καταθέσεων όσο και στη συμμετοχή στο Πρόγραμμα Στοχευμένων Πράξεων πιο Μακροπρόθεσμης Αναχρηματοδότησης (TLTRO III) του Ευρωσυστήματος με εξαιρετικά ευνοϊκούς όρους.[49] Το καθαρό επιτοκιακό περιθώριο μειώθηκε σε σχέση με το 2020 και διαμορφώθηκε σε 1,7%, παραμένοντας ωστόσο σημαντικά υψηλότερο από το αντίστοιχο των τραπεζικών ομίλων στην Τραπεζική Ένωση που εποπτεύονται άμεσα από την ΕΚΤ (βλ. Πίνακα III.8). Σημαντική αύξηση κατά 21,6% παρατηρήθηκε στα καθαρά έσοδα από προμήθειες, με θετική συμβολή των εσόδων από νέες εκταμιεύσεις δανείων, διενέργεια πληρωμών και μεταφορών κεφαλαίων, πιστωτικές κάρτες, διαχείριση χαρτοφυλακίου και επενδυτική τραπεζική. Τα έσοδα από κύριες τραπεζικές εργασίες (δηλαδή τα καθαρά έσοδα τόκων και προμηθειών) αυξήθηκαν κατά 1,4%. Ωστόσο, μεγάλη μείωση κατά 59,6% εμφάνισαν τα έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις το 2021, τα οποία εξακολούθησαν να προέρχονται από συναλλαγές σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου. Επισημαίνεται ότι τα μη επαναλαμβανόμενα έσοδα, όπως τα κέρδη από χρηματοοικονομικές πράξεις, τα κέρδη από την πώληση θυγατρικών και περιουσιακών στοιχείων καθώς και το όφελος από το πρόγραμμα TLTRO III, ανέρχονται σε περίπου 1,6 δισεκ. ευρώ, αντιπροσωπεύοντας το 18,6% των λειτουργικών εσόδων.

Πίνακας III.8 Δείκτες αποδοτικότητας τραπεζικών ομίλων

(ποσοστά %)

	Ελλάδα		Τραπεζική Ένωση[1]
	2020	2021	2021
Καθαρά έσοδα από τόκους/ενεργητικό (καθαρό επιτοκιακό περιθώριο)	1,9	1,7	1,3
Λειτουργικά έξοδα/ενεργητικό	1,4	1,3	1,2
Λειτουργικά έξοδα/λειτουργικά έσοδα (δείκτης αποτελεσματικότητας)	43,7	49,1	64,3
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο/δάνεια μετά από προβλέψεις (κόστος πιστωτικού κινδύνου)	3,7	5,7	0,5
Αποδοτικότητα ενεργητικού[2, 3]	-0,7	-1,5	0,4
Αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων[2, 3]	-7,8	-20,0	6,7

Πηγές: Δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις τεσσάρων ελληνικών σημαντικών τραπεζών και εποπτικά στοιχεία για τις λιγότερο σημαντικές τράπεζες, Στατιστική Βάση Δεδομένων (SDW) της ΕΚΤ - Supervisory Banking Statistics.

[1] Τραπεζικοί όμιλοι στην Τραπεζική Ένωση που εποπτεύονται άμεσα από την ΕΚΤ.

[2] Για τον υπολογισμό των δεικτών χρησιμοποιείται το ενεργητικό στο τέλος της υπό εξέταση περιόδου.

[3] Ο υπολογισμός των δεικτών αποδοτικότητας ενεργητικού (ROA) και αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων (ROE) λαμβάνει υπόψη τα κέρδη μετά από φόρους και διακοπτόμενες δραστηριότητες.

Όσον αφορά τα λειτουργικά έξοδα, αυτά αυξήθηκαν οριακά, καθώς επιβαρύνθηκαν περαιτέρω από έκτακτα έξοδα, όπως οι προβλέψεις για προγράμματα οικειοθελούς αποχώρησης προσωπικού, τα έξοδα εταιρικού μετασχηματισμού καθώς και η απομείωση υπεραξίας και άυλων περιουσιακών στοιχείων. Παράλληλα, η τάση εξορθολογισμού του προσωπικού και του δικτύου κατα-

[49] Επισημαίνεται ότι στο πλαίσιο του προγράμματος TLTRO III προκύπτει πρόσθετο όφελος για τις τράπεζες όταν πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια σχετικά με την πιστωτική επέκταση.

στημάτων συνεχίστηκε. Επιπλέον, οι αποσβέσεις αυξήθηκαν, κυρίως ως αποτέλεσμα της αύξησης των άυλων περιουσιακών στοιχείων λόγω επενδύσεων σε υποδομές πληροφορικής στο πλαίσιο της επιτάχυνσης του ψηφιακού μετασχηματισμού. Κατά συνέπεια, το 2021 επιδεινώθηκε ο δείκτης αποτελεσματικότητας (λόγος λειτουργικών εξόδων προς έσοδα – cost-to-income ratio) των ελληνικών τραπεζών.

Η επιτάχυνση της εξυγίανσης του ισολογισμού των πιστωτικών ιδρυμάτων μέσω της πώλησης χαρτοφυλακίων μη εξυπηρετούμενων δανείων είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους πιστωτικού κινδύνου (cost of credit risk).[50] Συγκεκριμένα, το 2021 σχηματίστηκαν προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο συνολικού ύψους 8,5 δισεκ. Ευρώ, έναντι 5,6 δισεκ. ευρώ το 2020. Από αυτές, 7,2 δισεκ. ευρώ σχετίζονται με την πώληση χαρτοφυλακίων ΜΕΔ από δύο σημαντικές τράπεζες.

Ως αποτέλεσμα όλων των παραπάνω, οι τραπεζικοί όμιλοι κατέγραψαν ζημίες μετά από φόρους και διακοπτόμενες δραστηριότητες και οι δείκτες αποδοτικότητας του ενεργητικού (RoA) και των ιδίων κεφαλαίων (RoE) των τραπεζικών ομίλων επιδεινώθηκαν περαιτέρω (-1,5% και -20% αντίστοιχα).

Όσον αφορά τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές για την κερδοφορία, οι έντονες πληθωριστικές πιέσεις και οι αυξημένοι γεωπολιτικοί κίνδυνοι δημιουργούν αβεβαιότητα στο επιχειρησιακό περιβάλλον των τραπεζών. Επιπλέον, τα έξοδα τόκων αναμένεται να επιβαρυνθούν από την απόσυρση έκτακτων μέτρων, όπως το TLTRO, που λήφθηκαν στο πλαίσιο της διευκολυντικής νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ για τον περιορισμό των επιπτώσεων της πανδημίας, καθώς και την ανάγκη έκδοσης ομολόγων για την κάλυψη εποπτικών απαιτήσεων (π.χ. MREL).

Κατά συνέπεια, οι τράπεζες οφείλουν να επιταχύνουν την υλοποίηση των επιχειρησιακών τους σχεδίων σχετικά με τη χρηματοδότηση υγιών επιχειρήσεων, με έμφαση σε εξωστρεφείς κλάδους και αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρει το Ταμείο Ανάκαμψης, αλλά και νοικοκυριών, εφαρμόζοντας συνετά πιστοδοτικά κριτήρια. Παράλληλα, καλούνται να αναπτύξουν περαιτέρω εναλλακτικές πηγές εσόδων στο πλαίσιο της αποτελεσματικής διαχείρισης αποταμιευτικών πόρων. Προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να συμβάλει η επιτάχυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η ανάπτυξη ενός διατηρήσιμου επιχειρηματικού μοντέλου που θα επιτρέπει την επίτευξη ενός ικανοποιητικού επιπέδου οργανικής κερδοφορίας θα ενισχύσει την ικανότητα του τραπεζικού τομέα να απορροφά τις επιπτώσεις ενδεχόμενων αναταράξεων (είτε ενδογενών είτε εξωγενών) και θα συμβάλει στη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

3.2 ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ

Η κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών τραπεζικών ομίλων υποχώρησε το 2021 έναντι του 2020 κυρίως εξαιτίας των ζημιών που προέκυψαν από την πώληση χαρτοφυλακίων μη εξυπηρετούμενων δανείων και την εφαρμογή των μεταβατικών διατάξεων του Διεθνούς Προτύπου Χρηματοοικονομικής Αναφοράς 9 (ΔΠΧΑ 9), οι οποίες υπεραντιστάθμισαν τη θετική επίδραση από τις ενέργειες κεφαλαιακής ενίσχυσης που διενεργήθηκαν κατά τη διάρκεια του 2021.

[50] Το κόστος πιστωτικού κινδύνου είναι ο λόγος των προβλέψεων χρήσης για τον πιστωτικό κίνδυνο προς τα δάνεια μετά από τις συσσωρευμένες προβλέψεις.

Συγκεκριμένα, ο Δείκτης Κεφαλαίου Κοινών Μετοχών της Κατηγορίας 1 (Common Equity Tier 1 ratio – CET1 ratio) σε ενοποιημένη βάση μειώθηκε σε 12,6% τον Δεκέμβριο του 2021 από 15% τον Δεκέμβριο του 2020 (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.25), και ο Συνολικός Δείκτης Κεφαλαίου (Total Capital Ratio – TCR) σε 15,2% από 16,6%, αντίστοιχα.[51]

Διάγραμμα ΙΙΙ.25 Δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας, δείκτης μόχλευσης και κατανομή σταθμισμένου ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών (Δεκέμβριος 2020 – Δεκέμβριος 2021)

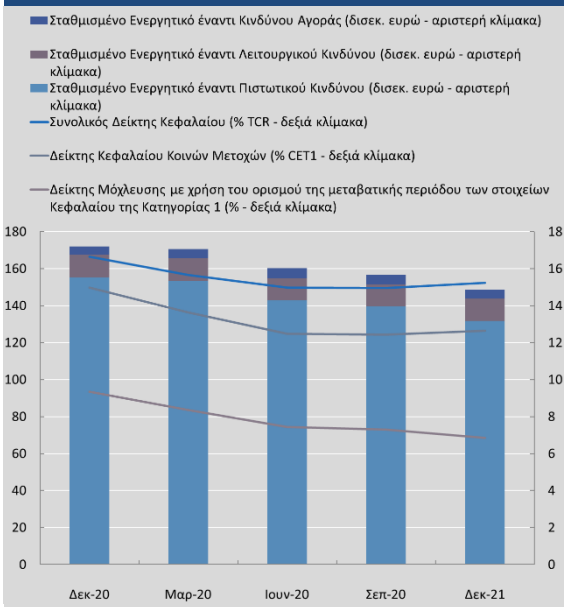

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Οι δείκτες αυτοί υπολείπονται σημαντικά του μέσου όρου των πιστωτικών ιδρυμάτων υπό την άμεση εποπτεία της ΕΚΤ στην Τραπεζική Ένωση (δείκτες CET1 15,5% και TCR 19,5% τον Δεκέμβριο του 2021). Ενσωματώνοντας την πλήρη επίδραση του ΔΠΧΑ 9, ο Δείκτης CET1 (fully loaded) των ελληνικών τραπεζικών ομίλων διαμορφώθηκε σε 10,7% και ο Συνολικός Δείκτης Κεφαλαίου σε 13,4%.

Αναλυτικότερα, τα εποπτικά ίδια κεφάλαια των ελληνικών τραπεζών μειώθηκαν σημαντικά κατά 20,9% τον Δεκέμβριο του 2021 σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2020, έχοντας επηρεαστεί αρνητικά από: (α) τις ζημίες χρήσης που προέκυψαν κυρίως από την πώληση χαρτοφυλακίων μη εξυπηρετούμενων δανείων, (β) την εφαρμογή των μεταβατικών διατάξεων του ΔΠΧΑ 9, (γ) την απόσβεση των οριστικών και εκκαθαρισμένων αναβαλλόμενων φορολογικών απαιτήσεων (Deferred Tax Credits – DTCs) καθώς και (δ) την επίπτωση από την αποτίμηση χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων στην εύλογη αξία μέσω των λοιπών συνολικών εσόδων (Fair Value Through Other Comprehensive Income - FVTOCI). Επιπλέον, η ποιότητα των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων των ελληνικών τραπεζών επιδεινώθηκε περαιτέρω, καθώς τον Δεκέμβριο του 2021 οι οριστικές και εκκαθαρισμένες αναβαλλόμενες φορολογικές απαιτήσεις (DTCs) ανέρχονταν σε 14,4 δισεκ. ευρώ, αντιπροσωπεύοντας το 63% των συνολικών εποπτικών ιδίων κεφαλαίων (από 53% το Δεκέμβριο του 2020). Το ποσοστό αυτό ανέρχεται μάλιστα σε 73% των συνολικών εποπτικών ιδίων κεφαλαίων αφού λάβουμε υπόψη την πλήρη επίδραση του ΔΠΧΑ 9 (από 62,8% το Δεκέμβριο του 2020). Επιπλέον, αναβαλλόμενες φορολογικές απαιτήσεις (Deferred Tax Assets – DTAs) ύψους 1,7 δισεκ. ευρώ περιλαμβάνονται στα εποπτικά ίδια κεφάλαια των τραπεζικών ομίλων (αφού λάβουμε υπόψη την πλήρη επίδραση του ΔΠΧΑ 9), αποτελώντας περίπου το 8% των συνολικών εποπτικών ιδίων κεφαλαίων τους.[52]

Το σταθμισμένο ως προς τον κίνδυνο ενεργητικό μειώθηκε κατά 13,6% τον Δεκέμβριο του 2021 έναντι του Δεκεμβρίου του 2020, κυρίως ως αποτέλεσμα της μείωσης κατά 15,2% του σταθμισμένου ενεργητικού ως προς τον πιστωτικό κίνδυνο, το οποίο αναλογεί στο 89% του συνολικού σταθμισμένου ως προς τον κίνδυνο ενεργητικού. Η μείωση αυτή οφείλεται στην πώληση χαρτοφυλακίων μη εξυπηρετούμενων δανείων, στην παροχή κρατικών εγγυήσεων στο πλαίσιο του

[51] Οι δείκτες αφορούν το σταθμισμένο μέσο όρο των πιστωτικών ιδρυμάτων σε ενοποιημένη βάση.

[52] Επίσης, αναβαλλόμενες φορολογικές απαιτήσεις (DTAs) ύψους 5,1 δισεκ. ευρώ δεν περιλαμβάνονται στα εποπτικά ίδια κεφάλαια των τραπεζών, ωστόσο η διαμόρφωση επαρκούς μελλοντικής κερδοφορίας είναι απαραίτητη προκειμένου να μην αποτελέσουν κίνδυνο για την κεφαλαιακή βάση των τραπεζών σε μέσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Σχήματος Προστασίας Περιουσιακών Στοιχείων (Σχέδιο "Ηρακλής") και στη διενέργεια συνθετικών τιτλοποιήσεων δανείων. Αντιθέτως, το σταθμισμένο ενεργητικό ως προς τον κίνδυνο αγοράς αυξήθηκε κατά 6,9% έναντι του Δεκεμβρίου του 2020.

Επίσης, ο δείκτης μόχλευσης[53] υποχώρησε σε 6,8% τον Δεκέμβριο του 2021 από 9,3% το Δεκέμβριο του 2020 εξαιτίας της μείωσης των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων και της αύξησης των θέσεων των ελληνικών τραπεζών σε ομόλογα, τα οποία λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό αυτού του δείκτη (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.25).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τα μέτρα που έχει λάβει η ΕΚΤ από το 2020 για την προσωρινή κεφαλαιακή ελάφρυνση των πιστωτικών ιδρυμάτων που υπάγονται στην άμεση εποπτεία της με σκοπό την αντιμετώπιση των επιπτώσεων από την πανδημία του κορωνοϊού, εκπνέουν στα τέλη του 2022 και διαφαίνεται ότι δεν θα ανανεωθούν.[54] Μέχρι τότε, οι ελληνικές σημαντικές τράπεζες μπορούν προσωρινά να χρησιμοποιούν πλήρως τόσο το απόθεμα διατήρησης κεφαλαίου (capital conservation buffer) όσο και το απόθεμα κεφαλαίου που καθορίζεται από την καθοδήγηση του Πυλώνα 2 (Pillar 2 Guidance – P2G). Παράλληλα, οι τράπεζες δύνανται να χρησιμοποιούν μερικώς κεφάλαια που δεν προσμετρούνται στα ίδια κεφάλαια του δείκτη CET1, όπως πρόσθετα μέσα κεφαλαίου της κατηγορίας 1 (Additional Tier 1 – AT1) και μέσα κεφαλαίου της κατηγορίας 2 (Tier 2) για την ικανοποίηση των απαιτήσεων του Πυλώνα 2 (Pillar 2 Requirements – P2R).[55] Αντίστοιχα μέτρα έχουν ληφθεί για τις λιγότερο σημαντικές τράπεζες που υπάγονται στην άμεση εποπτεία της Τράπεζας της Ελλάδος.

Για το έτος 2022, η Τράπεζα της Ελλάδος καθόρισε με την Πράξη Εκτελεστικής Επιτροπής 195/29.11.2021 το κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας των "λοιπών συστημικά σημαντικών ιδρυμάτων" (other systemically important institutions buffer – O-SII buffer) σε ποσοστό 0,75% για τις τέσσερις σημαντικές τράπεζες που έχουν προσδιοριστεί ως O-SIIs. Το ποσοστό αυτό είναι αυξημένο κατά 0,25% σε σύγκριση με το 2021, αυξάνοντας κατά το ίδιο ποσοστό τη συνολική απαίτηση αποθεμάτων ασφαλείας (combined buffer requirement) για τις σημαντικές τράπεζες.

Θετική εξέλιξη αποτελούν οι συναλλαγές κεφαλαιακής ενίσχυσης που διενεργήθηκαν κατά τη διάρκεια του 2021, όπως η αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της Τράπεζας Πειραιώς και της Alpha Bank κατά 1,4 δισεκ. ευρώ και 800 εκατ. ευρώ αντίστοιχα, καθώς και η έκδοση ομολόγου Additional Tier 1 ύψους 600 εκατ. ευρώ από την Τράπεζα Πειραιώς και ομολόγου Tier 2 ύψους 500 εκατ. ευρώ από την Alpha Bank. Επισημαίνεται, ότι οι εν λόγω ομολογιακές εκδόσεις προσμετρούνται για την κάλυψη των ελάχιστων απαιτήσεων ιδίων κεφαλαίων και επιλέξιμων υποχρεώσεων (minimum requirement for own funds and eligible liabilities – MREL).

Όσον αφορά τις προοπτικές για την κεφαλαιακή επάρκεια, οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν τις παρακάτω προκλήσεις: α) την αβεβαιότητα σχετικά με την ουσιαστική δυνατότητα εσωτερικής δημιουργίας κεφαλαίου, β) το κόστος υλοποίησης της στρατηγικής τους για τη μείωση των υφιστάμενων ΜΕΔ και τον σχηματισμό επαρκών προβλέψεων για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου από τυχόν νέα ΜΕΔ, και γ) την ανάγκη ενίσχυσης του διαμεσολαβητικού τους ρόλου μέσω της χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας.

---

[53] Λόγος των στοιχείων κεφαλαίου της Κατηγορίας 1 (στοιχεία κεφαλαίου Tier 1) που διαθέτει μία τράπεζα (με χρήση του ορισμού της μεταβατικής περιόδου των στοιχείων κεφαλαίου Tier 1) προς το μέσο συνολικό ενοποιημένο ενεργητικό της.

[54] Βλ. δελτίο τύπου ΕΚΤ της 12ης Μαρτίου 2020, "ECB Banking Supervision provides temporary capital and operational relief in reaction to coronavirus".

[55] Η συγκεκριμένη διευκόλυνση προβλέπεται και στις διατάξεις της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/878 (CRD V) οπότε θα ισχύει σε μόνιμη βάση.

Πλαίσιο ΙΙΙ.2 – Πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 575/2013 (CRR) και της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ (CRD)

Στις 27 Οκτωβρίου 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε προτεινόμενη νομοθετική δέσμη που τροποποιεί τους υφιστάμενους τραπεζικούς κανόνες με σκοπό την ενίσχυση της ανθεκτικότητας του τραπεζικού συστήματος έναντι μελλοντικών οικονομικών κρίσεων, την ανάκαμψη της Ευρώπης από την πανδημία COVID-19 και τη μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία.

Η δέσμη αυτή περιλαμβάνει:

- νομοθετική πρόταση για την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 575/2013[56]
- νομοθετική πρόταση για την τροποποίηση της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ[57]
- ξεχωριστή νομοθετική πρόταση για την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 575/2013 στον τομέα της εξυγίανσης πιστωτικών ιδρυμάτων[58]

Ειδικότεροι οι στόχοι τους οποίους επιδιώκει η νέα νομοθετική πρωτοβουλία είναι :

i. η ενίσχυση του πλαισίου των βασισμένων στον κίνδυνο κεφαλαιακών απαιτήσεων, με την υιοθέτηση υπολειπόμενων διατάξεων των διεθνών προτύπων της Βασιλείας ΙΙΙ, χωρίς σημαντικές αυξήσεις των κεφαλαιακών απαιτήσεων συνολικά,

ii. η ενίσχυση της έμφασης σε περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και σχετικούς με την διακυβέρνηση κινδύνους στο πλαίσιο της προληπτικής εποπτείας,

iii. η περαιτέρω εναρμόνιση των εποπτικών εξουσιών και εργαλείων και

iv. η μείωση του διοικητικού κόστους των τραπεζών για την δημοσιοποίηση στοιχείων και η βελτίωση της πρόσβασης σε δεδομένα προληπτικής εποπτείας των τραπεζών.

Μεταξύ των βασικών σημείων που εισάγει η νέα πρόταση συγκαταλέγονται τα εξής:

Κατώτατο όριο κεφαλαιακών απαιτήσεων (output floor)

Ένα από τα σημαντικότερα μέτρα της πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι η εισαγωγή του κατώτατου ορίου κεφαλαιακών απαιτήσεων (output floor), το οποίο έχει ως στόχο να διασφαλίσει ότι τα εσωτερικά υποδείγματα που χρησιμοποιούν τα πιστωτικά ιδρύματα για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών τους απαιτήσεων δεν υποεκτιμούν τους κινδύνους και άρα τα κεφάλαια που απαιτούνται για την κάλυψη αυτών των κινδύνων είναι επαρκή. Συγκεκριμένα ως κατώτατο όριο στις κεφαλαιακές απαιτήσεις που υπολογίζονται σύμφωνα με τα εσωτερικά υποδείγματα των πιστωτικών ιδρυμάτων, τίθεται το 72,5% των απαιτήσεων ιδίων κεφαλαίων που θα προέκυπταν βάσει των τυποποιημένων προσεγγίσεων. Με αυτό τον τρόπο διευκολύνεται η συγκρισιμότητα των δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων και ενισχύεται η εμπιστοσύνη στους δείκτες αυτούς και στην ευρωστία του χρηματοπιστωτικού τομέα συνολικά. Σύμφωνα με την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το output floor θα υπολογίζεται στο ανώτατο επίπεδο ενοποίησης στην ΕΕ, ενώ η εφαρμογή του αναμένεται να ξεκινήσει την 01.01.2025 αρχικά με 50% και στη συνέχεια να αυξάνεται κατά 5% ετησίως έως 31.12.2029.

[56] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0664
[57] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0663
[58] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0665

Μετά το τέλος των μεταβατικών ρυθμίσεων (όπως αυτές προτείνονται στο άρθρο 465 της πρότασης για την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 575/2013) και ειδικότερα από 01.01.2030 προτείνεται να ισχύει ο συντελεστής 72,5%.

Περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί και σχετικοί με τη διακυβέρνηση κίνδυνοι (ΠΚΔ)

Στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής και της μετάβασης σε μια βιώσιμη οικονομία τα πιστωτικά ιδρύματα θα πρέπει να προσαρμόσουν το επιχειρηματικό τους μοντέλο προς την κατεύθυνση του στόχου που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, να καταστεί κλιματικά ουδέτερη έως το 2050 ('Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία'') και τους ενδιάμεσους στόχους έως το 2030 ("fit for 55"[59]). Η "πράσινη χρηματοδότηση" έχει αρχίσει ήδη να αναπτύσσεται και αναμένεται να ενταχθεί στον πυρήνα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα για την επίτευξη των στόχων αυτών. Για να διατηρηθεί συνεπώς η ανθεκτικότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα, οι περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί και σχετικοί με τη διακυβέρνηση κίνδυνοι (ΠΚΔ) που απορρέουν από αυτή τη μετάβαση θα πρέπει να ενσωματωθούν στο πλαίσιο της προληπτικής εποπτείας.

Υπό αυτό το πρίσμα και σύμφωνα με τη νομοθετική πρόταση:

α) Τα πιστωτικά ιδρύματα θα πρέπει να περιλαμβάνουν τους κινδύνους ΠΚΔ στις στρατηγικές και τις διαδικασίες τους για την αξιολόγηση των εσωτερικών κεφαλαιακών τους αναγκών,

β) Τα πιστωτικά ιδρύματα να εφαρμόζουν κατάλληλες ρυθμίσεις διακυβέρνησης και το διοικητικό όργανο του πιστωτικού ιδρύματος θα πρέπει να εγκρίνει και να επανεξετάζει τις στρατηγικές και τις πολιτικές σχετικά με τους κινδύνους και να αναπτύσσει σχέδια για την αντιμετώπισή τους και στόχους για την παρακολούθησή τους,

γ) Οι εποπτικές αρχές θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα πιστωτικά ιδρύματα διαθέτουν άρτιες στρατηγικές, πολιτικές, διαδικασίες και συστήματα για τον εντοπισμό, τη μέτρηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση των κινδύνων ΠΚΔ σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα,

δ) Οι εποπτικές αρχές και τα πιστωτικά ιδρύματα θα πρέπει να διεξάγουν τακτικά ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων κλιματικών καταστάσεων.

Σημειώνεται ότι η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναγνωρίζει ότι οι διατάξεις σχετικά με το πλαίσιο του αποθέματος ασφαλείας συστημικού κινδύνου (Systemic Risk Buffer -SyRB) μπορούν ήδη να χρησιμοποιηθούν για την αντιμετώπιση διαφόρων ειδών συστημικών κινδύνων, οι οποίοι ενδέχεται να περιλαμβάνουν κινδύνους που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή. Η καταλληλότητα του πλαισίου μακροπροληπτικής εποπτείας για την αντιμετώπιση τέτοιου είδους κινδύνων θα αξιολογηθεί με ολοκληρωμένο και διαρθρωμένο τρόπο κατά την επανεξέταση του πλαισίου μακροπροληπτικής εποπτείας[60].

Καταλληλότητα μελών του Διοικητικού Οργάνου και ρυθμίσεις εταιρικής διακυβέρνησης

Το πλαίσιο που ρυθμίζει την καταλληλότητα των μελών του Διοικητικού Οργάνου και των επικεφαλής κρίσιμων λειτουργιών (key function holders) είναι ένας από τους λιγότερο εναρμονι-

[59] https://www.consilium.europa.eu/el/policies/green-deal/eu-plan-for-a-green-transition/
[60] βλ. ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ ΙΙΙ - Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΑΚΡΟΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ

σμένους τομείς του δικαίου της ΕΕ. Για τον λόγο αυτό η Επιτροπή προτείνει συγκεκριμένα κριτήρια καταλληλότητας τόσο για τα μέλη του Διοικητικού Οργάνου όσο και για τους επικεφαλής των κρίσιμων λειτουργιών, αποσαφηνίζεται ο ρόλος των πιστωτικών ιδρυμάτων και των αρμόδιων αρχών ως προς την αξιολόγηση των προσώπων αυτών και θεσπίζεται χρονοδιάγραμμα της εν λόγω αξιολόγησης. Επίσης προτείνεται ρύθμιση ώστε ο Πρόεδρος του Διοικητικού Οργάνου ενός ιδρύματος με την εποπτική του αρμοδιότητα να μη μπορεί να ασκεί ταυτόχρονα καθήκοντα διευθύνοντος συμβούλου στο ίδιο ίδρυμα.

Υποκαταστήματα τρίτων χωρών

Παρά το μέγεθος του ενεργητικού των υποκαταστημάτων τρίτων χωρών (με στοιχεία 31 Δεκεμβρίου 2020, 510 δισεκ. ευρώ[61]), η εποπτεία τους διέπεται σε μεγάλο βαθμό από την εθνική νομοθεσία κάθε κράτους μέλους, ενώ εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού (ΕΕΜ), παρόλο που η δραστηριοποίησή τους συνολικά στην Ένωση θα μπορούσε να τα καταστήσει σημαντικά ιδρύματα υπό την άμεση εποπτεία του ΕΕΜ. Αυτό δημιουργεί ευκαιρίες κανονιστικού αρμπιτράζ (regulatory arbitrage) και κινδύνους για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα.

Με στόχο τη διασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου εναρμόνισης, η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περιλαμβάνει ορισμένες απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας (χορήγηση άδειας λειτουργίας, διατήρηση ελάχιστου αρχικού κεφαλαίου, ρευστότητα και εσωτερική διακυβέρνηση, υποβολή τακτικών αναφορών) που πρέπει να τηρούν τα υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων τρίτων χωρών προκειμένου να παρέχουν τραπεζικές υπηρεσίες εντός της ΕΕ. Για λόγους αναλογικότητας, το πεδίο εφαρμογής και το επίπεδο των απαιτήσεων προληπτικής εποπτείας προτείνεται να προσαρμόζεται ανάλογα με την ταξινόμηση των υποκαταστημάτων τρίτων χωρών στην κατηγορία 1[62] ή την κατηγορία 2[63].

Εκτίμηση επιπτώσεων

Σύμφωνα με την έκθεση των εκτιμώμενων επιπτώσεων που δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 27.10.2021[64] η εφαρμογή των προτεινόμενων τροποποιήσεων αναμένεται να οδηγήσει σε σταθμισμένη μέση αύξηση των ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων της ΕΕ κατά +6,4 % έως +8,4 % μακροπρόθεσμα (έως το 2030), μετά την προβλεπόμενη μεταβατική περίοδο. Μεσοπρόθεσμα (το 2025), η αύξηση αναμένεται να κυμανθεί μεταξύ +0,7 % και +2,7 %. Ωστόσο, η υιοθέτηση των ανωτέρω νομοθετικών προτάσεων, θα ενισχύσει την αξιοπιστία και την αρτιότητα του πλαισίου προληπτικής εποπτείας των τραπεζών και, κατά συνέπεια, θα αυξήσει την ανθεκτικότητα του τραπεζικού τομέα της ΕΕ.

---

[61] Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα υποκαταστήματα τρίτων χωρών κατέχουν συνολικά σημαντικό ποσό στοιχείων ενεργητικού σε σχέση με το μέγεθος του ΑΕΠ του κράτους μέλους εγκατάστασής τους και του τραπεζικού κλάδου του εν λόγω κράτους μέλους.

[62] Περιλαμβάνει τα μεγαλύτερα υποκαταστήματα τρίτων χωρών (δηλαδή με ενεργητικό από 5 δισεκ. ευρώ και άνω), τα υποκαταστήματα τρίτων χωρών που έχουν λάβει άδεια να δέχονται καταθέσεις από πελάτες λιανικής καθώς και εκείνα που θεωρούνται "μη αναγνωρισμένα υποκαταστήματα τρίτων χωρών", στις δύο τελευταίες περιπτώσεις ανεξαρτήτως μεγέθους .

Ένα υποκατάστημα τρίτης χώρας θεωρείται "αναγνωρισμένο" όταν τα κεντρικά γραφεία του είναι εγκατεστημένα σε χώρα i) η οποία διαθέτει εποπτικό και κανονιστικό πλαίσιο για τις τράπεζες και απαιτήσεις εμπιστευτικότητας που έχουν αξιολογηθεί ως ισοδύναμες με εκείνες στην Ένωση και ii) δεν περιλαμβάνεται σε κατάλογο τρίτων χωρών υψηλού κινδύνου με στρατηγικές ανεπάρκειες στο σύστημά του όσον αφορά την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

[63] Περιλαμβάνει όλα τα υποκαταστήματα τρίτων χωρών που δεν ταξινομούνται στην κατηγορία 1.

[64] https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2021:0321:FIN:EN:PDF

Γνώμη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για την πρόταση αναθεώρησης του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 575/2013 (CRR) και για την πρόταση αναθεώρησης της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ (CRD)

Η ΕΚΤ, με βάση τα άρθρα 127 παρ. 4 και 282 παρ. 5 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ (ΣΛΕΕ), δημοσίευσε Γνώμη σχετικά με τη νομοθετική πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την τροποποίηση του CRR[65] καθώς και Γνώμη σχετικά με την νομοθετική πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την τροποποίηση της CRD[66].

Ειδικότερα, η ΕΚΤ στη "Γνώμη για τον CRR" τονίζει την σημασία:

α) της *έγκαιρης* οριστικοποίησης των μεταρρυθμίσεων που προβλέπονται στο πλαίσιο της Βασιλείας ΙΙΙ, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα πιστωτικά ιδρύματα είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν σε μελλοντικές κρίσεις και

β) της *πλήρους* εφαρμογής των προτύπων της Βασιλείας ΙΙΙ – επ' αυτού η ΕΚΤ θεωρεί θετικό το γεγονός ότι η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής καλύπτει όλα τα στοιχεία που αναπτύχθηκαν από την Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία και συμφωνήθηκαν από τους Διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών και τους Επικεφαλής της Εποπτείας τον Δεκέμβριο του 2017- και,

γ) της *πιστής*, χωρίς αποκλίσεις εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων της Βασιλείας ΙΙΙ η οποία είναι σημαντική για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και για τη διεθνή αξιοπιστία του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Επ' αυτού η ΕΚΤ i) επισημαίνει το ενδεχόμενο ανεπαρκούς εποπτικής αντιμετώπισης ορισμένων κατηγοριών κινδύνων σε περίπτωση υιοθέτησης των προτεινόμενων αποκλίσεων από το κείμενο της Βασιλείας π.χ. όσον αφορά τον κίνδυνο αντισυμβαλλομένου, τον πιστωτικό κίνδυνο σε σχέση με επιχειρήσεις που δεν διαθέτουν πιστοληπτική αξιολόγηση (unrated), τον λειτουργικό κίνδυνο και τον κίνδυνο από ανοίγματα που σχετίζονται με ακίνητα και ii) συνιστά σχετικές τροποποιήσεις.

Στη "Γνώμη για την CRD" η ΕΚΤ εκφράζει την υποστήριξή της στις προτεινόμενες τροποποιήσεις καθώς θα ενισχύσουν σημαντικά το κανονιστικό πλαίσιο καλύπτοντας περιοχές στις οποίες οι εποπτικές αρχές είχαν εντοπίσει κενά τα οποία πιθανώς θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ανεπαρκή παρακολούθηση και κάλυψη κινδύνων. Επιπρόσθετα η ΕΚΤ:

α) εγείρει προβληματισμό σχετικά με την προτεινόμενη απαίτηση για μια υποχρεωτική αναθεώρηση του τρόπου υπολογισμού του αποθέματος ασφαλείας συστημικού κινδύνου (Systemic Risk Buffer – SyRB), σύμφωνα με την οποία "παγώνει" στα επίπεδα που ισχύουν πριν από την εφαρμογή του output floor μέχρι την ολοκλήρωση της εν λόγω αναθεώρησης, προκειμένου να διαπιστωθεί τυχόν αλληλεπικάλυψη των κεφαλαιακών απαιτήσεων για τους ίδιους κινδύνους,

β) προτείνει κάποιες τροποποιήσεις της πρότασης περιλαμβανομένου και του πλαισίου καταλληλότητας των μελών του Διοικητικού Οργάνου και των επικεφαλής κρίσιμων λειτουργιών, και

γ) προτείνει την προσθήκη περαιτέρω εποπτικών εξουσιών σχετικά με τροποποιήσεις των άρθρων του καταστατικού των πιστωτικών ιδρυμάτων, συναλλαγές συνδεδεμένων μερών και εξωτερική ανάθεση ουσιωδών λειτουργιών.

[65] https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.en_con_2022_11_f_sign~5c31e7f84b.en.pdf
[66] https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.en_con_2022_16_f_sign~564d2df6b8.en.pdf

4. ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

4.1 ΑΜΕΣΗ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ

Η ανάλυση της διασύνδεσης μεταξύ διαφορετικών οικονομικών παραγόντων και αγορών βοηθά στον εντοπισμό δυνητικά συστημικών ευπαθειών που προκύπτουν από τη διασύνδεση οντοτήτων εντός του ίδιου του χρηματοπιστωτικού τομέα ή μεταξύ του χρηματοπιστωτικού και του μη χρηματοπιστωτικού τομέα. Οι χρηματοπιστωτικοί λογαριασμοί είναι τμήμα των εθνικών λογαριασμών και επικεντρώνονται στη χρηματοοικονομική διάρθρωση της οικονομίας. Αποτυπώνουν τις συναλλαγές μεταξύ των διαφόρων τομέων της οικονομίας που οδηγούν στη δημιουργία είτε απαιτήσεων είτε υποχρεώσεων. Στην ενότητα αυτή γίνεται χρήση αυτών των στατιστικών αναφορών με ανάλυση των απαιτήσεων και των υποχρεώσεων των Νομισματικών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων (ΝΧΙ) κατά τομέα του αντισυμβαλλομένου, δηλαδή Νοικοκυριά και Ιδιωτικά μη Κερδοσκοπικά Ιδρύματα, Ασφαλιστικές Επιχειρήσεις και Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης, Λοιπά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα[67], Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις, Μερίδια επενδυτικών οργανισμών, Γενική Κυβέρνηση, Κάτοικοι εξωτερικού και Λοιποί Τομείς.[68] Η διάρθρωση του εγχώριου τραπεζικού συστήματος και των λοιπών τομέων αναλύεται στο Κεφάλαιο V της παρούσας Έκθεσης.

Το σύνολο ενεργητικού των ελληνικών Νομισματικών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων (ΝΧΙ) έναντι άλλων τομέων κατοίκων και μη κατοίκων ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε ελαφρά κατά τους πρώτους μήνες της υγειονομικής κρίσης. Όμως, παρά την αύξηση που εκδηλώθηκε στα μέσα του 2020, παρατηρήθηκε αποκλιμάκωση από το α΄ τρίμηνο του 2021 και μετά. Η αξία των στοιχείων ενεργητικού των ΝΧΙ έναντι άλλων τομέων διατηρείται κοντά στο 160% του ΑΕΠ στα τέλη το 2021 (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.26). Η κατανομή των στοιχείων ενεργητικού αντανακλά μια σχετικά μεγαλύτερη αν και ομοιόμορφη έκθεση σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις, ενώ η έκθεση στη γενική κυβέρνηση είναι συγκριτικά μικρότερη. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι απαιτήσεις των ΝΧΙ έναντι των επενδυτικών ταμείων, των ασφαλιστικών επιχειρήσεων και των συνταξιοδοτικών ταμείων είναι πολύ χαμηλότερες (κάτω από 1% του ΑΕΠ). Οι απαιτήσεις έναντι των νοικοκυριών μειώθηκαν και αποτελούν το 24% του ΑΕΠ, ενώ έναντι των κατοίκων εξωτερικού παραμένουν σημαντικές και αποτελούν το 46% του ΑΕΠ το δ΄ τρίμηνο του 2021. Οι μεταβολές που παρατηρήθηκαν την περίοδο 2020-2021 οφείλονται κατά κύριο λόγο στη μείωση του ΑΕΠ το 2020 εν μέσω της υγειονομικής κρίσης και στη μετέπειτα αύξησή του το 2021. Ωστόσο, ένα μέρος των μεταβολών οφείλεται και στην αύξηση των τιτλοποιήσεων και πωλήσεων μη εξυπηρετούμενων δανείων και στην απορρόφηση ενός μεγάλου μέρους των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου που εκδόθηκαν κατά τη διάρκεια του 2020.

[67] Τα λοιπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα περιλαμβάνουν τα υπόλοιπα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που δεν ανήκουν στην κατηγορία των Ασφαλιστικών Επιχειρήσεων και των Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης, δηλαδή εταιρίες χρηματοδοτικής μίσθωσης και πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων, διαπραγματευτές χρεογράφων και παραγώγων, εταιρίες ειδικού σκοπού που συμμετέχουν σε συναλλαγές τιτλοποίησης [Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1075/2013 της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας], πράκτορες και σύμβουλοι, επενδυτικοί σύμβουλοι, ανταλλακτήρια συναλλάγματος, χρηματιστήρια, διαχειριστές επενδυτικών και συνταξιοδοτικών ταμείων.

[68] Οι λοιποί τομείς περιλαμβάνουν τεχνικά ασφαλιστικά αποθεματικά, μη εισηγμένες μετοχές και μερίδια και χρηματοπιστωτικά παράγωγα.

Διάγραμμα ΙΙΙ. 26 Στοιχεία ενεργητικού των ελληνικών Νομισματικών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων (ΝΧΙ) κατά τομέα έκδοσης (% του ΑΕΠ) (2018 – 2021)

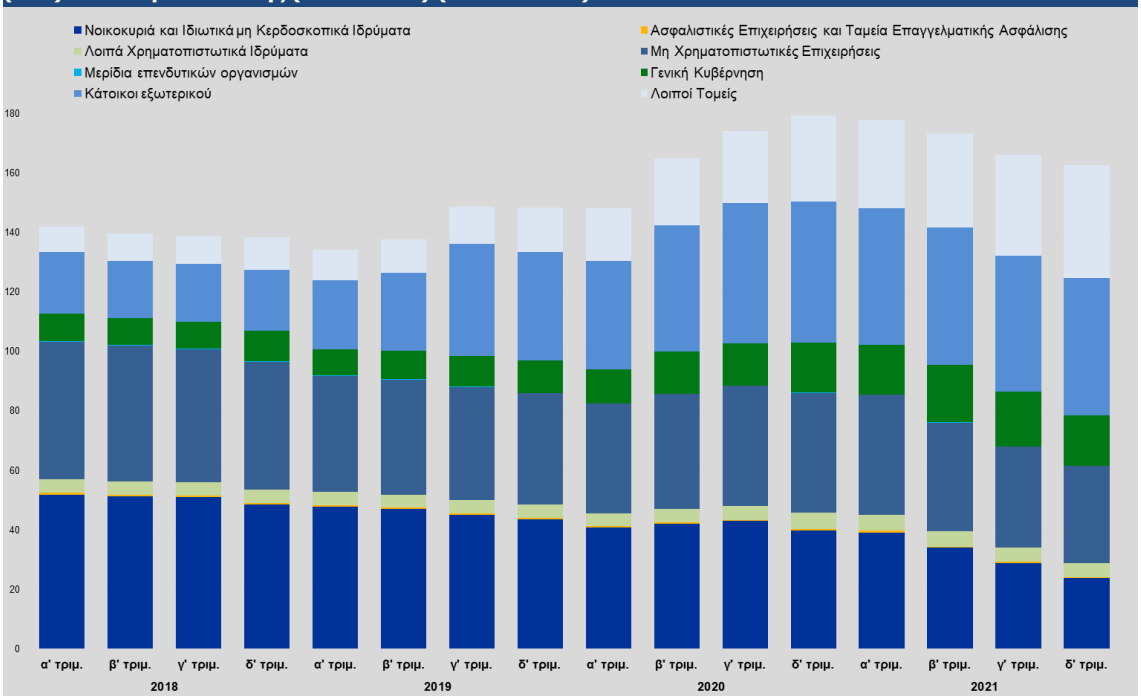

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Για τις υποχρεώσεις των ΝΧΙ ως ποσοστό του ΑΕΠ οι οποίες παρουσιάζουν επίσης αύξηση και πλησιάζουν το 170% του ΑΕΠ, η αύξηση που καταγράφηκε στα μέσα του 2020 δεν φαίνεται να έχει αντιστραφεί (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.27).

Διάγραμμα ΙΙΙ. 27 Στοιχεία παθητικού των Νομισματικών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων (ΝΧΙ) κατά τομέα διακράτησης (% του ΑΕΠ) (2018 – 2021)

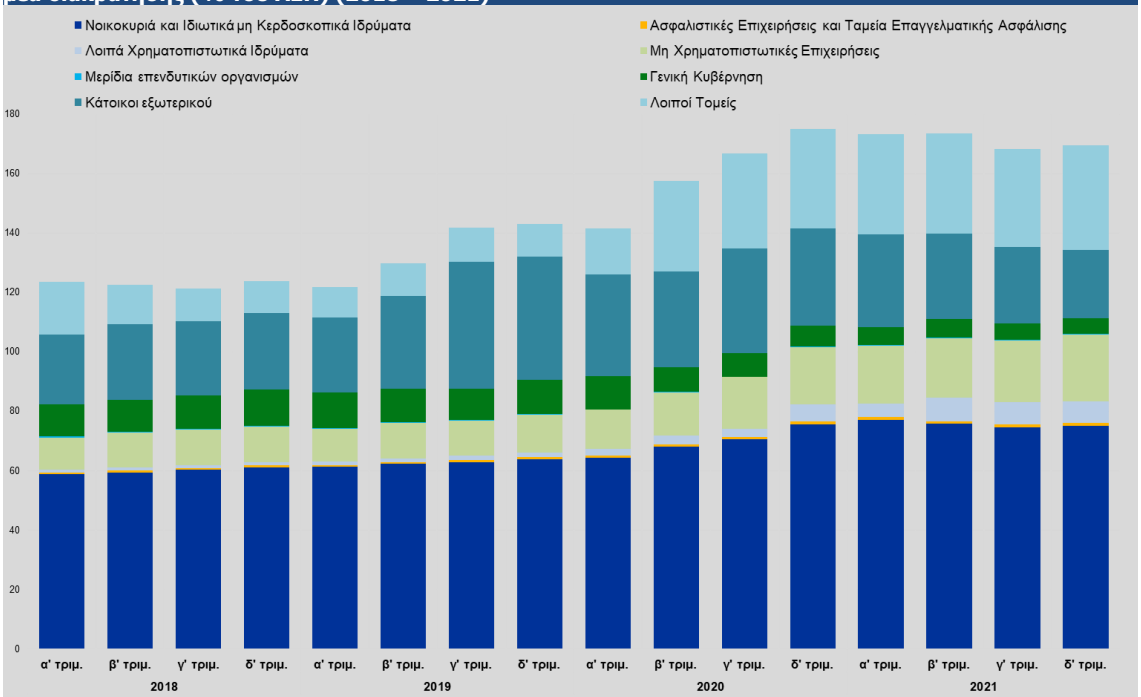

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Συγκεκριμένα, η ελαφρά συγκράτηση που παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια του 2021 οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση του συνόλου των υποχρεώσεων την περίοδο 2020-2021. Σε ότι αφορά την κατανομή των υποχρεώσεων, πρέπει να επισημανθεί ότι εκεί κυριαρχούν τα ανοίγματα προς τα νοικοκυριά (καταθέσεις). Οι υποχρεώσεις των ΝΧΙ έναντι ασφαλιστικών εταιριών και συνταξιοδοτικών ταμείων πλησιάζουν μόλις το 1% ενώ οι υποχρεώσεις έναντι των επενδυτικών οργανισμών είναι μικρότερες από το 0,5% του ΑΕΠ καθ' όλη την περίοδο αναφοράς. Οι υποχρεώσεις των ΝΧΙ έναντι των νοικοκυριών (75% του ΑΕΠ) βαίνουν αυξανόμενες και είναι μικρότερες σε σύγκριση με τα διεθνή ανοίγματα (23% του ΑΕΠ) το δ΄ τρίμηνο του 2021.

4.2 ΕΜΜΕΣΗ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΟΝΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις και τα ταμεία επαγγελματικής ασφάλισης (ΑΕΤΕΑ) όσο και τα λοιπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (ΛΧΙ) διαδραματίζουν όλο και περισσότερο ενεργό ρόλο στη διοχέτευση κεφαλαίων στις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στην Ελλάδα. Ως εκ τούτου, η έμμεση διασύνδεση διερευνά κατά πόσον - παράλληλα με τον τραπεζικό τομέα - υπάρχουν μεταβολές σε άλλους χρηματοπιστωτικούς τομείς οι οποίοι διακρατούν χρεόγραφα και μετοχές που έχουν εκδοθεί από οντότητες με έδρα στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο, αυτό η βάση δεδομένων της ΕΚΤ Securities Holding Statistics (SHS) παρέχει πληροφορίες για χρεόγραφα και μετοχές που κατέχουν επενδυτές της ζώνης του ευρώ (σε επίπεδο χώρας), κατανεμημένες ανά τύπο μέσου, χώρα εκδότη και τομέα εκδότη.

Η διακράτηση χρεογράφων και μετοχών από τα ΝΧΙ της ζώνης του ευρώ παρουσιάζει σταθερή αύξηση από 20,3 δισεκ. ευρώ το 2019 σε 29,6 δισεκ. ευρώ το 2021 σε ότι αφορά τους τίτλους που εκδίδονται από τη Γενική Κυβέρνηση, ενώ σε ό,τι αφορά τους τίτλους που εκδίδονται από τη Γενική Κυβέρνηση και διακρατούνται από ασφαλιστικές επιχειρήσεις και ταμεία επαγγελματικής ασφάλισης (ΑΕΤΕΑ) παρατηρείται μείωση από 6,1 δισεκ. ευρώ το 2019 σε 4,7 δισεκ. ευρώ το 2021. Ως προς τα λοιπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (ΛΧΙ), παρατηρείται μείωση των διακρατήσεων των τίτλων και μετοχών που έχουν εκδοθεί από τη Γενική Κυβέρνηση ενώ αυξήθηκαν οι διακρατήσεις που έχουν εκδοθεί από ΝΧΙ σε 6,2 δισεκ. ευρώ το 2021 από 2,6 δισεκ. ευρώ το 2019. Αξιοσημείωτο παραμένει το γεγονός ότι παρατηρείται επίσης αύξηση στις εκδόσεις από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (ΜΧΕ) που διακρατούν τα ΛΧΙ σε 6,5 δισεκ. ευρώ το 2021 από 5,2 δισεκ. ευρώ το 2019 (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ. 28).

Αναλυτικότερα σε ότι αφορά τη διακράτηση χρεογράφων των ΝΧΙ και λοιπών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, οι μακροπρόθεσμοι τίτλοι που έχουν εκδοθεί από την Γενική Κυβέρνηση αποτελούν το μεγαλύτερο τμήμα όλων των χρεογράφων που έχουν εκδοθεί στην Ελλάδα με αυξητική τάση σε 25,6 δισεκ. ευρώ το 2021 από 16,6 δισεκ. ευρώ το 2019 (Διάγραμμα ΙΙΙ.29). Ταυτόχρονα όμως παρατηρείται αύξηση και των τίτλων που έχουν εκδοθεί από τα ΝΧΙ και που διακρατούν τα λοιπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (στα οποία ανήκουν και οι επενδυτικοί οργανισμοί) σε 4,9 δισεκ. ευρώ το 2021 από 1,4 δισεκ. ευρώ το 2019.

Διάγραμμα ΙΙΙ. 28 Διακράτηση από ΝΧΙ (πλην κεντρικών τραπεζών), ΑΕΤΕΑ, ΛΧΙ της ευρωζώνης
% των χρεογράφων και μετοχών (και αντίστοιχων ποσών) που έχουν εκδοθεί από οντότητες στην Ελλάδα (2019 – 2021)

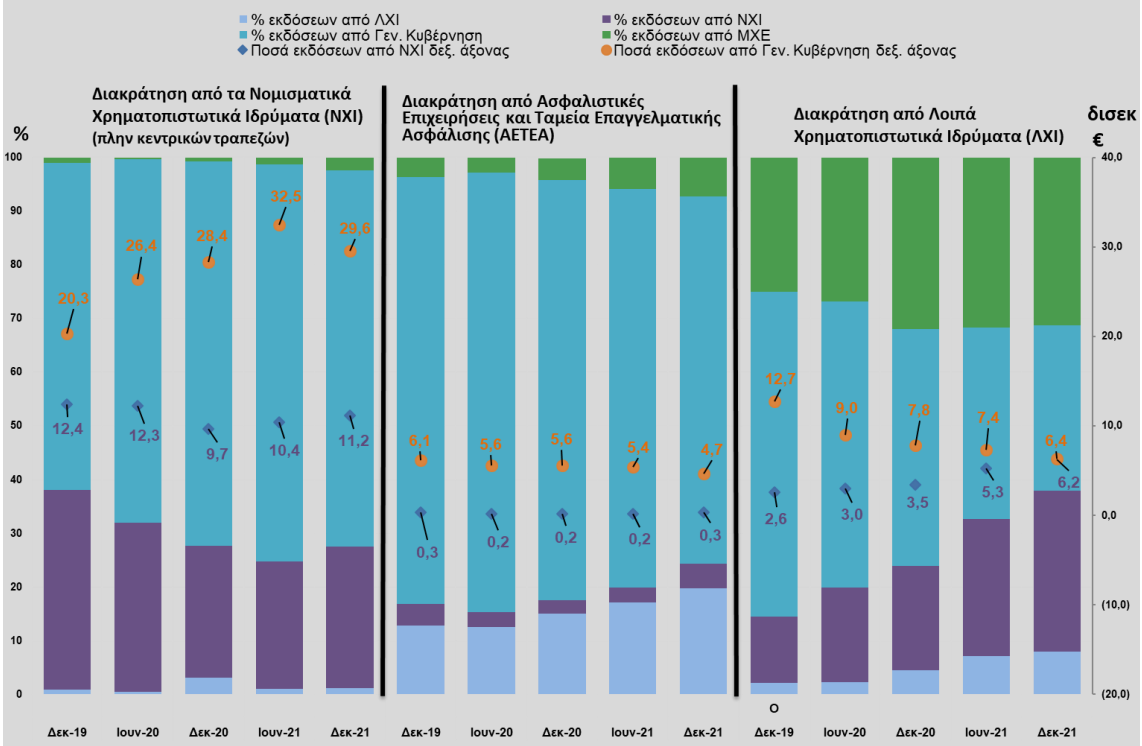

Πηγή: ΕΚΤ, βάση δεδομένων Securities Holding Statistics SHS.

Διάγραμμα ΙΙΙ. 29 Διακράτηση από ΝΧΙ (πλην κεντρικών τραπεζών) , ΑΕΤΕΑ, ΛΧΙ (% των συνολικών διακρατήσεων) σε μακροπρόθεσμα χρεόγραφα (ΜΧ), βραχυπρόθεσμα χρεόγραφα (ΒΧ), που έχουν εκδοθεί από οντότητες στην Ελλάδα (2019 – 2021)

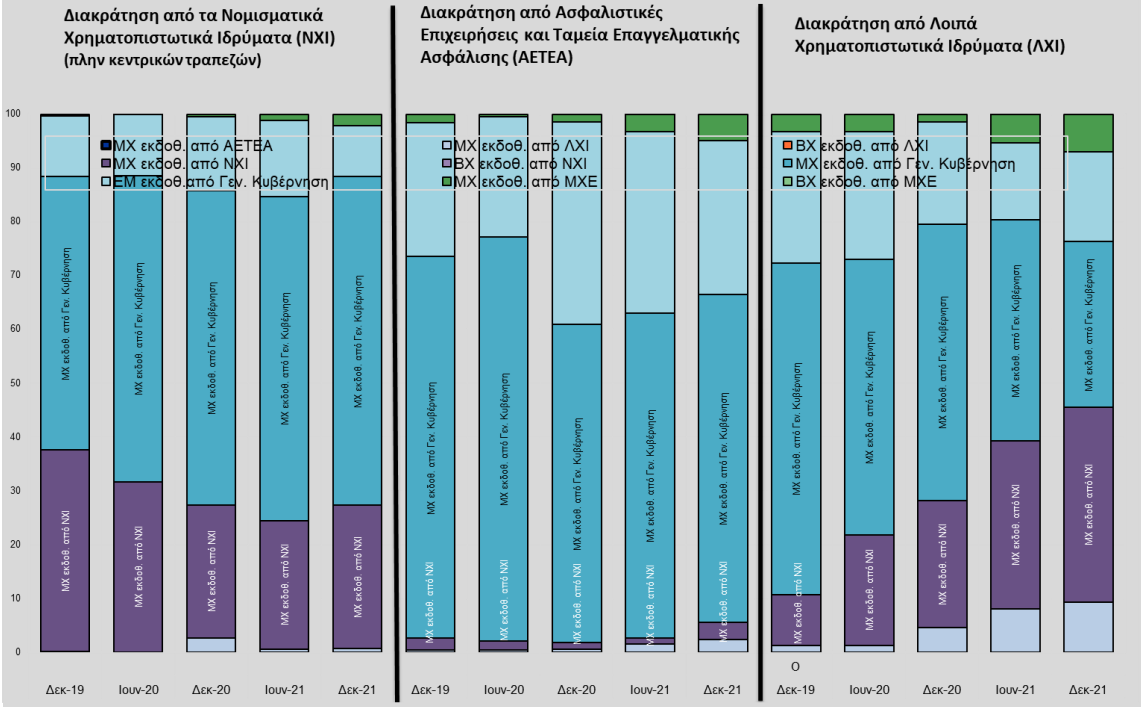

Πηγή: ΕΚΤ, βάση δεδομένων Securities Holding Statistics SHS.

Η αύξηση που παρατηρήθηκε στη διακράτηση από τα ΝΧΙ τίτλων που εκδίδονται από τη Γενική Κυβέρνηση, ειδικότερα σε περιόδους κρίσεων, διευκολύνθηκε και από την αποδοχή των κρατικών χρεογράφων ως ενέχυρα για πράξεις νομισματικής πολιτικής σε πράξεις παροχής ρευστότητας από την ΕΚΤ, κάτι που δεν ισχύει στην περίπτωση διακράτησης κρατικών χρεογράφων από τα ΑΕΤΕΑ και τα ΛΧΙ. Κατά συνέπεια, οι τράπεζες έχουν επιπλέον κίνητρο σε σχέση με τα υπόλοιπα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να διακρατούν κρατικά χρεόγραφα καθώς με τον τρόπο αυτό αυξάνουν τις αποδεκτές τους εξασφαλίσεις και αξιοποιούν την παροχή ρευστότητας από την ΕΚΤ.

Οι προοπτικές απόκτησης επενδυτικής βαθμίδας του Ελληνικού Δημοσίου το 2023 έχουν αυξηθεί, λαμβανομένων υπόψη των πρόσφατων αναβαθμίσεων της πιστοληπτικής διαβάθμισης από τους διεθνείς οίκους. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη μελλοντική αύξηση της ζήτησης πιστώσεων λόγω της μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας μπορεί να επηρεάσει και τη διάρθρωση των χρεογράφων που διακρατούν τα ΝΧΙ.

Σε ότι αφορά τη διακράτηση εισηγμένων μετοχών αλλά και μεριδίων που έχουν εκδώσει οι επενδυτικοί οργανισμοί, παρατηρείται ότι τα μερίδια των επενδυτικών οργανισμών διακρατούνται κυρίως από ασφαλιστικές εταιρίες και συνταξιοδοτικά ταμεία, πλην όμως υπήρξε αύξηση των μεριδίων που διακρατούν τα ΝΧΙ εντός του 2021 (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.30). Οι εισηγμένες μετοχές που έχουν εκδοθεί στην Ελλάδα, διακρατούνται κυρίως από τα λοιπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Διάγραμμα ΙΙΙ. 30 Διακράτηση από τα ΝΧΙ (πλην κεντρικών τραπεζών) , ΑΕΤΕΑ, ΛΧΙ (% των συνολικών διακρατήσεων) σε εισηγμένες μετοχές (ΕΜ), μερίδια επενδυτικών οργανισμών (ΜΕΟ), που έχουν εκδοθεί από οντότητες στην Ελλάδα (2019 – 2021)

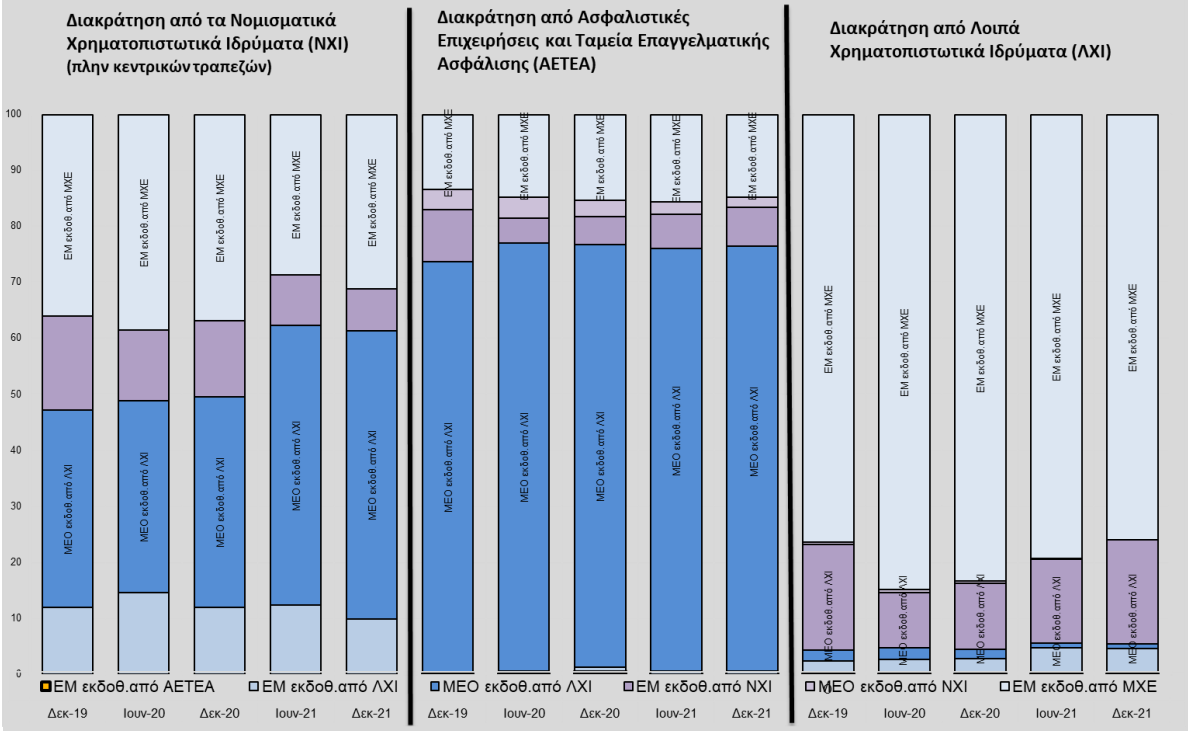

Πηγή: ΕΚΤ, βάση δεδομένων Securities Holding Statistics SHS.

4.3 ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΑΝΟΙΓΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Τα ενοποιημένα τραπεζικά στατιστικά στοιχεία της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών (BIS consolidated banking data statistics CBS) αποτυπώνουν τις παγκόσμιες ενοποιημένες θέσεις τραπεζικών ομίλων που δραστηριοποιούνται διεθνώς με έδρα τις χώρες αναφοράς των στοιχείων αυτών. Τα CBS προσφέρουν ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την αξιολόγηση της συνολικής έκθεσης σε κίνδυνο των τραπεζών[69]. Τα ενοποιημένα στοιχεία της BIS περιλαμβάνουν τα ανοίγματα των θυγατρικών ξένων τραπεζών που δραστηριοποιούνται στις χώρες αναφοράς, αλλά εξαιρούν τις ενδοομιλικές θέσεις, με παρόμοιο τρόπο όπως και με τη μεθοδολογία ενοποίησης των τραπεζικών ομίλων που ακολουθούν οι εποπτικές αρχές και σύμφωνα με τις διεθνείς λογιστικές πρακτικές.

Τα στατιστικά στοιχεία CBS καταρτίζονται με δύο διαφορετικούς τρόπους: με βάση τον άμεσο αντισυμβαλλόμενο (immediate counterparty - IC) ή με βάση τον τελικό κίνδυνο (on an ultimate risk basis - UR). Ο άμεσος αντισυμβαλλόμενος είναι η οντότητα με την οποία η τράπεζα συνάπτει σύμβαση για δανεισμό, από όπου δημιουργείται μια άμεση απαίτηση. Τα CBS με βάση τον άμεσο αντισυμβαλλόμενο (IC) μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση σε ενοποιημένη βάση της θέσης των εθνικών τραπεζικών συστημάτων στην παγκόσμια πιστωτική διαμεσολάβηση και την εξάρτηση των χωρών από ξένους πιστωτές. Από την άλλη πλευρά, η ανάλυση με βάση τον τελικό κίνδυνο λαμβάνει υπόψη τα χρηματοπιστωτικά μέσα που μετριάζουν τον πιστωτικό κίνδυνο μέσω της μετατόπισης του πιστωτικού κινδύνου.[70] Συγκεκριμένα ένας τρόπος με τον οποίο οι τράπεζες μπορούν να μειώσουν την έκθεσή τους σε μια δεδομένη χώρα ή τομέα είναι η χρήση μέσων μεταφοράς πιστωτικού κινδύνου από τον ένα αντισυμβαλλόμενο στον άλλο. Ένα συνηθισμένο παράδειγμα είναι η αγορά πιστωτικής προστασίας μέσω συμφωνιών ανταλλαγής πιστωτικής αθέτησης (credit default swaps). Τα στατιστικά CBS με βάση τον τελικό κίνδυνο (UR) λαμβάνουν υπόψη τη χρήση εργαλείων για τη μεταβίβαση κινδύνου από τις τράπεζες και παρέχουν με τον τρόπο αυτό ένα μέτρο της έκθεσης των τραπεζών, προσφέροντας συμπληρωματικές πληροφορίες για τις εντός ισολογισμού απαιτήσεις που ήδη καταγράφονται από τα στατιστικά CBS σε βάση τον άμεσο αντισυμβαλλόμενο (IC).[71]

Μετά την επιδείνωση των δημοσιονομικών μεγεθών και αφού η Ελλάδα έλαβε ένα πρόγραμμα οικονομικής στήριξης το 2010, οι ξένες τράπεζες άρχισαν να μειώνουν την έκθεσή τους στην Ελλάδα σε ό,τι αφορά τόσο τα συνολικά ανοίγματα όσο και τα ανοίγματα προς το δημόσιο τομέα (βλ. Διάγραμμα III.31). Οι ενοποιημένες απαιτήσεις των τραπεζών από όλο τον κόσμο έναντι της Ελλάδος διαμορφώθηκαν σε 33 δισεκ. δολ. το 2012, που είναι το χαμηλότερο επίπεδο της περιόδου 2005-2012.

[69] Βλ. Avdjiev S., "Measuring banking system's exposures to particular countries", BIS Quarterly Review, June, σελ. 20.
[70] (2019). Reporting guidelines for the BIS international banking statistics http://www.bis.org/statistics/bankstatsguide.pdf
[71] Βλ. Avdjiev, S. and Wooldridge P. (2018) "Using the BIS consolidated banking statistics to analyze country risk exposures", BIS Quarterly Review, September.

Διάγραμμα ΙΙΙ. 31 Σύνολο ανοιγμάτων των τραπεζών όλων των χωρών στην Ελλάδα με βάση τον τελικό κίνδυνο (ultimate risk basis) (2011 – 2021)

(εκατ. δολάρια)

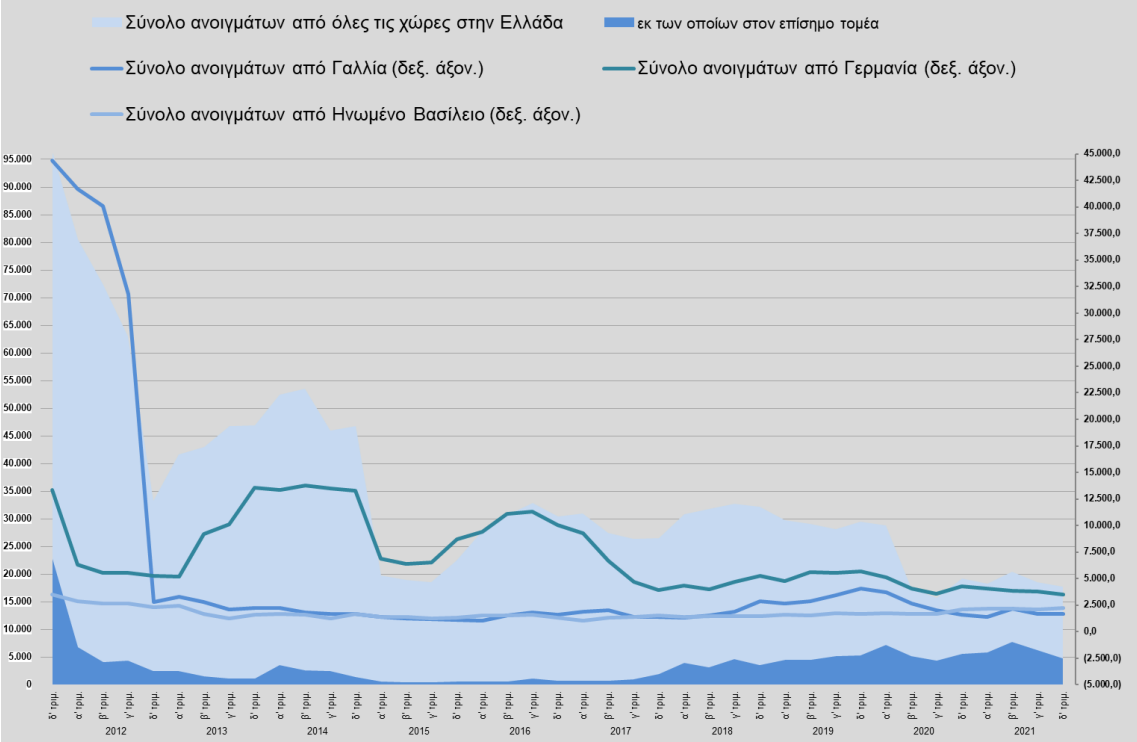

Πηγή: BIS, βάση δεδομένων Consolidated Banking Statistics.

Παρά τις αυξομειώσεις που παρατηρήθηκαν την περίοδο 2013-2019, επισημαίνεται ότι οι τράπεζες από το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γερμανία διατηρούσαν την έκθεσή τους στην Ελλάδα σε 1,7 δισεκ. δολ. και 5,7 δισεκ. δολ. αντίστοιχα το 2019, αλλά μειώθηκε την περίοδο 2020-2021. Αντίθετα οι γαλλικές τράπεζες μείωσαν δραστικά την έκθεσή τους στην Ελλάδα, από 31,8 δισεκ. δολ. το Σεπτέμβριο του 2012 σε 2,8 δισεκ. δολ. το 2012.[72] Έκτοτε η έκθεση παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, φθάνοντας τα 4 δισεκ. δολ. το 2019, ενώ μειώθηκε περαιτέρω τη διετία 2020-2021. Παρά τις διαφοροποιήσεις στην αντιμετώπιση της Ελλάδος από πλευράς των τραπεζών στις επιμέρους χώρες της ζώνης του ευρώ, η συνολική έκθεση στην Ελλάδα συνέχισε να μειώνεται σχεδόν από όλες τις χώρες.

Σε ότι αφορά τα ανοίγματα των ξένων χωρών προς τον επίσημο τομέα στην Ελλάδα, παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση μετά το PSI[73] στα 3,5 δισεκ. δολ. τον Μάρτιο του 2014[74]. Στη συνέχεια τα ανοίγματα παρουσίασαν ελαφρά κάμψη και διαμορφώθηκαν σε σχετικά χαμηλά επίπεδα στα 684 εκατ. δολάρια τον Ιούνιο του 2017.

Όμως στη συνέχεια, το σύνολο των ανοιγμάτων προς τον επίσημο τομέα παρουσίασε σημαντική αύξηση σε και ανήλθε σε 4,8 δισεκ. δολ. το 2021, ενώ τα συνολικά ανοίγματα προς την Ελλάδα

[72]Οφείλεται στην πώληση μεριδίου που διέθετε η Société Générale στη Γενική Τράπεζα (50,1%) στον Όμιλο Πειραιώς και στην μεταβίβαση του συνόλου του μετοχικού κεφαλαίου της Εμπορικής που διατηρούσε η Credit Agricole στην Alpha Bank. Πηγή: Πρεσβεία της Γαλλίας στην Ελλάδα https://agora.mfa.gr/infofiles/radC649DOι γαλλικές επενδύσεις στην Ελλάδα-AGORA.doc

[73] Το πρόγραμμα συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα (PSI), που ολοκληρώθηκε στις 9 Μαρτίου 2012, αφορούσε τη συμμετοχή των ιδιωτών κατόχων ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου σε μία εθελοντική διαγραφή 50% της ονομαστικής αξίας του δημόσιου χρέους που είχαν στην κατοχή τους, συμπεριλαμβανομένων και των απωλειών από την απόδοση.

[74] Who's (still) exposed to Greece? Bruegel, Silvia Merler, 3 Φεβρουαρίου, 2015 https://www.bruegel.org/2015/02/whos-still-exposed-to-greece/

την περίοδο 2019-2021 παρουσίασαν μείωση. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη σημαντική δημοσιονομική ελάφρυνση στο πλαίσιο των μέτρων αντιμετώπισης των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας, ενώ οι τράπεζες απορρόφησαν ένα μεγάλο μέρος από τα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου που εκδόθηκαν το 2020.

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Δεκέμβριος 2021), τα ανοίγματα των ελληνικών τραπεζών στην ανεπτυγμένη Ευρώπη αυξήθηκαν σε 44,6 δισεκ. ευρώ το 2021 από 37,3 δισεκ. ευρώ το 2020 ενώ η αύξηση των ανοιγμάτων στην Αναπτυσσόμενη Ευρώπη ήταν λιγότερο σημαντική και διαμορφώθηκε σε 15,6 δισεκ. ευρώ το 2021 από 14,9 δισεκ. ευρώ το 2020. Επισημαίνεται ότι η παρουσία των ελληνικών τραπεζικών ομίλων στην Αναπτυσσόμενη Ευρώπη ενισχύθηκε ως αποτέλεσμα της συγχώνευσης της Direktna Bank με τη θυγατρική της Eurobank στη Σερβία (βλ. την ενότητα "Διεθνείς δραστηριότητες").

Ειδικότερα εντός του 2021, παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση των ανοιγμάτων στη Σερβία σε 2,5 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2021 από 1,9 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2020, ενώ η ποσοστιαία αύξηση των ανοιγμάτων στη Βουλγαρία ήταν λιγότερο σημαντική και ανήλθε σε 5,8 δισεκ. ευρώ το 2021 από 5,3 δισεκ. ευρώ το 2020. Τέλος, μικρή μείωση κατέγραψαν τα ανοίγματα στη Ρουμανία, τα οποία διαμορφώθηκαν σε 4,9 δισεκ. ευρώ το 2021 από 5 δισεκ. ευρώ το 2020. Μείωση παρατηρήθηκε και στα ανοίγματα των ελληνικών τραπεζών προς τη Ρωσία που μειώθηκαν σε 94 εκατ. ευρώ το 2021 από 148 εκατ. ευρώ το 2020, με τη μεγαλύτερη μείωση να καταγράφεται το δ΄ τρίμηνο του 2021 (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.32).

Διάγραμμα ΙΙΙ. 32 Εξέλιξη των ανοιγμάτων των ελληνικών τραπεζών προς την Αναπτυσσόμενη Ευρώπη (2019 – 2021)

(εκατ. ευρώ)

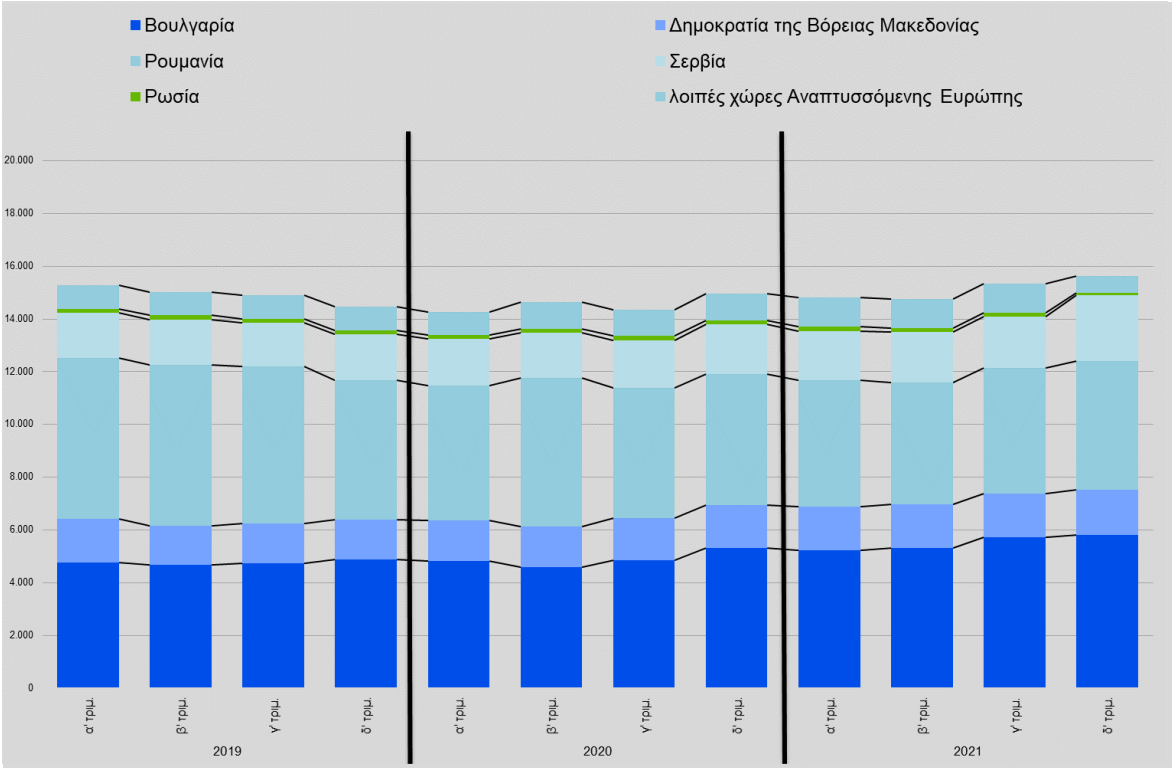

Πηγή: BIS, βάση δεδομένων Consolidated Banking Statistics.

Συγκεκριμένα, σημαντική ήταν η αύξηση των ανοιγμάτων προς την Ιρλανδία, σε 8,4 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2021 από 3,8 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2020, ενώ στην Κύπρο όπου οι ελληνικές τράπεζες διατηρούν ήδη σημαντικά ανοίγματα η αύξηση είναι μικρότερη, σε 9 δισεκ. ευρώ το 2021. Σε ό,τι αφορά το Λουξεμβούργο, τα ανοίγματα διαμορφώθηκαν σε 2,2 δισεκ. ευρώ το 2021 από 1,2 δισεκ. ευρώ το 2020. Γενικότερα η μείωση των χορηγήσεων σε συγκεκριμένες χώρες της Ανεπτυγμένης Ευρώπης, όπως για παράδειγμα το Λουξεμβούργο, σε συνδυασμό με τη σημαντική αύξηση των ανοιγμάτων προς τις χώρες αυτές κατά τη διάρκεια του 2021, υποδηλώνει ότι ένα μεγάλο μέρος των ανοιγμάτων αυτών προέρχεται από άλλες τοποθετήσεις, συμπεριλαμβανομένης της αγοράς κρατικών χρεογράφων στην Ανεπτυγμένη Ευρώπη από τις θυγατρικές των ελληνικών τραπεζών οι οποίες δραστηριοποιούνται στις χώρες αυτές (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.33).

Διάγραμμα ΙΙΙ. 33 Εξέλιξη των ανοιγμάτων των ελληνικών τραπεζών προς την Ανεπτυγμένη Ευρώπη (2019 – 2021)

(εκατ. ευρώ)

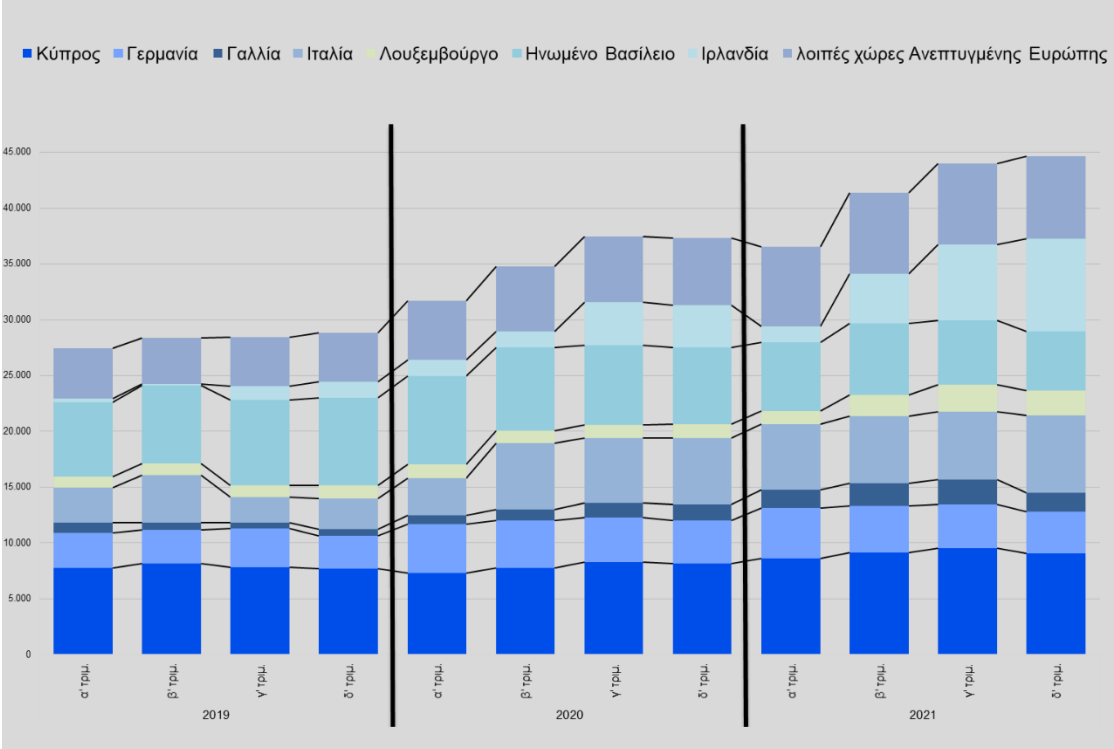

Πηγή: BIS, βάση δεδομένων Consolidated Banking Statistics.

IV. ΜΑΚΡΟΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η Τράπεζα της Ελλάδος, στο πλαίσιο των εποπτικών αρμοδιοτήτων της, παρακολουθεί τις εξελίξεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και εντοπίζει πιθανούς συστημικούς κινδύνους. Στη συνέχεια σχεδιάζει και εφαρμόζει μέτρα για την αποφυγή συσσώρευσης των συστημικών κινδύνων και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το σύνολο αυτών των μέτρων αποτελεί τη μακροπροληπτική πολιτική, η οποία έχει ως στόχο τη διαφύλαξη της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Τα μακροπροληπτικά μέτρα αφορούν το σύνολο ή σημαντικά τμήματα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, σε αντίθεση με τη μικροπροληπτική εποπτεία που στοχεύει σε επιμέρους χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Στο τρέχον μακροοικονομικό και χρηματοπιστωτικό περιβάλλον αναδεικνύεται σταδιακά η σημασία της εφαρμογής κατάλληλης μακροπροληπτικής πολιτικής για την αποφυγή συσσώρευσης συστημικών κινδύνων. Η εφαρμογή κατάλληλων μέτρων μακροπροληπτικής πολιτικής, κυρίως με τη μορφή κεφαλαιακών αποθεμάτων ασφαλείας σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, θα συμβάλει στη δημιουργία επαρκούς μακροπροληπτικού χώρου που θα ενισχύσει τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

1. ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΣΟΣΤΟΥ ΑΝΤΙΚΥΚΛΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΟΥ ΑΠΟΘΕΜΑΤΟΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Το αντικυκλικό κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας αποβλέπει στην αντιμετώπιση της υπερκυκλικότητας (procyclicality) της πιστωτικής επέκτασης και μόχλευσης, δηλαδή στη διαμόρφωση κατάλληλου επιπέδου πιστωτικής επέκτασης και μόχλευσης τόσο στην ανοδική όσο και στην καθοδική φάση του οικονομικού κύκλου. Το ποσοστό του αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας κυμαίνεται μεταξύ 0% και 2,5%, βαθμονομημένο σε βήματα του 0,25% ή πολλαπλάσια του 0,25%.[75] Το αντικυκλικό κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας καλύπτεται από κεφάλαιο κοινών μετοχών της Κατηγορίας 1 (CET1) και εκφράζεται ως ποσοστό του συνολικού ποσού ανοιγμάτων σε κίνδυνο των πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων που είναι εκτεθειμένα σε πιστωτικό κίνδυνο.[76]

Στην ανοδική φάση του οικονομικού κύκλου, ο καθορισμός του ποσοστού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας σε ύψος άνω του 0% οδηγεί στη δημιουργία ενός αποθέματος κεφαλαίων, πέραν των ελάχιστων απαιτούμενων στο πλαίσιο της μικροπροληπτικής εποπτείας, επιτυγχάνοντας την πρόληψη και τον περιορισμό της υπερβολικής πιστωτικής επέκτασης και μόχλευσης. Αντίθετα, στην καθοδική φάση του οικονομικού κύκλου, η μείωση του ποσοστού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας αποδεσμεύει μέρος του συσσωρευμένου αποθέματος ασφαλείας και κατά συνέπεια δύναται να ενθαρρύνει την παροχή πιστώσεων προς την πραγματική οικονομία, αμβλύνοντας τις επιπτώσεις της ύφεσης.

---

[75] Για τους σκοπούς της παραγράφου 2 του άρθρου 130 του ν. 4261/2014, η εντεταλμένη αρχή μπορεί να καθορίζει το ποσοστό αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας σε ύψος άνω του 2,5% του συνολικού ποσού ανοιγμάτων σε κίνδυνο, εφόσον αυτό δικαιολογείται κατά τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 3 του άρθρου 127 του ν. 4261/2014.

[76] Το συνολικό ποσό ανοιγμάτων σε κίνδυνο υπολογίζεται σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 92 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 575/2013.

Η Τράπεζα της Ελλάδος, βάσει του ν. 4261/2014 (άρθρο 127),[77] αξιολογεί ανά τρίμηνο τη σοβαρότητα του κυκλικού συστημικού κινδύνου και την καταλληλότητα του ποσοστού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας για την Ελλάδα και καθορίζει ή προσαρμόζει το ποσοστό αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας, εφόσον αυτό είναι αναγκαίο. Το ποσοστό αυτό ορίστηκε για πρώτη φορά το α΄ τρίμηνο του 2016 και παραμένει μηδενικό έκτοτε.

Η Πράξη Εκτελεστικής Επιτροπής (ΠΕΕ) 202/1/11.3.2022 της Τράπεζας της Ελλάδος καταργεί την ΠΕΕ 55/18.12.2015 προσδιορίζοντας εκ νέου τη διαδικασία εφαρμογής και τη μεθοδολογία καθορισμού του ποσοστού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας σύμφωνα με τις αναθεωρημένες διατάξεις του ν. 4261/2014. Η νέα διαδικασία και μεθοδολογία συνάδει με την απλουστευμένη διαδικασία καθορισμού του αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας που καθιερώθηκε με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/878 (Capital Requirements Directive V − CRD V), ενώ η αναθεωρημένη μεθοδολογία στηρίζεται στη Σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου ΕΣΣΚ/2014/1.[78]

Η καταλληλότητα του ποσοστού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας αξιολογείται λαμβάνοντας υπόψη την τιμή του δείκτη "τυποποιημένη διαφορά των πιστώσεων προς το ΑΕΠ", όπως αυτός ορίζεται στη Σύσταση ΕΣΣΚ/2014/1. Ο δείκτης αυτός εκφράζει την απόκλιση του λόγου των πιστώσεων προς το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) από τη μακροπρόθεσμη τάση του. Αναλυτικότερα, σε πρώτη φάση υπολογίζεται ο λόγος των βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων χρεογράφων και δανείων (δηλαδή των πιστώσεων), όπως προκύπτουν από τα χρηματοοικονομικά στοιχεία παθητικού του ιδιωτικού μη χρηματοπιστωτικού τομέα, προς το άθροισμα των τεσσάρων τελευταίων τριμηνιαίων παρατηρήσεων του ΑΕΠ (υπολογιζόμενου σε ονομαστική αξία, χωρίς εποχική διόρθωση). Σε δεύτερη φάση υπολογίζεται η μακροπρόθεσμη τάση του λόγου των πιστώσεων προς το ΑΕΠ με την εφαρμογή του φίλτρου εξομάλυνσης Hodrick-Prescott. Η "τυποποιημένη διαφορά των πιστώσεων προς το ΑΕΠ" προκύπτει ως η διαφορά του λόγου των πιστώσεων προς το ΑΕΠ από τη μακροπρόθεσμη τάση του. Υψηλή θετική τιμή της "τυποποιημένης διαφοράς των πιστώσεων προς το ΑΕΠ" δηλώνει υπερβολική πιστωτική επέκταση σε σχέση με την αύξηση του ΑΕΠ, η οποία δημιουργεί αυξημένους κινδύνους για το χρηματοπιστωτικό σύστημα, συντείνοντας στον καθορισμό του ποσοστού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας σε ύψος άνω του 0%.

Πέραν της "τυποποιημένης διαφοράς των πιστώσεων προς το ΑΕΠ", η Τράπεζα της Ελλάδος εξετάζει συμπληρωματικά πρόσθετους δείκτες για την παρακολούθηση της δημιουργίας και συσσώρευσης του κυκλικού συστημικού κινδύνου.[79] Οι δείκτες αυτοί ομαδοποιούνται σε έξι περιοχές:

- Πιστωτικές εξελίξεις, όπου παρακολουθούνται η εξέλιξη της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα και ο λόγος του υπολοίπου της χρηματοδότησης προς το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές, η εξέλιξη των δανείων προς νοικοκυριά, και η εξέλιξη της χρηματοδότησης των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων.
- Δανειακή επιβάρυνση του ιδιωτικού τομέα, όπου παρακολουθούνται ο λόγος του υπολοίπου της χρηματοδότησης των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων προς το ΑΕΠ, ο λόγος του υπολοίπου των δανείων σε νοικοκυριά προς το ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημά τους και ο δείκτης

[77] Όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του από το άρθρο 44 του ν. 4799/2021, με το οποίο ενσωματώνονται οι διατάξεις του άρθρου 136 της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ μετά την αναθεώρησή τους από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/878.
[78] ΕΕ C 293, 2.9.2014, σελ. 1-10.
[79] Για αναλυτικούς ορισμούς, βλ. ΠΕΕ 202/1/11.3.2022.

εξυπηρέτησης χρέους προς εισόδημα κατά την έγκριση για τα δάνεια που εξασφαλίζονται από οικιστικά ακίνητα.

- Δυνητική υπερτίμηση των ακινήτων, όπου παρακολουθείται η εξέλιξη των τιμών των οικιστικών και επαγγελματικών ακινήτων (γραφείων και καταστημάτων).
- Ευρωστία των πιστωτικών ιδρυμάτων, όπου παρακολουθείται το καθαρό περιθώριο επιτοκίου, η εξέλιξη των σταθμισμένων στοιχείων ενεργητικού, ο δείκτης μόχλευσης και ο λόγος δανείων προς καταθέσεις.
- Εξωτερικές ανισορροπίες, όπως αντανακλώνται στην εξέλιξη του λόγου του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών προς το ΑΕΠ.
- Τιμολόγηση του κινδύνου, όπου παρακολουθείται η εξέλιξη του Γενικού Δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών, καθώς και του κλαδικού δείκτη των τραπεζών.

Στην Ελλάδα, η "τυποποιημένη διαφορά των πιστώσεων προς το ΑΕΠ" παραμένει σε αρνητικό έδαφος από το 2012. Το γ΄ τρίμηνο του 2021 διαμορφώθηκε σε -15,1 ποσοστιαίες μονάδες, έναντι -10,8 το προηγούμενο τρίμηνο (βλ. Διάγραμμα IV.1), γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ. Επισημαίνεται ότι το γ΄ τρίμηνο του 2021 είναι το τελευταίο διαθέσιμο τρίμηνο των χρηματοοικονομικών στοιχείων παθητικού του ιδιωτικού μη χρηματοπιστωτικού τομέα πριν από τον καθορισμό του ποσοστού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας για το β΄ τρίμηνο του 2022. Για την εν λόγω τιμή της "τυποποιημένης διαφοράς των πιστώσεων προς το ΑΕΠ", το σημείο αναφοράς αποθέματος ασφαλείας (οδηγός αποθέματος ασφαλείας), όπως αυτό ορίζεται στη σύσταση Β παράγραφος 3α της Σύστασης ΕΣΣΚ/2014/1, είναι μηδέν.

Διάγραμμα IV.1 Τυποποιημένη διαφορά πιστώσεων προς το ΑΕΠ, λόγος πιστώσεων προς ΑΕΠ (ΑΕΠ μη εποχικά διορθωμένο) και μακροχρόνια τάση του λόγου πιστώσεων προς το ΑΕΠ (Hodrick Prescott one-sided filter)

(α΄ τρίμηνο 1998 – γ΄ τρίμηνο 2021)

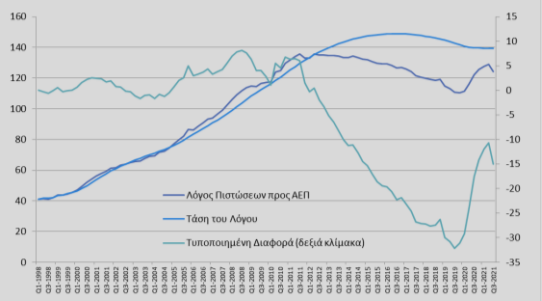

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η ανάλυση των πρόσθετων δεικτών που εξετάζει η Τράπεζα της Ελλάδος επιβεβαιώνει την εκτίμηση περί της απουσίας υπέρμετρης πιστωτικής επέκτασης και μόχλευσης.

Κατά συνέπεια, η Τράπεζα της Ελλάδος διατήρησε το ποσοστό του αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας στο "μηδέν τοις εκατό" (0%) κατά τη διάρκεια του 2021, καθώς και το α΄ τρίμηνο του 2022.[80] Με το δελτίο τύπου της 31.3.2022, η Τράπεζα της Ελλάδος ανακοίνωσε ότι το ποσοστό του αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας παρέμεινε αμετάβλητο σε μηδενικό επίπεδο το β΄ τρίμηνο του 2022 και δημοσιοποίησε τα στοιχεία που αιτιολογούν την αξιολόγησή της. Πιο συγκεκριμένα, στο δελτίο τύπου αναφέρονται τα εξής: α) το ισχύον ποσοστό αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας, β) ο λόγος πιστώσεων προς ΑΕΠ και η τυποποιημένη διαφορά των πιστώσεων προς το ΑΕΠ, γ) ο οδηγός αποθέματος ασφαλείας και δ) η αιτιολόγηση του ποσοστού του αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας. Δεδομένου

[80] Βλ. ΠΕΕ 186/1/18.3.2021, 190/3/16.6.2021, 193/3/27.9.2021 και 196/1/9.12.2021.

ότι το ποσοστό του αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας διατηρήθηκε στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο, δεν επηρεάζονται οι κεφαλαιακές απαιτήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων.

2. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΥΣΤΗΜΙΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (O-SII) ΚΑΙ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΘΕΜΑΤΟΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ O-SII

Η Τράπεζα της Ελλάδος, βάσει του ν. 4261/2014 (άρθρο 124), είναι αρμόδια για τον προσδιορισμό των λοιπών συστημικά σημαντικών ιδρυμάτων (Other Systemically Important Institutions – O-SII)[81] μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν λάβει άδεια λειτουργίας στην Ελλάδα. Ο προσδιορισμός των λοιπών συστημικά σημαντικών ιδρυμάτων διενεργείται σε ετήσια βάση, προκειμένου να εξεταστεί αν είναι σκόπιμη η εφαρμογή σε αυτά αποθέματος ασφαλείας O-SII καθώς και να καθοριστεί το ύψος του εν λόγω αποθέματος.[82]

Η εφαρμογή του αποθέματος ασφαλείας O-SII αποσκοπεί στη μείωση του ηθικού κινδύνου (moral hazard) και στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας των λοιπών συστημικά σημαντικών ιδρυμάτων. Ο ηθικός κίνδυνος συνίσταται στην προσδοκία του πιστωτικού ιδρύματος ότι, λόγω της συστημικής του σημασίας, δεν θα αφεθεί να καταρρεύσει. Η δημιουργία αποθέματος ασφαλείας O-SII περιορίζει την υπερβολική ανάληψη κινδύνων από το συστημικά σημαντικό ίδρυμα μέσω των υψηλότερων κεφαλαιακών απαιτήσεων, με σκοπό τη μείωση του ηθικού κινδύνου. Επιπροσθέτως, μειώνει τις συστημικές επιπτώσεις των εσφαλμένων κινήτρων μέσω της ενίσχυσης των αποθεμάτων κεφαλαίου του συστημικά σημαντικού ιδρύματος για την απορρόφηση ενδεχόμενων ζημιών και κατά συνέπεια τον περιορισμό του κινδύνου μετάδοσης της διαταραχής στον υπόλοιπο τραπεζικό τομέα. Το απόθεμα ασφαλείας O-SII συνίσταται σε κεφάλαιο κοινών μετοχών της Κατηγορίας 1 (CET1) και το ύψος του επανεξετάζεται τουλάχιστον ετησίως.

Η Τράπεζα της Ελλάδος, για τον προσδιορισμό των O-SII, εφαρμόζει τη μεθοδολογία που περιλαμβάνεται στις σχετικές κατευθυντήριες γραμμές που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (ΕΑΤ – EBA/GL/2014/10),[83] όπως αυτές υιοθετήθηκαν με την Πράξη Εκτελεστικής Επιτροπής της Τράπεζας της Ελλάδος 56/18.12.2015. Σύμφωνα με τη μεθοδολογία αυτή, οι αρμόδιες αρχές υπολογίζουν βαθμολογία που υποδηλώνει τη συστημική σημασία κάθε τράπεζας βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων. Τα κριτήρια αυτά αφορούν το μέγεθος, τη σημασία της λειτουργίας του πιστωτικού ιδρύματος για την οικονομία, την πολυπλοκότητα και το βαθμό διασύνδεσης του ιδρύματος με το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Στα τέσσερα αυτά κριτήρια αντιστοιχούν υποχρεωτικοί δείκτες, οι οποίοι θα πρέπει να χρησιμοποιούνται κατ' ελάχιστον από τις αρμόδιες αρχές κατά τον υπολογισμό της βαθμολογίας κάθε πιστωτικού ιδρύματος. Η βαθμολογία κάθε πιστωτικού ιδρύματος εκφράζεται σε μονάδες βάσης (μ.β.). Κάθε αρμόδια αρχή ορίζει ένα κατώφλι σε μ.β., το οποίο όσα πιστωτικά ιδρύματα υπερβαίνουν θεωρούνται ως O-SII. Το κατώφλι αυτό δύ-

[81] Τα λοιπά συστημικά σημαντικά ιδρύματα αντιδιαστέλλονται προς εκείνα τα οποία χαρακτηρίζονται ως παγκοσμίως συστημικά σημαντικά ιδρύματα (Global Systemically Important Institutions – G-SII).

[82] Ο προσδιορισμός των O-SII διενεργείται σε ατομική, υποενοποιημένη ή ενοποιημένη βάση, ανάλογα με την περίπτωση, και το απόθεμα ασφαλείας O-SII καθορίζεται αναλόγως.

[83] ΕΑΤ, Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τα κριτήρια βάσει των οποίων καθορίζονται οι όροι εφαρμογής του άρθρου 131 παράγραφος 3 της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ (CRD IV) σχετικά με τον προσδιορισμό των λοιπών συστημικά σημαντικών ιδρυμάτων (O-SII), 16 Δεκεμβρίου 2014.

ναται να οριστεί από τις 275 μ.β. έως τις 425 μ.β., προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες του τραπεζικού τομέα κάθε κράτους-μέλους και να διασφαλιστεί ομοιογένεια στα O-SII που προσδιορίζονται με αυτό τον τρόπο βάσει της συστημικής τους σημασίας. Ως ενδεικτικό κατώφλι προτείνονται οι 350 μ.β. Επίσης, παρέχεται στις αρμόδιες αρχές η δυνατότητα να προσδιορίζουν ως O-SII και επιπλέον οντότητες βάσει πρόσθετων ποιοτικών ή/και ποσοτικών δεικτών συστημικού κινδύνου.

Η Τράπεζα της Ελλάδος, για τον υπολογισμό της βαθμολογίας των ελληνικών τραπεζών ως προς τη συστημική τους σημασία, χρησιμοποίησε αποκλειστικά τους υποχρεωτικούς δείκτες βαθμολόγησης (βλ. Πίνακα IV.1) και επέλεξε ως κατώφλι τις 350 μ.β.

Πίνακας IV.1 Υποχρεωτικοί δείκτες για τη βαθμολόγηση των λοιπών συστημικά σημαντικών πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα

ΚΡΙΤΗΡΙΟ	ΔΕΙΚΤΕΣ	ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ
Μέγεθος	Σύνολο στοιχείων ενεργητικού	25%
Σημασία	Αξία εγχώριων πράξεων πληρωμής	8,33%
	Καταθέσεις ιδιωτικού τομέα από καταθέτες εντός ΕΕ	8,33%
	Δάνεια ιδιωτικού τομέα σε δανειολήπτες εντός ΕΕ	8,33%
Πολυπλοκότητα/Διασυνοριακή δραστηριότητα	Αξία εξωχρηματιστηριακών παραγώγων (ονομαστική)	8,33%
	Διακρατικές υποχρεώσεις	8,33%
	Διακρατικές απαιτήσεις	8,33%
Διασύνδεση	Υποχρεώσεις εντός του χρηματοπιστωτικού συστήματος	8,33%
	Στοιχεία ενεργητικού εντός του χρηματοπιστωτικού συστήματος	8,33%
	Χρεωστικοί τίτλοι	8,33%

Με βάση τα παραπάνω, για το έτος 2021 προσδιορίστηκαν ως O-SII τα ακόλουθα ιδρύματα:

- Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε.
- Πειραιώς Financial Holdings Α.Ε.
- Alpha Υπηρεσιών και Συμμετοχών Α.Ε.
- Eurobank Ergasias Υπηρεσιών και Συμμετοχών Α.Ε.

Με την Πράξη Εκτελεστικής Επιτροπής 195/29.11.2021, η Τράπεζα της Ελλάδος αποφάσισε να καθορίσει το διατηρούμενο κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας O-SII για το έτος 2022 σε ποσοστό 0,75% για όλα τα O-SII, όπως αυτά έχουν προσδιοριστεί σε ενοποιημένη βάση παραπάνω και σε ατομική βάση στα πιστωτικά ιδρύματα:

- Άλφα Τράπεζα Α.Ε.
- Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε.
- Τράπεζα Πειραιώς Α.Ε.
- Τράπεζα Eurobank Α.Ε.

Τα τέσσερα πιστωτικά ιδρύματα που προσδιορίστηκαν ως O-SII αντιπροσωπεύουν περίπου το 95% του ενεργητικού του εγχώριου τραπεζικού τομέα.

3. ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΑΠΟΘΕΜΑΤΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Η συνολική απαίτηση αποθεμάτων ασφαλείας στην Ελλάδα για τις τέσσερις σημαντικές τράπεζες διαμορφώθηκε σε 3,25% το Μάιο του 2022 (βλ. Πίνακα IV.2), ενώ για τις λιγότερο σημαντικές τράπεζες διαμορφώθηκε σε 2,5%.

Πίνακας IV.2 Κεφαλαιακά αποθέματα ασφαλείας των τεσσάρων σημαντικών τραπεζών στην Ελλάδα

(Μάιος 2022)

ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΟ ΑΠΟΘΕΜΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Απόθεμα ασφαλείας διατήρησης κεφαλαίου (CCoB)	2,5%
Αντικυκλικό κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας (CCyB)[1]	0%
Απόθεμα ασφαλείας λοιπών συστημικά σημαντικών ιδρυμάτων (O-SII)[1]	
Άλφα Τράπεζα Α.Ε.	*0,75%*
Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε.	*0,75%*
Τράπεζα Πειραιώς Α.Ε.	*0,75%*
Τράπεζα Eurobank Α.Ε.	*0,75%*
Απόθεμα ασφαλείας συστημικού κινδύνου (SyRB)	Δεν εφαρμόζεται

[1] Για τις δραστηριότητες στην Ελλάδα.

V. ΛΟΙΠΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

1. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΓΧΩΡΙΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Το εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα παραμένει τραπεζοκεντρικό, καθώς το ενεργητικό των τραπεζών αποτελεί περίπου το 88% του συνολικού ενεργητικού του συστήματος από το 2017 (βλ. Πίνακα V.Ι). Κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες, το ενεργητικό των οποίων αντιπροσώπευε το 2021 το 86,2% του συνολικού ενεργητικού του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ενώ οι συνεταιριστικές τράπεζες και τα υποκαταστήματα ξένων τραπεζών αντιπροσώπευαν το 0,5% και 1,3% αντίστοιχα. Μάλιστα τα τελευταία χρόνια το μερίδιο αγοράς των συνεταιριστικών τραπεζών και των υποκαταστημάτων ξένων τραπεζών βαίνει μειούμενο. Επιπροσθέτως, ο τραπεζικός τομέας χαρακτηρίζεται από υψηλό επίπεδο συγκέντρωσης, με τις τέσσερις σημαντικές τράπεζες να αποτελούν το 95% του συνολικού ενεργητικού του τραπεζικού τομέα.

Οι θεσμικοί επενδυτές αποτελούν το δεύτερο σημαντικό τομέα του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι ασφαλιστικές εταιρίες, τα ταμεία επαγγελματικής ασφάλισης και οι οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων. Το ενεργητικό τους αντιπροσώπευε το 9,4% του συνόλου το 2021, ποσοστό που έχει αυξηθεί σημαντικά την τελευταία δεκαετία (2012: 5,4%). Σε αυτόν τον τομέα ξεχωρίζουν οι ασφαλιστικές εταιρίες με ενεργητικό 20,5 δισεκ. ευρώ το 2021 (6,0% του συνόλου). Επίσης, οι οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων παρουσιάζουν συνεχή ανάπτυξη έχοντας διπλασιάσει το μερίδιο αγοράς τους την τελευταία δεκαετία (2021: 3%, 2012: 1,4%).

Αντίθετα, το μερίδιο αγοράς και το ενεργητικό των λοιπών μη τραπεζικών επιχειρήσεων (χρηματιστηριακές εταιρίες, εταιρίες χρηματοδοτικής μίσθωσης – leasing, πρακτορείας απαιτήσεων – factoring, παροχής πιστώσεων – credit companies και εταιρίες κεφαλαίου επιχειρηματικών συμμετοχών) βαίνει μειούμενο, αντιπροσωπεύοντας το 2,1% του συνόλου του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Τέλος, ο κλάδος των εταιριών διαχείρισης απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις, παρόλο που αποτελεί ένα μικρό τμήμα του χρηματοπιστωτικού συστήματος (το ενεργητικό τους είναι μόλις το 0,4% του συνόλου), παρουσίασε σημαντική αύξηση τα τελευταία χρόνια.

Το ενεργητικό του χρηματοπιστωτικού συστήματος, αφού συρρικνώθηκε σημαντικά κατά τη διάρκεια της δημοσιονομικής κρίσης, άρχισε να ανακάμπτει από το 2019. Το 2021 αντιστοιχούσε στο 188% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) της χώρας.

Πίνακας V.1 Η διάρθρωση του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος

(ποσά σε εκατ. ευρώ)

	2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021	
Ενεργητικό		%		%		%		%		%		%		%		%		%		%
Πιστωτικά ιδρύματα	**357.115**	**91,6%**	**341.829**	**91,6%**	**329.036**	**91,7%**	**311.644**	**91,1%**	**279.750**	**90,3%**	**244.739**	**88,6%**	**240.102**	**88,4%**	**247.267**	**87,3%**	**277.335**	**87,9%**	**302.678**	**88,0%**
Ελληνικές εμπορικές τράπεζες [1]	315.868	81,0%	326.370	87,5%	315.183	87,8%	303.713	88,8%	271.698	87,7%	236.894	85,7%	232.130	85,5%	240.691	85,0%	271.791	86,2%	296.403	86,2%
Συνεταιριστικές τράπεζες	3.652	0,9%	3.157	0,8%	3.200	0,9%	2.544	0,7%	2.508	0,8%	2.629	1,0%	2.814	1,0%	3.160	1,1%	1.727	0,5%	1.786	0,5%
Υποκαταστήματα ξένων πιστωτικών ιδρυμάτων	37.595	9,6%	12.302	3,3%	10.653	3,0%	5.387	1,6%	5.544	1,8%	5.216	1,9%	5.157	1,9%	3.417	1,2%	3.818	1,2%	4.490	1,3%
Θεσμικοί επενδυτές	**20.962**	**5,4%**	**21.909**	**5,9%**	**21.009**	**5,9%**	**21.219**	**6,2%**	**21.477**	**6,9%**	**22.956**	**8,3%**	**23.099**	**8,5%**	**27.750**	**9,8%**	**29.251**	**9,3%**	**32.467**	**9,4%**
Ασφαλιστικές εταιρίες	15.555	4,0%	16.205	4,3%	15.085	4,2%	15.611	4,6%	15.975	5,2%	16.920	6,1%	17.038	6,3%	18.882	6,7%	19.976	6,3%	20.468	6,0%
Ταμεία επαγγελματικής ασφάλισης και ιδρύματα επαγγελματικώνσυνταξιοδοτικών παροχών															1.612	0,6%	1.698	0,5%	1.838	0,5%
Οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων	5.407	1,4%	5.704	1,5%	5.924	1,7%	5.608	1,6%	5.502	1,8%	6.036	2,2%	6.061	2,2%	7.256	2,6%	7.577	2,4%	10.160	3,0%
Αμοιβαία κεφάλαια	*3.573*	*0,9%*	*3.798*	*1,0%*	*3.346*	*0,9%*	*3.141*	*0,9%*	*2.932*	*0,9%*	*3.189*	*1,2%*	*2.954*	*1,1%*	*4.297*	*1,5%*	*4.438*	*1,4%*	*6.247*	*1,8%*
Εταιρίες επενδύσεων χαρτοφυλακίου και επενδύσεων σε ακίνητη περιουσία	*1.834*	*0,5%*	*1.906*	*0,5%*	*2.578*	*0,7%*	*2.467*	*0,7%*	*2.570*	*0,8%*	*2.847*	*1,0%*	*3.107*	*1,1%*	*2.959*	*1,0%*	*3.139*	*1,0%*	*3.913*	*1,1%*
Λοιπές μη τραπεζικές επιχειρήσεις	**11.913**	**3,1%**	**9.311**	**2,5%**	**8.914**	**2,5%**	**9.099**	**2,7%**	**8.492**	**2,7%**	**8.552**	**3,1%**	**8.396**	**3,1%**	**7.770**	**2,7%**	**7.528**	**2,4%**	**7.184**	**2,1%**
Χρηματιστηριακές εταιρίες	831	0,2%	1.084	0,3%	951	0,3%	927	0,3%	675	0,2%	681	0,2%	603	0,2%	739	0,3%	753	0,2%	807	0,2%
Εταιρίες χρηματοδοτικής μίσθωσης και πρακτορείας απαιτήσεων	10.213	2,6%	7.417	2,0%	7.397	2,1%	7.781	2,3%	7.434	2,4%	7.504	2,7%	7.461	2,7%	6.746	2,4%	6.522	2,1%	6.186	1,8%
Εταιρίες παροχής πιστώσεων και εταιρίες κεφαλαίου επιχειρηματικών συμμετοχών	869	0,2%	810	0,2%	566	0,2%	391	0,1%	383	0,1%	367	0,1%	332	0,1%	285	0,1%	253	0,1%	191	0,1%
Εταιρίες διαχείρισης απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις											**39**	**0,0%**	**51**	**0,0%**	**484**	**0,2%**	**1.223**	**0,4%**	**1.535**	**0,4%**
Σύνολο	**389.990**	**100%**	**373.049**	**100%**	**358.959**	**100%**	**341.962**	**100%**	**309.718**	**100%**	**276.287**	**100%**	**271.648**	**100%**	**283.272**	**100%**	**315.338**	**100%**	**343.864**	**100%**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η δομή του πίνακα βασίζεται στο Report του IMF (2006) *Greece, Financial System Stability Assessment.*

[1] Από το Δεκέμβριο 2016, το ενεργητικό του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων δεν περιλαμβάνεται στα στοιχεία, λόγω αναταξινόμησής του από το Χρηματοπιστωτικό Τομέα στον Τομέα της Γενικής Κυβέρνησης.

2. ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

2.1 ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ[84]

Στις 31.12.2021 δραστηριοποιούνταν στην ελληνική αγορά ιδιωτικής ασφάλισης 36 ασφαλιστικές επιχειρήσεις,[85] αριθμός μειωμένος κατά μία επιχείρηση σε σχέση με τις 31.12.2020 λόγω της συγχώνευσης των Generali Life A.E.A.Z. και Generali Hellas I A.A.E. (πρώην AXA A.A.E.). Οι επιχειρήσεις αυτές κατηγοριοποιούνται βάσει της άδειας λειτουργίας και των ασφαλιστικών τους εργασιών ως εξής:[86]

- 2 επιχειρήσεις ασφαλίσεων ζωής,
- 18 επιχειρήσεις ασφαλίσεων κατά ζημιών και
- 16[87] επιχειρήσεις που ασκούν ταυτόχρονα δραστηριότητες ασφαλίσεων ζωής και ασφαλίσεων κατά ζημιών (συμπεριλαμβάνονται επιχειρήσεις του κλάδου ζωής που, εκ των ασφαλίσεων κατά ζημιών, ασκούν αποκλειστικά αυτές των κλάδων "Ατυχήματα" και "Ασθένειες").

Από τις ως άνω 36 ασφαλιστικές επιχειρήσεις, 34 λειτουργούν και εποπτεύονται σύμφωνα με την ευρωπαϊκή οδηγία "Φερεγγυότητα ΙΙ", που εφαρμόζεται σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) από 1.1.2016, ενώ 2 επιχειρήσεις εξαιρούνται, λόγω μεγέθους, από την εφαρμογή πλήθους απαιτήσεων που αφορούν και τους τρεις βασικούς πυλώνες της Φερεγγυότητας ΙΙ (Solvency II).[88] Εκ των 34 ασφαλιστικών επιχειρήσεων που υπόκεινται στις διατάξεις της Φερεγγυότητας ΙΙ, οι 12 ανήκουν σε ασφαλιστικούς ομίλους με έδρα στο εξωτερικό και 5 σε ασφαλιστικούς ομίλους με έδρα στην Ελλάδα. Επίσης, 4 ασφαλιστικές επιχειρήσεις με έδρα στην Ελλάδα δραστηριοποιούνται σε άλλες χώρες της ΕΕ με καθεστώς ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

Επιπρόσθετα, δραστηριότητα στην Ελλάδα, με καθεστώς είτε ελεύθερης εγκατάστασης (υποκατάστημα) είτε ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, ασκούν και 253 ασφαλιστικές επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους σε άλλο κράτος-μέλος της ΕΕ,[89] και οι οποίες εποπτεύονται, ως προς τη χρηματοοικονομική τους κατάσταση, από τις αρμόδιες εποπτικές αρχές των χωρών καταγωγής τους. Στα τέλη του 2020, η ετήσια παραγωγή των επιχειρήσεων αυτών ανερχόταν σε 987 εκατ. ευρώ ή ποσοστό 19% του συνόλου της ελληνικής ασφαλιστικής αγοράς. Ειδικότερα, όσον αφορά την αγορά των ασφαλίσεων αστικής ευθύνης χερσαίων οχημάτων, εντός του 2021 αυξήθηκε το μερίδιο των ασφαλιστικών επιχειρήσεων με έδρα σε άλλο κράτος-μέλος με ελεύθερη παροχή υπηρεσιών ή καθεστώς ελεύθερης εγκατάστασης και ανήλθε σε 18% (από 17% το 2020).

---

[84] Στο κεφάλαιο αυτό έχουν ληφθεί υπόψη πληροφορίες και στοιχεία που υποβλήθηκαν έως τις 31.1.2022.

[85] Εξαιρουμένων των αλληλασφαλιστικών συνεταιρισμών του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 7 του ν. 4364/2016.

[86] Από τις 31.12.2021 οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα ανέρχονται πλέον σε 36, λόγω της συγχώνευσης των Generali Life A.E.A.Z. και Generali Hellas I A.A.E. (πρώην AXA A.A.E.).

[87] Από τις 31.12.2021 ο αριθμός ανέρχεται σε 16, λόγω της συγχώνευσης δύο εξ αυτών (βλ. σημείωση 3 ανωτέρω).

[88] Η Τράπεζα της Ελλάδος, με βάση την αρχή της αναλογικότητας, έχει επιτρέψει σε 2 ασφαλιστικές επιχειρήσεις που πληρούν τα απαιτούμενα κριτήρια μεγέθους και εργασιών να εξαιρεθούν από ορισμένες διατάξεις της Φερεγγυότητας ΙΙ σχετικά με τις απαιτήσεις για τη φερεγγυότητα, το σύστημα διακυβέρνησης και τη δημοσιοποίηση εκθέσεων και αναφορών.

[89] Πηγή: Ευρωπαϊκή Αρχή Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων (EIOPA).

Πίνακας V.2 Αριθμός ασφαλιστικών επιχειρήσεων με δραστηριότητα στην Ελλάδα	2017	2018	2019	2020	2021
Επιχειρήσεις ασφαλίσεων ζωής	3	2	2	2	2
Επιχειρήσεις ασφαλίσεων κατά ζημιών	22	19	19	18	18
Επιχειρήσεις ασφαλίσεων ζωής και κατά ζημιών	17	17	17	17	16
Σύνολο	**42**	**38**	**38**	**37**	**36**
εκ των οποίων εποπτεύονται σύμφωνα με τη Φερεγγυότητα ΙΙ	*39*	*36*	*36*	*35*	*34*
Υποκαταστήματα ασφαλιστικών επιχειρήσεων με έδρα σε άλλο κράτος-μέλος της ΕΕ	19	23	23	23	21
Ασφαλιστικές επιχειρήσεις με καθεστώς ελεύθερης παροχής υπηρεσιών ή ελεύθερης εγκατάστασης	212	231	244	253	Μ.Δ.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τα οικονομικά μεγέθη που παρουσιάζονται κατωτέρω αφορούν μόνο τις 34 επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εγχώρια ασφαλιστική αγορά και που υπόκεινται στην, κατά Φερεγγυότητα ΙΙ, εποπτεία της Τράπεζας της Ελλάδος.

Η εγχώρια ασφαλιστική αγορά χαρακτηρίζεται από σημαντική συγκέντρωση, ιδιαίτερα στις επιχειρήσεις που ασκούν εργασίες ασφαλίσεων ζωής και στις επιχειρήσεις που ασκούν ταυτοχρόνως ασφαλίσεις ζωής και κατά ζημιών, καθώς οι 5 μεγαλύτερες εξ αυτών κατέχουν το 81% της σχετικής αγοράς, σε όρους τεχνικών προβλέψεων, ενώ οι 5 μεγαλύτερες ασφαλιστικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις ασφαλίσεις κατά ζημιών, σε όρους ακαθάριστων εγγεγραμμένων ασφαλίστρων, κατέχουν μερίδιο που ανέρχεται σε 52% της σχετικής αγοράς.

Η παραγωγή ακαθάριστων εγγεγραμμένων ασφαλίστρων στις ασφαλίσεις ζωής[90] το 2021 ανήλθε σε 2,4 δισεκ. ευρώ, αυξημένη κατά 15% συγκριτικά με το προηγούμενο έτος. Από το ανωτέρω ποσό, 1,0 δισεκ. ευρώ συνδέονται με επενδύσεις, ποσοστό 42% επί των συνολικών ακαθάριστων εγγεγραμμένων ασφαλίστρων δραστηριοτήτων ζωής, έναντι 31% το 2020, καταγράφοντας σημαντική αύξηση (56%). Παράλληλα, παρουσιάστηκε μείωση των ακαθάριστων εγγεγραμμένων ασφαλίστρων των ασφαλίσεων με συμμετοχή στα κέρδη κατά 8% και μείωση των άλλων ασφαλίσεων ζωής, με ποσοστό 8%.

Τα ασφάλιστρα των δραστηριοτήτων ασφαλίσεων κατά ζημιών[91] ανήλθαν την ίδια περίοδο σε 2,1 δισεκ. ευρώ, αυξημένα κατά 4% συγκριτικά με το προηγούμενο έτος. Από το ποσό αυτό, σημαντικότερα μερίδια αντιπροσωπεύουν οι ασφαλίσεις αστικής ευθύνης χερσαίων οχημάτων (34%), οι ασφαλίσεις πυρός (20%) και οι ασφαλίσεις νοσοκομειακών εξόδων (16%), με αντίστοιχες μεταβολές ασφαλίστρων έναντι του προηγούμενου έτους κατά -2%, +5% και +6%. Το 2021, οι επισυμβάσες αποζημιώσεις ανήλθαν σε 1,6 δισεκ. ευρώ για τις ασφαλίσεις ζωής και σε 0,7 δισεκ. ευρώ για τις ασφαλίσεις κατά ζημιών, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 18% και 9% αντίστοιχα.

Στις ασφαλίσεις κατά ζημιών, ο δείκτης ζημιών της αγοράς στις 31.12.2021 ανήλθε στο 43% των αντίστοιχων δεδουλευμένων ασφαλίστρων της ίδιας περιόδου και ο δείκτης εξόδων (διαχείρισης και προμηθειών) στο 46%, έναντι 40% και 46% αντίστοιχα στις 31.12.2020.

[90] Περιλαμβάνει τη παραγωγή των επιχειρήσεων μικτής δραστηριότητας, ζωής και ζημιών.
[91] Βλ. προηγούμενη υποσημείωση.

Διάγραμμα V.1 Ακαθάριστα εγγεγραμμένα ασφάλιστρα ανά είδος ασφαλιστικής επιχείρησης

(εκατ. ευρώ)

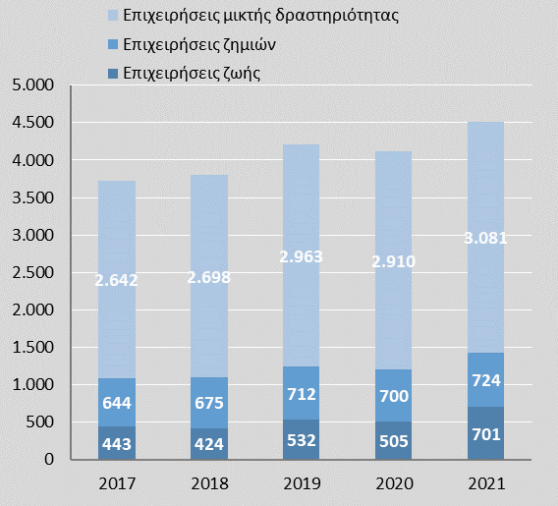

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα V.2 Επισυμβάσες αποζημιώσεις ανά είδος ασφαλιστικής επιχείρησης

(εκατ. ευρώ)

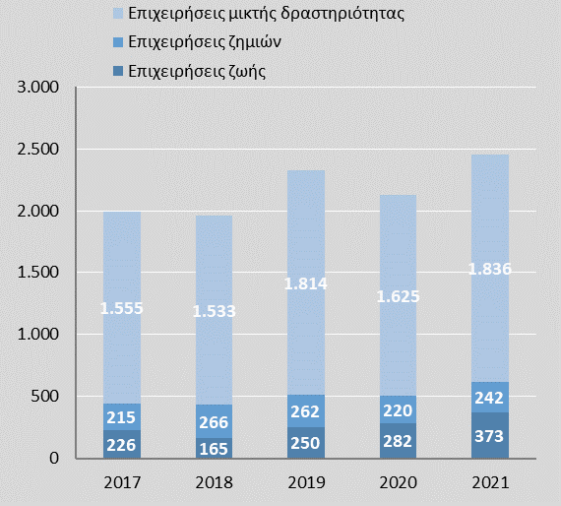

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Το σύνολο του ενεργητικού των εποπτευόμενων από την Τράπεζα της Ελλάδος ασφαλιστικών επιχειρήσεων διαμορφώθηκε σε 20,5 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2021, αυξημένο κατά 3% συγκριτικά με τις 31.12.2020. Από το σύνολο του ενεργητικού, 8,6 δισεκ. ευρώ (42%) ήταν τοποθετημένα σε κρατικά ομόλογα και 2,7 δισεκ. ευρώ (13%) σε εταιρικά ομόλογα. Όσον αφορά την πιστοληπτική διαβάθμιση αυτών, το 93% των κρατικών ομολόγων και αντίστοιχα το 83% των εταιρικών ομολόγων ήταν πιστοληπτικής διαβάθμισης BB- και πάνω. Επιπλέον, ποσό 3,7 δισεκ. ευρώ (18%) αφορούσε επενδύσεις για ασφαλίσεις των οποίων τον επενδυτικό κίνδυνο φέρουν οι ασφαλισμένοι.

Αντίστοιχα, οι συνολικές υποχρεώσεις των ασφαλιστικών επιχειρήσεων ανήλθαν σε 16,4 δισεκ. ευρώ (από 16,1 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2020), με το σύνολο των τεχνικών προβλέψεων να διαμορφώνονται σε 15,0 δισεκ. ευρώ (από 14,9 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2020), εκ των οποίων 11,9 δισεκ. ευρώ αφορούσαν ασφαλίσεις ζωής και 3,1 δισεκ. ευρώ ασφαλίσεις κατά ζημιών. Από τις τεχνικές προβλέψεις ζωής, το 30% αφορά ασφαλίσεις ζωής που συνδέονται με επενδύσεις (έναντι 26% στις 31.12.2020).

Διάγραμμα V.3 Διάρθρωση του ενεργητικού των ασφαλιστικών επιχειρήσεων

(δισεκ. ευρώ)

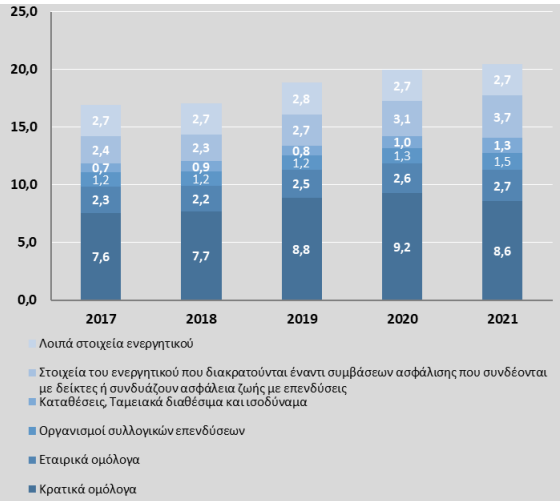

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα V.4 Διάρθρωση υποχρεώσεων των ασφαλιστικών επιχειρήσεων

(δισεκ. ευρώ)

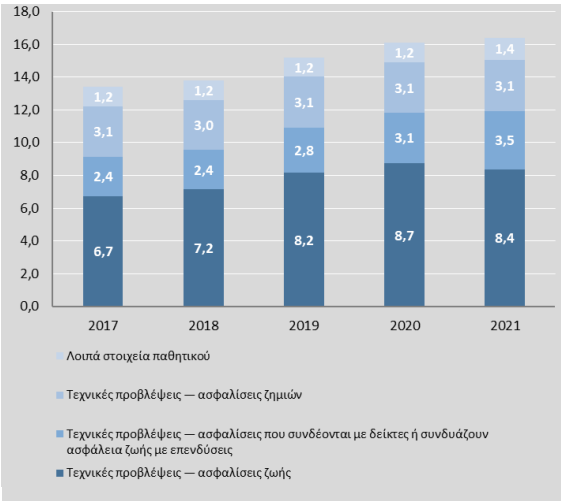

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τα ίδια κεφάλαια της ασφαλιστικής αγοράς ανήλθαν σε 4,1 δισεκ. ευρώ, αυξημένα κατά 5% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Η συνολική Κεφαλαιακή Απαίτηση Φερεγγυότητας (Solvency Capital Requirement - SCR)[92] ανήλθε σε 2,1 δισεκ. ευρώ, με συνολικά επιλέξιμα ίδια κεφάλαια 4,0 δισεκ. ευρώ. Όσον αφορά την ποιότητα των επιλέξιμων κεφαλαίων της ασφαλιστικής αγοράς, αυτά ταξινομούνται στην υψηλότερη κατηγορία ποιότητας (Κατηγορία 1) σε ποσοστό 93%. Παράλληλα, όλες οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις διαθέτουν δείκτη κάλυψης κεφαλαιακής απαίτησης φερεγγυότητας (SCR ratio) σε επίπεδα σημαντικά υψηλότερα του 100%.

Η Ελάχιστη Κεφαλαιακή Απαίτηση (Minimum Capital Requirement - MCR)[93] στο σύνολο της ασφαλιστικής αγοράς διαμορφώθηκε σε 0,7 δισεκ. ευρώ, με τα αντίστοιχα συνολικά επιλέξιμα ίδια κεφάλαια να ανέρχονται σε 3,7 δισεκ. ευρώ.

Πίνακας V.3 Κεφαλαιακές Απαιτήσεις, Επιλέξιμα Ίδια Κεφάλαια και Δείκτες Φερεγγυότητας

ποσά σε εκατ. ευρώ	2017	2018	2019	2020	2021
Συνολική Κεφαλαιακή Απαίτηση Φερεγγυότητας (SCR)	1.807	1.717	1.899	1.940	2.085
Επιλέξιμα Ίδια Κεφάλαια για την κάλυψη του SCR	3.131	2.987	3.403	3.602	3.973
Δείκτης κάλυψης του SCR	173,2%	174,0%	179,2%	185,7%	190,5%
Ελάχιστη Κεφαλαιακή Απαίτηση (MCR)	659	648	691	703	710
Επιλέξιμα Ίδια Κεφάλαια για την κάλυψη του MCR	2.979	2.813	3.257	3.441	3.706
Δείκτης κάλυψης του MCR	452,3%	433,8%	471,1%	489,5%	522,2%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

[92] Ο υπολογισμός της Κεφαλαιακής Απαίτησης Φερεγγυότητας (Solvency Capital Requirement) απεικονίζει την επάρκεια σε κεφάλαια ώστε η ασφαλιστική επιχείρηση να έχει τη δυνατότητα να απορροφά ζημιές σε επίπεδο εμπιστοσύνης 99,5% και με ορίζοντα ενός έτους.

[93] Η Ελάχιστη Απαίτηση Φερεγγυότητας (Minimum Capital Requirement) απεικονίζει την επάρκεια σε κεφάλαια ώστε η ασφαλιστική επιχείρηση να έχει τη δυνατότητα να απορροφά ζημιές σε επίπεδο εμπιστοσύνης 85% και με ορίζοντα ενός έτους και αντιπροσωπεύει ένα επίπεδο κεφαλαίου κάτω από το οποίο τα συμφέροντα των κατόχων ασφαλιστηρίων συμβολαίων θα ετίθεντο σε σοβαρό κίνδυνο, εάν επιτρεπόταν στην επιχείρηση να συνεχίσει να λειτουργεί.

Διάγραμμα V.5 Συνολική Κεφαλαιακή Απαίτηση Φερεγγυότητας και Επιλέξιμα Ίδια Κεφάλαια για την κάλυψη του SCR ανά κλάδο ασφαλιστικής επιχείρησης

(31.12.2021, εκατ. ευρώ)

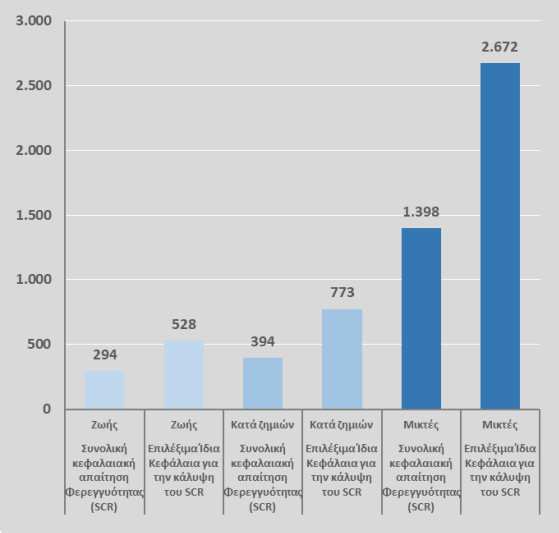

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα V.6 Συνολική Κεφαλαιακή Απαίτηση Φερεγγυότητας και Επιλέξιμα Ίδια Κεφάλαια για την κάλυψη του MCR ανά κλάδο ασφαλιστικής επιχείρησης

(31.12.2021, εκατ. ευρώ)

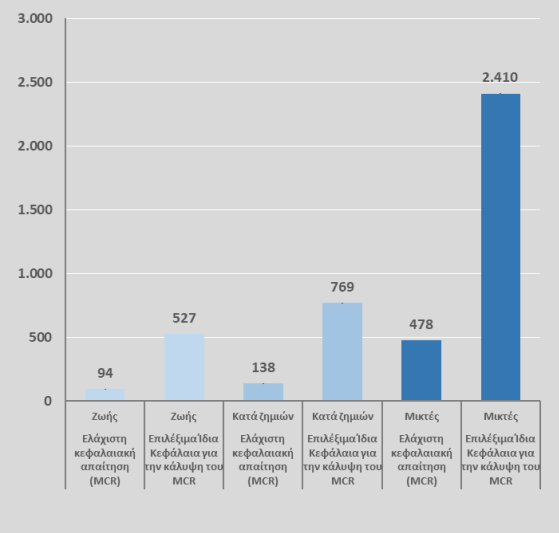

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Στο παρακάτω Διάγραμμα παρατίθεται η σύγκριση του ποσοστού κάλυψης του SCR κατά το έτος 2021 με το αντίστοιχο του έτους 2020.

Οι επιχειρήσεις που εμφανίζονται στο Διάγραμμα V.7 πάνω από την κόκκινη ευθεία παρουσιάζουν βελτίωση του ποσοστού κάλυψης του SCR κατά το 2021 σε σχέση με το προηγούμενο έτος (44% του συνόλου των ασφαλιστικών επιχειρήσεων), ενώ οι επιχειρήσεις που βρίσκονται κάτω εμφανίζουν χειροτέρευση. Ωστόσο όλες οι επιχειρήσεις παραμένουν φερέγγυες.

Διάγραμμα V.7 Ποσοστό κάλυψης SCR 2021/2020

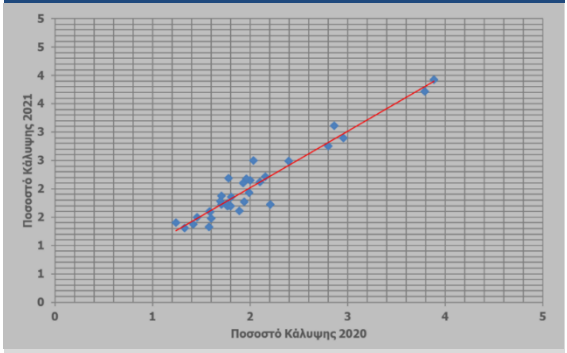

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

2.2 ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Οι κίνδυνοι που αναλαμβάνουν οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις συνδέονται με τις ασφαλιστικές τους εργασίες και με τους κινδύνους στους οποίους εκτίθενται μέσω του επενδυτικού τους χαρτοφυλακίου. Όπως προκύπτει από την ανάλυση της Κεφαλαιακής Απαίτησης Φερεγγυότητας, οι κίνδυνοι αυτοί για το 2021 δεν παρουσιάζουν σημαντικές μεταβολές.

Οι κίνδυνοι των ασφαλιστικών εργασιών για τις επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν εργασίες ασφαλίσεων ζωής, εκ της φύσεως των προϊόντων που διαθέτουν, είναι περισσότερο μακροχρόνιοι και επιφέρουν συνήθως μεγαλύτερο επιτοκιακό κίνδυνο και εν γένει κίνδυνο αγοράς. Στις ασφαλίσεις κατά ζημιών, οι ασφαλιστικοί κίνδυνοι είναι κυρίως βραχυχρόνιοι, αν και σε ορισμένες περιπτώσεις απαιτείται χρόνος μέχρι τον πλήρη διακανονισμό των απαιτήσεων ασφάλισης, και αφορούν κυρίως καταστροφικούς κινδύνους, όπως σεισμού ή πυρκαγιάς. Επιπλέον, τόσο για τις

εργασίες ασφαλίσεων ζωής όσο και τις ασφαλίσεις κατά ζημιών, σημαντικοί θεωρούνται ο κίνδυνος αθέτησης αντισυμβαλλομένου, καθώς και ο λειτουργικός κίνδυνος, ο οποίος συνδέεται συνολικά με την, επιτυχή ή μη, επιχειρησιακή λειτουργία της ασφαλιστικής επιχείρησης.

Στη χρήση 2021, ο κίνδυνος αγοράς, ο οποίος αφορά κυρίως τους κινδύνους μετοχών και πιστωτικών περιθωρίων, παρουσίασε μικρή αύξηση συγκριτικά με το 2020, ενώ ο ασφαλιστικός κίνδυνος, ο οποίος αφορά κυρίως τον κίνδυνο των ασφαλίσεων κατά ζημιών, παρουσίασε μικρή μείωση. Σημειώνεται ότι η ανάλυση των κινδύνων που παρουσιάζεται στα παρακάτω διαγράμματα αφορά την καθαρή Κεφαλαιακή Απαίτηση Φερεγγυότητας, ήτοι μετά την επίπτωση της αντασφάλισης,[94] η οποία είναι σημαντική κυρίως για τους καταστροφικούς κινδύνους (κλάδοι πυρός-σεισμού).

Ανάλυση των κινδύνων των ασφαλιστικών επιχειρήσεων

Συγκεντρωτικά, η ανάλυση των κινδύνων για το σύνολο της ελληνικής ασφαλιστικής αγοράς, κατά την 31.12.2021, φαίνεται στο Διάγραμμα V.8

Η αντίστοιχη ανάλυση των κινδύνων για το σύνολο της ελληνικής ασφαλιστικής αγοράς ένα έτος πριν (31.12.2020) φαίνεται στο Διάγραμμα V.9.

Διάγραμμα V.8 Ανάλυση κινδύνων ασφαλιστικής αγοράς, 31.12.2021

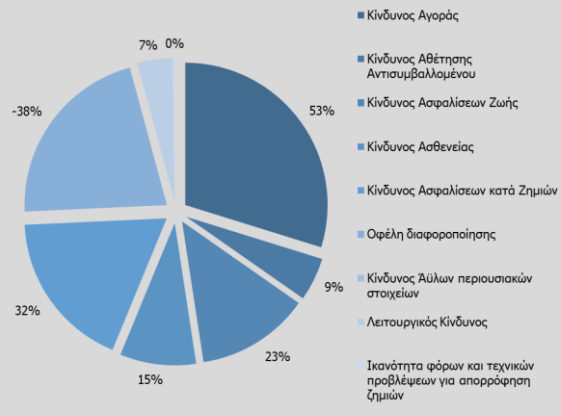

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα V.9 Ανάλυση κινδύνων ασφαλιστικής αγοράς, 31.12.2020

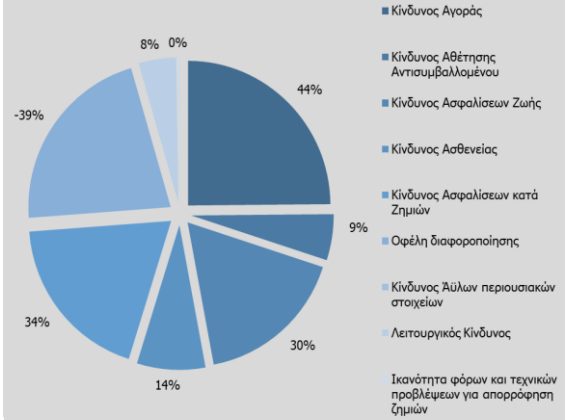

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Από τη σύγκριση των δύο ανωτέρω διαγραμμάτων παρατηρείται αύξηση εννέα ποσοστιαίων μονάδων για τον κίνδυνο αγοράς, μείωση των κινδύνων ασφαλίσεων ζωής και ασφαλίσεων κατά ζημιών κατά επτά και δύο ποσοστιαίων μονάδων αντίστοιχα, ενώ ο κίνδυνος ασφαλίσεων ασθενείας παρουσίασε οριακή αύξηση.

Στο Διάγραμμα V.10 αποτυπώνεται η εξέλιξη των κινδύνων της ασφαλιστικής αγοράς την τελευταία τριετία.

[94] Αντασφάλιση είναι μία τεχνική μείωσης του κινδύνου της ασφαλιστικής επιχείρησης, βάσει σύμβασης, κατά την οποία μεταφέρει τμήμα του κινδύνου ή και του χαρτοφυλακίου σε τρίτα μέρη.

Διάγραμμα V.10 Ανάλυση κινδύνων ασφαλιστικής αγοράς για την τριετία 2019-2021

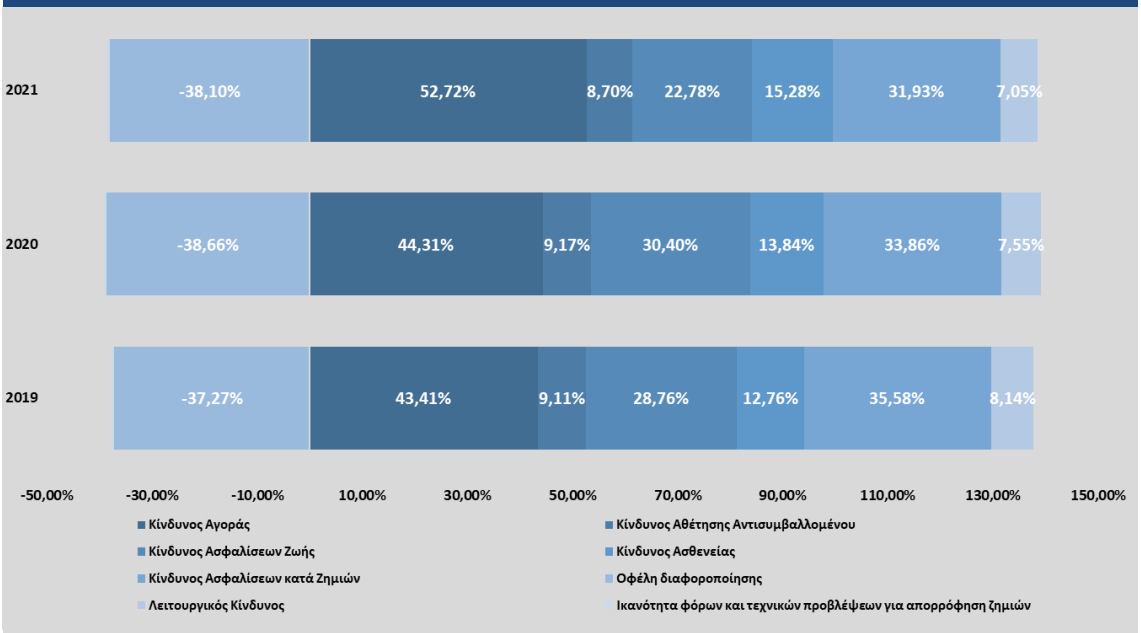

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Την τριετία 2019–2021 παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση του κινδύνου αγοράς, ενώ μικρή μείωση υπάρχει στους κινδύνους ασφαλίσεων κατά ζημιών και αθέτησης αντισυμβαλλομένου. Ο λειτουργικός κίνδυνος και ο κίνδυνος ασθένειας παρουσιάζουν μικρότερες διαφοροποιήσεις στην εν λόγω τριετία σε αντίθεση με τον κίνδυνο ασφαλίσεων ζωής που παρουσιάζει αισθητή μείωση. Επιπλέον, δεν παρατηρείται ουσιαστική μεταβολή στο όφελος διαφοροποίησης[95] των σχετιζόμενων κινδύνων.

Ασφαλιστικές επιχειρήσεις κατά ζημιών

Στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις κατά ζημιών, ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι ο ασφαλιστικός, ο οποίος συνεισφέρει κατά 58,87% (από 61,06% το 2020 και 64,19% το 2019) στη διαμόρφωση του προφίλ κινδύνου τους, ενώ ο αμέσως επόμενος αλλά μικρότερος κίνδυνος, είναι ο κίνδυνος αγοράς, ο οποίος συνεισφέρει στη διαμόρφωση του προφίλ κινδύνου τους κατά 52,26% (από 46,24% το 2020 και 43,59% το 2019). Ο επόμενος κατά σειρά σημαντικότητας κίνδυνος είναι ο κίνδυνος αθέτησης αντισυμβαλλομένου, με συνεισφορά 9,38%, παρουσιάζοντας μείωση σε σχέση με το προηγούμενο έτος (12.05% το 2020), ενώ ο λειτουργικός κίνδυνος παραμένει αρκετά μικρός, περίπου στο 5,72% (από 6,16% το προηγούμενο έτος). Τέλος, τα οφέλη από τη διαφοροποίηση των κινδύνων συνεισφέρουν στη διαμόρφωση του

Διάγραμμα V.11 Ανάλυση κινδύνων ασφαλιστικών επιχειρήσεων κατά ζημιών, 31.12.2021

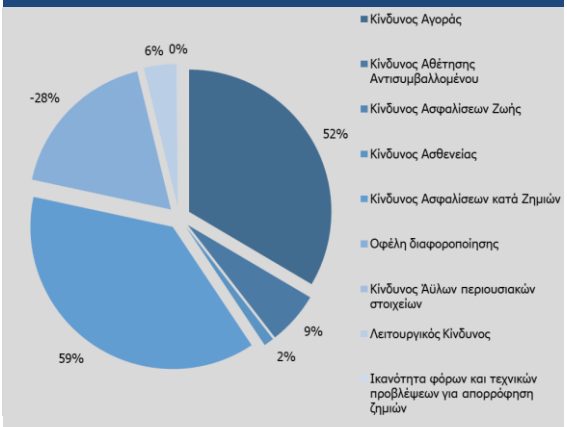

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

[95] Το όφελος διαφοροποίησης (diversification benefit) είναι η μείωση της έκθεσης στον κίνδυνο που σχετίζεται με τη διαφοροποίηση των εργασιών και απορρέει από το γεγονός ότι το δυσμενές αποτέλεσμα από κάποιο κίνδυνο μπορεί να αντισταθμιστεί από το ευνοϊκότερο αποτέλεσμα ενός άλλου κινδύνου, όταν οι κίνδυνοι αυτοί δεν είναι πλήρως συσχετισμένοι μεταξύ τους.

προφίλ κινδύνου τους αφαιρετικά, καθώς μειώνουν τον κίνδυνο κατά 27,77% (Διάγραμμα V.11).

Τα ανωτέρω συμπεράσματα αφορούν το σύνολο των ασφαλιστικών επιχειρήσεων κατά ζημιών, ωστόσο η εικόνα διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των επί μέρους ασφαλιστικών επιχειρήσεων (Διάγραμμα V.12).

Διάγραμμα V.12 Κατανομή κινδύνων ασφαλιστικών επιχειρήσεων κατά ζημιών, 31.12.2021

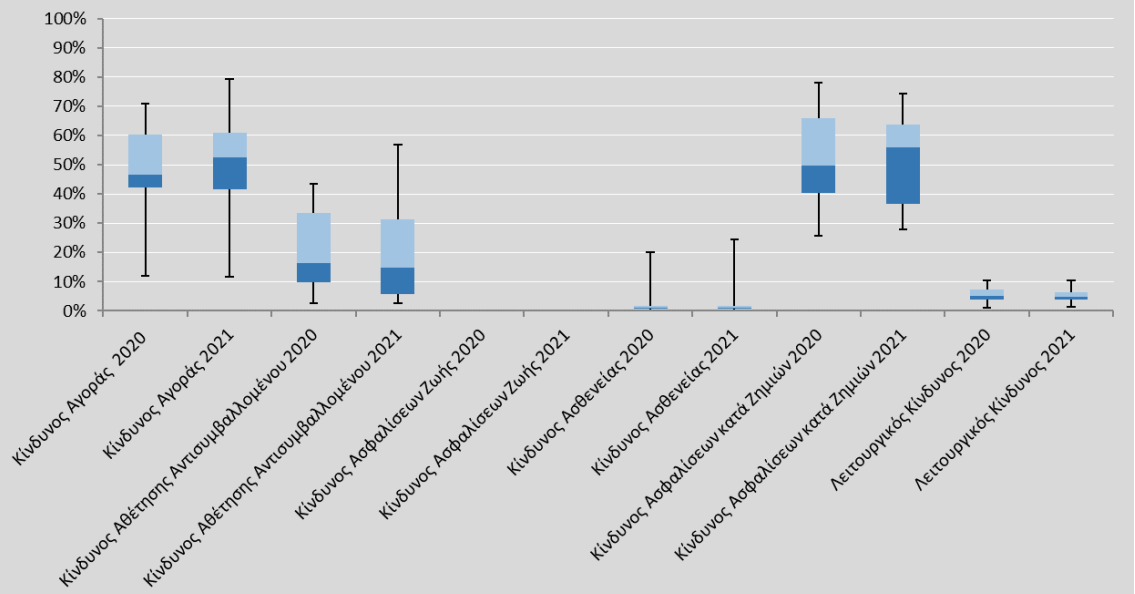

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Από το Διάγραμμα V.12 φαίνεται η μεγάλη ανομοιογένεια στο προφίλ κινδύνου μεταξύ των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα στον κίνδυνο αγοράς και στον κίνδυνο αθέτησης αντισυμβαλλομένου, όπου τα ποσοστά συνεισφοράς των συγκεκριμένων κινδύνων στο προφίλ κινδύνου τους κυμαίνονται από 11,61% μέχρι και 79,23% και από 2,50% μέχρι και 56,97%, αντίστοιχα.

Ασφαλιστικές επιχειρήσεις ζωής

Στις δύο (2) ασφαλιστικές επιχειρήσεις που ασκούν αποκλειστικά ασφαλίσεις ζωής, ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι ο κίνδυνος αγοράς, με ποσοστό 74,34%, παρουσιάζοντας σημαντική αύξηση σε σχέση με το προηγούμενο έτος (50,49%), ενώ ο αμέσως μεγαλύτερος κίνδυνος είναι ο ασφαλιστικός με 36,11% (από 62,81% κατά το προηγούμενο έτος) (Διάγραμμα V.13). Ο κίνδυνος αθέτησης αντισυμβαλλομένου αυξήθηκε σε 7,52% από 3,94% το προηγούμενο έτος, ενώ ο λειτουργικός κίνδυνος μειώθηκε σε 4,99% από 6,06% το προηγούμενο έτος. Τέλος, ο κίνδυνος ασθενείας κινήθηκε σε αντίστοιχα επίπεδα με το προηγούμενο έτος (3,82% για το 2021 και 4,23% για το 2020).

Διάγραμμα V.13 Ανάλυση κινδύνων ασφαλιστικών επιχειρήσεων ζωής, 31.12.2021

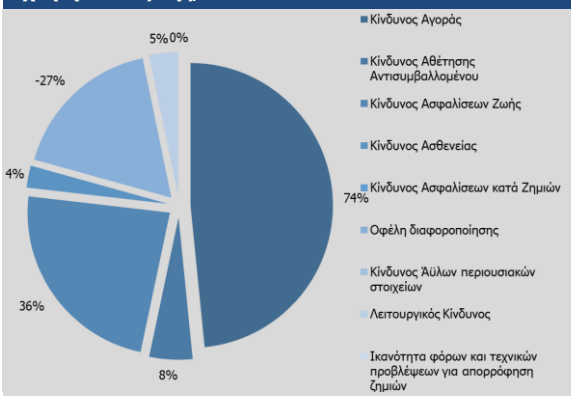

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τα οφέλη από τη διαφοροποίηση των κινδύνων κινούνται σε παρόμοιο επίπεδο με των ασφαλιστικών κατά ζημιών (26,77%).

Τα ανωτέρω συμπεράσματα αφορούν το σύνολο των ασφαλιστικών επιχειρήσεων ζωής, ενώ η εικόνα των κινδύνων μεταξύ των επιμέρους ασφαλιστικών επιχειρήσεων ζωής παρατίθεται στο Διάγραμμα V.14.

Διάγραμμα V.14 Κατανομή κινδύνων ασφαλιστικών επιχειρήσεων ζωής, 31.12.2021

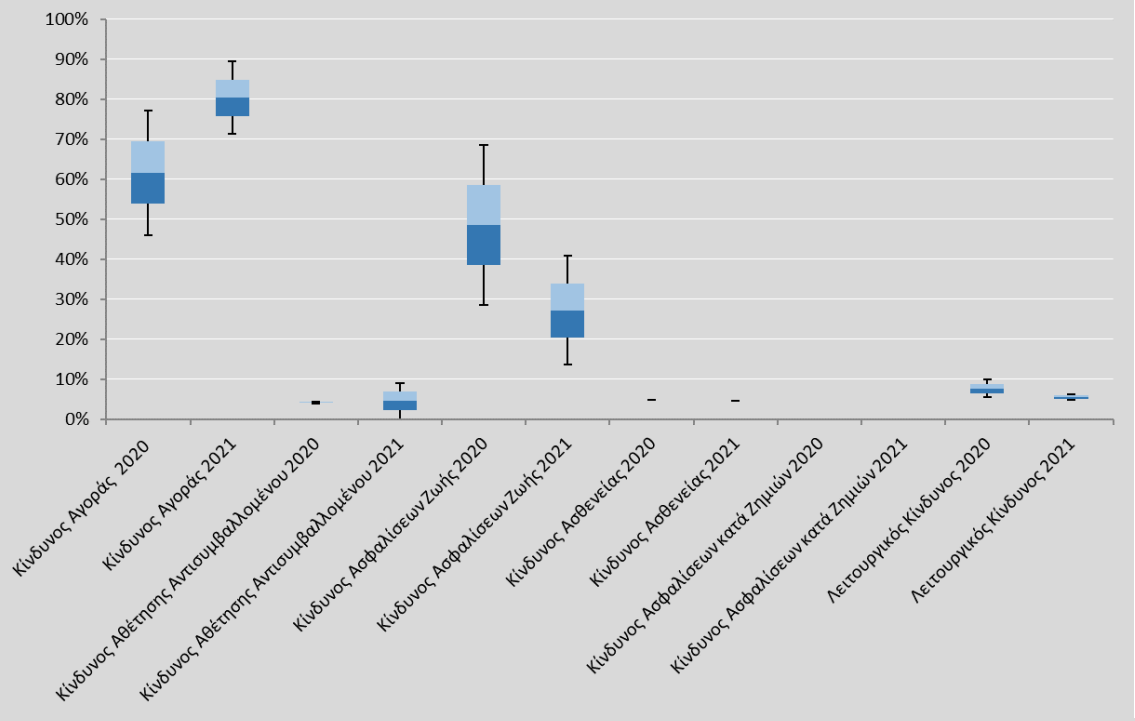

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Ασφαλιστικές επιχειρήσεις μικτής δραστηριότητας

Στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις που ασκούν ταυτόχρονα ασφαλίσεις ζωής και κατά ζημιών (ασφαλιστικές επιχειρήσεις μικτής δραστηριότητας), η συνεισφορά των διαφόρων κινδύνων στο προφίλ των κινδύνων τους διαφοροποιείται σημαντικά. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι αυτός της αγοράς, καθώς συνεισφέρει κατά 48,29% (από 42,65% το προηγούμενο έτος), ενώ οι ασφαλιστικοί κίνδυνοι κατά ζημιών, ζωής και ασθενείας συνεισφέρουν με ποσοστό 32,21%, 25,42% και 20,91%, με τα αντίστοιχα ποσοστά για το προηγούμενο έτος να είναι 34,09%, 31,19% και 18,55% (Διάγραμμα V.15). Επιπλέον, ο κίνδυνος αθέτησης αντισυμβαλλομένου κινείται σε υψηλά επίπεδα, αν και είναι μειωμένος σε σχέση με τα προηγούμενα έτη (περίπου 8,79% από 9,52% το 2020 και 10,16% το 2019). Τα οφέλη από τη διαφοροποίηση είναι αρκετά σημαντικά (μειώνουν τον κίνδυνο κατά 42,94% περίπου), καθώς οι επιχειρήσεις αυτές έχουν μεγαλύτερες δυνατότητες ανάληψης ασυσχέτιστων ή και, σε ορισμένες περιπτώσεις, αρνητικά συσχετισμένων κινδύνων.

Διάγραμμα V.15 Ανάλυση κινδύνων ασφαλιστικών επιχειρήσεων μικτής δραστηριότητας, 31.12.2021

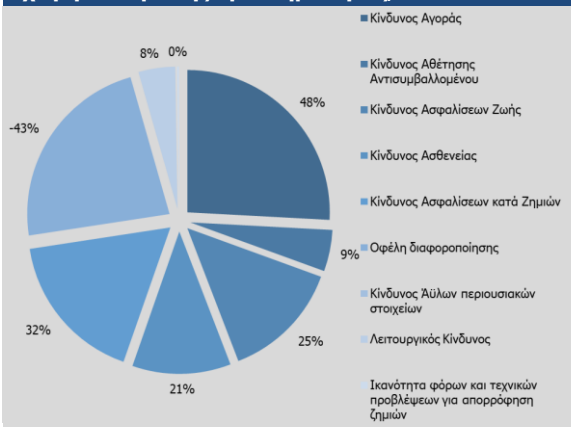

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Στο Διάγραμμα V.16 διαφαίνεται η κατανομή των κινδύνων μεταξύ των ασφαλιστικών επιχειρήσεων μικτής δραστηριότητας.

Διάγραμμα V.16 Κατανομή κινδύνων ασφαλιστικών επιχειρήσεων μικτής δραστηριότητας, 31.12.2021

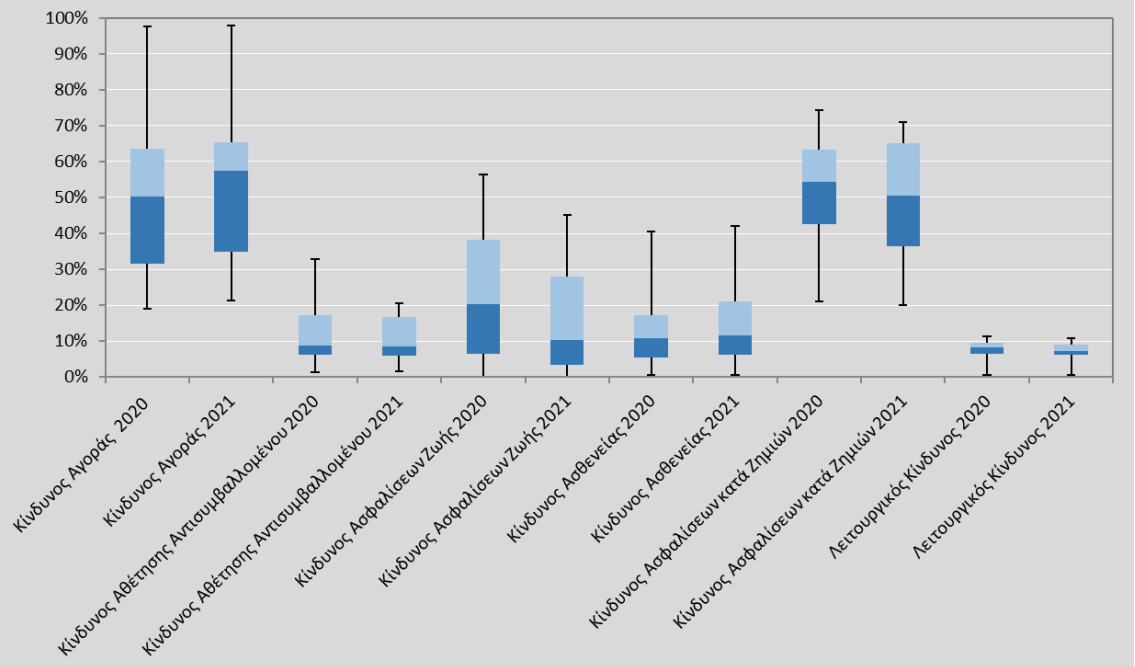

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Στο Διάγραμμα V.16 αποτυπώνεται η μεγάλη ανομοιογένεια των μικτών ασφαλιστικών επιχειρήσεων που προέρχεται κυρίως από το γεγονός ότι στις επιχειρήσεις μικτής δραστηριότητας εντάσσονται και οι εταιρίες ζωής που αναλαμβάνουν κινδύνους ασθενείας του κλάδου ζημιών ενώ σημαντικός αριθμός μικτών επιχειρήσεων αναλαμβάνει κατά κύριο λόγο κινδύνους ασφαλίσεων κατά ζημιών. Ομοίως, η μεγάλη ανομοιογένεια που εμφανίζει ο κίνδυνος ασφαλίσεων ζωής οφείλεται στο μικρό αριθμό επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν σημαντικό ασφαλιστικό κίνδυνο ζωής. Ο εν λόγω κίνδυνος παρουσιάζει μείωση από το προηγούμενο έτος (25,42% για το 2021, έναντι 31,19% για το 2020 και 28,42% το 2019).

Στο Διάγραμμα V.17 φαίνονται συγκριτικά οι κίνδυνοι ανά είδος ασφαλιστικής επιχείρησης.

Διάγραμμα V.17 Κατανομή κινδύνων ανά είδος ασφαλιστικής επιχείρησης, 31.12.2021

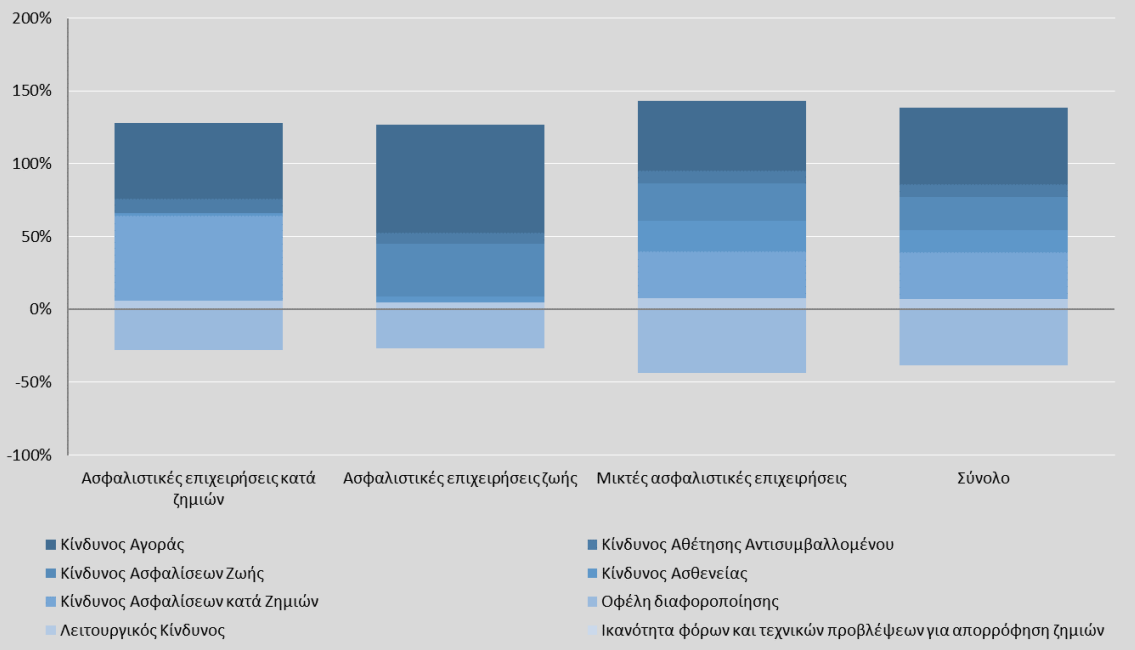

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Ο κίνδυνος αγοράς των ασφαλιστικών επιχειρήσεων

Αναφορικά με τον κίνδυνο αγοράς, ο οποίος αποτελεί το 52,72% του συνολικού κινδύνου των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, αυτό που φαίνεται είναι ότι υπάρχουν μεγάλες διαφοροποιήσεις (Διάγραμμα V.18).

Διάγραμμα V.18 Ανάλυση του κινδύνου αγοράς στην ασφαλιστική αγορά, 31.12.2021

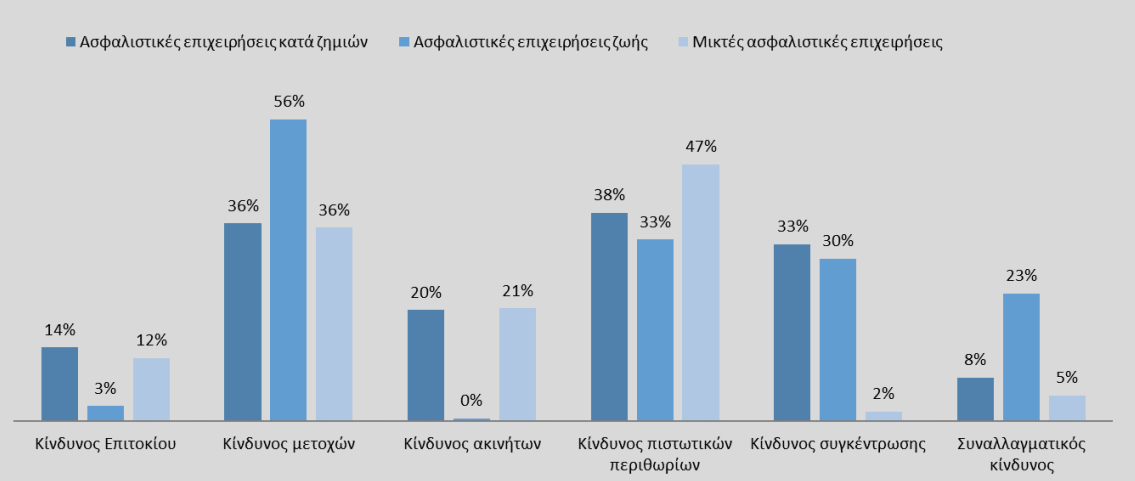

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις κατά ζημιών παρουσιάζουν μεγάλη έκθεση στον κίνδυνο πιστωτικών περιθωρίων (38,47% του συνολικού κινδύνου τους, από 35,13% για το προηγούμενο έτος) και στους κινδύνους μετοχών (36,45%), συγκέντρωσης (32,57%), και ακινήτων (20,46%). Η κατανομή των κινδύνων της αγοράς στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις κατά ζημιών παρατίθεται στο Διάγραμμα V.19.

Διάγραμμα V.19 Κατανομή του κινδύνου αγοράς στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις κατά ζημιών, 31.12.2021

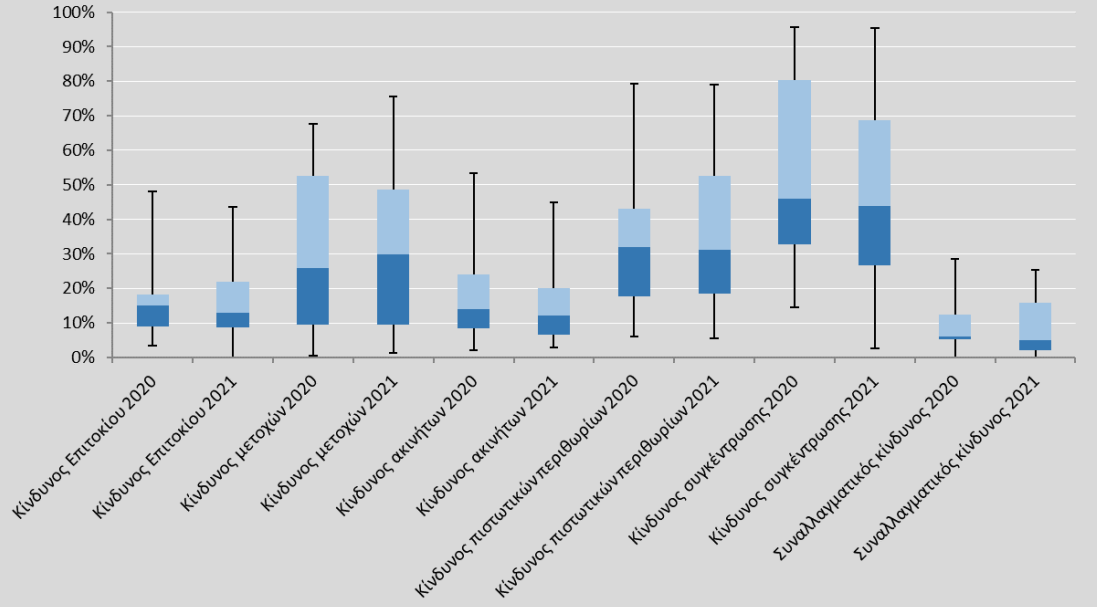

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Αντίστοιχα, ο μεγαλύτερος κίνδυνος των ασφαλιστικών επιχειρήσεων ζωής είναι ο κίνδυνος μετοχών (55,68%), ο οποίος παρουσίασε σημαντική αύξηση σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (42,32%), καθώς και ο κίνδυνος πιστωτικών περιθωρίων και ο κίνδυνος συγκέντρωσης, οι οποίοι ανέρχονται αντίστοιχα στο 33,48% (από 43,18% το προηγούμενο έτος) και στο 29,99% (από 26,51% το προηγούμενο έτος). Αξιοσημείωτο είναι ότι ο κίνδυνος επιτοκίου μειώθηκε αισθητά σε 2,71%, από 3,52% το 2020 και 14,32% το 2019.

Ο κίνδυνος ακινήτων είναι σχεδόν μηδενικός, ενώ ο συναλλαγματικός κίνδυνος σχεδόν επανήλθε στα επίπεδα του 2019 (23,47% για το 2021, 31,08% για το 2020 και 21,86% το 2019).

Η κατανομή των κινδύνων αγοράς στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις ζωής παρατίθεται στο Διάγραμμα V.20.

Διάγραμμα V.20 Κατανομή του κινδύνου αγοράς στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις ζωής, 31.12.2021

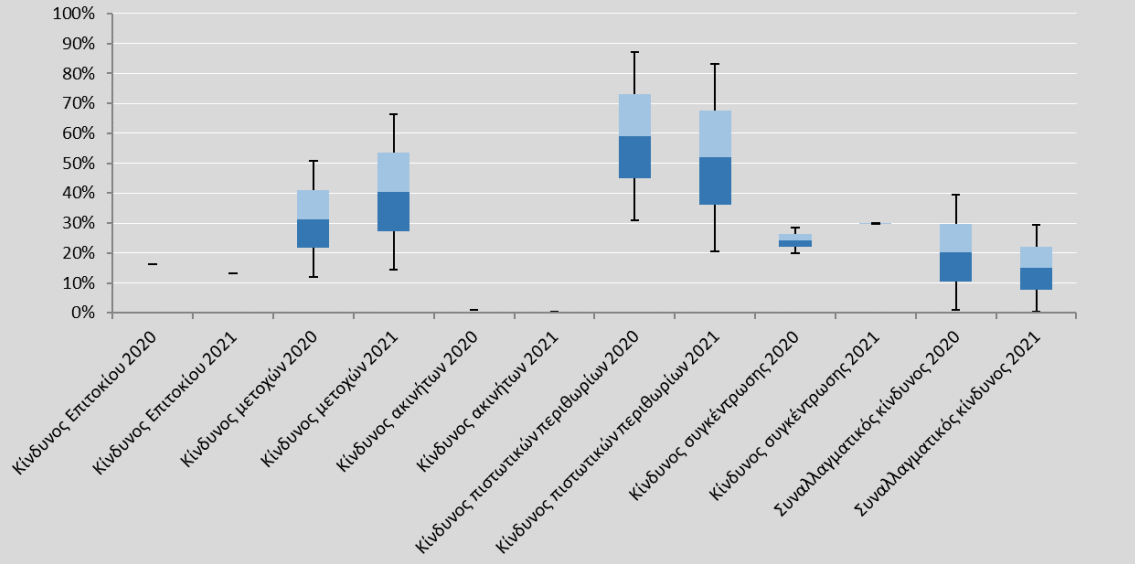

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις μικτής δραστηριότητας παρουσιάζουν μεγάλη ανομοιομορφία ως προς την έκθεσή τους στους κινδύνους της αγοράς καθώς υπάρχουν ασφαλιστικές επιχειρήσεις με σχεδόν μηδενική έκθεση σε κάποιο κίνδυνο, και ασφαλιστικές επιχειρήσεις με αρκετά μεγάλη έκθεση. Στις επιχειρήσεις αυτές, ο μεγαλύτερος εκ των κινδύνων αγοράς είναι ο κίνδυνος πιστωτικών περιθωρίων, με ποσοστό 47,32%, και ακολουθεί ο κίνδυνος μετοχών με ποσοστό 35,67%, έναντι 43,83% και 35,38% αντίστοιχα για το 2020.

Η κατανομή των κινδύνων της αγοράς στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις μικτής δραστηριότητας παρατίθεται στο Διάγραμμα V.21.

Διάγραμμα V.21 Κατανομή του κινδύνου αγοράς ασφαλιστικών επιχειρήσεων μικτής δραστηριότητας, 31.12.2021

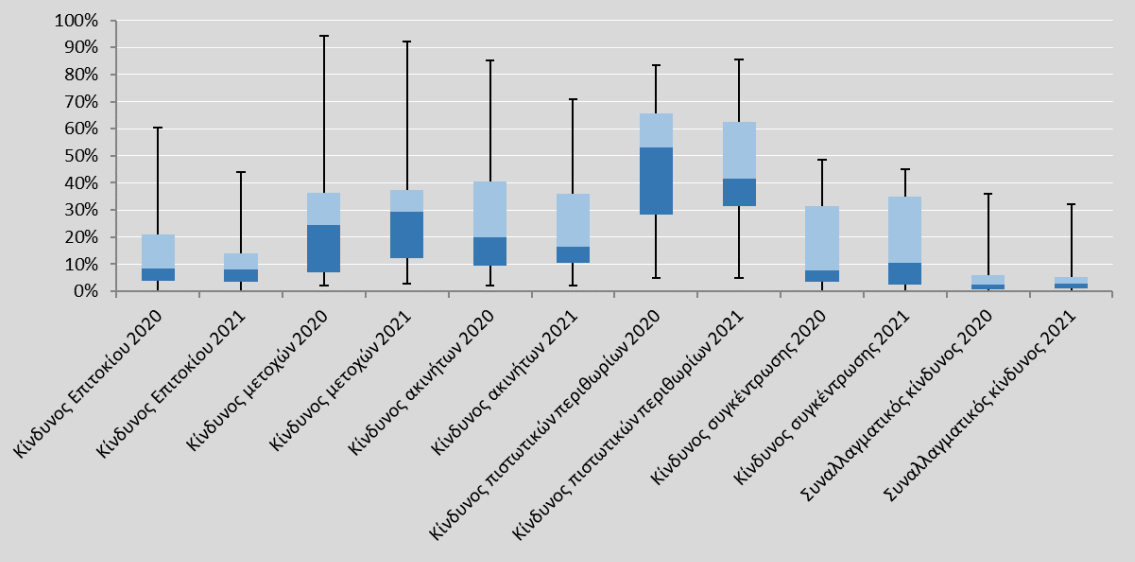

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

3. ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

3.1 ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ – ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ – ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ

Όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των λοιπών επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα, με το άρθρο 131 του ν. 4887/4.2.2022 επεκτείνεται η χρηματοδοτική μίσθωση ακινήτων και σε ιδιώτες. Μέχρι πρότινος υπήρχε δυνατότητα απόκτησης κινητών πραγμάτων (π.χ. αυτοκίνητο) με χρηματοδοτική μίσθωση (leasing) από ιδιώτες, αλλά όχι ακινήτων, καθώς ο νόμος περιόριζε τη χρήση της μόνο για επαγγελματίες. Μεταξύ άλλων, η νέα ρύθμιση δίνει τη δυνατότητα σε δανειολήπτες με μη εξυπηρετούμενο δάνειο να μεταβιβάζουν την κυριότητα του ακινήτου στο πιστωτικό ίδρυμα υπογράφοντας σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης για ορισμένη ελάχιστη χρονική περίοδο. Με τον τρόπο αυτό παρέχεται μια επιπλέον δυνατότητα διευθέτησης μη εξυπηρετούμενων στεγαστικών δανείων χωρίς την προσφυγή σε πλειστηριασμό του ακινήτου.

*****

Το ενεργητικό των εταιριών χρηματοδοτικής μίσθωσης συρρικνώθηκε κατά 17,3% το 2021 και διαμορφώθηκε σε 3,34 δισεκ. ευρώ, από 4,04 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2020 (βλ. Διάγραμμα V.22) κυρίως λόγω της εξυγίανσης του ισολογισμού μιας εταιρίας του κλάδου μέσω εταιρικού μετασχηματισμού (απόσχιση μη εξυπηρετούμενων δανείων).

Διάγραμμα V.22 Ενεργητικό λοιπών επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα

(δισεκ. ευρώ)

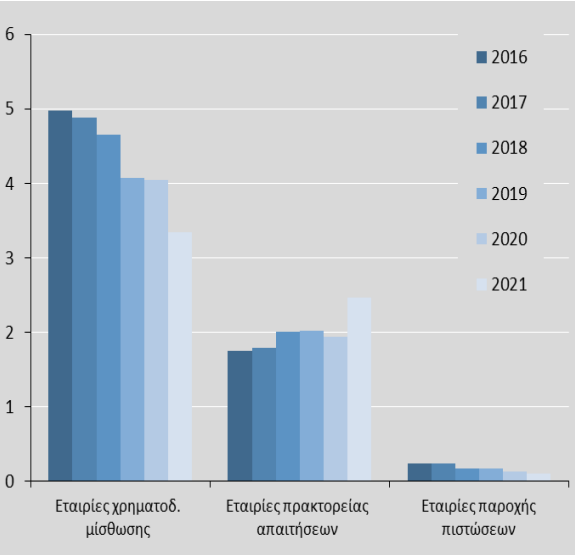

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Αντίθετη πορεία ακολούθησε κατά την ίδια περίοδο το ενεργητικό των εταιριών πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring), το οποίο ανήλθε το Δεκέμβριο του 2021 σε 2,46 δισεκ. ευρώ, σημαντικά αυξημένο κατά 27% σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2020 (1,94 δισεκ. ευρώ). Η αύξηση αυτή προήλθε κυρίως από την αύξηση των δανείων και απαιτήσεων κατά λοιπών πελατών (εξαιρουμένων των πιστωτικών ιδρυμάτων).

Η μείωση του ενεργητικού των εταιριών παροχής πιστώσεων (credit companies) των τελευταίων ετών συνεχίστηκε εντός του 2021, με αποτέλεσμα αυτό να ανέλθει το Δεκέμβριο στα 105,7 εκατ. ευρώ, έναντι 132,5 εκατ. ευρώ στο τέλος Δεκεμβρίου του 2020.

Αναφορικά με τη διασύνδεση των λοιπών επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα με τα πιστωτικά ιδρύματα, διαπιστώνεται ότι οι υποχρεώσεις τους προς τα πιστωτικά ιδρύματα αυξήθηκαν σημαντικά εντός του 2021 και ανήλθαν στο 18,7% του παθητικού τους, έναντι 14,7% στο τέλος της προηγούμενης χρήσης. Επισημαίνεται ωστόσο, ότι η εν λόγω διασύνδεση αφορά κυρίως δανεισμό από τους μητρικούς ομίλους.

Ταυτόχρονα, οι απαιτήσεις των λοιπών επιχειρήσεων κατά πιστωτικών ιδρυμάτων μειώθηκαν ελαφρώς (από 215 χιλ. ευρώ σε 167 χιλ. ευρώ το 2021) και διαμορφώθηκαν σε 2,8% του ενεργητικού τους το Δεκέμβριο του 2021, έναντι 3,5% το Δεκέμβριο του 2020.

Όσον αφορά τα αποτελέσματα χρήσεως, το 2021 οι εταιρίες χρηματοδοτικής μίσθωσης κατέγραψαν αυξημένες ζημίες ύψους 46,2 εκατ. ευρώ, έναντι 9,3 εκατ. ευρώ το 2020, οι οποίες οφείλονται πρωτίστως σε αύξηση των προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο και σε απομείωση της αξίας περιουσιακών στοιχείων (χρηματοοικονομικών και μη).

Από την άλλη πλευρά, τα κέρδη των εταιριών πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητα και διαμορφώθηκαν σε 47,4 εκατ. ευρώ το 2021 (έναντι 45,5 εκατ. ευρώ το 2020).

Σημαντικά αυξημένα κέρδη 4,3 εκατ. ευρώ κατέγραψαν το 2021 και οι εταιρίες παροχής πιστώσεων, έναντι 1,8 εκατ. ευρώ το 2020 (βλ. Διάγραμμα V.23).

Διάγραμμα V.23 Αποτελέσματα χρήσεως λοιπών επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα

(εκατ. ευρώ)

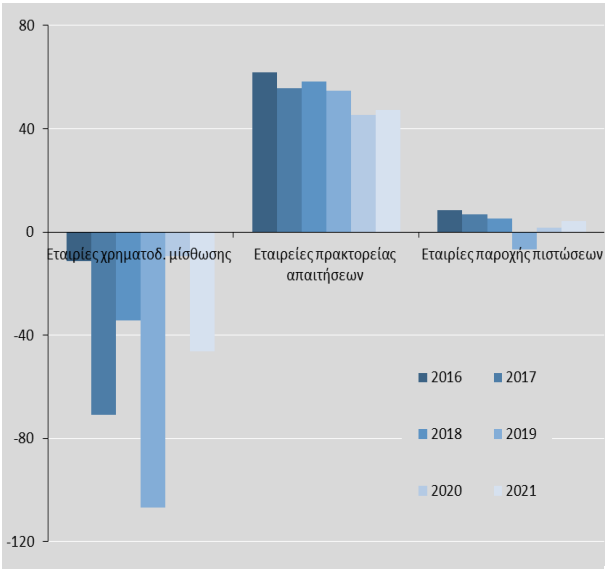

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τέλος, τα μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα (εντός και εκτός ισολογισμού), συγκεντρωτικά για τους τρεις κλάδους εταιριών (leasing, factoring και credit), μειώθηκαν δραστικά κατά 53,1% και έφθασαν το 1 δισεκ. ευρώ στο τέλος Δεκεμβρίου του 2021 (Δεκ. 2020: 2,15 δισεκ. ευρώ). Αντίστοιχα, το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων προς το σύνολο των ανοιγμάτων (NPE ratio) μειώθηκε σε 14,6% το Δεκέμβριο του 2021, έναντι 29,8% το Δεκέμβριο του 2020 (βλ. Διάγραμμα V.24). Η βελτίωση αυτή εντάσσεται στην ευρύτερη προσπάθεια των σημαντικών τραπεζών για εξυγίανση του ισολογισμού τους. Θετική εξέλιξη αποτελεί η αύξηση των εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων κατά περίπου 500 εκατ. ευρώ το δ΄ τρίμηνο του 2021.

Διάγραμμα V.24 Λοιπές επιχειρήσεις - Εξυπηρετούμενα και μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα

(δισεκ. ευρώ)

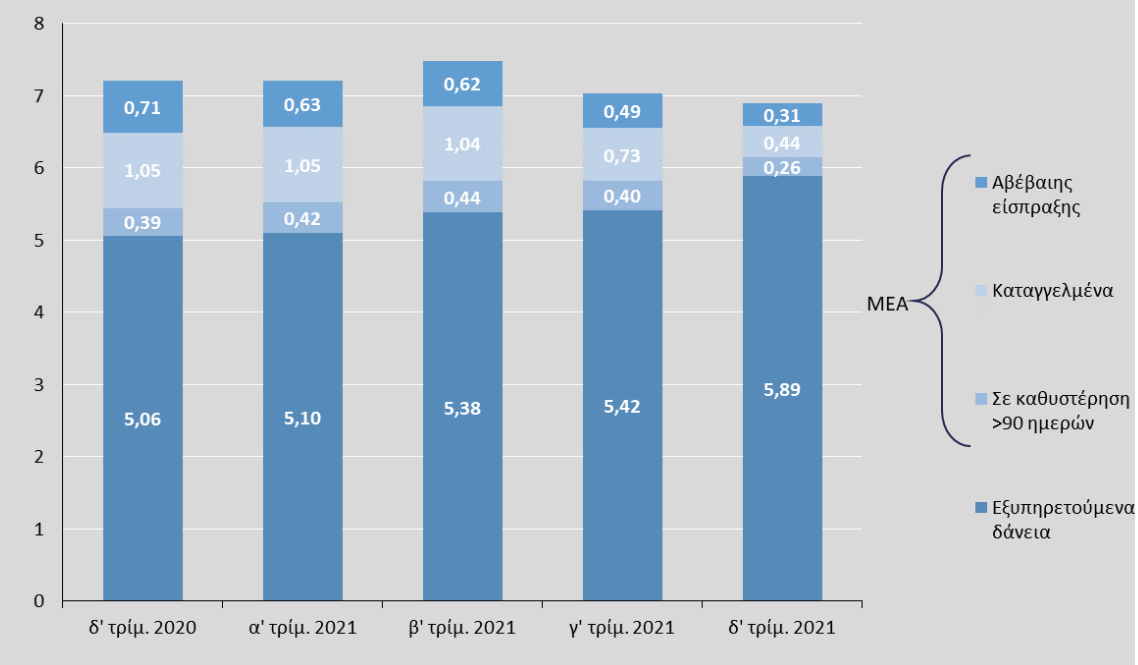

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

3.2 ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΔΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ (ΕΔΑΔΠ)

Βάσει του ν. 4354/2015 και της Πράξης Εκτελεστικής Επιτροπής (ΠΕΕ) 118/19.05.2017, η Τράπεζα της Ελλάδος έχει χορηγήσει άδεια λειτουργίας σε συνολικά 26 Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ), με αντικείμενο τη διαχείριση απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις. Μέχρι σήμερα, καμία ΕΔΑΔΠ δεν έχει αιτηθεί να λάβει άδεια για την αναχρηματοδότηση απαιτήσεων. Από τις 26 ΕΔΑΔΠ σήμερα δραστηριοποιούνται πλέον μόνο 23, μετά την ολοκλήρωση της συγχώνευσης δύο εξ' αυτών και την ανάκληση της άδειας λειτουργίας δύο εταιριών. Ο βαθμός δραστηριοποίησης των υφιστάμενων εταιριών διαφοροποιείται σημαντικά. Ειδικότερα, οι τρεις από τις 23 ΕΔΑΔΠ κατέχουν μερίδιο αγοράς 79% με βάση τη συνολική αξία των υπό διαχείριση ανοιγμάτων[96] και οι υπολειπόμενες 20 εταιρίες έχουν μερίδιο αγοράς μόλις 21%.

[96] Ως ανοίγματα αναφέρονται όλα τα χρεωστικά μέσα (δάνεια και προκαταβολές και χρεωστικοί τίτλοι) και ανοίγματα εκτός ισολογισμού.

Συγκεντρωτικά στοιχεία ΕΔΑΔΠ

Το 2021 το συνολικό ενεργητικό[97] των ΕΔΑΔΠ αυξήθηκε κατά 22% έναντι του 2020, με αποτέλεσμα να ανέλθει σε 1,5 δισεκ. ευρώ, από 1,2 δισεκ. ευρώ. Αύξηση παρατηρήθηκε στο σύνολο των ιδίων κεφαλαίων καθώς και των υποχρεώσεων των ΕΔΑΔΠ, σε 806 εκατ. ευρώ και 716 εκατ. ευρώ, αντίστοιχα, με στοιχεία Δεκεμβρίου 2021, έναντι 724 εκατ. ευρώ και 525 εκατ. ευρώ, με στοιχεία Δεκεμβρίου 2020. Τέλος, σημαντική βελτίωση παρατηρήθηκε στα οικονομικά αποτελέσματα των ΕΔΑΔΠ τα κέρδη των οποίων ανήλθαν σε 165 εκατ. ευρώ με στοιχεία Δεκεμβρίου 2021 (βλ. Διάγραμμα V.25).

Διάγραμμα V.25 Συγκεντρωτικά Οικονομικά Στοιχεία (2020 και 2021)

(δισεκ. ευρώ)

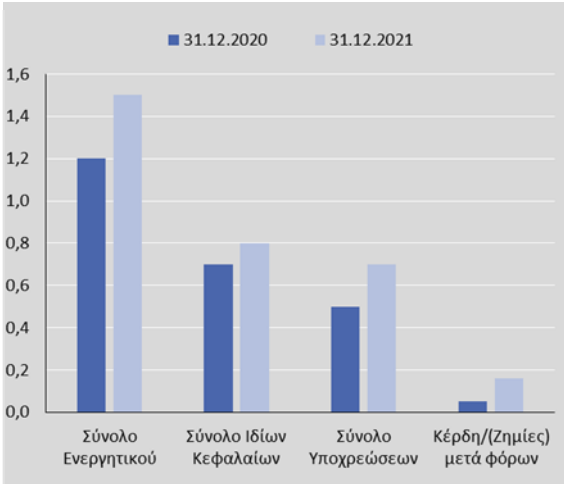

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Το χαρτοφυλάκιο των ανοιγμάτων υπό διαχείριση διακρίνεται σε ανοίγματα τα οποία οι ΕΔΑΔΠ διαχειρίζονται για λογαριασμό πιστωτικών ιδρυμάτων και ανοίγματα τα οποία διαχειρίζονται για λογαριασμό Εταιριών Απόκτησης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις. Με στοιχεία Δεκεμβρίου 2021, η συνολική αξία των υπό διαχείριση ανοιγμάτων ανήλθε σε 123 δισεκ. ευρώ, συμπεριλαμβανομένων των μη λογιστικοποιημένων τόκων, εκ των οποίων ποσοστό 31%, αφορά ανοίγματα που διαχειρίζονται οι ΕΔΑΔΠ για λογαριασμό πιστωτικών ιδρυμάτων και ποσοστό 69% αφορά διαχείριση ανοιγμάτων για λογαριασμό Εταιριών Απόκτησης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις, έναντι ποσοστών 49% και 51%, αντίστοιχα τον Ιούνιο του 2021. Οι μεταβολές αυτές οφείλονται κατά κύριο λόγο στην αποαναγνώριση (derecognition) τιτλοποιημένων ανοιγμάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων, τα οποία διαχειρίζονται οι ΕΔΑΔΠ και τη μεταφορά αυτών σε Εταιρίες Απόκτησης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις.

Κατά πλειονότητα τα εν λόγω ανοίγματα έχουν ανατεθεί στις ΕΔΑΔΠ τα τελευταία δύο έτη στο πλαίσιο της υλοποίησης στρατηγικών για τη μείωση των ΜΕΔ. Τέλος, τα υπό διαχείριση ανοίγματα το δεύτερο εξάμηνο του 2021 εξακολουθούσαν να αφορούν κυρίως μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα (σε ποσοστό 84%) και σε μικρότερο ποσοστό εξυπηρετούμενα ανοίγματα (16%) (βλ. Διάγραμμα V.26).

Διάγραμμα V.26 Διάρθρωση Χαρτοφυλακίων ΕΔΑΔΠ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

[97] Τα οικονομικά στοιχεία με ημερομηνία αναφοράς 31.12.2021 είναι προσωρινά και δεν έχουν ελεγχθεί από Ορκωτό Ελεγκτή.

Διαχείριση μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων για λογαριασμό των Εταιριών Απόκτησης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις

Η συνολική αξία των ανοιγμάτων που διαχειρίζονται οι ΕΔΑΔΠ για λογαριασμό των Εταιριών Απόκτησης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις ανέρχεται σε 85,6 δισεκ. ευρώ με στοιχεία Δεκεμβρίου 2021, έναντι 67,3 δισεκ. ευρώ με στοιχεία Ιουνίου 2021, περιλαμβανομένων και των μη λογιστικοποιημένων τόκων[98], και το 96% αυτών αφορά μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα.

Το μεγαλύτερο μέρος του εν λόγω χαρτοφυλακίου αφορά χαρτοφυλάκιο επιχειρηματικής πίστης (51%), ενώ ακολουθούν το χαρτοφυλάκιο καταναλωτικής πίστης (26%) και το χαρτοφυλάκιο στεγαστικής πίστης (23%) (βλ. Διάγραμμα V.27). Ειδικότερα, από τον Ιούνιο έως το Δεκέμβριο του 2021 υπήρξε αύξηση όλων των χαρτοφυλακίων με το χαρτοφυλάκιο στεγαστικής πίστης να παρουσιάζει τη μεγαλύτερη αύξηση. Οι αλλαγές στη διάρθρωση του χαρτοφυλακίου οφείλονται κυρίως στην εισροή νέων δανείων από πρόσθετες τιτλοποιήσεις.

Διάγραμμα V.27 Υπόλοιπα ανοιγμάτων υπό διαχείριση ανά χαρτοφυλάκιο

(ποσοστά %) (δισεκ. ευρώ)

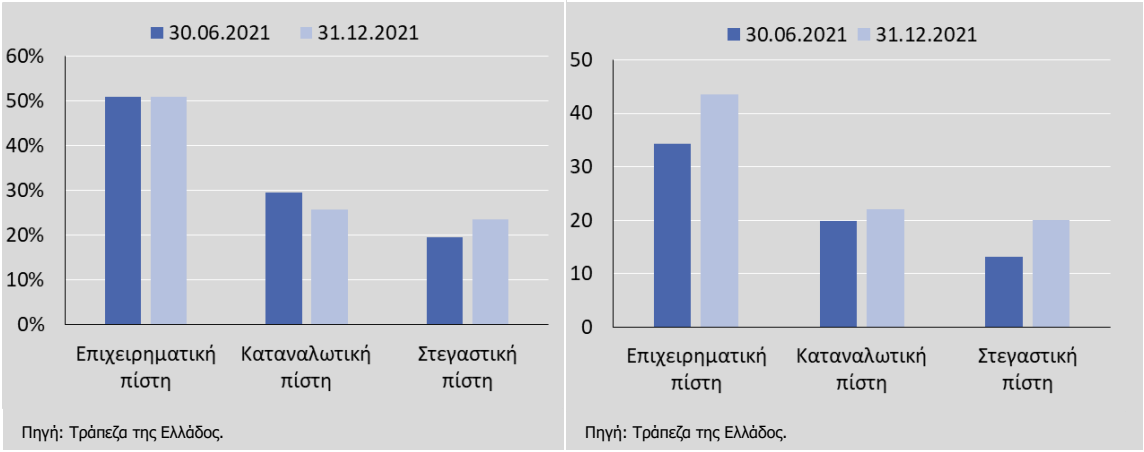

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος. Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Από τα υπό διαχείριση μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα, η πλειοψηφία είναι καταγγελμένα ανοίγματα (81%), ενώ ποσοστό 12% αφορά ανοίγματα σε καθυστέρηση άνω των 90 ημερών και ποσοστό 7% ανοίγματα κατηγοριοποιημένα ως αβέβαιης είσπραξης (unlikely to pay) (βλ. Διάγραμμα V.28).

Οι αποπληρωμές, ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων και διαγραφές ανοιγμάτων που διαχειρίζονται οι ΕΔΑΔΠ για λογαριασμό των εν λόγω Εταιριών αυξήθηκαν από 435 εκατ. ευρώ με στοιχεία Ιουνίου 2021 σε 1,36 δισεκ.

Διάγραμμα V.28 Ανάλυση ανοιγμάτων υπό διαχείριση για λογαριασμό ΕΑΑΔΠ (ανά κατηγορία καθυστέρησης)

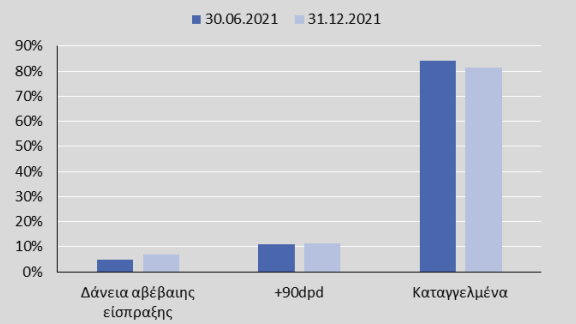

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

[98] Σύμφωνα με το άρθρο 150 του ν. 4261/2014, τα πιστωτικά ιδρύματα που εδρεύουν στην Ελλάδα υποχρεούνται να παύουν τη λογιστικοποίηση των τόκων των δανείων ή λοιπών πιστώσεων που χορηγούν, υπό οποιαδήποτε μορφή, μετά τη συμπλήρωση χρονικού διαστήματος κατά το οποίο λογισθέντες τόκοι επί των δανείων ή λοιπών πιστώσεων αυτών παραμένουν ανείσπρακτοι και το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει τους έξι (6) μήνες προκειμένου περί οφειλών από δάνεια προς φυσικά πρόσωπα που εξασφαλίζονται πλήρως με ακίνητα και τους τρεις (3) μήνες προκειμένου για οφειλές από λοιπές πιστοδοτήσεις. Μετά την πάροδο του ως άνω διαστήματος επιτρέπεται μόνο ο εξωλογιστικός προσδιορισμός των τόκων, περιλαμβανομένων και των τυχόν τόκων υπερημερίας και εξ ανατοκισμού όπου επιτρέπεται, οι οποίοι θα λογιστικοποιούνται όταν και εφόσον εισπράττονται.

ευρώ με στοιχεία Δεκεμβρίου 2021. Ειδικότερα, οι αποπληρωμές, οι διαγραφές ανοιγμάτων και οι ρευστοποιήσεις υφιστάμενων εξασφαλίσεων που διενεργήθηκαν το δεύτερο εξάμηνο του 2021 ανέρχονται σε 446 εκατ. ευρώ, 305 εκατ. ευρώ, και 168 εκατ. ευρώ αντίστοιχα.

Τέλος, οι ρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν μέχρι το δεύτερο εξάμηνο 2021 αφορούν το 19% του συνολικού υπό διαχείριση, για λογαριασμό των Εταιριών Απόκτησης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις, χαρτοφυλακίου. Με στοιχεία Δεκεμβρίου του 2021, το μεγαλύτερο ποσοστό των ρυθμισμένων ανοιγμάτων αφορά μακροπρόθεσμες λύσεις ρύθμισης (50%) και ακολουθούν οι ρυθμίσεις οριστικής διευθέτησης (32%) και οι ρυθμίσεις βραχυχρόνιας διάρκειας (18%)[99] (βλ. Διάγραμμα V.29). Σημειώνεται ότι με στοιχεία Δεκεμβρίου 2021, οι οριστικές διευθετήσεις ανήλθαν σε 5 εκατ. ευρώ έναντι 3,1 εκατ. ευρώ τον Ιούνιο 2021, οι βραχυπρόθεσμες ρυθμίσεις σε 2,8 εκατ. έναντι 1,7 εκατ. και οι μακροπρόθεσμες ρυθμίσεις σε 8 εκατ. έναντι 4,6 εκατ. ευρώ, αντίστοιχα. Ειδικότερα, ως βραχυπρόθεσμοι τύποι ρυθμίσεων θεωρούνται οι τύποι ρύθμισης με διάρκεια μικρότερη των δύο ετών που αφορούν περιπτώσεις όπου οι δυσκολίες αποπληρωμής κρίνονται, βάσιμα, προσωρινές. Με στοιχεία τέλους Δεκεμβρίου 2021, το μεγαλύτερο ποσοστό (46%) των βραχυπρόθεσμων ρυθμίσεων αφορά λύσεις κεφαλαιοποίησης ληξιπρόθεσμων οφειλών, ποσοστό αυξημένο κατά 7% έναντι του Ιουνίου 2021[100] (βλ. Διάγραμμα V.30α).

Διάγραμμα V.29 Ανάλυση ανοιγμάτων υπό διαχείριση που ρυθμίστηκαν

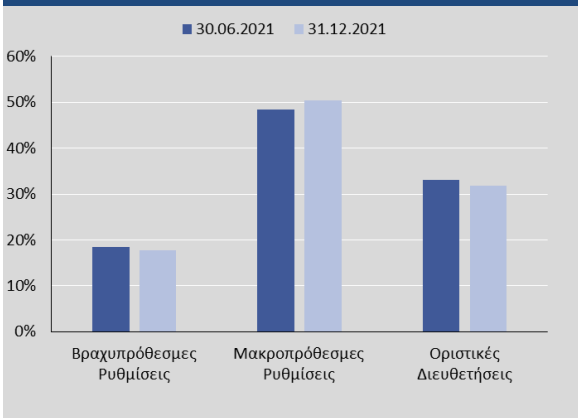

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα V.30α Βραχυπρόθεσμες Ρυθμίσεις

(εκατ. ευρώ)

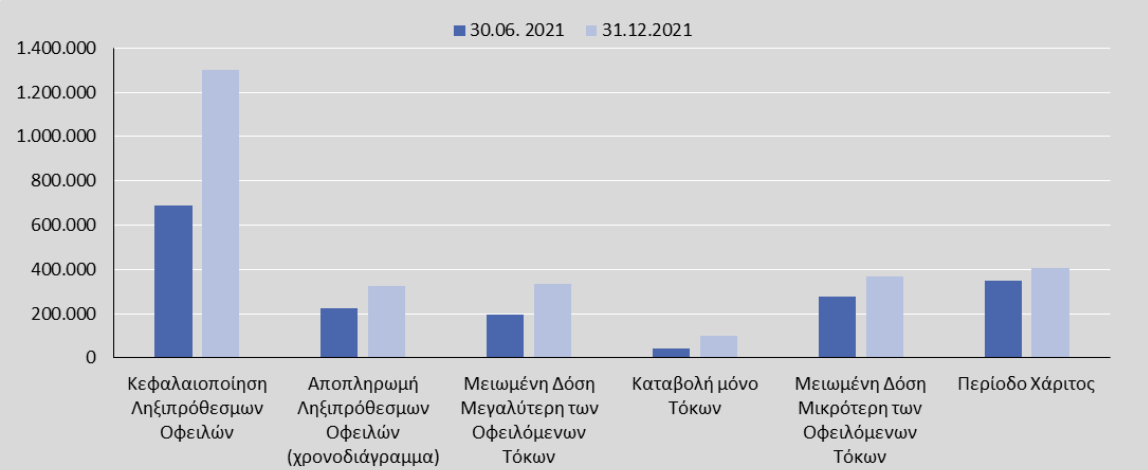

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Στις μακροπρόθεσμες ρυθμίσεις, κατατάσσονται τύποι ρυθμίσεων με διάρκεια μεγαλύτερη των δύο ετών, λαμβάνοντας υπόψη συντηρητικές παραδοχές για την εκτιμώμενη μελλοντική ικανό-

[99] ΠΕΕ 175/2/29.07.2020, Παράρτημα V

[100] Τα στοιχεία του Ιουνίου 2021 αφορούν τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, σε συνέχεια επανυποβολών που πραγματοποιήθηκαν στην Τράπεζα της Ελλάδος από τις ΕΔΑΔΠ.

τητα αποπληρωμής του δανειολήπτη μέχρι τη λήξη του προγράμματος αποπληρωμής. Με στοιχεία τέλους Δεκεμβρίου 2021, πιο συνήθεις τύποι μακροπρόθεσμων ρυθμίσεων παραμένουν οι λύσεις παράτασης διάρκειας και οι λύσεις διαχωρισμού οφειλής, με ποσοστά 41% και 24%, έναντι 44% και 26% τον Ιούνιο του 2021 και ακολουθεί η λύση μερική διαγραφή οφειλής με ποσοστό 22% (Ιούνιος 2021: 17%)(βλ. Διάγραμμα V.30β).

Διάγραμμα V.30β Μακροπρόθεσμες Ρυθμίσεις

(εκατ. ευρώ)

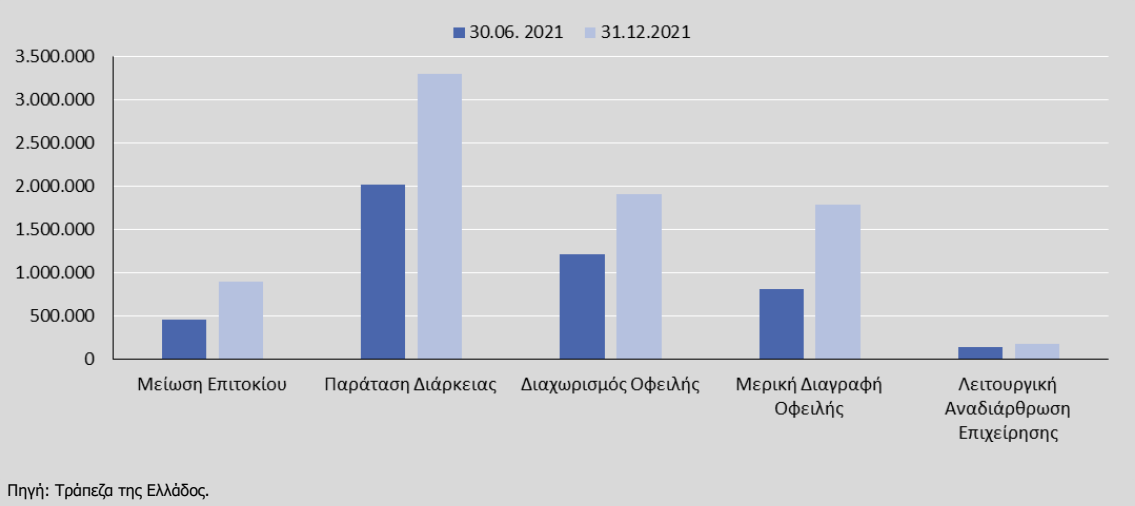

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Στις λύσεις οριστικής διευθέτησης περιλαμβάνονται οποιεσδήποτε μεταβολές του είδους της συμβατικής σχέσης ή ο τερματισμός αυτής. Με στοιχεία τέλους Δεκεμβρίου 2021, παραμένουν ως πιο συνήθεις τύποι ρυθμίσεων οι λύσεις Διακανονισμού Απαιτήσεων (40% έναντι 51% με στοιχεία Ιουνίου 2021) και οι ρυθμίσεις που υπόκεινται σε Νομική Προστασία με ποσοστό 53%, έναντι 45% τον Ιούνιο 2021 (βλ. Διάγραμμα V.30γ).

Διάγραμμα V.30γ Οριστικές Διευθετήσεις

(εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διαχείριση μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων για λογαριασμό πιστωτικών ιδρυμάτων

Η συνολική αξία των ανοιγμάτων που διαχειρίζονται οι ΕΔΑΔΠ για λογαριασμό πιστωτικών ιδρυμάτων μειώθηκε κατά 40,7% το Δεκέμβριο του 2021 έναντι του Ιουνίου 2021, καθώς ανοίγματα σημαντικού ύψος μεταφερθήκανε στην κατηγορία "Διαχείριση για λογαριασμό των Εταιριών Απόκτησης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις" λόγω αποαναγνώρισης (derecognition) τιτλοποιημένων χαρτοφυλακίων. Ειδικότερα, το ύψος των ανοιγμάτων ανέρχεται σε 37,8 δισεκ. ευρώ, περιλαμβανομένου ποσού 12 δισεκ. ευρώ που αντιστοιχεί σε μη λογιστικοποιημένους τόκους, και ποσοστό 60% αυτών αφορά μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα.

Το μεγαλύτερο μέρος του χαρτοφυλακίου που διαχειρίζονται οι ΕΔΑΔΠ για λογαριασμό πιστωτικών ιδρυμάτων αφορά χαρτοφυλάκιο επιχειρηματικής πίστης (47%), ενώ ακολουθούν το χαρτοφυλάκιο στεγαστικής πίστης (38%) και το χαρτοφυλάκιο καταναλωτικής πίστης (15%)[101] (βλ. Διάγραμμα V.31). Η αξία και των τριών χαρτοφυλακίων μειώθηκε σημαντικά, με τη μεγαλύτερη μείωση 42% να αφορά το χαρτοφυλάκιο στεγαστικής πίστης.

Διάγραμμα V.31 Ανάλυση ανοιγμάτων υπό διαχείριση

(ποσοστά %)

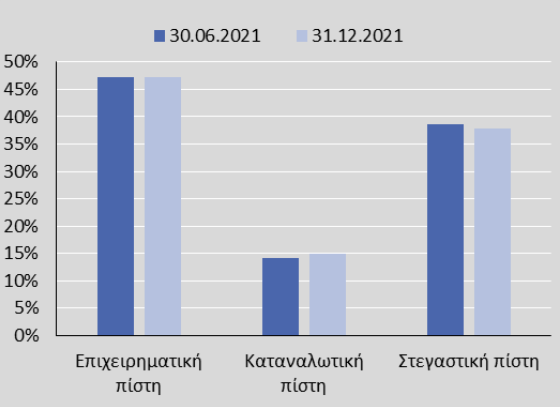

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

(δισεκ. ευρώ)

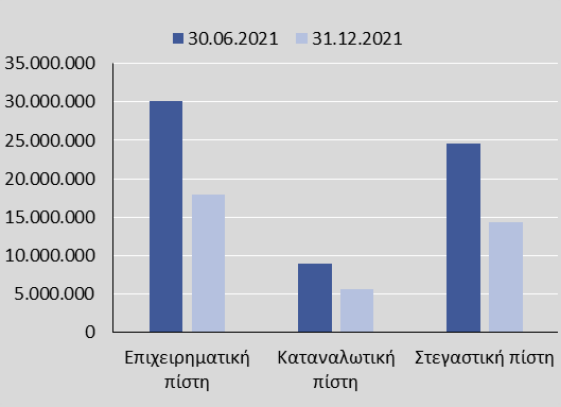

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Οι αποπληρωμές και ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων των ανοιγμάτων που διαχειρίζονται οι ΕΔΑΔΠ για λογαριασμό πιστωτικών ιδρυμάτων αυξήθηκαν σημαντικά από 1,1 δισεκ. ευρώ με στοιχεία Ιουνίου 2021 σε 2,1 δισεκ. ευρώ με στοιχεία Δεκεμβρίου 2021, περιλαμβανομένων των μη λογιστικοποιημένων τόκων. Σημειώνεται ότι οι αποπληρωμές ανοιγμάτων και οι ρευστοποιήσεις υφιστάμενων εξασφαλίσεων που διενεργήθηκαν το δεύτερο εξάμηνο του 2021 ανέρχονται σε 887 εκατ. ευρώ και 102 εκατ. ευρώ αντίστοιχα (έναντι 989 εκατ. ευρώ και 75 εκατ. ευρώ αντίστοιχα, το πρώτο εξάμηνο του 2021).

Από την αξιολόγηση των στοιχείων του δεύτερου εξαμήνου του 2021 προκύπτει ότι οι εταιρίες αύξησαν τις ρευστοποιήσεις και αποπληρωμές των δανείων, για το σύνολο των χαρτοφυλακίων που έχουν υπό διαχείριση για λογαριασμό των Εταιριών Απόκτησης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις και των πιστωτικών ιδρυμάτων. Ειδικότερα, κρίνεται σκόπιμο οι ΕΔΑΔΠ να αξιοποιήσουν αποτελεσματικά τις αδρανείς εμπράγματες εξασφαλίσεις για τους "μη βιώσιμους" πελάτες, οι οποίες θα πρέπει να επανέλθουν στην οικονομία και να καταστούν ξανά παραγωγικές, και για τους "βιώσιμους πελάτες", να προσφέρουν μια αποτελεσματική λύση αναδιάρθρωσης που θα

[101] Σημειώνεται ότι στα υπόλοιπα ανοιγμάτων που απεικονίζονται στο Διάγραμμα V.31 περιλαμβάνονται οι μη λογιστικοποιημένοι τόκοι.

διασφαλίζει υγιή χρηματοοικονομικά μεγέθη και θα διευκολύνει την επανένταξη των δανείων τους, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, στους ισολογισμούς των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Πλαίσιο V.1 - Οι τιτλοποιήσεις ως εργαλείο μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) των τραπεζών

Η προσπάθεια μείωσης του ιδιαίτερα μεγάλου αποθέματος μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ), ως αποτέλεσμα της πολυετούς κρίσης, στηρίζεται σε ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο δράσεων οι οποίες διαμορφώθηκαν προ πενταετίας με τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων και κινείται σε τρεις βασικούς άξονες: α) ενίσχυση του εποπτικού και κανονιστικού πλαισίου διαχείρισης των ΜΕΔ, β) άρση των θεσμικών και νομικών εμποδίων για την αποτελεσματική διαχείριση τους και γ) οργάνωση και λειτουργία μίας αποτελεσματικής δευτερογενούς αγοράς ΜΕΔ.

Μέσω της δευτερογενούς αγοράς ΜΕΔ, οι τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιούν πωλήσεις ΜΕΔ, είτε απευθείας είτε χρησιμοποιώντας το εργαλείο των τιτλοποιήσεων, και να εξυγιαίνουν τους ισολογισμούς τους, ώστε να μπορέσουν να χρηματοδοτήσουν εκ νέου την πραγματική οικονομία και να επιτελέσουν το διαμεσολαβητικό τους έργο. Συνδυάζοντας τις τιτλοποιήσεις με την εφαρμογή του προγράμματος παροχής εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου, γνωστού με την ονομασία "Ηρακλής"[102], οι τράπεζες έχουν επιτύχει σημαντική μείωση των ΜΕΔ και αναμένεται, μέχρι το τέλος του 2022, να επιτευχθεί μονοψήφιο ποσοστό ΜΕΔ επί του συνόλου των δανείων σε επίπεδο τραπεζικού συστήματος. Συνεπώς, καθίσταται σαφές ότι οι τιτλοποιήσεις έχουν αποτελέσει βασικό εργαλείο στην προσπάθεια αποτελεσματικής διαχείρισης του αποθέματος ΜΕΔ.

Εξετάζοντας τα συγκεντρωτικά απολογιστικά στοιχεία για τις τιτλοποιήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί από τις τέσσερις σημαντικές τράπεζες, φαίνεται ότι η συμμετοχή τους στην εφαρμογή του προγράμματος διαφέρει από τράπεζα σε τράπεζα (βλ. Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1 Συγκεντρωτικά στοιχεία για τις τιτλοποιήσεις που πραγματοποιήθηκαν από τις τέσσερις συστημικές τράπεζες (δισεκ. ευρώ)

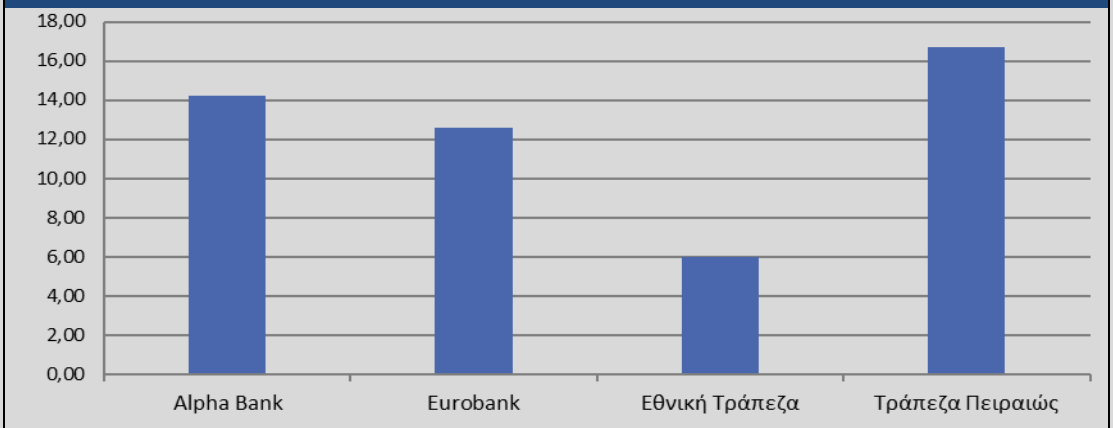

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

102 Σύμφωνα με το εν λόγω πρόγραμμα κατά τη διαδικασία της τιτλοποίησης ΜΕΔ η Ελληνική Δημοκρατία χορηγεί εγγύηση στους τίτλους ανώτερης ταξινόμησης (senior) για τη μείωση του πιστωτικού κινδύνου.

Από το σύνολο των παραπάνω τιτλοποιήσεων, συνολικού ποσού 49,5 δισεκ. ευρώ[103], το 37,7% έχει υπαχθεί στο πρόγραμμα "Ηρακλής", στο πλαίσιο του οποίου οι τίτλοι υψηλής εξοφλητικής προτεραιότητας (senior tranche)[104] διακρατούνται αποκλειστικά από τις τράπεζες (βλ. Διάγραμμα 2). Το σύνολο των χορηγηθεισών εγγυήσεων που έχουν χορηγηθεί από το Ελληνικό Δημόσιο ανέρχεται σε 18,6 δισεκ. ευρώ με ημερομηνία αναφοράς το τέλος του 2021.

Διάγραμμα 2 Κατανομή του συνόλου των τιτλοποιήσεων ανά τράπεζα σε τίτλους υψηλής, μεσαίας και χαμηλής εξοφλητικής προτεραιότητας (δισεκ. ευρώ)

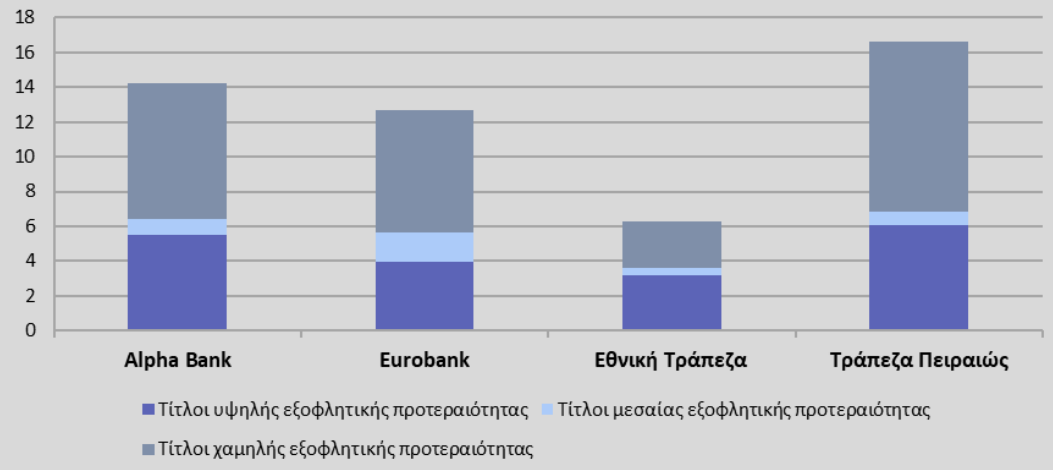

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Συνολικά οι διενεργηθείσες τιτλοποιήσεις των τραπεζών περιλαμβάνουν σε ποσοστό 62,6% καταγγελμένα δάνεια (denounced) και 37,4% μη καταγγελμένα (non denounced). Από το σύνολο των τιτλοποιηθέντων δανείων (καταγγελμένων και μη) 44% ήταν σε καθεστώς ρύθμισης κατά την πώλησή τους.

Όσον αφορά τη σύνθεση των τιτλοποιήσεων ανά κατηγορία δανείων, κυριαρχούν τα στεγαστικά και επιχειρηματικά δάνεια, με ποσοστά 41,8% και 45,3% αντίστοιχα.

Τα παρακάτω διαγράμματα παρουσιάζουν ανάλυση των διενεργηθεισών τιτλοποιήσεων ανά κατηγορία δανείων και την ποσοστιαία κάλυψη με ακίνητη περιουσία ως εμπράγματη εξασφάλιση ανά κατηγορία δανείων.

[103] Επισημαίνεται ότι η αξία των ανοιγμάτων εντός ισολογισμού είναι 47,4 δισεκ. ευρώ και η διαφορά προκύπτει από τη συμπερίληψη δανείων εκτός ισολογισμού σε τιτλοποίηση μίας σημαντικής τράπεζας.
[104] Επισημαίνεται ότι οι εν λόγω τίτλοι σταθμίζονται με μηδενικό συντελεστή για σκοπούς κεφαλαιακής απαίτησης.

Διάγραμμα 3 Ανάλυση τιτλοποιήσεων ανά κατηγορία δανείων

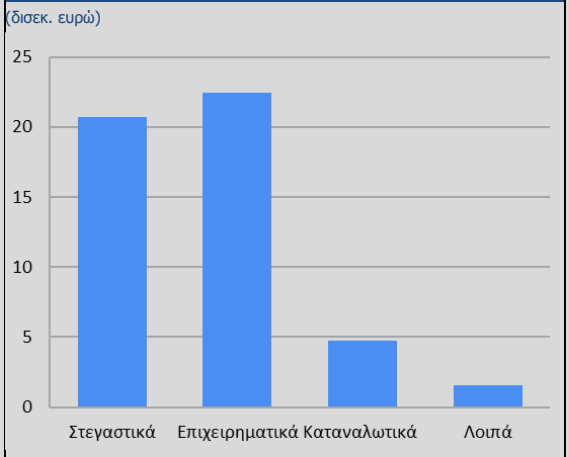

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα 4 Ανάλυση επιχειρηματικών δανείων ανά υποκατηγορία

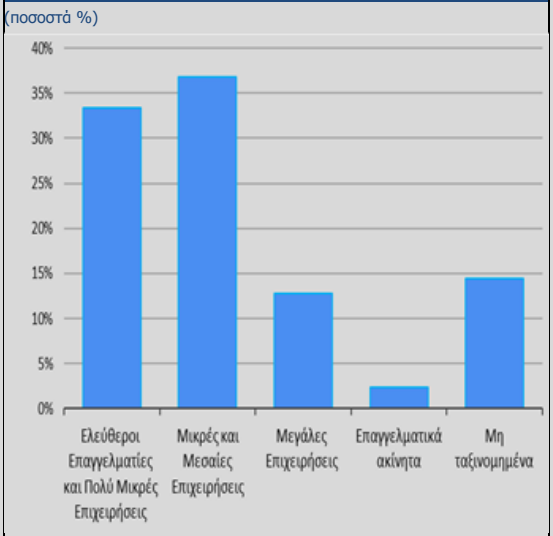

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Επισημαίνεται ότι τα επιχειρηματικά δάνεια κατά ποσοστό 70,1% αφορούν δάνεια προς πολύ μικρές επιχειρήσεις και μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, ενώ ακολουθούν τα δάνεια προς μεγάλες επιχειρήσεις με ποσοστό 12,8%.

Διάγραμμα 5 – Κατανομή των εμπράγματων εξασφαλίσεων σε ακίνητη περιουσία ανά τιτλοποίηση (ποσοστά %)

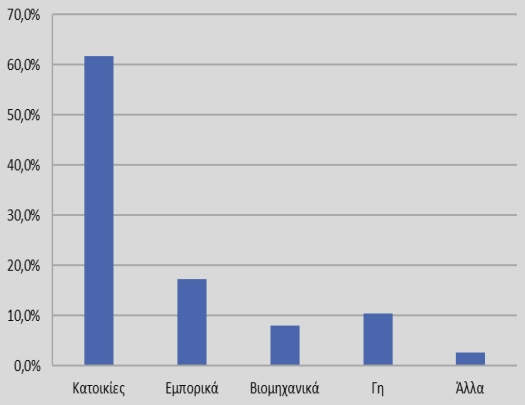

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Σημειώνεται ότι ποσοστό 80,2% των τιτλοποιηθέντων δανείων είναι εξασφαλισμένα με ακίνητο και ποσοστό 60,8% των εξασφαλίσεων αφορά α΄ προσημείωση. Ως προς το είδος των εξασφαλίσεων, ποσοστό 61,7% αφορά οικιστικά ακίνητα, ενώ ποσοστό 17,3% αντιπροσωπεύουν επιχειρηματικά ακίνητα, και λιγότερο τα λοιπά ακίνητα.

Οι τιτλοποιήσεις έχουν αναδειχθεί σε καθοριστικό εργαλείο στο πλαίσιο των προσπαθειών των τραπεζών για την εξυγίανση των ισολογισμών τους. Ωστόσο, σημαντική παράμετρος στην αποτελεσματική λειτουργία της δευτερογενούς αγοράς ΜΕΔ, αναδεικνύεται και αποτελεί και για τις τιτλοποιήσεις, η δυνατότητα των εταιριών διαχείρισης ανοιγμάτων από δάνεια και πιστώσεις να διαχειριστούν αποτελεσματικά τα εν λόγω δάνεια και προκειμένου για τους "μη βιώσιμους" πελάτες να αξιοποιήσουν αποτελεσματικά τις αδρανείς εμπράγματες εξασφαλίσεις, ενώ για τους "βιώσιμους πελάτες", να προσφέρουν μια αποτελεσματική λύση αναδιάρθρωσης των δανείων τους.

Στο πλαίσιο αυτό, βάσει των αρχικών εκτιμήσεων κατά την υποβολή των επιχειρηματικών πλάνων, προβλέπεται ότι από τα ανοίγματα που τιτλοποιήθηκαν θα εισπραχθεί κατά μέσο όρο το 72,7% των αρχικών ανοιγμάτων. Το εν λόγω ποσοστό είσπραξης διαμορφώνεται με βάση τις

προγραμματισμένες στρατηγικές για τη διαχείριση των ανοιγμάτων, με ποσοστό 58,6% να προέρχεται από τη διενέργεια ρυθμίσεων, 35,6% από εισπράξεις που προέρχονται από ρευστοποιήσεις και την εύρεση συναινετικής λύσης και τέλος 5,5% από τις απλές εισπράξεις.

Διάγραμμα 6 – Προβλέψεις ανά τιτλοποίηση και ανά ακολουθούμενη στρατηγική (ποσοστά %)

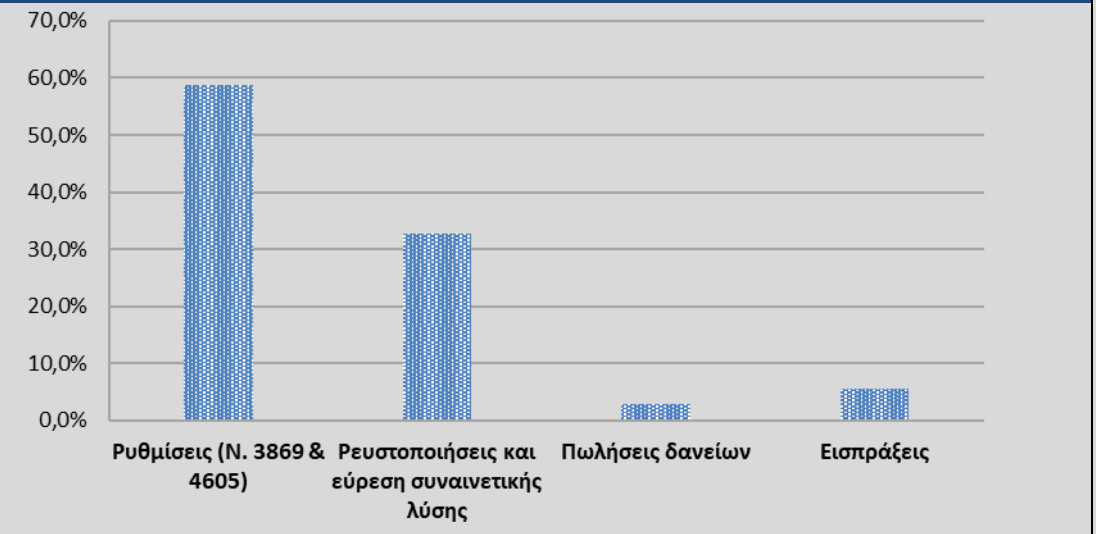

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Σημείωση: Παρά τα αρχικά σχέδια διαχείρησης των δανείων που περιλαμβάνονται στην τιτλοποίηση, τον τελευταίο καιρό παρατηρούνται συναλλαγές πωλήσεων δανείων που δεν περιλαμβάνονταν ως μέρος της στρατηγικής, τάση η οποία αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω.

Είναι σαφές ότι οι τιτλοποιήσεις σε μεγάλο βαθμό έχουν επιτύχει την ελάφρυνση των τραπεζών και τη βελτίωση του ενεργητικού τους. Ωστόσο, η μεταφορά των ΜΕΔ εκτός των ισολογισμών τους δεν σηματοδοτεί και την ταυτόχρονη διαγραφή τους από το τραπεζικό σύστημα. Τα ΜΕΔ συνεχίζουν να υφίστανται και η αποτελεσματική διαχείριση τους είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την οριστική επίλυση του προβλήματος των ΜΕΔ και την οριστική εξυγίανση του ιδιωτικού χρέους.

3.3 ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΠΛΗΡΩΜΩΝ, ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ, ΠΑΡΟΧΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ

Κανονιστικό πλαίσιο

Με τον ν. 4537/2018 ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία 2015/2366/ΕΕ (Payment Service Directive II - PSDII), θεσπίζοντας το κανονιστικό πλαίσιο για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά. Αντίστοιχα, ο ν. 4021/2011 ενσωμάτωσε στην ελληνική νομοθεσία τις διατάξεις της Οδηγίας 2009/110/ΕΚ σχετικά με την ανάληψη, άσκηση και προληπτική εποπτεία της δραστηριότητας ηλεκτρονικού χρήματος. Βάσει αυτών, η Τράπεζα της Ελλάδος ορίστηκε ως αρμόδια αρχή επιφορτισμένη με την αδειοδότηση και την προληπτική εποπτεία των ιδρυμάτων πληρωμών (ΙΠ), των ιδρυμάτων ηλεκτρονικού χρήματος (ΙΗΧ), των παρόχων υπηρεσιών εκκίνησης πληρωμής (ΠΥΕΠ) και των παρόχων υπηρεσιών πληροφοριών λογαριασμού (ΠΥΠΛ). Περαιτέρω, η Τράπεζα της Ελλάδος με την Πράξη Εκτελεστικής Επιτροπής (ΠΕΕ) 164/2/13.12.2019, όπως τροποποιήθηκε με την ΠΕΕ 178/5/2.10.2020, εξειδίκευσε το προαναφερθέν κανονιστικό πλαίσιο που διέπει τα εν λόγω ιδρύματα και παρόχους.

Υπηρεσίες πληρωμών και ηλεκτρονικού χρήματος

Σύμφωνα με τον ν. 4537/2018, οι πάροχοι υπηρεσιών πληρωμών[105] δύνανται να παρέχουν τις εξής υπηρεσίες πληρωμών: α) τοποθετήσεις μετρητών σε λογαριασμό πληρωμών, β) αναλήψεις μετρητών από λογαριασμό πληρωμών, γ) εκτέλεση πράξεων πληρωμής, συμπεριλαμβανομένης της μεταφοράς κεφαλαίων σε λογαριασμό πληρωμών (εντολές άμεσης χρέωσης, πράξεις πληρωμής με κάρτα, μεταφορές πίστωσης, πάγιες εντολές), δ) εκτέλεση πράξεων πληρωμής στο πλαίσιο των οποίων τα χρηματικά ποσά καλύπτονται από πιστωτικό άνοιγμα για τον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών (εντολές άμεσης χρέωσης, πράξεις πληρωμής με κάρτα, μεταφορές πίστωσης, πάγιες εντολές), ε) έκδοση μέσων πληρωμής και/ή αποδοχή πράξεων πληρωμής, στ) υπηρεσίες εμβασμάτων, ζ) υπηρεσίες εκκίνησης πληρωμής, η) υπηρεσίες πληροφοριών λογαριασμού. Πέραν των ανωτέρω, οι πάροχοι υπηρεσιών πληρωμών μπορούν να ασκούν και λοιπές δραστηριότητες, όπως την παροχή λειτουργικών και στενά συνδεόμενων επικουρικών υπηρεσιών (πχ. υπηρεσίες συναλλάγματος, υπηρεσίες φύλαξης, αποθήκευση και επεξεργασία δεδομένων), τη λειτουργία συστημάτων πληρωμών, καθώς και επιχειρηματικές δραστηριότητες εκτός της παροχής υπηρεσιών πληρωμών, τηρουμένων των υποχρεώσεων της κείμενης νομοθεσίας. Τέλος, στον ν. 4537/2018 γίνεται ρητή αναφορά στις περιπτώσεις πράξεων πληρωμής, οι οποίες τυγχάνουν εξαίρεσης από τις διατάξεις αυτού.

Με την εφαρμογή του ν. 4537/2018, ουσιαστικά θεμελιώνεται η έννοια της "ανοικτής τραπεζικής" (open banking), η οποία νοείται ως ένα σύστημα διαμοιρασμού δεδομένων μεταξύ του χρηματοπιστωτικού οργανισμού που τηρεί τα δεδομένα και των χρηστών του συστήματος, συμπεριλαμβανομένων τρίτων εποπτευόμενων παρόχων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (third-party payment service providers). Συνεπώς, είναι πλέον δυνατή και επιτρέπεται η πρόσβαση στους λογαριασμούς πληρωμών των χρηστών, κατόπιν συγκατάθεσής τους, από τρίτες οντότητες (ΠΥΕΠ και ΠΥΠΛ), και επίσης αποσυνδέεται η έκδοση των χρεωστικών καρτών από τα ιδρύματα που τηρούν τους λογαριασμούς (μέσω των Εκδοτών Μέσων Πληρωμής με κάρτα – CBPIIs[106]). Οι προαναφερθείσες υπηρεσίες εκκίνησης πληρωμής και πληροφοριών λογαριασμού καθώς και έκδοσης μέσων πληρωμής που θεσπίζονται από τον ν. 4537/2018 αφορούν τις νέες υπηρεσίες πληρωμών – σε σχέση με τον προγενέστερο ν. 3862/2010 (PSDI) – οι οποίες αποσκοπούν στην υλοποίηση της "ανοικτής τραπεζικής".

Σύμφωνα με τον ν. 4021/2011, τα ΙΗΧ εκδίδουν ηλεκτρονικό χρήμα, κατόπιν παραλαβής χρηματικού ποσού ίσης αξίας, για το σκοπό της πραγματοποίησης πράξεων πληρωμής. Επίσης, εξαργυρώνουν ανά πάσα χρονική στιγμή στην ονομαστική του αξία, τη νομισματική αξία του ηλεκτρονικού χρήματος, κατόπιν αιτήσεως του κατόχου ηλεκτρονικού χρήματος. Τέλος, τα ΙΗΧ, ως πάροχοι υπηρεσιών πληρωμών, δύνανται να παρέχουν, στο σύνολό τους, τις προαναφερθείσες υπηρεσίες πληρωμών του ν. 4537/2018.

---

[105] Οι πάροχοι υπηρεσιών πληρωμών διακρίνονται στις εξής κατηγορίες: α) πιστωτικά ιδρύματα, β) ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος, γ) ιδρύματα πληρωμών, δ) γραφεία ταχυδρομικών επιταγών τα οποία εξουσιοδοτούνται σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία να παρέχουν υπηρεσίες πληρωμών, ε) η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες όταν δεν ενεργούν με την ιδιότητά τους ως νομισματικών ή άλλων δημόσιων αρχών, στ) το Ελληνικό Δημόσιο και τα άλλα κράτη-μέλη ή οι περιφερειακές ή τοπικές αρχές τους, όταν δεν ενεργούν με την ιδιότητά τους ως δημόσιων αρχών.

[106] Οι Εκδότες Μέσων Πληρωμής με Κάρτα (Card-Based Payment Instrument Issuer – CBPIIs) ουσιαστικά δραστηριοποιούνται στην υπηρεσία έκδοσης μέσων πληρωμής και/ή αποδοχής πράξεων πληρωμής και αδειοδοτούνται είτε ως ΙΠ είτε ως ΙΗΧ ανάλογα με τις λοιπές υπηρεσίες πληρωμών που θα παρέχουν.

Χορήγηση άδειας λειτουργίας και κανόνες εποπτείας

Τα κύρια πεδία αξιολόγησης κατά την αδειοδότηση των εν λόγω ιδρυμάτων και παρόχων περιλαμβάνουν, κατά περίπτωση, το πρόγραμμα δραστηριοτήτων και το επιχειρηματικό σχέδιο, το ύψος του αρχικού κεφαλαίου, τα μέτρα διασφάλισης των κεφαλαίων των χρηστών (των υπηρεσιών πληρωμών), την ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης, την καταλληλότητα των προσώπων που αποκτούν ειδική συμμετοχή καθώς και των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου και των επικεφαλής κρίσιμων λειτουργιών, το οργανωτικό πλαίσιο διακυβέρνησης και τους μηχανισμούς εσωτερικού ελέγχου, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων που συνδέονται με τα συστήματα πληροφορικής και την πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Τα αδειοδοτημένα ιδρύματα και οι πάροχοι καταχωρίζονται σε δημόσιο μητρώο που καταρτίζει η Τράπεζα της Ελλάδας και το οποίο τηρείται στον επίσημο διαδικτυακό της τόπο. Ταυτόχρονα, η Τράπεζα της Ελλάδος ενημερώνει και το οικείο μητρώο της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών για τις πληροφορίες που καταχωρίζονται στο δημόσιο μητρώο της.

Αφού αδειοδοτηθούν, τα ΙΠ και τα ΙΗΧ δύνανται να παρέχουν τις υπηρεσίες πληρωμών και ηλεκτρονικού χρήματος μέσω αντιπροσώπων, κατόπιν γνωστοποίησης και αξιολόγησης από την Τράπεζα της Ελλάδος των απαιτούμενων πληροφοριών που ορίζονται στο προαναφερθέν κανονιστικό πλαίσιο. Η Τράπεζα της Ελλάδος καταχωρίζει τους αντιπροσώπους στο δημόσιο μητρώο που τηρεί στον επίσημο διαδικτυακό της τόπο.[107]

Επίσης, τα ΙΠ και τα ΙΗΧ και οι πάροχοι με έδρα στην Ελλάδα δύνανται να παρέχουν υπηρεσίες πληρωμών και ηλεκτρονικού χρήματος σε άλλο κράτος-μέλος του ΕΟΧ, ασκώντας είτε το δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης είτε το δικαίωμα ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Κατ' αντιστοιχία, τα ιδρύματα πληρωμών, τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος και οι πάροχοι με έδρα σε άλλο κράτος-μέλος του ΕΟΧ μπορούν να παρέχουν υπηρεσίες πληρωμών στην ημεδαπή, εφόσον οι εν λόγω υπηρεσίες καλύπτονται από την άδεια λειτουργίας τους στο κράτος-μέλος προέλευσης.[108]

Οι βασικοί κανόνες εποπτείας των ιδρυμάτων και παρόχων με έδρα στην Ελλάδα αφορούν. κατά περίπτωση, τις υποχρεώσεις τήρησης των διατάξεων περί κεφαλαιακής επάρκειας, εσωτερικής διακυβέρνησης, συνεργασίας με αντιπροσώπους και εξωτερικής ανάθεσης λειτουργιών. Με σχετικές αποφάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος έχουν εξειδικευθεί τα εποπτικά στοιχεία που οφείλουν να υποβάλλουν σε περιοδική βάση τα εν λόγω ιδρύματα και πάροχοι για σκοπούς άσκησης προληπτικής εποπτείας.[109]

---

[107] https://www.bankofgreece.gr/kiries-leitourgies/epopteia/epopteyomena-idrymata

[108] Στον επίσημο διαδικτυακό της τόπο της Τράπεζας της Ελλάδος, τηρείται μητρώο με τα ΙΠ και τα ΙΗΧ που έχουν κοινοποιήσει στην Τράπεζα της Ελλάδος την πρόθεσή τους να παρέχουν υπηρεσίες πληρωμών και ηλεκτρονικού χρήματος με κοινοτικό διαβατήριο (https://www.bankofgreece.gr/kiries-leitourgies/epopteia/epopteyomena-idrymata).

[109] ΠΕΕ 164/2/13.12.2019 και ΠΔ/ΤΕ 2651/20.1.2012, όπως ισχύουν.

Βασικά μεγέθη

Η Τράπεζα της Ελλάδος μέχρι το Μάρτιο του 2022 έχει χορηγήσει άδεια λειτουργίας σε δεκατρία (13) ΙΠ, τρία ΙΗΧ και έναν ΠΥΠΛ. Εξ αυτών, τα δύο ΙΠ είναι ιδρύματα πληρωμών που ανέλαβαν τον αποσχισθέντα κλάδο αποδοχής πράξεων πληρωμής σημαντικών τραπεζών.

Η συνολική ετήσια αξία πράξεων πληρωμών που έχουν πραγματοποιηθεί το έτος 2021 από τα ΙΠ ανέρχεται σε 1,8 δισεκ. ευρώ, αυξημένη κατά 45,6% σε σχέση με το 2020 (1,2 δισεκ. ευρώ). Η σημαντική αύξηση του όγκου πληρωμών κατά το 2021 οφείλεται στην αύξηση αφενός των εκτελεσθέντων εμβασμάτων και αφετέρου της αποδοχής πράξεων πληρωμής με κάρτα στις ηλεκτρονικές πλατφόρμες (e-marketplace).[110] Επίσης, το 74% της δραστηριότητας των ΙΠ για το έτος 2021 έχει πραγματοποιηθεί από δύο (2) ΙΠ.

Διάγραμμα V.32 Ετήσια αξία πράξεων πληρωμών από ΙΠ

(εκατ. ευρώ)

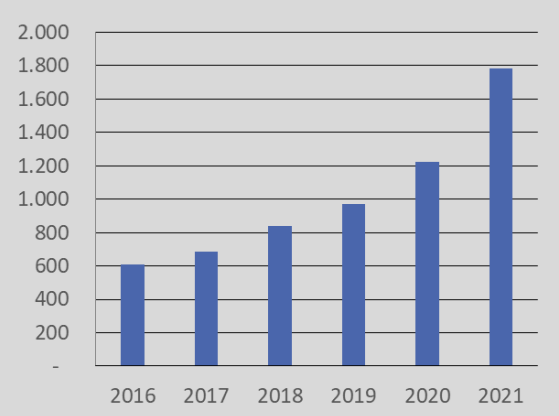

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η συνολική ετήσια αξία των πράξεων πληρωμών που έχουν πραγματοποιηθεί το έτος 2021 από τα τρία (3) ΙΗΧ ανέρχεται σε 6,4 δισεκ. ευρώ, αυξημένη κατά 77,4% σε σχέση με 2020 (3,6 δισεκ. ευρώ). Η σημαντική αύξηση του όγκου πληρωμών κατά το έτος 2021 οφείλεται ιδίως στην επέκταση των δραστηριοτήτων ενός (1) ΙΗΧ στο εξωτερικό (με χρήση κοινοτικού διαβατηρίου), το οποίο επίσης πραγματοποιεί το 85% του συνόλου της ετήσιας αξίας πληρωμών των ΙΗΧ.

Διάγραμμα V.33 Ετήσια αξία πράξεων πληρωμών από ΙΗΧ

(εκατ. ευρώ)

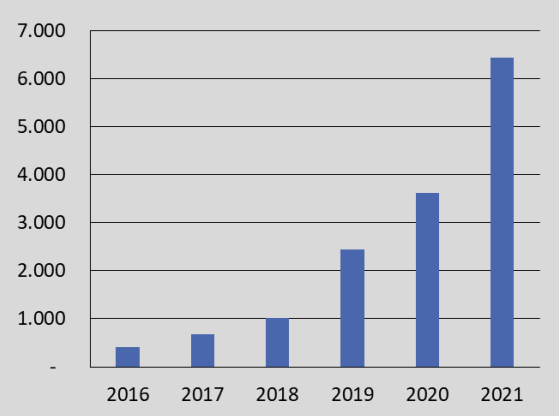

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

[110] Με τον όρο e-marketplace νοείται ο διαδικτυακός τόπος τον οποίο αναπτύσσει και διαχειρίζεται μία εταιρία και στον οποίο εγγράφονται έμποροι προκειμένου να διαθέσουν τα αγαθά τους με ηλεκτρονικό τρόπο στο καταναλωτικό κοινό. Η τυπική λειτουργία ενός e-marketplace περιλαμβάνει τη σύναψη συνεργασίας των εμπόρων με την εταιρία διαχείρισης του e-marketplace, την προώθηση των αγαθών τους στο ηλεκτρονικό περιβάλλον του e-marketplace (ιστοσελίδα/εφαρμογή), την παραγγελία των αγαθών από τους καταναλωτές (χρήστες της πλατφόρμας) και την πληρωμή με μεθόδους που ποικίλλουν αναλόγως την υλοποίηση των υπηρεσιών και των διαθέσιμων επιλογών που παρέχονται στους καταναλωτές.

VI. ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

Καθ' όλη τη διάρκεια του 2021 οι υποδομές των χρηματοπιστωτικών αγορών λειτούργησαν αξιόπιστα και αποτελεσματικά διασφαλίζοντας την εύρυθμη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος και τη διατήρηση της εμπιστοσύνης στο κοινό νόμισμα.

1. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Τα συστήματα πληρωμών ανταποκρίθηκαν πλήρως στις υψηλές προσδοκίες της κοινωνίας και της οικονομίας για ταχείες και ασφαλείς διατραπεζικές συναλλαγές και πληρωμές λιανικής, ιδιαίτερα εντός συνθηκών πανδημίας.

1.1 TARGET2-GR

Η ελληνική συνιστώσα TARGET2-GR (T2-GR), του πανευρωπαϊκού συστήματος πληρωμών μεγάλης αξίας σε συνεχή χρόνο TARGET2, λειτούργησε απρόσκοπτα με την τεχνική διαθεσιμότητά του να ανέρχεται σε 100%. Ο αριθμός των διατραπεζικών και πελατειακών εντολών πληρωμών που διαβιβάστηκαν εγχώρια και διασυνοριακά μέσω του συστήματος ανήλθε σε 947,7 χιλ. συναλλαγές, αυξημένος κατά 160,2 χιλ. (μεταβολή +20%) σε σχέση με το 2020. Η αντίστοιχη αξία των εντολών πληρωμών ανήλθε σε 951 δισεκ. ευρώ, αυξημένη κατά 23 δισεκ. ευρώ (μεταβολή +2,5%) συγκριτικά με το προηγούμενο έτος.

1.2 ΔΙΑΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ Α.Ε. - ΔΙΑΣ

Το σύστημα πολυμερούς συμψηφισμού για πληρωμές λιανικής ΔΙΑΣ λειτούργησε αποδοτικά καθ' όλο το έτος με την τεχνική διαθεσιμότητά του να ανέρχεται σε 100%. Το σύστημα επεξεργάστηκε 36,84 εκατ. εντολές πληρωμών επιπλέον (μεταβολή +12,6%) σε σχέση με το 2020. Ανά διατραπεζική υπηρεσία πληρωμών (βλ. Πίνακα VI.1), καταγράφηκε αύξηση στις συναλλαγές μεταφορών πιστώσεων κατά 13% και στις συναλλαγές άμεσων χρεώσεων κατά 14%. Αντίθετα, σημειώθηκε μείωση στις συναλλαγές σε τερματικά ATM κατά 12% και στις συναλλαγές με επιταγές σε άυλη μορφή κατά 8%. Τέλος, οι συναλλαγές σε τερματικά POS για πληρωμές σε φορείς του Ελληνικού Δημοσίου αυξήθηκαν σημαντικά συγκριτικά με το προηγούμενο έτος κατά 18%. Σε αντιστοιχία με τον αυξημένο αριθμό συναλλαγών, η συνολική αξία τους διαμορφώθηκε στα 344 δισεκ. ευρώ, αυξημένη κατά 15,8%.

Πίνακας VI.1 Συναλλαγές του συστήματος πληρωμών ΔΙΑΣ

(εκατ. συναλλαγές)

Τύπος Συναλλαγών	2021	2020	2019
Μεταφορές πιστώσεων και λοιπές κινήσεις κεφαλαίων	281,64	249,11	239,62
Άμεσες χρεώσεις	23,39	20,45	18,70
Επιταγές	2,31	2,51	3,05
Αναλήψεις σε ATM	6,26	7,08	11,63
Πληρωμές σε POS	15,81	13,38	13,28
Σύνολο	**329,4**	**292,53**	**286,28**

Πηγή: ΔΙΑΣ Α.Ε.

Η εξέλιξη του μεγέθους του αριθμού και της αξίας των συναλλαγών που διενεργήθηκαν μέσω του συστήματος ΔΙΑΣ καταδεικνύει την τεχνική ικανότητα του συστήματος να ανταποκρίνεται στις αυξανόμενες ανάγκες διενέργειας ηλεκτρονικών συναλλαγών των συναλλασσόμενων.

Παράλληλα, επιβεβαιώνει τη διατήρηση της εμπιστοσύνης των φυσικών και νομικών προσώπων στη χρήση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών πληρωμών και τη διαχρονική μείωση στη χρήση των παραδοσιακών μέσων πληρωμής που αποτελούν τα μετρητά και οι επιταγές.

1.3 ΓΡΑΦΕΙΟ ΣΥΜΨΗΦΙΣΜΟΥ ΑΘΗΝΩΝ - ΓΣΑ

Το Γραφείο Συμψηφισμού Αθηνών (ΓΣΑ) επεξεργάστηκε 31 χιλ. λιγότερες επιταγές σε φυσική μορφή (μεταβολή -15,03%) σε σχέση με τον αριθμό των επιταγών που παρουσιάστηκαν για συμψηφισμό το 2020.

Ο ημερήσιος μέσος όρος του αριθμού των επιταγών που συμψηφίστηκαν ανήλθε σε 688 επιταγές (μεταβολή -15,32%), από 813 επιταγές το προηγούμενο έτος. Αντιθέτως, η αξία των συμψηφισμένων επιταγών αυξήθηκε κατά 1 δισεκ. ευρώ (μεταβολή +8%) με τον ημερήσιο μέσο όρο της αξίας των επιταγών που συμψηφίστηκαν να αυξάνεται σε 50,21 εκατ. ευρώ (μεταβολή +7,6%), συγκριτικά με το 2020 (βλ. Πίνακα VI.2).

Πίνακας VI.2 Κίνηση επιταγών Γραφείου Συμψηφισμού Αθηνών

	2021	2020	2019	Μεταβολή ετών 2021-2020	Μεταβολή ετών 2020-2019
Αρ. επιταγών που παρουσιάστηκαν για συμψηφισμό	179.006	210.668	305.575	-15,03%	-31,06%
Αξ. Επιταγών που παρουσιάστηκαν για συμψηφισμό (εκατ. ευρώ)	13.056	12.088	24.798	8,01%	51,25%
Ημερήσιος μ.ό. αρ. επιταγών που παρουσιάστηκαν για συμψηφισμό	688	813	1.189	-15,32%	-31,62%
Ημερήσιος μ.ό. αξ. επιταγών που παρουσιάστηκαν για συμψηφισμό (εκατ. ευρώ)	50,21	46,67	96,49	7,60%	-51,63%

Πηγή: ΓΣΑ.

Η παρατηρούμενη ετήσια μείωση του αριθμού των επιταγών προς συμψηφισμό επαληθεύει τη σταδιακή μεταστροφή της προτίμησης των χρηστών υπηρεσιών πληρωμών στα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής.

2. ΚΑΡΤΕΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Η σημαντικότητα των καρτών πληρωμών ως μέσου πληρωμής για τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις αποτυπώθηκε στους δείκτες της χρήσης τους και στη διάρκεια του 2021, δεδομένου ότι καταγράφηκε συνεχιζόμενη αύξηση στον αριθμό τους καθώς και στον όγκο και στην αξία των συναλλαγών.

2.1 ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΡΤΩΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Ο συνολικός αριθμός των ενεργών καρτών πληρωμών σε κυκλοφορία στο τέλος του 2021 ανήλθε σε 19,7 εκατ., αυξημένος κατά 6% σε σχέση με το 2020 (βλ. Διάγραμμα VI.1).

Διάγραμμα VI.1 Αριθμός καρτών ανά κατηγορία κάρτας

(εκατ.)

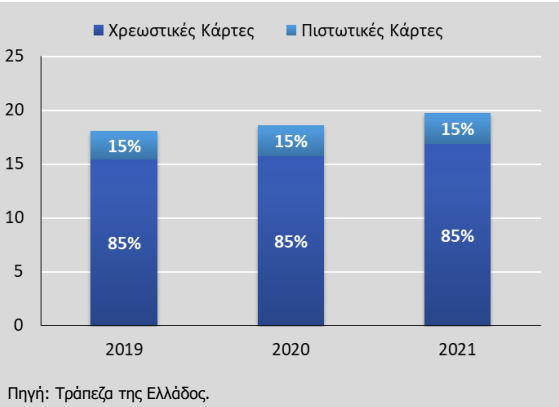

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Στις επιμέρους κατηγορίες καρτών, ο αριθμός των χρεωστικών καρτών αυξήθηκε κατά 7% και ανήλθε σε 16,8 εκατ. κάρτες. Αξιοσημείωτη αύξηση καταγράφηκε για πέμπτη συνεχή χρονιά στην έκδοση προπληρωμένων[111] καρτών, οι οποίες ανήλθαν σε 1,9 εκατ., αυξημένες κατά 13%. Ο αριθμός των πιστωτικών καρτών επίσης παρουσίασε αύξηση κατά 2% και ανήλθε σε 2,9 εκατ. κάρτες. Οι εικονικές[112] κάρτες αυξήθηκαν κατά 7% στις 107 χιλ. κάρτες. Η διενέργεια αυξημένου αριθμού συναλλαγών μέσω διαδικτύου φαίνεται να αποτελεί τον κύριο λόγο στην συνεχιζόμενη αύξηση της έκδοσης προπληρωμένων και εικονικών καρτών πληρωμών.

2.2 ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΜΕ ΚΑΡΤΕΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Ο συνολικός αριθμός συναλλαγών με κάρτες πληρωμών ανήλθε σε 1.658 εκατ., από 1.150 εκατ. το 2020, παρουσιάζοντας σημαντική αύξηση κατά 44% σε σχέση με το 2020 (βλ. Διάγραμμα VI.2).

Διάγραμμα VI.2 Αριθμός συναλλαγών με κάρτες

(εκατ.)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Ο αριθμός των συναλλαγών με χρεωστικές κάρτες ανήλθε σε 1.523 εκατ., από 1.029 εκατ. το προηγούμενο έτος, αυξημένος κατά 48%. Οι χρεωστικές κάρτες συνέχισαν να αποτελούν το κύριο υποκατάστατο των μετρητών, με ποσοστιαία συμμετοχή 92% στο συνολικό αριθμό συναλλαγών με όλα τα είδη καρτών πληρωμών. Ο αριθμός των συναλλαγών με πιστωτικές κάρτες ανήλθε σε 135 εκατ., από 121 εκατ. το 2020, αυξημένος κατά 11%. Οι πιστωτικές κάρτες συμμετείχαν κατά 8% στο συνολικό αριθμό συναλλαγών.

[111] Για τους σκοπούς της Έκθεσης, στις χρεωστικές κάρτες συμπεριλαμβάνονται οι προπληρωμένες κάρτες και οι κάρτες ανάληψης μετρητών χωρίς τη δυνατότητα διενέργειας αγορών. Στις πιστωτικές κάρτες συμπεριλαμβάνονται οι εικονικές κάρτες και οι κάρτες μεταγενέστερης χρέωσης.

[112] Βλ. προηγούμενη υποσημείωση.

Η αξία των συναλλαγών με κάρτες πληρωμών κυμάνθηκε στα 83 δισεκ. ευρώ, αυξημένη κατά 25% συγκριτικά με το προηγούμενο έτος (βλ. Διάγραμμα VI.3).

Οι χρεωστικές κάρτες συμμετείχαν κατά 93% στη συνολική αξία των συναλλαγών με όλα τα είδη καρτών πληρωμών, ενώ οι πιστωτικές κάρτες συμμετείχαν κατά 7%.

Ο μέσος αριθμός συναλλαγών ανά κάρτα αυξήθηκε κατά 35% σε 84 συναλλαγές, από 62 συναλλαγές το προηγούμενο έτος (βλ. Διάγραμμα VI.4).

Διάγραμμα VI.3 Αξία συναλλαγών με κάρτες

(δισεκ. ευρώ)

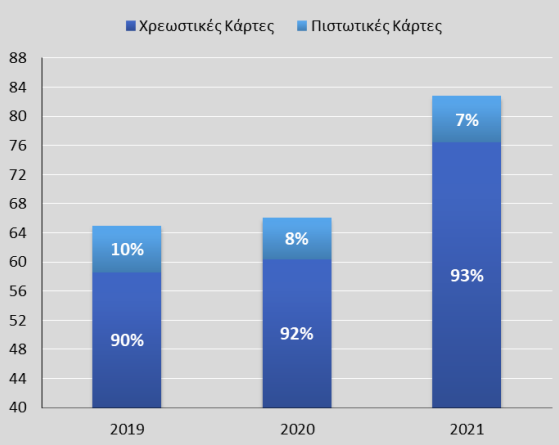

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Βάσει των δεικτών στις επιμέρους κατηγορίες καρτών, η μεταβολή του μέσου αριθμού συναλλαγών ανά κάρτα οφείλεται αφενός μεν στη σημαντική αύξηση του μέσου αριθμού συναλλαγών ανά χρεωστική κάρτα σε 90 συναλλαγές, από 65 συναλλαγές το 2020, αφετέρου δε στην αύξηση του μέσου αριθμού συναλλαγών ανά πιστωτική κάρτα σε 46 συναλλαγές, από 42 συναλλαγές το προηγούμενο έτος.

Η μέση αξία συναλλαγών ανά κάρτα αυξήθηκε κατά 18% σε 4.186 ευρώ, από 3.550 ευρώ το προηγούμενο έτος (βλ. Διάγραμμα VI.5).

Διάγραμμα VI.4 Μέσος αριθμός συναλλαγών ανά κατηγορία κάρτας

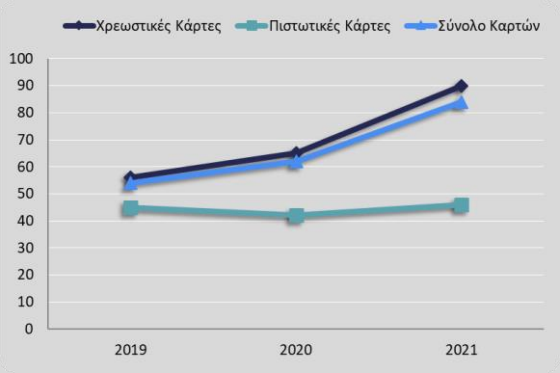

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα VI.5 Μέση αξία συναλλαγών ανά κατηγορία κάρτας

(ευρώ)

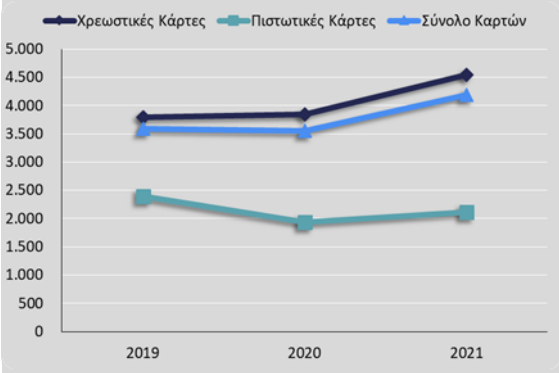

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η αύξηση της μέσης αξίας συναλλαγών ανά κάρτα οφείλεται κυρίως στον αριθμό και στην αξία των συναλλαγών με χρεωστικές κάρτες, δεδομένου του μεγαλύτερου όγκου τους. Αναλυτικότερα, η μέση αξία συναλλαγών ανά χρεωστική κάρτα παρουσίασε αύξηση κατά 18% σε 4.546 ευρώ, από 3.845 ευρώ το 2020, ενώ η μέση αξία συναλλαγών ανά πιστωτική κάρτα αυξήθηκε κατά 9% σε 2.117 ευρώ, από 1.938 ευρώ το προηγούμενο έτος.

Η μέση αξία ανά συναλλαγή συνέχισε την πτωτική πορεία της και το 2021, μειωμένη σε 50 ευρώ, από 57 ευρώ το 2020 και 66 ευρώ το 2019 (βλ. Διάγραμμα VI.6).

Η πτώση της μέσης αξίας ανά συναλλαγή καταγράφηκε κυρίως στις συναλλαγές με χρεωστικές κάρτες, καθώς μειώθηκε σε 50 ευρώ, από 59 ευρώ το 2020. Στις συναλλαγές με πιστωτικές κάρτες, η μέση αξία ανά συναλλαγή μειώθηκε σε 45 ευρώ, από 46 ευρώ το προηγούμενο έτος.

Η συνεχιζόμενη διαχρονική μείωση της μέσης αξίας ανά συναλλαγή ενδεχομένως οφείλεται αφενός μεν στη μείωση των εισοδημάτων των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων που προκλήθηκε από την παγκόσμια υγειονομική κρίση, αφετέρου δε στην εκτενέστερη χρήση των χρεωστικών καρτών για αγορές προϊόντων και υπηρεσιών χαμηλής αξίας.

Διάγραμμα VI.6 Μέση αξία ανά συναλλαγή με κάρτες

(ευρώ)

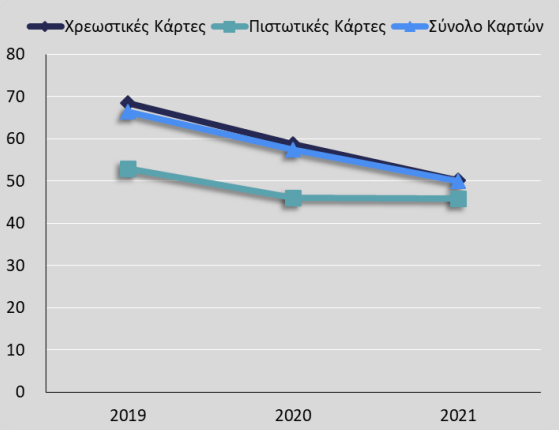

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

2.3 ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΑΠΑΤΗΣ ΣΤΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΜΕ ΚΑΡΤΕΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Στα περιστατικά απάτης στις συναλλαγές με κάρτες πληρωμών το 2021 καταγράφηκε μείωση του αριθμού συναλλαγών απάτης κατά 11% σε σχέση με το προηγούμενο έτος (βλ. Πίνακα VI.3). Ο λόγος του αριθμού των περιστατικών απάτης προς τον αριθμό των συναλλαγών μειώθηκε συγκριτικά με το 2020 στο χαμηλό επίπεδο του 0,02%, αντιστοιχώντας σε 1 συναλλαγή απάτης ανά 4,2 χιλ. συναλλαγές.

Πίνακας VI.3 Αριθμός συναλλαγών περιστατικών απάτης ως προς το συνολικό αριθμό συναλλαγών

Χρονική Περίοδος	Αριθμός συναλλαγών	Αριθμός συναλλαγών απάτης	% συναλλαγών απάτης
2021	1.657.644.753	392.390	0,02%
2020	1.149.860.845	442.234	0,04%
2019	976.105.758	250.637	0,03%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Αντίθετα, η αξία των συναλλαγών απάτης αυξήθηκε κατά 4% σε σχέση με το προηγούμενο έτος (βλ. Πίνακα VI.4). Παρά ταύτα, ο λόγος της αξίας των περιστατικών απάτης προς την αξία των συναλλαγών εξακολούθησε να διατηρείται στο χαμηλό επίπεδο του 0,02%, αντιστοιχώντας σε 1 ευρώ αξία απάτης ανά 6,1 χιλ. ευρώ αξία συναλλαγών.

Πίνακας VI.4 Αξία συναλλαγών περιστατικών απάτης ως προς τη συνολική αξία συναλλαγών

(ευρώ)

Χρονική Περίοδος	Αξία συναλλαγών	Αξία συναλλαγών απάτης	% συναλλαγών απάτης
2021	82.716.394.764	13.441.849	0,02%
2020	66.027.713.462	12.884.106	0,02%
2019	64.924.923.979	10.909.231	0,02%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Αναλύοντας την απάτη ανά τύπο συναλλαγής (βλ. Διαγράμματα VI.7 και VI.8), διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα του αριθμού των περιστατικών απάτης εξακολουθεί να εκδηλώνεται στις εξ αποστάσεως (card not present – CNP) συναλλαγές μέσω διαδικτύου ή ταχυδρομείου/τηλεφώνου.

Διάγραμμα VI.7 Αριθμός συναλλαγών περιστατικών απάτης ανά τύπο συναλλαγής

(χιλ.)

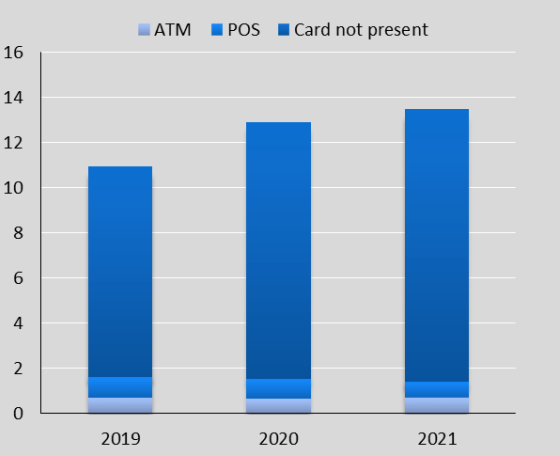

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα VI.8 Αξία συναλλαγών περιστατικών απάτης ανά τύπο συναλλαγής

(εκατ. ευρώ)

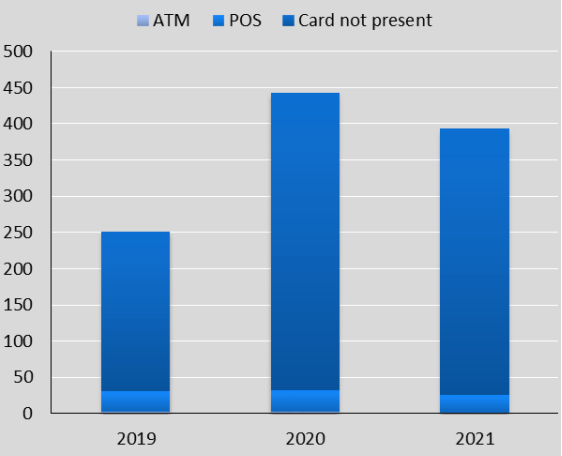

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Εξετάζοντας περαιτέρω την απάτη που διενεργείται στις εξ αποστάσεως συναλλαγές, διαπιστώνεται ότι οι περισσότερες συναλλαγές απάτης αφορούν συναλλαγές μέσω διαδικτύου (βλ. Διαγράμματα VI.9 και VI.10). Τα περιστατικά αυτά αφορούν κυρίως διαδικτυακές συναλλαγές με επιχειρήσεις του εξωτερικού, όπως και τα προηγούμενα έτη.

Διάγραμμα VI.9 Αριθμός συναλλαγών περιστατικών απάτης σε συναλλαγές CNP.

(συναλλαγές)

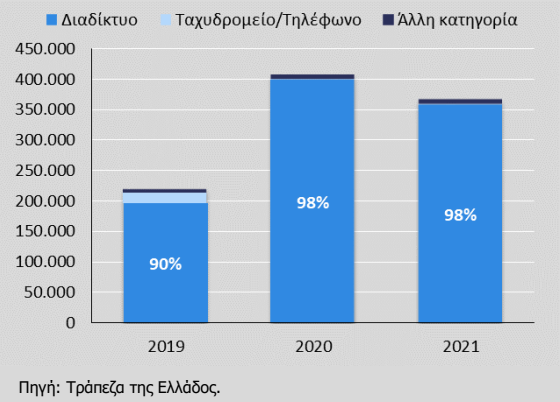

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα VI.10 Αξία συναλλαγών περιστατικών απάτης σε συναλλαγές CNP.

(ευρώ)

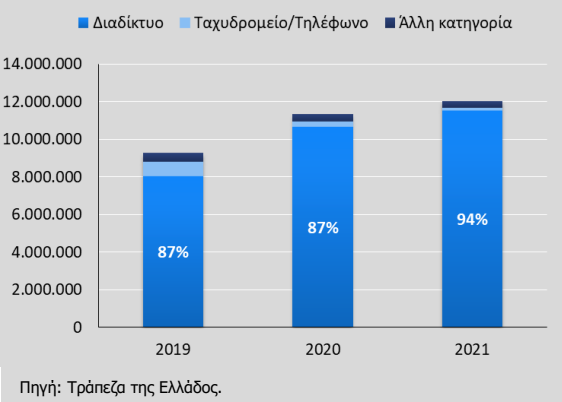

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Οι οικονομικές ζημίες που καταγράφηκαν στις συναλλαγές απάτης με κάρτες πληρωμών ανήλθαν σε 13,4 εκατ. ευρώ το 2021, αυξημένες κατά 4% συγκριτικά με το 2020 και κατά 23% σε σχέση με το 2019 (βλ. Διάγραμμα VI.11). Οι οικονομικές απώλειες επιμερίστηκαν στα συμβαλλόμενα μέρη στον κύκλο συναλλαγών με κάρτες πληρωμών ανάλογα με την υπαιτιότητά τους. Βάσει της κατανομής των ζημιών, διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο μέρος της ζημίας επιβάρυνε τους κατόχους καρτών και τους παρόχους υπηρεσιών πληρωμών που αποδέχονται συναλλαγές με κάρτες, οι οποίοι επωμίστηκαν το 45% και 44% της συνολικής ζημίας αντίστοιχα. Οι πάροχοι υπηρεσιών πληρωμών που εκδίδουν κάρτες επιβαρύνθηκαν σε ποσοστό 11%.

Διάγραμμα VI.11 Κατανομή ζημίας από συναλλαγές περιστατικών απάτης.

(ευρώ)

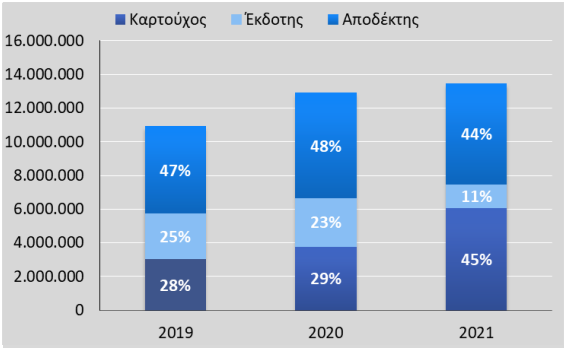

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

3. ΚΕΝΤΡΙΚΟΙ ΑΝΤΙΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ

3.1 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η αστάθεια στις ευρωπαϊκές αγορές ενέργειας και φυσικού αερίου κατά τη διάρκεια του περασμένου έτους και την αρχή του τρέχοντος κυμάνθηκε σε ιστορικώς υψηλά επίπεδα. Ως αποτέλεσμα, οι αρχικές απαιτήσεις περιθωρίων ασφαλείας (initial margins) καθώς και οι απαιτήσεις περιθωρίων διαφοράς αποτίμησης (variation margins) για τα εκκαθαριστικά μέλη από τους κεντρικούς αντισυμβαλλομένους αυξήθηκαν,[113] προκαλώντας αντίστοιχη αύξηση του κόστους των συναλλαγών για τους συμμετέχοντες στην αγορά.

Δεδομένης δε και της πρόσφατης εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία, με περαιτέρω αρνητικές επιπτώσεις στις αγορές ενέργειας, η Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών (ΕΑΚΑΑ) παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις της μεταβλητότητας των τιμών και των απαιτήσεων περιθωρίου ασφαλείας που σχετίζονται με τους κεντρικούς αντισυμβαλλομένους στις αγορές ενέργειας και εμπορευμάτων. Είναι επίσης σε στενή επαφή με τις αρμόδιες εθνικές αρχές, εστιάζοντας στον αντίκτυπο στα εκκαθαριστικά μέλη και στους πελάτες τους σε αυτές τις αγορές.

*****

Η ΕΑΚΑΑ, στις 17 Δεκεμβρίου 2021, δημοσίευσε τα συμπεράσματα της αξιολόγησής της για τους κεντρικούς αντισυμβαλλομένους του Ηνωμένου Βασιλείου (ΗΒ) αναφορικά με τη συστημική σημασία τους για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και με το αν θα έπρεπε (ή όχι) να παρέχουν τις υπηρεσίες τους στην ΕΕ.

Με βάση αυτά, αναγνωρίστηκαν τρεις υπηρεσίες εκκαθάρισης (οι οποίες παρέχονται από δύο κεντρικούς αντισυμβαλλομένους του ΗΒ) ως ουσιαστικής συστημικής σημασίας για την ΕΕ. Παράλληλα, η ΕΑΚΑΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το κόστος και οι κίνδυνοι από πιθανή κατάργηση της αναγνώρισης παροχής αυτών των υπηρεσιών εντός της ΕΕ είναι σημαντικότερα από τα

[113] ESMA Report on Trends, Risks and Vulnerabilities – Risk Monitor No 1, 2022.

οφέλη για την ΕΕ, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Για το λόγο αυτό, η ΕΑΚΑΑ στην Έκθεσή της πρότεινε μέτρα για το μετριασμό των κινδύνων που προκύπτουν για τους συμμετέχοντες στην ευρωπαϊκή αγορά από τη χρήση αυτών των υπηρεσιών.

Ενδεικτικά τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν:

- την παροχή κατάλληλων κινήτρων για τον περιορισμό των ανοιγμάτων της ΕΕ προς τους κεντρικούς αντισυμβαλλομένους του ΗΒ,
- την αναθεώρηση του πλαισίου συμμόρφωσης των κεντρικών αντισυμβαλλομένων τρίτων χωρών με τις διατάξεις του ευρωπαϊκού κανονισμού,
- τη διεύρυνση των εργαλείων εποπτείας και διαχείρισης κρίσεων της ΕΑΚΑΑ και
- την ενίσχυση της συνεργασίας με τις αρχές του ΗΒ σε θέματα ανάκαμψης και εξυγίανσης των κεντρικών αντισυμβαλλομένων.

Επιπρόσθετα, στις 8 Φεβρουαρίου 2022 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε απόφαση για παράταση της ισοδυναμίας των κεντρικών αντισυμβαλλομένων του ΗΒ για άλλα τρία χρόνια, έως τις 30 Ιουνίου 2025. Στο πλαίσιο αυτό, υπογράφηκε το Μάρτιο του 2022 Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) και της Τράπεζας της Αγγλίας για την ανταλλαγή πληροφοριών αμοιβαίου εποπτικού ενδιαφέροντος σχετικά με εκκαθαριστικά μέλη κεντρικών αντισυμβαλλομένων και συμμετέχοντες σε κεντρικά αποθετήρια τίτλων, με στόχο την αποτελεσματικότερη εποπτεία τους.

Επιπλέον, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανησυχίες για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα που σχετίζονται με την υπερβολική εξάρτηση από συστημικούς κεντρικούς αντισυμβαλλομένους εκτός ΕΕ και να αναπτυχθούν περαιτέρω ανταγωνιστικές υπηρεσίες εκκαθάρισης στην ΕΕ, τον Φεβρουάριο του 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε στοχευμένη δημόσια διαβούλευση για την εξεύρεση τρόπων:

- βελτίωσης της ελκυστικότητας των κεντρικών αντισυμβαλλομένων της ΕΕ,
- μείωσης της έκθεσης προς συστημικούς κεντρικούς αντισυμβαλλομένους εκτός ΕΕ και
- ενίσχυσης της εποπτείας των κεντρικών αντισυμβαλλομένων της ΕΕ.

Βάσει αυτής της διαβούλευσης, το δεύτερο εξάμηνο του 2022 η Επιτροπή προτίθεται να προτείνει ουσιαστικές αλλαγές στους κανόνες που ισχύουν για τους κεντρικούς αντισυμβαλλομένους, τα εκκαθαριστικά μέλη τους και τους πελάτες αυτών, με στόχο η ΕΕ να καταστεί μια πιο ελκυστική αγορά για την παροχή ανταγωνιστικών, ασφαλών και αποτελεσματικών υπηρεσιών κεντρικής εκκαθάρισης.

3.2 ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΗΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ (ΕΤΕΚ)

Η Εταιρία Εκκαθάρισης Συναλλαγών του Χρηματιστηρίου Αθηνών Α.Ε. (ΕΤ.ΕΚ.) παρέχει υπηρεσίες εκκαθάρισης και λειτουργεί ως κεντρικός αντισυμβαλλόμενος για την εκκαθάριση των συναλλαγών του Χρηματιστηρίου Αθηνών (αγορές αξιών και παραγώγων, καθώς και μηχανισμό δανεισμού τίτλων) και των συναλλαγών σε παράγωγα του Χρηματιστηρίου Ενέργειας (ο όγκος των τελευταίων ωστόσο κινείται σε πολύ χαμηλά επίπεδα).

Κατά το 2021, παρατηρήθηκαν αισθητά ανοδικές τάσεις στον όγκο και την αξία των συναλλαγών παραγώγων και δανεισμού τίτλων που εκκαθαρίζονται από την ΕΤ.ΕΚ. λόγω της βελτίωσης των συνθηκών της αγοράς και του επενδυτικού κλίματος στο Χρηματιστήριο Αθηνών, με το Γενικό Δείκτη να αυξάνεται κατά 10 και πλέον ποσοστιαίες μονάδες εντός του 2021.

Πιο συγκεκριμένα, κατά το υπό εξέταση χρονικό διάστημα ο μέσος ημερήσιος όγκος συναλλαγών συνολικά στην αγορά παραγώγων και στο μηχανισμό δανεισμού τίτλων ανήλθε σε 48.233 συναλλαγές, αυξημένος κατά 17,1% έναντι του προηγούμενου έτους (2020: 41.182 συναλλαγές) – όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα VI.12 και στον Πίνακα VI.5 – μεταβολή που οφείλεται κατά βάση στην αύξηση που παρατηρήθηκε στα Σ.Μ.Ε. (Συμβόλαια Μελλοντικής Εκπλήρωσης) επί μετοχών.

Διάγραμμα VI.12 Μέσος ημερήσιος όγκος συναλλαγών στην αγορά παραγώγων ανά κατηγορία παράγωγου προϊόντος, καθώς και στο Μηχανισμό Δανεισμού Τίτλων του Χρηματιστηρίου Αθηνών

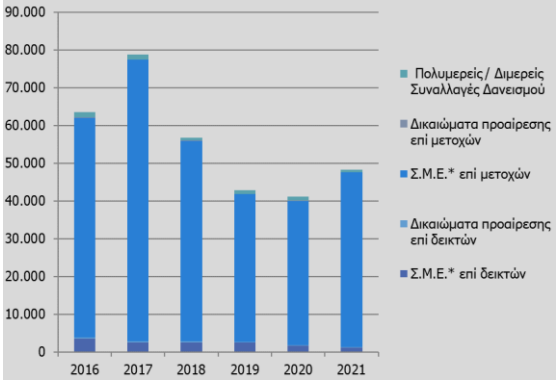

Πηγή: Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο (Παράγωγα), Ελληνικά Χρηματιστήρια - Χρηματιστήριο Αθηνών.

* Ως Σ.Μ.Ε. νοούνται τα Συμβόλαια Μελλοντικής Εκπλήρωσης (futures).

Πίνακας VI.5 Μέσος ημερήσιος όγκος συναλλαγών του Χρηματιστηρίου Αθηνών στην αγορά παραγώγων ανά κατηγορία παράγωγου προϊόντος και στο Μηχανισμό Δανεισμού Τίτλων

	Σ.Μ.Ε.* επί δεικτών	Δικαιώματα προαίρεσης επί δεικτών	Σ.Μ.Ε. επί μετοχών	Δικαιώματα προαίρεσης επί μετοχών	Πολυμερείς/Διμερείς Συναλλαγές Δανεισμού	Γενικό σύνολο
2016	3.596	269	58.218	48	1.318	63.449
2017	2.508	379	74.494	98	1.226	78.705
2018	2.573	326	53.063	47	670	56.679
2019	2.461	255	39.093	85	872	42.767
2020	1.698	147	38.154	62	1.121	41.182
2021	1.205	152	46.238	71	567	48.233

Πηγή: Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο (Παράγωγα), Ελληνικά Χρηματιστήρια - Χρηματιστήριο Αθηνών.

* Ως Σ.Μ.Ε. νοούνται τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης (futures).

Ταυτόχρονα, η μέση ημερήσια αξία συναλλαγών ανήλθε κατά το 2021 σε 14,03 εκατ. ευρώ, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 13% από 12,37 εκατ. ευρώ το προηγούμενο έτος (βλ. Πίνακα VI.6 και Διάγραμμα VI.13).

Πίνακας VI.6 Μέση ημερήσια αξία συναλλαγών στην αγορά παραγώγων του Χρηματιστηρίου Αθηνών ανά κατηγορία παράγωγου προϊόντος

(σε εκατ. ευρώ)

	Σ.Μ.Ε.* επί δεικτών	Δικαιώματα προαίρεσης επί δεικτών	Σ.Μ.Ε.* επί μετοχών	Δικαιώματα προαίρεσης επί μετοχών	Γενικό σύνολο
2016	5,84	0,50	4,54	0,02	10,90
2017	9,73	1,49	6,66	0,04	17,93
2018	10,23	1,30	6,48	0,01	18,03
2019	10,11	1,04	8,24	0,03	19,42
2020	5,81	0,51	6,02	0,03	12,37
2021	5,02	0,64	8,32	0,06	14,03

Πηγή: Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο (Παράγωγα), Ελληνικά Χρηματιστήρια - Χρηματιστήριο Αθηνών.

* Ως Σ.Μ.Ε. νοούνται τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης (futures).

Διάγραμμα VI.13 Μέση ημερήσια αξία συναλλαγών στην αγορά παραγώγων του Χρηματιστηρίου Αθηνών ανά κατηγορία παράγωγου προϊόντος

(σε εκατ. ευρώ)

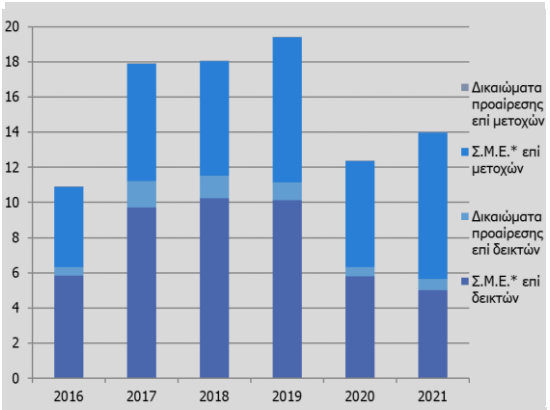

Πηγή: Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο (Παράγωγα), Ελληνικά Χρηματιστήρια - Χρηματιστήριο Αθηνών.

* Ως Σ.Μ.Ε. νοούνται τα Συμβόλαια Μελλοντικής Εκπλήρωσης (futures).

4. ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΑΠΟΘΕΤΗΡΙΑ ΤΙΤΛΩΝ

4.1 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ο Ευρωπαϊκός Κανονισμός για τα Κεντρικά Αποθετήρια Τίτλων – CSDR[114] – ορίζει κοινούς κανόνες και εναρμονισμένες διαδικασίες για τη λειτουργία και την εποπτεία των Κεντρικών Αποθετηρίων Τίτλων (ΚΑΤ) με στόχο την ενίσχυση της ασφάλειας και της αποτελεσματικότητας του διακανονισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).

Για την πραγματοποίηση των στόχων αυτών, ο CSDR καθορίζει, μεταξύ άλλων, σύντομες και εναρμονισμένες περιόδους διακανονισμού των συναλλαγών και διατάξεις για τη συμμόρφωση προς τη διαδικασία διακανονισμού. Οι διατάξεις αυτές έχουν τεθεί σε ισχύ στην ΕΕ τον Φεβρουάριο του 2022 και αφορούν τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνουν τα ΚΑΤ για την πρόληψη και την αντιμετώπιση περιπτώσεων όπου οι συναφθείσες συναλλαγές δεν μπορούν να διακανονισθούν λόγω έλλειψης αξιογράφων ή χρημάτων (αδυναμία διακανονισμού[115]).

Ειδικότερα, τα ΚΑΤ, μεταξύ άλλων, υποχρεούνται να:

- διαθέτουν διαδικασίες για τη διευκόλυνση του διακανονισμού των συναλλαγών την προβλεπόμενη ημερομηνία διακανονισμού, προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί η έκθεση των συμμετεχόντων τους στον κίνδυνο αντισυμβαλλομένου και τον κίνδυνο ρευστότητας,
- προάγουν την ταχεία πραγματοποίηση του διακανονισμού κατά την προβλεπόμενη ημερομηνία διακανονισμού μέσω κατάλληλων μηχανισμών,
- δίνουν κίνητρα στους συμμετέχοντες για τον έγκαιρο διακανονισμό των συναλλαγών,
- παρακολουθούν τις περιπτώσεις αδυναμίας διακανονισμού των συναλλαγών και να υποβάλλουν τακτικά σχετικές αναφορές στις εποπτικές αρχές,

[114] Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 909/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 2014 σχετικά με τη βελτίωση του διακανονισμού αξιογράφων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κεντρικά αποθετήρια τίτλων και για την τροποποίηση των οδηγιών 98/26/ΕΚ και 2014/65/ΕΕ και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 236/2012.

[115] Ως "αδυναμία διακανονισμού" νοείται η μη πραγματοποίηση ή η μερική πραγματοποίηση του διακανονισμού συναλλαγής αξιογράφων κατά την προβλεπόμενη ημερομηνία διακανονισμού, λόγω έλλειψης αξιογράφων ή χρημάτων, ανεξάρτητα από την υποκείμενη αιτία.

- καθιερώνουν διαδικασίες που διευκολύνουν τον διακανονισμό όσων συναλλαγών δεν έχουν διακανονιστεί κατά την προβλεπόμενη ημερομηνία διακανονισμού, συμπεριλαμβανομένου ενός μηχανισμού κυρώσεων με χρηματικές ποινές, ως αποτρεπτικό μέσο για τους συμμετέχοντες που προκαλούν αδυναμία διακανονισμού, και
- θεσπίζουν διαδικασίες προκείμενου να προβαίνουν στην αναστολή της συμμετοχής συμμετεχόντων που κατ' επανάληψη και συστηματικά προκαλούν αδυναμία διακανονισμού, καθώς και στην – υπό προϋποθέσεις – δημοσιοποίηση της ταυτότητάς τους στο κοινό.

Τα ΚΑΤ που λειτουργούν στην Ελλάδα τροποποίησαν εγκαίρως τους κανονισμούς λειτουργίας τους και συμμορφώνονται με τις παραπάνω διατάξεις.

Επιπλέον, σύμφωνα με τον CSDR, στις ειδικές περιπτώσεις αδυναμίας διακανονισμού λόγω έλλειψης αξιογράφων, μετά την προβλεπόμενη ημερομηνία διακανονισμού και μία περίοδο παράτασης, ξεκινά υποχρεωτικά η διαδικασία αγοράς κάλυψης "buy-in".[116] Το μέτρο αυτό, ενώ περιλαμβάνεται στις διατάξεις συμμόρφωσης με τη διαδικασία διακανονισμού, με πρόσφατη πρόταση τροποποίησης του CSDR από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή,[117] προτείνεται να εφαρμοστεί σε μεταγενέστερο χρόνο και εφόσον η αποτελεσματικότητα του διακανονισμού δεν βελτιωθεί όπως αναμένεται μετά και την εφαρμογή των άλλων διατάξεων.

4.2 ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΤΙΤΛΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η λειτουργία του Συστήματος Διακανονισμού Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος ("Σύστημα Παρακολούθησης Συναλλαγών επί Τίτλων με Λογιστική Μορφή", στο εξής "Σύστημα") το 2021 ήταν ομαλή, συνεχής και αδιάλειπτη.

Οι ιδιαίτερες συνθήκες εργασίας που διαμορφώθηκαν το 2020 λόγω της πανδημίας COVID-19 συνεχίστηκαν και το 2021, χωρίς όμως να επηρεαστεί η ασφάλεια και η αποδοτικότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών από το Σύστημα.

Όσον αφορά τη συναλλακτική δραστηριότητα, η μέση ημερήσια αξία των συναλλαγών που διακανονίστηκαν στο Σύστημα συνολικά το 2021 (αγοραπωλησίες, συναλλαγές repos, εσωτερικές μεταφορές κ.λπ.) παρουσίασε μείωση κατά 9% έναντι του 2020 και ανήλθε σε 1,57 δισεκ. ευρώ, κατά μέσο όρο, από 1,72 δισεκ. ευρώ το 2020. Ωστόσο, από το παραπάνω σύνολο των συναλλαγών, οι αγοραπωλησίες τίτλων ανήλθαν σε 742 εκατ. (ήτοι 47% του συνόλου), έναντι 601 εκατ. ευρώ το 2020, καταγράφοντας σημαντική αύξηση κατά 24% λόγω των βελτιωμένων συνθηκών της αγοράς κατά το 2021 και της συμπερίληψης των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου στο πλαίσιο του έκτακτου προγράμματος αγοράς τίτλων λόγω της πανδημίας (PEPP). Επιπλέον, ο μέσος ημερήσιος όγκος συναλλαγών (αγοραπωλησίες, συναλλαγές repos, εσωτερικές μεταφορές κ.λπ.) που διακανονίστηκαν στο Σύστημα το 2021 παρουσίασε αύξηση κατά 6% έναντι του προηγούμενου έτους, φθάνοντας στις 288 συναλλαγές, από 271 συναλλαγές το 2020 (βλ. Πίνακα VI.7 και Διαγράμματα VI.14 και VI.15).

Γενικότερα, όπως φαίνεται στον Πίνακα VI.7 και στα Διαγράμματα VI.14 και VI.15, η συναλλακτική δραστηριότητα, κατά τη διάρκεια του 2021, παρουσίασε σημαντικές διακυμάνσεις ανά

[116] Η διαδικασία buy-in προβλέπει ότι τα εν λόγω αξιόγραφα θα διατίθενται προς διακανονισμό και θα παραδίδονται στον συμμετέχοντα-αγοραστή εντός κατάλληλου χρονικού διαστήματος.
[117] Πρόταση για την τροποποίηση του CSDR της 16ης Μαρτίου 2022.

μήνα. Οι διακυμάνσεις αυτές οφείλονται κυρίως στις πράξεις αγοραπωλησίας μεταξύ των συμμετεχόντων του Συστήματος μετά τις νέες εκδόσεις και επανεκδόσεις ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου που πραγματοποίησε ο Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους το 2021, καθώς και στην ανταλλαγή ομολόγων PSI[118] με υφιστάμενα ομόλογα που πραγματοποιήθηκε το Δεκέμβριο του 2021.

Πίνακας VI.7 Μέση ημερήσια αξία και μέσος ημερήσιος όγκος συναλλαγών στο Σύστημα Άυλων Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος

	Μέση ημερήσια αξία συναλλαγών (σε εκατ. ευρώ)				Μέσος ημερήσιος όγκος συναλλαγών			
	2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021
Ιανουάριος	1.548,34	1.260,33	1.733,54	1.544,38	319,41	237,45	233,41	214,00
Φεβρουάριος	1.277,22	1.438,64	2.519,11	2.009,14	313,90	336,65	367,75	315,00
Μάρτιος	1.294,59	1.703,39	2.069,01	1.663,07	288,76	360,10	300,73	333,00
Απρίλιος	697,84	1.146,08	2.506,32	1.518,04	236,50	307,60	186,85	388,00
Μάιος	772,86	1.139,99	1.529,67	2.061,32	273,45	260,17	209,24	280,00
Ιούνιος	919,38	2.236,98	1.881,47	1.575,82	298,38	359,00	318,55	311,00
Ιούλιος	1.219,55	1.375,03	1.252,75	1.322,85	306,45	382,39	276,00	313,00
Αύγουστος	909,41	1.143,18	726,86	799,06	177,39	203,36	147,00	177,00
Σεπτέμβριος	1.017,99	1.279,68	1.394,42	1.719,40	204,50	293,90	276,00	284,00
Οκτώβριος	1.087,59	1.503,12	1.957,54	1.255,66	215,13	308,83	388,00	222,00
Νοέμβριος	943,20	1.525,55	1.483,11	1.252,64	189,73	292,00	306,00	264,00
Δεκέμβριος	1.317,13	1.429,29	1.606,98	2.080,48	200,16	256,60	243,00	357,00
Μέσες μηνιαίες τιμές	**1.083,76**	**1.431,77**	**1.721,73**	**1.566,82**	**252,00**	**300,00**	**271,00**	**288,00**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα VI.14 Μέση ημερήσια αξία συναλλαγών στο Σύστημα Άυλων Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος (2018-2021)

(εκατ. ευρώ)

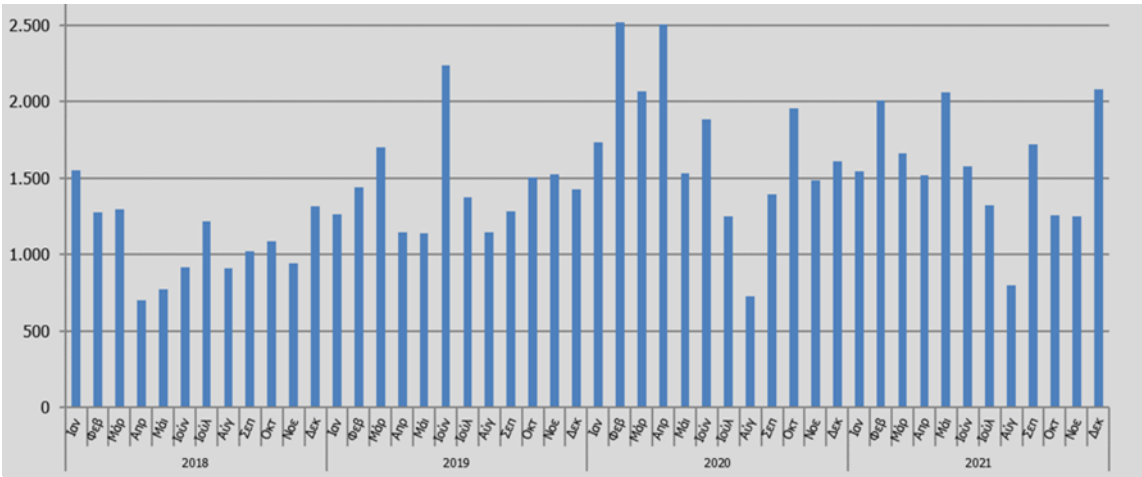

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

[118] Το πρόγραμμα αναδιάρθρωσης του δημοσίου χρέους με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα που κατέχει ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου (PSI).

Διάγραμμα VI.15 Μέσος ημερήσιος όγκος συναλλαγών στο Σύστημα Άυλων Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος (2018-2021)

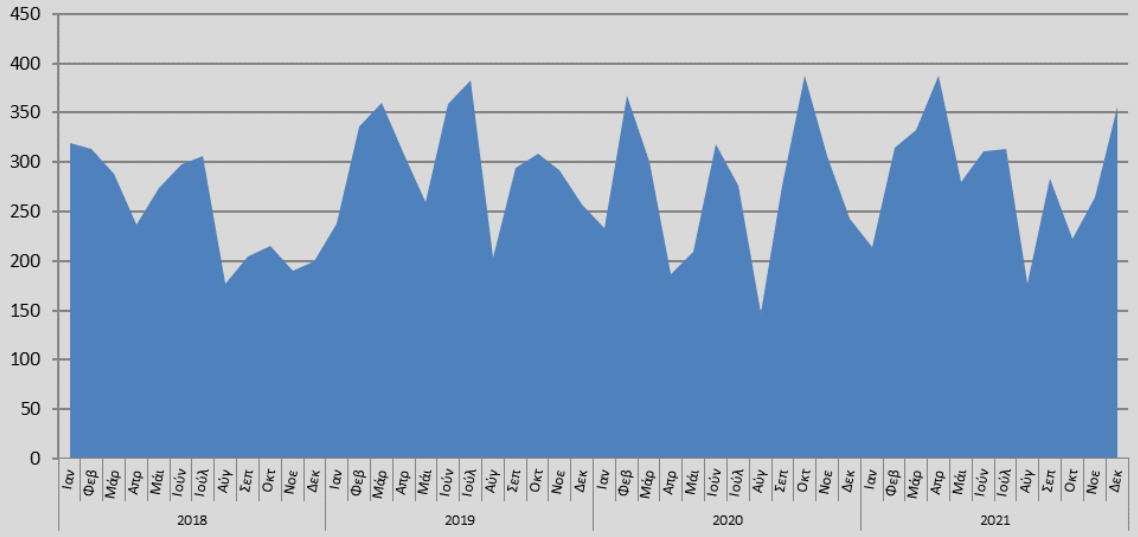

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

4.3 ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΫΛΩΝ ΤΙΤΛΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ "ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΑΠΟΘΕΤΗΡΙΟ ΤΙΤΛΩΝ"

Η δραστηριότητα διακανονισμού στο Σύστημα Άυλων Τίτλων (Σ.Α.Τ.) που διαχειρίζεται η εταιρία Ελληνικό Κεντρικό Αποθετήριο Τίτλων (ΕΛ.Κ.Α.Τ.) παρουσίασε ελαφρά μείωση ως προς τον αριθμό των συναλλαγών έναντι του 2020, ενώ αντίθετα αύξηση παρουσίασε η αξία των διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών.

Πιο συγκεκριμένα, ο μέσος ημερήσιος αριθμός των διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών το 2021 ανήλθε στις 30.386, παρουσιάζοντας ελαφρά μείωση κατά 8% έναντι των 32.982 συναλλαγών το 2020 (βλ. Πίνακα VI.8 και Διάγραμμα VI.16), ενώ το 2019 ήταν μόλις 27.523.

Πίνακας VI.8 Μέσος ημερήσιος αριθμός και μέση ημερήσια αξία διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών[1] στο Ελληνικό Κεντρικό Αποθετήριο Τίτλων

	Μετοχές	Δικαιώματα προαιρέσεως	Εταιρικά ομόλογα	Διαπραγματεύσιμα αμοιβαία κεφάλαια	Κρατικά ομόλογα	Εναλλακτική αγορά (μετοχών)	Σύνολο
Μέσος ημερήσιος αριθμός διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών							
2018	20.324	7	41	2	0	11	20.385
2019	27.383	40	64	3	0,49	32	27.523
2020	32.700	7	64	3	0,21	206	32.982
2021	29.939	56	75	2	2	312	30.386
Μέση ημερήσια αξία διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών (σε χιλ. ευρώ)							
2018	54.962,4	0,7	657,4	47,5	0,0	6,9	55.674,9
2019	66.273,4	23,3	959,4	44,1	39,8	20,8	67.360,8
2020	64.474,5	2,4	760,8	40,0	10,2	119,7	65.407,7
2021	70.247,6	23,5	985,6	17,0	84,7	296,8	71.655,0

Πηγή: Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο AxiaNumbers, Ελληνικά Χρηματιστήρια – Χρηματιστήριο Αθηνών.

[1] Ως χρηματιστηριακές συναλλαγές νοούνται οι συναλλαγές του Χρηματιστηρίου Αθηνών που διακανονίστηκαν στο Σύστημα Άυλων Τίτλων, υπολογισμένες με τη μέθοδο single count (μόνο αγορές).

Διάγραμμα VI.16 Μέσος ημερήσιος αριθμός διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών (2018-2021)

(σε χιλιάδες)

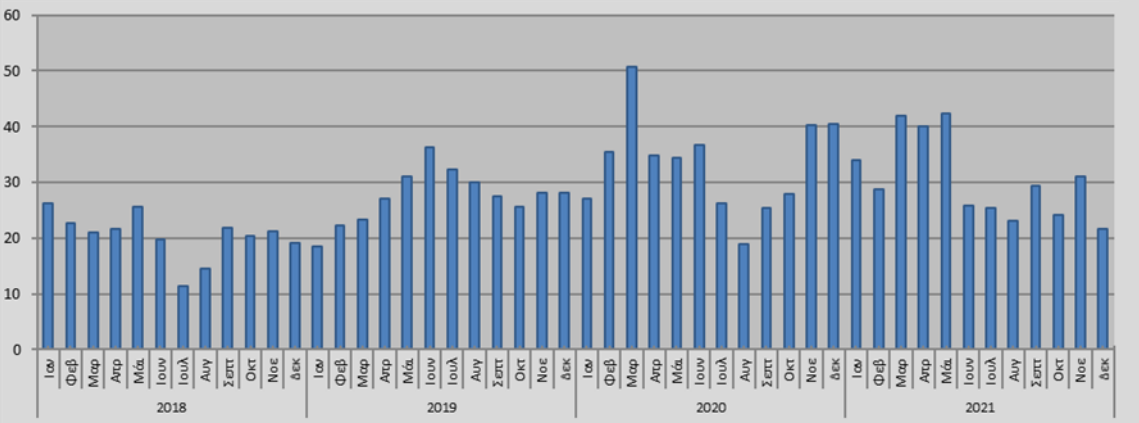

Πηγή: Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο AxiaNumbers, Ελληνικά Χρηματιστήρια – Χρηματιστήριο Αθηνών.

Παράλληλα, η μέση ημερήσια αξία των διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών το 2021 αυξήθηκε κατά 10% έναντι του 2020 και ανήλθε στα 71,65 εκατ. ευρώ, έναντι 64,47 εκατ. ευρώ το 2020 και 66,27 εκατ. ευρώ το 2019 (βλ. Διάγραμμα VI.17 και Πίνακα VI.8).

Αξιοσημείωτη αύξηση των συναλλαγών σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου παρατηρήθηκε κατά το 2021. Η μέση ημερήσια αξία τους έφθασε τα 84,66 εκατ. ευρώ το 2021, έναντι 10,18 εκατ. ευρώ το 2020, υποδηλώνοντας την αύξηση της προτίμησης των μικροεπενδυτών για αυτά.

Διάγραμμα VI.17 Μέση ημερήσια αξία διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών (2018-2021)

(εκατ. ευρώ)

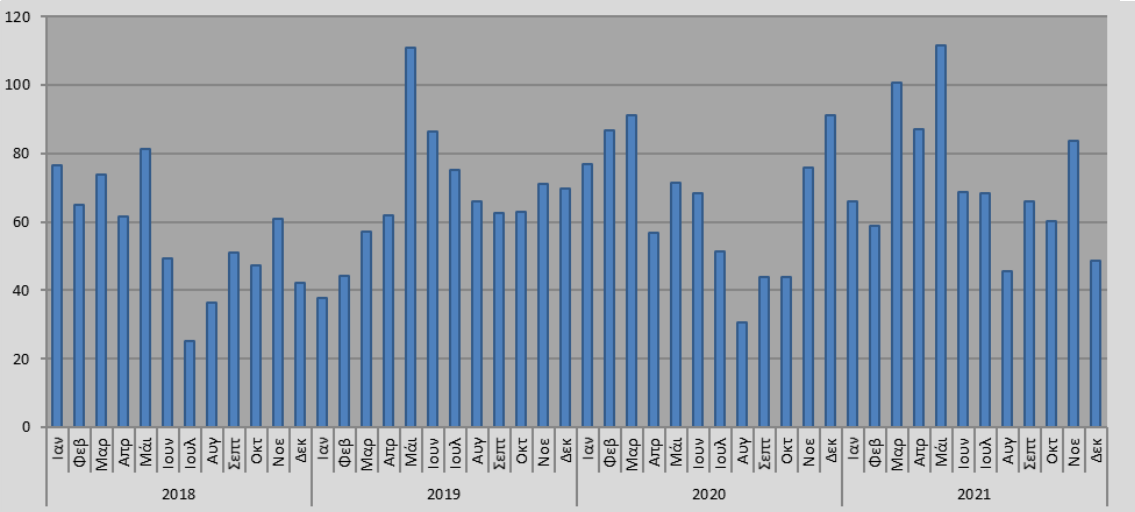

Πηγή: Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο AxiaNumbers, Ελληνικά Χρηματιστήρια - Χρηματιστήριο Αθηνών.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ Ι
ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΑΣΕΩΝ ΣΤΙΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΣΤΙΣ ΕΓΧΩΡΙΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

Ευαγγελία Γεωργίου
Ηρακλής Βορίδης

1 Εισαγωγή - Αρχικές επισημάνσεις

Η συσσώρευση καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα που καταγράφηκε στη διάρκεια των οξύτερων φάσεων της πανδημίας αποτελεί σημαντικό φαινόμενο που θα πρέπει να συνεκτιμηθεί στις οικονομικές αναλύσεις, καθώς θα μπορούσε να επηρεάσει την πορεία της οικονομίας τη μετέπειτα περίοδο. Προς το σκοπό αυτό, εξετάστηκαν τα εποπτικά στοιχεία[119] για τα υπόλοιπα των καταθέσεων που υποβάλλουν τα πιστωτικά ιδρύματα στην Τράπεζα της Ελλάδος με την ανάλυση να επικεντρώνεται, εκτός από τους θεσμικούς τομείς των νοικοκυριών-φυσικών προσώπων και των επιχειρήσεων-νομικών προσώπων, και στην κατηγοριοποίηση των καταθέσεων με βάση το ύψος του υπολοίπου των καταθετικών λογαριασμών.[120]

Στην κατηγορία "φυσικά πρόσωπα" εντάσσονται, εκτός από τα νοικοκυριά, οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι ατομικές επιχειρήσεις, δηλαδή επιχειρήσεις χωρίς νομική προσωπικότητα. Αντιθέτως, η κατηγορία "επιχειρήσεις" αναφέρεται σε οντότητες με νομική υπόσταση και περιλαμβάνει και επιχειρήσεις-μη κατοίκους με καταθέσεις στις εγχώριες τράπεζες, καθώς και τις ασφαλιστικές και λοιπές χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, εξαιρουμένων των τραπεζών.

Τυχόν συσχέτιση των επιμέρους κατηγοριών καταθέσεων με βάση το υπόλοιπο του λογαριασμού με την εισοδηματική κατηγορία ή το συνολικό πλούτο των φυσικών (ή των νομικών) προσώπων θα πρέπει να γίνεται με επιφύλαξη: είναι δυνατόν ένας δικαιούχος να έχει διαμοιράσει τα διαθέσιμά του σε περισσότερους λογαριασμούς καταθέσεων με χαμηλότερα υπόλοιπα και έτσι να μην περιλαμβάνεται στις υψηλότερες κατηγορίες καταθετικών λογαριασμών, ενώ εκτιμάται ότι υπάρχει πληθώρα ανενεργών λογαριασμών που περιλαμβάνονται στη χαμηλότερη σε υπόλοιπο κατηγορία καταθέσεων. Η επεξεργασία των στοιχείων οδηγεί επίσης στο συμπέρασμα ότι η κατανομή των υπολοίπων των καταθέσεων είναι πιθανόν να είναι πολύ ανομοιόμορφη εντός του διαστήματος τιμών το οποίο ορίζει κάθε κατηγορία. Στο μέτρο τούτο, ο ορισμός των διαστημάτων είναι (από θεωρητικής απόψεως) μάλλον αυθαίρετος και μπορεί να οδηγήσει σε παρερμηνείες. Για παράδειγμα, θεωρούμε πιθανό η κατηγορία 100 χιλ.-500 χιλ. ευρώ να περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο λογαριασμούς με υπόλοιπο γύρω στις 100 χιλιάδες και όχι στις 500 χιλιάδες ευρώ, διαφορετικά το τεκμαιρόμενο μέσο ύψος κατάθεσης φυσικών προσώπων υπολογίζεται για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα πάρα πολύ υψηλό, συγκρινόμενο τουλάχιστον με τα ευρήματα διεθνών ερευνών πεδίου.[121]

---

[119] Τα εν λόγω στοιχεία είναι σε μεγάλο βαθμό συμβατά με τα στοιχεία καταθέσεων από τη νομισματική στατιστική.

[120] Η κατηγοριοποίηση αυτή γίνεται με βάση το υπόλοιπο των λογαριασμών σε εκατ. ευρώ στο τέλος κάθε περιόδου αναφοράς και αφορά τις εξής κατηγορίες: (<5 χιλ. ευρώ, 5 χιλ.-50 χιλ. ευρώ, 50 χιλ.-100 χιλ. ευρώ, 100 χιλ.-500 χιλ. ευρώ, 500 χιλ.-1 εκατ. ευρώ, 1 εκατ.-5 εκατ. ευρώ, 5 εκατ.-10 εκατ. ευρώ και >10 εκατ. ευρώ).

[121] Για άλλες χώρες, δεν έχουμε διαθέσιμα αναλυτικά εποπτικά στοιχεία αντίστοιχα με τα ελληνικά.

2 Μερίδιο τραπεζικών καταθέσεων ανά θεσμικό τομέα

Το μερίδιο συμμετοχής των καταθέσεων των επιχειρήσεων στις καταθέσεις των συστημικών τραπεζών (που εν πολλοίς αντανακλά και την εικόνα για το σύνολο των τραπεζών) ενισχύεται σταδιακά κατά τα τελευταία έτη, αλλά κυρίως το διάστημα της πανδημίας, φθάνοντας το 26,5% στο τέλος του 2021, έναντι 20,2% το 2019 και 18,5% το 2015, ενώ εκείνο των φυσικών προσώπων υποχώρησε σε 69,6% το 2021 από 70,3% το 2019 και 76% το 2015. Το μερίδιο της γενικής κυβέρνησης έχει επίσης υποχωρήσει σε 4% το 2021 (βλ. Διάγραμμα 1Α). Η τάση σταδιακής ενίσχυσης του μεριδίου των επιχειρηματικών καταθέσεων επιταχύνθηκε κατά τα έτη της πανδημίας 2020-2021. Οι εξελίξεις αυτές επηρεάστηκαν κατ' εξοχήν από τη θετικότερη εξέλιξη της πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις[122] τα τελευταία έτη, και ιδιαίτερα στη διάρκεια της πανδημίας από τα μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας των επιχειρήσεων, σε αντίθεση με τον τομέα των νοικοκυριών που χαρακτηρίζεται από αρνητική καθαρή ροή τραπεζικών δανείων εδώ και πολλά έτη. Ένας πρόσθετος παράγοντας που επηρεάζει θετικά τα διαθέσιμα των επιχειρήσεων στις τράπεζες είναι η ευρύτερη διάδοση των ηλεκτρονικών συναλλαγών. Όσον αφορά το μερίδιο της γενικής κυβέρνησης στις εμπορικές τράπεζες, η υποχώρησή του τα τελευταία έτη αντανακλά την πιο συντονισμένη διαχείριση των κρατικών διαθεσίμων που επιτυγχάνεται μέσω των λογαριασμών του Δημοσίου στην κεντρική τράπεζα.

Διάγραμμα 1Α Μερίδιο καταθέσεων στις συστημικές τράπεζες ανά θεσμικό τομέα

(ποσοστά %)

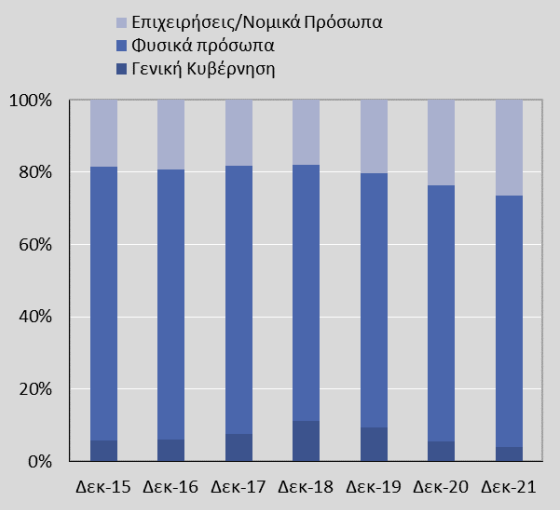

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα 1Β Μερίδιο καταθέσεων στις μη συστημικές τράπεζες ανά θεσμικό τομέα

(ποσοστά %)

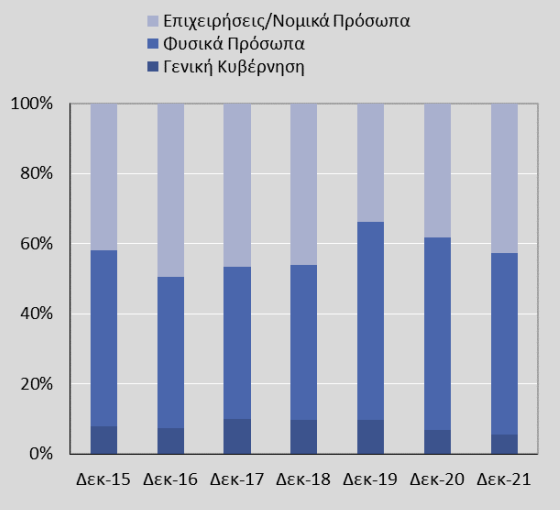

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τα αντίστοιχα μερίδια συμμετοχής των επιμέρους τομέων στις καταθέσεις των μη συστημικών τραπεζών (ΜΣΤ) παρουσιάζουν σχετικά μεγαλύτερη διακύμανση από ότι στις συστημικές τράπεζες, καθώς οι καταθέσεις στις ΜΣΤ αντιπροσωπεύουν ένα μικρό μόνο μέρος, το 6%, του συνόλου των καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα, ενώ πολλές από τις τράπεζες αυτές έχουν περιορισμένη γεωγραφική ή και κλαδική κάλυψη. Το μερίδιο των επιχειρηματικών καταθέσεων στις συνολικές καταθέσεις στις ΜΣΤ ενισχύθηκε ελαφρά μεταξύ Δεκεμβρίου 2015 και Δεκεμβρίου 2021 από 42% σε 43%, ενώ εκείνο των φυσικών προσώπων αυξήθηκε κάπως εντονότερα, από

[122] Στη σύγχρονη οικονομία, η δημιουργία χρήματος με τη μορφή τραπεζικών καταθέσεων συνδέεται κυρίως με τη χορήγηση νέων δανείων από τις εμπορικές τράπεζες: Όταν μία τράπεζα χορηγεί ένα νέο δάνειο, δημιουργεί ταυτόχρονα μια νέα κατάθεση στον τραπεζικό λογαριασμό του δανειολήπτη, δημιουργώντας έτσι νέο χρήμα.

50% σε 52% αντίστοιχα. Η εξέλιξη αυτή πιθανότατα αποδίδεται στη σταδιακή βελτίωση της εμπιστοσύνης εν γένει στο τραπεζικό σύστημα μετά το 2015 και την εξάλειψη του κινδύνου χρεοκοπίας και εξόδου της χώρας από τη ζώνη του ευρώ, καθώς και γενικότερα στην αναζήτηση υψηλότερων αποδόσεων εκ μέρους των καταθετών λόγω των σχετικά καλύτερων επιτοκίων καταθέσεων που προσέφεραν οι ΜΣΤ κατά μεγάλο μέρος αυτής της περιόδου των πολύ χαμηλών επιτοκίων συγκριτικά με τις συστημικές τράπεζες. Το μερίδιο της γενικής κυβέρνησης στις συνολικές καταθέσεις στις ΜΣΤ έχει επίσης υποχωρήσει σε 5% το 2021 (βλ. Διάγραμμα 1Β). Κατά τα έτη της πανδημίας, η εικόνα είναι ανάλογη με εκείνη στις συστημικές τράπεζες, δηλαδή καταγράφεται αύξηση του μεριδίου των επιχειρήσεων κατά 9 ποσοστιαίες μονάδες από 34% το 2019 σε 43% το 2021, υποχώρηση του μεριδίου των φυσικών προσώπων από 56% σε 52% και υποχώρηση του μεριδίου της γενικής κυβέρνησης από 10% σε 5% αντιστοίχως.

3 Ποσοστιαία σύνθεση καταθέσεων νοικοκυριών και επιχειρήσεων ανά κατηγορία μεγέθους λογαριασμού

Όσον αφορά την ποσοστιαία σύνθεση των καταθέσεων φυσικών προσώπων με βάση το υπόλοιπο του λογαριασμού, παρατηρούνται στο σύνολο των τραπεζών σχετικά μικρές διακυμάνσεις διαχρονικά: το μεγαλύτερο μερίδιο στις καταθέσεις των φυσικών προσώπων στο τραπεζικό σύστημα έχει η κατηγορία υπολοίπου 5.000-50.000 ευρώ, η οποία αντιπροσωπεύει από το 2015 σχεδόν σταθερό ποσοστό –κυμαίνεται γύρω στο 41%-42% (βλ. Διάγραμμα 2Α). Η δεύτερη σε σημασία κατηγορία αφορά τους λογαριασμούς ύψους 100.000-500.000 ευρώ, με ποσοστό που κυμαίνεται γύρω στο 23-24%, και ακολουθεί η κατηγορία 50.000-100.000 ευρώ με 19%-20%. Η χαμηλότερη κατηγορία λογαριασμών, κάτω των 5.000 ευρώ, αντιπροσωπεύει το 9-10% του συνόλου των καταθέσεων των φυσικών προσώπων, ενώ οι κατηγορίες άνω των 500.000 ευρώ αντιπροσωπεύουν γύρω στο 6% του συνόλου.

Και μόνον επειδή ο τομέας των φυσικών προσώπων περιλαμβάνει, εκτός από τα νοικοκυριά, τους ελεύθερους επαγγελματίες και τις ατομικές επιχειρήσεις, εικάζεται ότι ένα τμήμα των εν λόγω καταθέσεων είναι δυνατόν να αφορά λογαριασμούς που χρησιμοποιούνται ως κεφάλαια κίνησης.[123] Εάν οι καταθέσεις άνω των 100 χιλιάδων ευρώ αποτελούν αποταμιευτικές επιλογές νοικοκυριών (και όχι κεφάλαια κίνησης επιτηδευματιών), στοιχειοθετείται ύψιστος βαθμός εμπιστοσύνης στη φερεγγυότητα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, δεδομένου ότι, όπως είναι γνωστό, η εγγύηση καταθέσεων καλύπτει ποσό μέχρι 100.000 μόνο (όχι βεβαίως ανά κατάθεση, αλλά ανά συνδικαιούχο).

Σημειώνεται ότι στη διάρκεια της περιόδου Ιουλίου 2015-Δεκεμβρίου 2019 η αύξηση των καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα υποστηρίχθηκε από την επιστροφή τραπεζογραμματίων στο τραπεζικό σύστημα (σωρευτική θετική καθαρή ροή 29,6 δισεκ. ευρώ την περίοδο αυτή) και από επαναπατρισμό κεφαλαίων από τοποθετήσεις σε χρηματοοικονομικά στοιχεία στο εξωτερικό (16 δισεκ. ευρώ αντιστοίχως).

Όπως παρουσιάζεται παρακάτω, στη διάρκεια της πανδημίας η εμπιστοσύνη αυτή ενισχύθηκε και οι καταθέσεις ύψους άνω των 100 χιλιάδων ευρώ στις εγχώριες τράπεζες αυξήθηκαν έντονα

[123] Με βάση τη νομισματική στατιστική, εκτιμάται ότι οι καταθέσεις όψεως (συμπεριλαμβανομένων τρεχούμενων λογαριασμών) αντιπροσώπευαν το 20% των καταθέσεων των νοικοκυριών το Δεκέμβριο του 2021, έναντι 13% το Δεκέμβριο του 2019 και 9% το Δεκέμβριο του 2015. Βεβαίως ηλεκτρονικές πληρωμές πραγματοποιούνται και από λογαριασμούς ταμιευτηρίου, οι οποίοι δέχονται και εισερχόμενα εμβάσματα και απαρτίζουν το μεγαλύτερο μερίδιο των καταθέσεων των νοικοκυριών χωρίς φυσικά να επιτρέπουν τη διάθεση μπλοκ επιταγών προς τον δικαιούχο.

σε ένα περιβάλλον μηδαμινών επιτοκίων καταθέσεων και ελεύθερης διασυνοριακής κίνησης κεφαλαίων και ενώ οι διεθνείς αγορές κεφαλαίων παρουσίαζαν πρωτοφανή και σχεδόν συνεχή άνοδο. Μια άλλη ανάγνωση είναι ότι η χρησιμοποίηση των τραπεζικών καταθέσεων ως του κατ' εξοχήν μέσου για τη διατήρηση υψηλών αποταμιεύσεων (σε τοποθετήσεις με μεγαλύτερη ρευστότητα από ό,τι τα ακίνητα/κατοικίες) δεν αποτελεί μόνο ένδειξη υψηλής εμπιστοσύνης προς το εγχώριο τραπεζικό σύστημα, αλλά εκδήλωση ελλειμμάτων χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού ή και μεγάλης αποστροφής προς τον κίνδυνο διακυμάνσεων της ονομαστικής αξίας των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων. Κάποιοι βεβαίως στράφηκαν σε τοποθετήσεις στο εξωτερικό. Η εικόνα που προκύπτει από τη Διεθνή Επενδυτική Θέση όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές επενδύσεις κατοίκων στο εξωτερικό είναι ότι ο τομέας νοικοκυριά-φυσικά πρόσωπα αντιπροσωπεύει σημαντικό μέρος των επενδύσεων του εγχώριου ιδιωτικού τομέα (εκτός πιστωτικών ιδρυμάτων) στο εξωτερικό, ιδίως σε καταθέσεις και σε αμοιβαία κεφάλαια εξωτερικού.[124] Πρόκειται για νοικοκυριά-φυσικά πρόσωπα πιθανότατα σχετικά υψηλότερου εισοδήματος και ίσως με υψηλότερη χρηματοοικονομική εκπαίδευση. Τα χρόνια της πανδημίας καταγράφηκαν συγκριτικά υψηλές εκροές κεφαλαίων προς το εξωτερικό για τοποθετήσεις σε ομολογιακούς τίτλους το 2020 και σε μετοχικούς τίτλους/αμοιβαία κεφάλαια το 2021.

Ο αριθμός των λογαριασμών καταθέσεων σε κάθε κατηγορία υπολοίπου δεν είναι διαθέσιμος. Ωστόσο, διαιρώντας το συνολικό υπόλοιπο των καταθέσεων κάθε κατηγορίας με το μέσο υπόλοιπο αυτής (μέσος όρος των δύο ακραίων ποσών που αποτελούν τα όρια της κατηγορίας), λαμβάνουμε μία τάξη μεγέθους αναφορικά με το πιθανό πλήθος λογαριασμών που περιλαμβάνει κάθε μία από αυτές. Για παράδειγμα, με βάση αυτό τον υπολογισμό προκύπτει ότι το Δεκέμβριο του 2021 η κατηγορία λογαριασμών μέχρι 5 χιλ. ευρώ μπορεί να περιλάμβανε πάνω από 4,5 εκατ. λογαριασμούς, η κατηγορία 5 χιλ.-50 χιλ. ευρώ μπορεί να περιλάμβανε 2 εκατ. λογαριασμούς, η κατηγορία 50 χιλ.-100 χιλ. ευρώ 360 χιλιάδες λογαριασμούς, η κατηγορία 100 χιλ.-500 χιλ. ευρώ 110 χιλιάδες λογαριασμούς, η κατηγορία 500 χιλ.-1 εκατ. ευρώ 5.200 λογαριασμούς, η κατηγορία 1 εκατ.-5 εκατ. ευρώ 1.300 περίπου λογαριασμούς, η κατηγορία 5 εκατ.-10 εκατ. ευρώ περίπου 80 λογαριασμούς και η υψηλότερη κατηγορία, άνω των 10 εκατ. ευρώ, μπορεί να περιλάμβανε κατά το μέγιστο 84 λογαριασμούς.

Θα παρουσίαζε ενδιαφέρον τυχόν περαιτέρω συσχέτιση των δεδομένων αυτών με εκείνα από άλλες πηγές που παρέχουν πληροφορίες για την κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου, συμπεριλαμβανομένης της ακίνητης περιουσίας, των νοικοκυριών. Η έρευνα Household Finance and Consumption Survey της ΕΚΤ βρήκε ότι το 90% των νοικοκυριών στην Ελλάδα το 2018 διέθετε χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία με τη μορφή καταθέσεων, το 3% είχε απαιτήσεις από ιδιωτικά δάνεια, το 1% διέθετε μετοχές, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά που είχαν μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων, συνταξιοδοτικά/ασφαλιστικά προγράμματα, ομόλογα και λοιπά στοιχεία κυμαίνονταν κάτω του 1%. Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, η διάμεση αξία κατάθεσης στην Ελλάδα εκτιμάται σε 1.000 ευρώ, ενώ μόνο το 39% των ελληνικών νοικοκυριών δήλωσε ότι είχε δυνατότητα να αποταμιεύει υπό την έννοια ότι το εισόδημά του υπερκάλυπτε τα τακτικά του έξοδα. Με βάση αντίστοιχες έρευνες πεδίου για άλλες χώρες, η διάμεση αξία λογαριασμού καταθέσεων των αμερικανικών νοικοκυριών εκτιμάται σε 5.300 δολάρια (μέσος όρος 41.600 δολάρια, Federal

[124] Ειδικότερα, εκτιμάται ότι τα εγχώρια φυσικά πρόσωπα αντιπροσωπεύουν γύρω στο 55-60% των συνολικών καταθέσεων κατοίκων στο εξωτερικό, το 60% των μεριδίων αμοιβαίων κεφαλαίων στο εξωτερικό και το 10-15% των ομολόγων εξωτερικού αντίστοιχα.

Reserve Survey of Consumer Finances για το 2019) και των γερμανικών νοικοκυριών σε 9.900 ευρώ (μέσος όρος 27.600 ευρώ, Bundesbank Survey Panel on Household Finances για το 2017).

Διάγραμμα 2Α Μερίδιο καταθέσεων φυσικών προσώπων ανά κατηγορία μεγέθους λογαριασμού

(ποσοστά %)

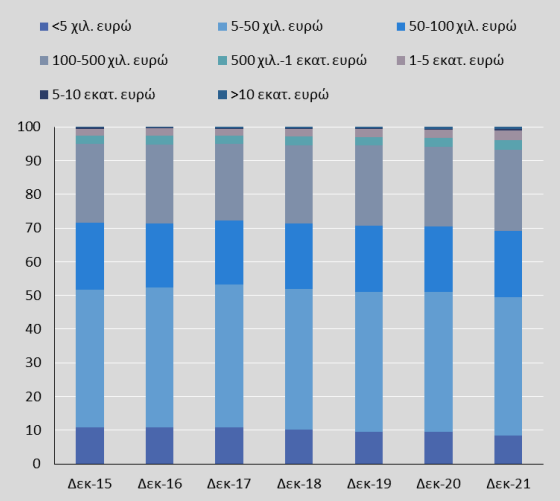

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα 2Β Μερίδιο καταθέσεων επιχειρήσεων/νομικών προσώπων ανά κατηγορία μεγέθους λογαριασμού

(ποσοστά %)

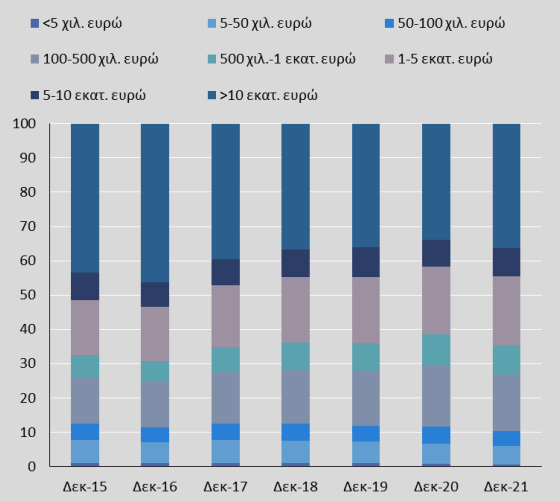

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Στην περίπτωση των επιχειρήσεων αντίστοιχα, το μεγαλύτερο μερίδιο αντιπροσωπεύει η υψηλότερη κατηγορία λογαριασμών, άνω των 10 εκατ. ευρώ. Αν και θα ανέμενε κανείς, μετά το 2015 και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα, το μερίδιο των καταθέσεων αυτών να έχει ενισχυθεί, εντούτοις διαπιστώνεται ότι έχει υποχωρήσει σε 36% περίπου τα τρία τελευταία έτη από 42% το 2015. Ωστόσο έχει ενισχυθεί το μερίδιο των μεσαίων και υψηλότερων επιχειρηματικών λογαριασμών άνω των 100.000 ευρώ, συνολικά, από 44% σε 53% το 2021 (βλ. Διάγραμμα 2Β). Πιθανόν στην εξέλιξη του μεριδίου των κατηγοριών αυτών έχει συμβάλει η ολοένα μεγαλύτερη εξοικείωση των καταναλωτών με τις ηλεκτρονικές συναλλαγές (σε αντιδιαστολή με τα μετρητά που μπορεί να κρατηθούν στο ταμείο/χρηματοκιβώτιο της επιχείρησης που τα εισέπραξε) και, στη διάρκεια της πανδημίας, η δανειοδότηση πολλών επιχειρήσεων μικρού και μεσαίου μεγέθους. Το μερίδιο της κατηγορίας 50.000-100.000 ευρώ διατηρείται κατά βάση σταθερό γύρω στο 5%, ενώ το μερίδιο των δύο χαμηλότερων κατηγοριών μέχρι 50.000 ευρώ υποχώρησε ελαφρά και στη διάρκεια της πανδημίας (από 8% σε 6%), ενδεικτικό των μεγαλύτερων περιορισμών ρευστότητας που εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν οι μικρού μεγέθους επιχειρήσεις, παρά τις ενισχύσεις που δόθηκαν την περίοδο της πανδημίας. Σημειώνεται ότι μερίδιο 70% περίπου των επιχειρηματικών καταθέσεων αποτελείται από λογαριασμούς άνω των 500.000 ευρώ, γεγονός που είναι συνεπές με την εκτίμηση ότι η εξέλιξη των επιχειρηματικών καταθέσεων ερμηνεύεται κυρίως με βάση τις καταθέσεις επιχειρήσεων μεγάλου μεγέθους.

4 Ανάλυση καταθέσεων την περίοδο της πανδημίας ανά κατηγορία μεγέθους λογαριασμού (Δεκέμβριος 2019-Δεκέμβριος 2021)

Μεταξύ Δεκεμβρίου 2019 και Δεκεμβρίου 2021, αύξηση παρουσίασε το υπόλοιπο σε όλες τις επιμέρους κατηγορίες καταθετικών λογαριασμών (βλ. Πίνακα 1). Οι καταθέσεις των φυσικών προσώπων ενισχύθηκαν το διάστημα αυτό συνολικά κατά 19,7 δισεκ. ευρώ. Όπως φαίνεται στο

Διάγραμμα 3Α, το μεγαλύτερο μέρος της απόλυτης αυτής μεταβολής αφορά τη δεύτερη χαμηλότερη κατηγορία, 5.000-50.000 ευρώ. Πιθανότατα κατά μεγάλο μέρος αυτό οφείλεται στα δημοσιονομικά μέτρα που υιοθετήθηκαν το 2020 και το 2021 ώστε να καλυφθεί η απώλεια εισοδήματος την οποία διαφορετικά θα επέφεραν τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης για την αντιμετώπιση της πανδημίας, συμβάλλοντας στη δημιουργία χρήματος στην οικονομία, σε συνδυασμό με τη μειωμένη κατανάλωση την περίοδο αυτή. Ακολούθως, σημαντικό μέρος της ανόδου αφορά τις αμέσως επόμενες δύο υψηλότερες κατηγορίες 50.000-100.000 ευρώ και 100.000-500.000 ευρώ, για τις οποίες επίσης πιθανόν αρχίζει να αυξάνεται η συμβολή της προληπτικής και αναγκαστικής αποταμίευσης.

Πίνακας 1 Μεταβολή καταθέσεων την περίοδο της πανδημίας

	Απόλυτη μεταβολή (εκατ. ευρώ)			Ποσοστιαία μεταβολή (%)		
	Δεκ. 2019-Δεκ. 2020	Δεκ. 2020-Δεκ. 2021	Δεκ. 2019-Δεκ. 2021	Δεκ. 2019-Δεκ. 2020	Δεκ. 2020-Δεκ. 2021	Δεκ. 2019-Δεκ. 2021
Φυσικά πρόσωπα						
<5 χιλ. ευρώ	1.012	-520	493	9,1	-4,3	4,4
5-50 χιλ. ευρώ	4.346	3.274	7.620	9,0	6,2	15,7
50-100 χιλ. ευρώ	1.751	2.145	3.896	7,6	8,7	17,0
100-500 χιλ. ευρώ	2.169	2.777	4.946	7,8	9,2	17,7
500 χιλ.-1 εκατ. ευρώ	501	565	1.067	17,5	16,8	37,3
1-5 εκατ. ευρώ	305	808	1.114	11,4	27,2	41,7
5-10 εκατ. ευρώ	69	131	200	18,1	28,9	52,3
>10 εκατ. ευρώ	300	101	401	68,7	13,7	91,8
Σύνολο	**10.454**	**9.282**	**19.736**	**8,9**	**7,3**	**16,9**
Επιχειρήσεις/Νομικά πρόσωπα						
<5 χιλ. ευρώ	2	20	22	0,7	6,4	7,1
5-50 χιλ. ευρώ	425	252	677	19,3	9,6	30,7
50-100 χιλ. ευρώ	486	303	789	29,1	14,1	47,3
100-500 χιλ. ευρώ	2.337	1.009	3.346	42,0	12,8	60,1
500 χιλ.-1 εκατ. ευρώ	1.166	611	1.776	40,5	15,1	61,7
1-5 εκατ. ευρώ	1.971	2.375	4.346	29,3	27,3	64,6
5-10 εκατ. ευρώ	383	1.087	1.471	12,5	31,6	48,1
>10 εκατ. ευρώ	2.364	4.740	7.104	18,7	31,6	56,2
Σύνολο	**9.135**	**10.396**	**19.531**	**26,1**	**23,5**	**55,7**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Αν εξετάσουμε χωριστά την εξέλιξη των καταθέσεων το 2020 και το 2021, στην πολύ χαμηλή κατηγορία μέχρι 5.000 ευρώ η αύξηση που σημειώθηκε το 2020 κατά 1 δισεκ. ευρώ (9%) γρήγορα αναδιπλώθηκε κατά το ήμισυ περίπου το 2021, καθώς η οικονομία άρχισε σταδιακά να επαναλειτουργεί και αποκλιμακώθηκαν τα μέτρα στήριξης. Η κατηγορία αυτή πιθανόν συνδέεται με χαμηλά εισοδήματα που έχουν μικρή δυνατότητα αποταμίευσης ή αφορά λογαριασμούς καταθέσεων που χρησιμοποιούνται για πίστωση μισθοδοσίας και εκτέλεση ηλεκτρονικών πληρωμών, αλλά όχι ως μέσο αποταμίευσης (βλ. Πίνακα 2 και Διάγραμμα 3Β). Στη δεύτερη χαμηλότερη κατηγορία, 5.000-50.000 ευρώ, η αύξηση κατά 4,3 δισεκ. το πρώτο έτος της πανδημίας συνεχίστηκε και το 2021, αλλά άρχισε να αποκλιμακώνεται τόσο σε απόλυτο μέγεθος (σε 3,3

δισεκ.) όσο σε ποσοστό μεταβολής (από 9% σε 6%). Πέρα από τον περιορισμό των μέτρων στήριξης και την επανεκκίνηση της οικονομίας, στην κατηγορία αυτή πιθανώς αρχίζει να αποτυπώνεται εντονότερα το 2021 και η επίδραση λόγω της λήξης των αναβολών πληρωμών χρεολυσίων δανείων ή άλλων υποχρεώσεων, καθώς και η ανάκαμψη της κατανάλωσης. Οι επόμενες κατά σειρά κατηγορίες λογαριασμών 50.000-100.000 ευρώ, 100.000-500.000 ευρώ, 500.000-1.000.000 ευρώ, 1.000.000-5.000.000 ευρώ συνέχισαν να ενισχύονται μεταξύ 2020 και 2021 και μάλιστα με εντονότερο (ή περίπου σταθερό) ρυθμό, δηλαδή οι κατηγορίες αυτές συνέχισαν να σωρεύουν καταθέσεις με σχετική σταθερότητα είτε για αποταμίευση ή λόγω αυξημένων αναγκών για κεφάλαια κίνησης εφόσον αφορούν ελεύθερο επάγγελμα-ατομική επιχείρηση. Για τις υψηλότερου υπολοίπου κατηγορίες καταθέσεων, από 5 εκατ. έως 10 εκατ. ευρώ, η αύξηση επίσης επιταχύνθηκε μεταξύ 2020 και 2021, ενώ επιβραδύνθηκε σημαντικά για εκείνες άνω των 10 εκατ. ευρώ. Είναι λογικό όμως να υποθέσουμε ότι οι κατηγορίες άνω των 5 εκατ. πρέπει να αφορούν έναν ελάχιστο μόνο αριθμό λογαριασμών/καταθετών και ότι είναι περισσότερο ευμετάβλητες και ελάχιστα αντιπροσωπευτικές για το σύνολο. Με βάση τον απλό υπολογισμό για την εκτίμηση του αριθμού των λογαριασμών σε κάθε κατηγορία που προαναφέρθηκε, εκτιμάται ότι οι κατηγορίες άνω των 5 εκατ. ευρώ μπορεί να αφορούν ακόμη και λιγότερους από 200 λογαριασμούς.

Διάγραμμα 3Α Απόλυτη μεταβολή καταθέσεων φυσικών προσώπων

(Δεκ. 2019-Δεκ. 2021, εκατ.ευρώ)

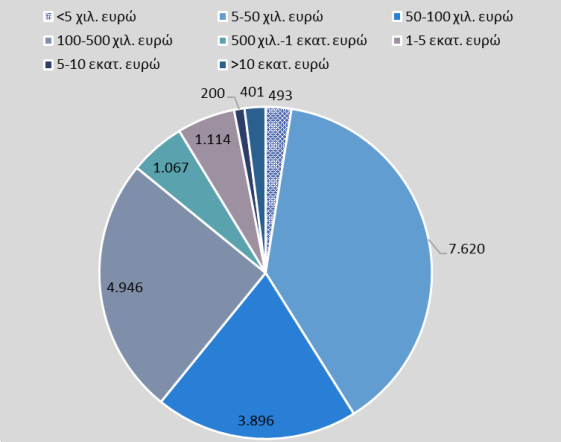

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα 3Β Ποσοστιαία μεταβολή καταθέσεων φυσικών προσώπων ανά κατηγορία μεγέθους λογαριασμού

(ποσοστά %)

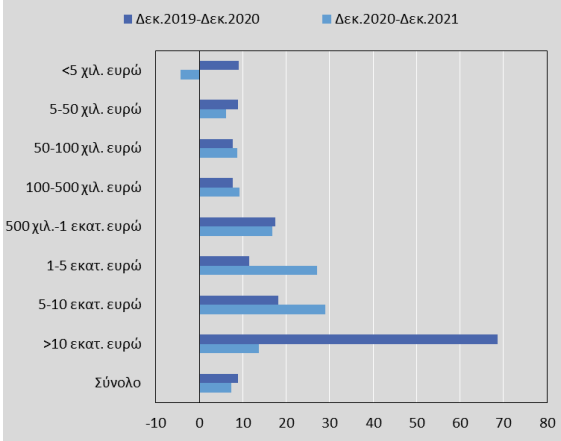

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Όσον αφορά τις καταθέσεις των επιχειρήσεων, η αύξηση της διετίας 2020-2021 ανήλθε σωρευτικά σε 19,5 δισεκ. ευρώ (βλ. Πίνακα 1). Σε απόλυτα μεγέθη, το μεγαλύτερο μέρος της ανόδου συγκεντρώνεται κατά σειρά στις κατηγορίες λογαριασμών άνω των 10 εκατ. ευρώ (7 δισεκ. ευρώ), 1 εκατ.-5 εκατ. ευρώ (4,3 δισεκ. ευρώ), 100.000-500.000 ευρώ (3,3 δισεκ. ευρώ), 500.000-1.000.000 ευρώ (1,8 δισεκ. ευρώ) και 5 εκατ.-10 εκατ. ευρώ (1,5 δισεκ. ευρώ) (βλ. Διάγραμμα 4Α). Οι τρεις χαμηλότερες κατηγορίες, κάτω των 100.000 ευρώ, εμφανίζουν πολύ μικρότερη αύξηση. Σημαντική θετική συμβολή στις καταθέσεις των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων είχε το 2020 η καθαρή αύξηση του τραπεζικού δανεισμού προς αυτό τον τομέα στο πλαίσιο και των προγραμμάτων στήριξης της ρευστότητας των επιχειρήσεων μέσω των τραπεζών.[125] Από το

[125] Η καθαρή ροή τραπεζικής χρηματοδότησης προς τις επιχειρήσεις αυτές ανήλθε το 2020 σε 6,7 δισεκ. ευρώ και το 2021 σε 2,5 δισεκ. ευρώ.

Διάγραμμα 4Β διαπιστώνεται ότι η ποσοστιαία η αύξηση των καταθέσεων ήταν αισθητά εντονότερη το 2020 για τους λογαριασμούς από 5.000 έως 1 εκατ. ευρώ, αντανακλώντας την επίδραση των μέτρων στήριξης και των χορηγηθέντων δανείων που έφθασαν και σε σχετικά μικρότερου μεγέθους επιχειρήσεις, ενώ η ποσοστιαία αύξηση επιβραδύνθηκε σημαντικά κατά το 2021. Η κατηγορία επιχειρηματικών λογαριασμών 1 εκατ.-5 εκατ. ευρώ παρουσίασε σταθερή περίπου αύξηση το 2020 και το 2021, ενώ για τη χαμηλότερη κατηγορία κάτω των 5.000 ευρώ και τις δύο υψηλότερες κατηγορίες λογαριασμών 5 εκατ.-10 εκατ. ευρώ και άνω των 10 εκατ. ευρώ (που αντιπροσωπεύουν το 45% περίπου του συνόλου των επιχειρηματικών καταθέσεων), η ενίσχυση των καταθέσεων ήταν εντονότερη το 2021, γεγονός που ενδεχομένως αντανακλά πρόσθετες επιδράσεις από την επανεκκίνηση της οικονομίας, την ισχυρή ανάκαμψη του κύκλου εργασιών σε κλάδους όπως το λιανεμπόριο και ο τουρισμός και γενικότερα τους υψηλούς ρυθμούς αύξησης της οικονομικής δραστηριότητας από το β΄ τρίμηνο του έτους και μετά.

Διάγραμμα 4Α Απόλυτη μεταβολή καταθέσεων επιχειρήσεων

(Δεκ.2019-Δεκ.2021, εκατ. ευρώ)

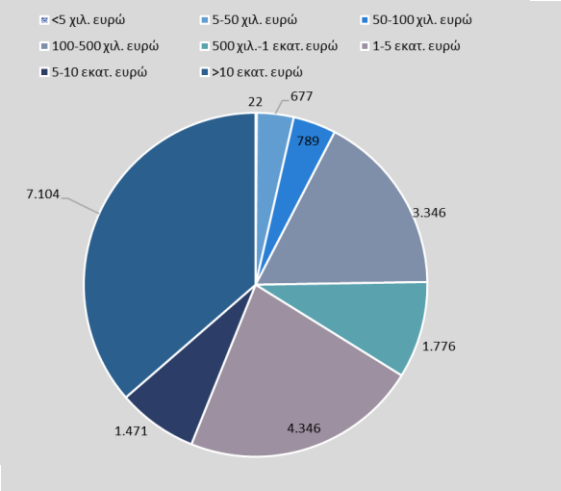

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα 4Β Ποσοστιαία μεταβολή καταθέσεων επιχειρήσεων ανά κατηγορία μεγέθους λογαριασμού

(ποσοστά %)

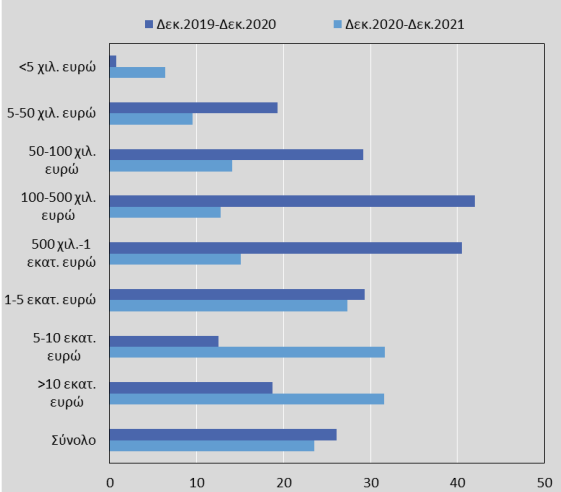

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

5 Υπερβάλλουσες καταθέσεις την περίοδο της πανδημίας ανά κατηγορία μεγέθους καταθετικών λογαριασμών

Ακολουθεί ένας απλός υπολογισμός για την εκτίμηση των "υπερβαλλουσών" καταθέσεων, δηλ. του ποσού κατά το οποίο οι καταθέσεις που καταγράφηκαν στο τέλος του 2020 και στο τέλος του 2021 υπερβαίνουν το επίπεδο που θα υφίστατο αν οι καταθέσεις συνέχιζαν και στα έτη της πανδημίας την ανοδική τάση που ακολουθούσαν από τον Απρίλιο του 2017 μέχρι το Φεβρουάριο του 2020. Στα Διαγράμματα 5Α και 5Β, η κόκκινη διακεκομμένη γραμμή παριστά το επίπεδο των καταθέσεων φυσικών προσώπων και επιχειρήσεων αντίστοιχα, εφόσον είχε συνεχιστεί η ανοδική τάση της περιόδου Απριλίου 2017-Φεβρουαρίου 2020. Με αυτό τον τρόπο επιχειρείται, με μια πρώτη απλή προσέγγιση, να εξαλειφθεί η επίδραση της αναγκαστικής και προληπτικής αποταμίευσης, της αναστολής καταβολής υποχρεώσεων και των άλλων δημοσιονομικών μέτρων, αλλά και της πιστωτικής στήριξης προς τις επιχειρήσεις που έλαβε χώρα την περίοδο της πανδημίας. Η μπλε γραμμή και τα μπλε σημεία δείχνουν το πραγματοποιηθέν ύψος των καταθέσεων την περίοδο της πανδημίας και η απόσταση των σημείων από την κόκκινη διακεκομμένη γραμμή

συνεπώς παριστά τις "υπερβάλλουσες" καταθέσεις. Σύμφωνα με τον υπολογισμό αυτό και τον Πίνακα 2, οι υπερβάλλουσες καταθέσεις των φυσικών προσώπων ανέρχονταν σε 4,5 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2020 και 7 δισεκ. ευρώ το Δεκέμβριο του 2021, με απόκλιση 3,6% και 5,4% από την τάση αντιστοίχως. Οι υπερβάλλουσες αυτές καταθέσεις των φυσικών προσώπων πρέπει συνεπώς να αντανακλούν: (i) υψηλότερο βαθμό αποταμίευσης κατά την πανδημία, (ii) την έκταση στην οποία τα δημοσιονομικά μέτρα υπεραντιστάθμισαν τις απώλειες εισοδήματος και αποτέλεσαν καθαρές επιχορηγήσεις ή μόνιμες φοροελαφρύνσεις,[126] (iii) την ταχεία άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας το 2021, που ήταν ταχύτερη από ό,τι την περίοδο 2017-2019, αλλά και (iv) τεχνικούς παράγοντες που σχετίζονται με την άμεση καταβολή των κρατικών ενισχύσεων σε τραπεζικούς λογαριασμούς που, σε συνδυασμό με την ευρύτερη χρήση των ηλεκτρονικών πληρωμών την περίοδο της πανδημίας, ενδεχομένως οδήγησαν σε υποκατάσταση μετρητών με τραπεζικό χρήμα.

Διάγραμμα 5Α Υπερβάλλουσες καταθέσεις φυσικών προσώπων την περίοδο της πανδημίας

(εκατ. ευρώ)

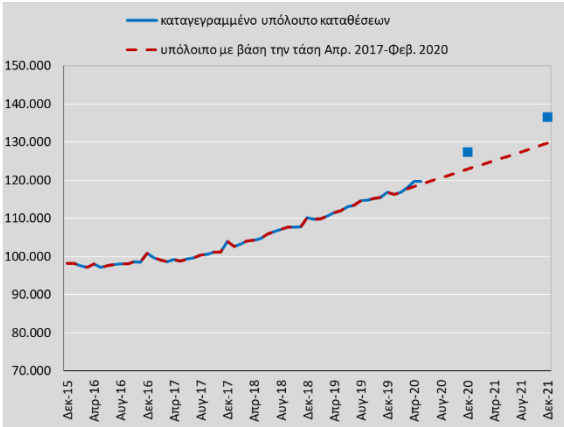

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα 5Β Υπερβάλλουσες καταθέσεις επιχειρήσεων/νομικών προσώπων την περίοδο της πανδημίας

(εκατ. ευρώ

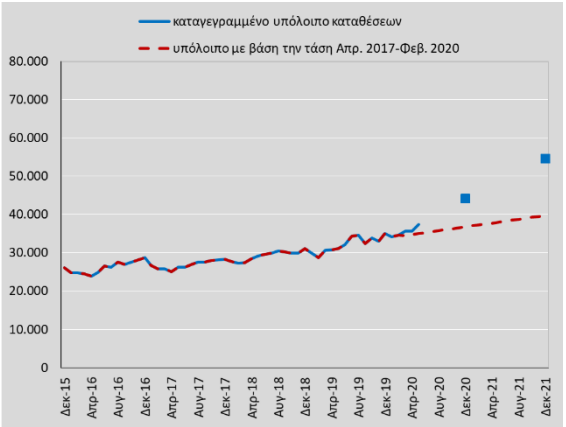

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Όσον αφορά τη διάκριση ανά κατηγορία λογαριασμού φυσικών προσώπων, από τον Πίνακα 2 και το Διάγραμμα 6Α διαπιστώνεται ότι οι δύο χαμηλότερες κατηγορίες καταθετικών λογαριασμών, μέχρι 50.000 ευρώ, κατέγραψαν την υψηλότερη απόκλιση από την τάση το Δεκέμβριο 2020 συγκριτικά με τις υπόλοιπες κατηγορίες, αντιπροσωπεύοντας συνολικά πάνω από τα ¾ της απόκλισης αυτής. Η απόκλιση των δύο αυτών κατηγοριών εμφανίζει στη συνέχεια το 2021 ενδείξεις αποκλιμάκωσης είτε σε απόλυτο μέγεθος (έως 5.000 ευρώ) είτε ως προς το ρυθμό περαιτέρω αύξησής της (5.000-50.000 ευρώ). Παρ' όλα αυτά, η απόκλιση στις κατηγορίες καταθετικών λογαριασμών μέχρι 50.000 ευρώ παραμένει υψηλή το 2021, αντιπροσωπεύοντας το 55% της συνολικής απόκλισης. Για τις μεσαίες και τις υψηλότερες κατηγορίες λογαριασμών άνω των 50.000 ευρώ, η απόκλιση από την τάση διευρύνθηκε περαιτέρω το Δεκέμβριο του 2021 σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2020 με επιταχυνόμενο, στις περισσότερες περιπτώσεις, ρυθμό. Το γεγονός αυτό μάλλον υποδηλώνει θετική επίδραση από τη σημαντική ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας, στο βαθμό που οι καταθέσεις των φυσικών προσώπων επηρεάζονται και από άμεσα

[126] Για παράδειγμα, η χορήγηση της επιστρεπτέας προκαταβολής ύψους 5,5 δισεκ. ευρώ το 2020 και 2,7 δισεκ. ευρώ το 2021, η οποία αφορούσε σε σημαντικό βαθμό ελεύθερους επαγγελματίες και ατομικές επιχειρήσεις και αναμένεται να αποπληρωθεί σταδιακά μόνο κατά περίπου το ¼, ή η κατάργηση της εισφοράς αλληλεγγύης το 2021, ένα μέτρο ύψους 700 εκατ. ευρώ.

συνδεόμενη με φυσικά πρόσωπα επιχειρηματική δραστηριότητα/ελεύθερο επάγγελμα. Και το εισόδημα από εξαρτημένη εργασία επηρεάζεται βεβαίως από τις οικονομικές διακυμάνσεις, αλλά είναι γνωστό ότι παρουσιάζει μεγαλύτερη σταθερότητα από ό,τι τα έσοδα των επιχειρήσεων. Εξάλλου, τα διαθέσιμα στοιχεία υποδηλώνουν ελαφρά άνοδο του εισοδήματος από εξαρτημένη εργασία μεταξύ 2020 και 2021 (2021: 1,7%, 2020: -2,5%).

Πίνακας 2 Απόκλιση καταθέσεων από την τάση της περιόδου Απρ. 2017-Φεβ. 2020

	Απόκλιση καταθέσεων (εκατ. ευρώ)		
	Μάιος 2020	Δεκ. 2020	Δεκ. 2021
Φυσικά πρόσωπα			
<5 χιλ. ευρώ	518	1.241	640
5-50 χιλ. ευρώ	202	2.276	3.166
50-100 χιλ. ευρώ	-108	235	782
100-500 χιλ. ευρώ	312	349	1.060
500 χιλ.-1 εκατ. ευρώ	2	-4	281
1-5 εκατ. ευρώ	-59	100	663
5-10 εκατ. ευρώ	-68	26	102
>10 εκατ. ευρώ	-35	229	260
Σύνολο	**764**	**4.452**	**6.954**
Επιχειρήσεις/Νομικά πρόσωπα			
<5 χιλ. ευρώ	11	-12	-4
5-50 χιλ. ευρώ	72	246	339
50-100 χιλ. ευρώ	16	329	482
100-500 χιλ. ευρώ	110	1.668	2.022
500 χιλ.-1 εκατ. ευρώ	98	968	1.250
1-5 εκατ. ευρώ	264	1.239	2.761
5-10 εκατ. ευρώ	89	267	998
>10 εκατ. ευρώ	1.749	2.683	6.937
Σύνολο	2.408	7.389	14.786

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα 6Α Υπερβάλλουσες καταθέσεις φυσικών προσώπων το Δεκέμβριο 2020

(εκατ. ευρώ)

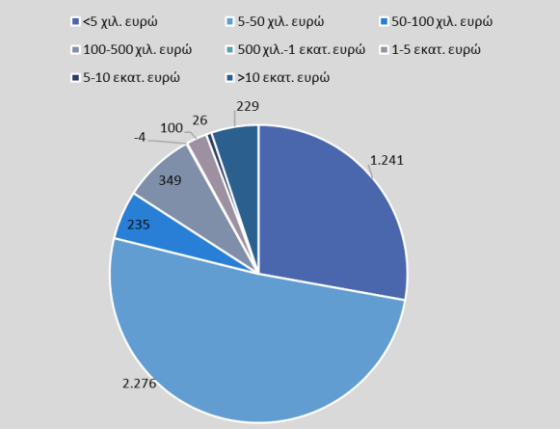

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα 6Β Υπερβάλλουσες καταθέσεις φυσικών προσώπων το Δεκέμβριο 2021

(εκατ. ευρώ)

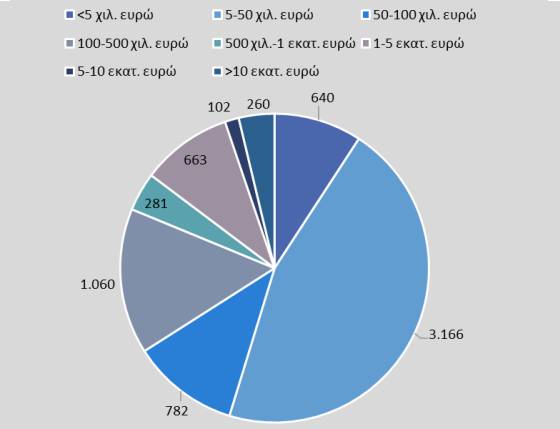

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Όσον αφορά τις επιχειρήσεις, οι υπερβάλλουσες καταθέσεις εκτιμάται ότι ανέρχονται σε 7,4 δισεκ. ευρώ το 2020 και 14,8 δισεκ. το 2021, δηλαδή είναι αρκετά υψηλότερες από ό,τι στην περίπτωση των φυσικών προσώπων (βλ. Πίνακα 2). Με βάση τη διάκριση ανά κατηγορία λογαριασμού επιχειρήσεων, από τον Πίνακα 1 και τα Διαγράμματα 7Α και 7Β διαπιστώνεται ότι, με εξαίρεση την πολύ χαμηλή κατηγορία κάτω των 5 χιλ. ευρώ, η απόκλιση των επιχειρηματικών καταθέσεων από την τάση διευρύνθηκε περαιτέρω το 2021 σε σχέση με το 2020 για όλες τις κατηγορίες καταθετικών λογαριασμών, κυρίως δε για εκείνους άνω του 1 εκατ. ευρώ.

Διάγραμμα 7Α Υπερβάλλουσες καταθέσεις επιχειρήσεων το Δεκέμβριο 2020

(εκατ. ευρώ)

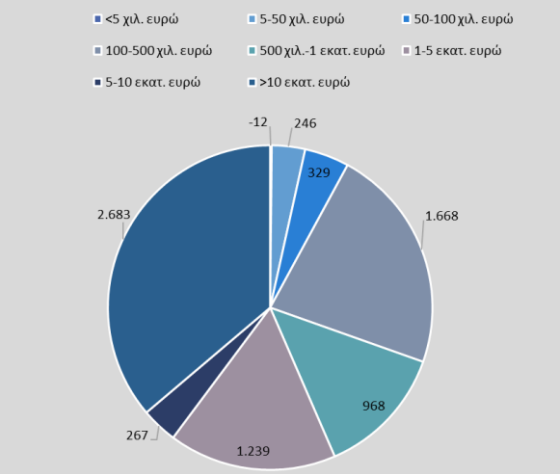

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα 7Β Υπερβάλλουσες καταθέσεις επιχειρήσεων το Δεκέμβριο 2021

(εκατ. ευρώ)

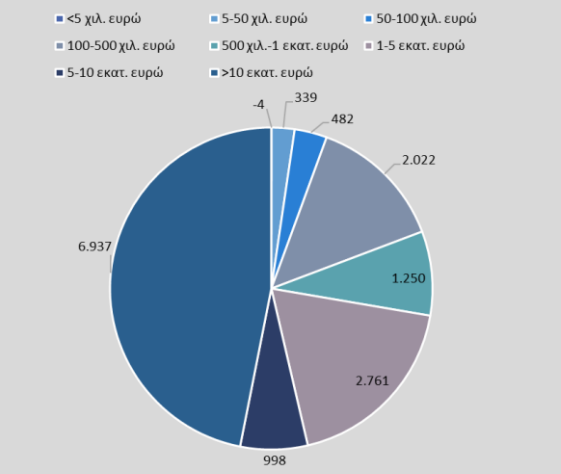

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

6 Σύνοψη-Γενικές παρατηρήσεις

Τα τελευταία έτη παρατηρείται σταδιακή διεύρυνση του μεριδίου των επιχειρηματικών καταθέσεων και σταδιακή υποχώρηση του μεριδίου των νοικοκυριών στο σύνολο των καταθέσεων του τραπεζικού συστήματος. Αυτό είναι συνεπές με το ότι η πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις εξελίσσεται γενικώς θετικότερα από το 2016 και μετά, ενώ ενισχύθηκε ιδιαίτερα στη διάρκεια της πανδημίας. Αντίθετα για τα νοικοκυριά, αρνητική επίδραση στις καταθέσεις ασκεί η συνεχιζόμενη καθήλωση της καθαρής ροής τραπεζικών δανείων προς τον τομέα αυτό σε αρνητικά επίπεδα εδώ και πολλά έτη.

Το ήμισυ περίπου του συνολικού υπολοίπου των καταθετικών λογαριασμών φυσικών προσώπων αφορά καταθέσεις έως 50.000 ευρώ, το 44% αφορά λογαριασμούς από 50.000-500.000 ευρώ και το υπόλοιπο 6% περίπου τις κατηγορίες άνω των 500.000 ευρώ.

Μεταξύ Δεκεμβρίου 2019 και Δεκεμβρίου 2021, το μεγαλύτερο μέρος (το 60%) της απόλυτης αύξησης των καταθέσεων στα φυσικά πρόσωπα προήλθε από τις κατηγορίες λογαριασμών μεταξύ 5 χιλ. και 100 χιλ. ευρώ, ενώ ένα επιπλέον 25% της απόλυτης αύξησης προήλθε από την κατηγορία 100 χιλ. έως 500 χιλ. ευρώ. Η επιμέρους εξέταση των ετών 2020 και 2021, δείχνει ότι για τους πολύ χαμηλούς λογαριασμούς φυσικών προσώπων με υπόλοιπο μέχρι 5.000 ευρώ, η αύξηση των καταθέσεων που σημειώθηκε το 2020 αντιστρέφεται γρήγορα σε μείωση το 2021, ενώ για τους λογαριασμούς μέχρι 50.000 ευρώ η άνοδος αρχίζει να επιβραδύνεται κάπως. Για το

λόγο αυτό, εκτιμάται ότι στα κλιμάκια αυτά αντανακλώνται μεταξύ άλλων: (α) τα μέτρα δημοσιονομικής στήριξης και αναβολής πληρωμής υποχρεώσεων που ελήφθησαν στη διάρκεια της πανδημίας με σκοπό να στηρίξουν τους εργαζόμενους σε πληττόμενους κλάδους με στόχο τη διατήρηση υφιστάμενων θέσεων απασχόλησης και του διαθέσιμου εισοδήματος, και (β) η μείωση της κατανάλωσης λόγω εφαρμογής των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης. Για τις υψηλότερες κατηγορίες άνω των 50.000 ευρώ, η αύξηση συνεχίστηκε με σταθερότητα ή επιταχύνθηκε το 2021, δηλαδή οι κατηγορίες αυτές συνέχισαν να συσσωρεύουν καταθέσεις, γεγονός που μπορεί να συνδέεται με την ταχύτερη οικονομική ανάκαμψη σε συνδυασμό με αυξημένη ροπή προς αποταμίευση.

Κατ' αναλογία, μία εκτίμηση για τις "υπερβάλλουσες" καταθέσεις των φυσικών προσώπων, δείχνει ότι οι δύο χαμηλότερες κατηγορίες καταθετικών λογαριασμών μέχρι 50.000 ευρώ κατέγραψαν το Δεκέμβριο του 2020 την υψηλότερη απόκλιση από την τάση συγκριτικά με τις υπόλοιπες κατηγορίες (αντιπροσωπεύοντας το έτος αυτό πάνω από τα ¾ της συνολικής απόκλισης των καταθέσεων φυσικών προσώπων), η οποία ωστόσο παρουσίασε ενδείξεις αποκλιμάκωσης στη συνέχεια. Αντίθετα, για τις μεσαίες και υψηλότερες κατηγορίες καταθετικών λογαριασμών, η απόκλιση από την τάση συνεχίστηκε με σταθερότητα ή επιτάχυνση το 2021. Το γεγονός αυτό είναι πιθανόν ενδεικτικό του ότι, όπως προαναφέρθηκε, οι καταθέσεις αυτές επηρεάζονται περισσότερο από την οικονομική ανάκαμψη, ενδεχομένως επειδή σε κάποιο βαθμό αντανακλούν άμεσα επιχειρηματική δραστηριότητα/ελεύθερο επάγγελμα. Από την άλλη πλευρά, δεν αποκλείεται η αύξηση των καταθέσεων με υψηλότερο υπόλοιπο να έχει ως κίνητρο την αποταμίευση εισοδημάτων, όχι κατ' ανάγκην από εξαρτημένη εργασία, σε ένα περιβάλλον περιορισμένων εκλαμβανόμενων εναλλακτικών επενδυτικών επιλογών.

Αντίθετα με τα φυσικά πρόσωπα, οι καταθέσεις των επιχειρήσεων αποτελούνται κυρίως, σε ποσοστό άνω του 70%, από λογαριασμούς άνω των 500.000 ευρώ, με συνέπεια η γενική εξέλιξή τους να επηρεάζεται κατά κύριο λόγο από εκείνες των μεγαλύτερου μεγέθους επιχειρήσεων.

Μεταξύ Δεκεμβρίου 2019 και Δεκεμβρίου 2021, το μεγαλύτερο μέρος (άνω του 90%) της απόλυτης αύξησης των καταθέσεων των επιχειρήσεων προήλθε από τις κατηγορίες λογαριασμών άνω των 100 χιλ. ευρώ. Η αύξηση των καταθέσεων στις επιχειρήσεις επιβραδύνθηκε σημαντικά το 2021 για τις κατηγορίες λογαριασμών από 5.000 μέχρι 1 εκατ. ευρώ, ενώ διατηρήθηκε περίπου σταθερή ή επιταχύνθηκε για τους πολύ χαμηλούς λογαριασμούς κάτω των 5.000 ευρώ και για τους υψηλότερους λογαριασμούς άνω του 1 εκατ. ευρώ. Η εξέλιξη αυτή πιθανόν αντανακλά εν μέρει την εξέλιξη του τραπεζικού δανεισμού στη διάρκεια των δύο τελευταίων ετών λόγω του περιορισμού το 2021, σε σχέση με το προηγούμενο έτος, των πόρων μέσω αναπτυξιακών φορέων που ήταν διαθέσιμοι προς μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Οι υπερβάλλουσες καταθέσεις των επιχειρήσεων διευρύνθηκαν περαιτέρω το 2021 σε σχέση με το 2020 για όλες τις κατηγορίες καταθετικών λογαριασμών, κυρίως δε για λογαριασμούς άνω του 1 εκατ. ευρώ.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ ΙΙ
Η ΝΕΑ ΠΤΩΧΕΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ (Ν. 4738/2020)

Μαρία Παλληκάρη[127]

Μαρία Τσαγκούλη

Το παρόν ειδικό θέμα παρέχει μια γενική περιγραφή των αλλαγών που επέφερε η νέα πτωχευτική νομοθεσία. Ειδικότερα, το νέο πτωχευτικό πλαίσιο εισήχθη με τον ν. 4738/2020 "Ρύθμιση οφειλών και παροχή δεύτερης ευκαιρίας και άλλες διατάξεις" (ΦΕΚ Α΄ 207) και ενσωματώνει στο εθνικό δίκαιο την Οδηγία (ΕΕ) 2019/1023.[128] Ο ν. 4738/2020 αναμορφώνει δραστικά το πλαίσιο αντιμετώπισης της οικονομικής αδυναμίας, συλλογικής ικανοποίησης των πιστωτών και απαλλαγής από χρέη κάθε προσώπου (φυσικού ή νομικού) το οποίο αναλαμβάνει οικονομική δραστηριότητα (επιχειρηματική ή μη),[129] μέσω της ενσωμάτωσης όλων των επιμέρους εργαλείων ρύθμισης οφειλών σε ενιαίο πλαίσιο.

Πιο συγκεκριμένα, προβλέπονται διαδικασίες (i) σε πρώιμο/προπτωχευτικό στάδιο για την πρόληψη της υπερχρέωσης και την προληπτική αναδιάρθρωση των οφειλών και (ii) για την πτώχευση και απαλλαγή των οφειλετών.

Τα βασικά εργαλεία που αξιοποιούνται στο προπτωχευτικό στάδιο είναι τα ακόλουθα:

- εργαλεία έγκαιρης προειδοποίησης, όπως ηλεκτρονικοί μηχανισμοί ειδοποίησης του οφειλέτη και συμβουλευτικές υπηρεσίες από ειδικά κέντρα και φορείς,
- ο νέος εξωδικαστικός συμβιβασμός,
- η προπτωχευτική διαδικασία εξυγίανσης.

Στο πλαίσιο της επικαιροποίησης της πτωχευτικής νομοθεσίας, υιοθετούνται ψηφιακές διαδικασίες για τον εξωδικαστικό συμβιβασμό διευκολύνοντας και επιταχύνοντας τη σχετική διαδικασία. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο της ψηφιοποίησης των διαδικασιών, επιταχύνεται και αυτοματοποιείται πλέον και η Διαδικασία Επίλυσης Καθυστερήσεων (ΔΕΚ) του Κώδικα Δεοντολογίας Τραπεζών[130] [131].

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα βασικά σημεία που εισάγει ο ν. 4738/2020.

---

[127] Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στον κ. Η. Πλασκοβίτη και στους συναδέλφους της Διεύθυνσης Νομικών Υπηρεσιών για τα πολύτιμα σχόλια και τις παρατηρήσεις τους.

[128] Οδηγία (ΕΕ) 2019/1023 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Ιουνίου 2019 περί πλαισίου για την προληπτική αναδιάρθρωση, την απαλλαγή από τα χρέη και τις ανικανότητες ή την έκπτωση οφειλετών, καθώς και περί μέτρων βελτίωσης των διαδικασιών αυτών, και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 (Οδηγία για την αναδιάρθρωση και την αφερεγγυότητα).

[129] Εξαιρούνται οι φορείς του Δημοσίου και τα χρηματοδοτικά ιδρύματα για τα οποία προβλέπονται ειδικές διαδικασίες αφερεγγυότητας.

[130] Συγκεκριμένα προβλέπεται (ν.4818/2021, άρθρο 39) ότι το Στάδιο 2 της Διαδικασίας Επίλυσης Καθυστερήσεων (ΔΕΚ) του Κώδικα Δεοντολογίας Τραπεζών (ΚΔΤ), που αφορά την υποβολή αίτησης και δικαιολογητικών από τον υπερήμερο οφειλέτη, και το Στάδιο 4 της ΔΕΚ, που αφορά την υποβολή πρότασης ρύθμισης από τον χρηματοπιστωτικό φορέα, θα διεξάγονται αποκλειστικά μέσω ψηφιακής πλατφόρμας. Μετά από σχετική έγκριση του οφειλέτη η πλατφόρμα αντλεί αυτόματα τα αναγκαία στοιχεία για την αξιολόγηση της αίτησης, από υφιστάμενες βάσεις δεδομένων (Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων, Τειρεσίας κ.ά.) Πρόσβαση στα στοιχεία της ψηφιακής πλατφόρμας ΚΔΤ έχουν αποκλειστικά ο οφειλέτης, ο κατά περίπτωση χρηματοπιστωτικός φορέας και η Τράπεζα της Ελλάδος ως εποπτική αρχή.

[131] Για το ισχύον πλαίσιο για τον Κώδικα Δεοντολογίας Τραπεζών, βλ. ν. 4224/2013, άρθρο 1, παρ. 2, όπως ισχύει, και απόφαση της Επιτροπής Πιστωτικών και Ασφαλιστικών Θεμάτων της Τράπεζας της Ελλάδος (ΕΠΑΘ) 392/1/31.5.2021.

1. Εργαλεία έγκαιρης προειδοποίησης

Ο νέος μηχανισμός έγκαιρης προειδοποίησης οφειλετών εισάγεται για πρώτη φορά στο ελληνικό πλαίσιο και αναμένεται να συμβάλει στην πρόληψη της υπερχρέωσης και στην αποφυγή της δημιουργίας χρεών που είναι δύσκολα βιώσιμα.

Ειδικότερα, εισάγεται ηλεκτρονικός μηχανισμός έγκαιρης προειδοποίησης οφειλετών τριών επιπέδων αφερεγγυότητας (χαμηλού, μέτριου, υψηλού) για φυσικά και νομικά πρόσωπα, ο οποίος παρέχεται μέσω σχετικής ηλεκτρονικής πλατφόρμας, κατόπιν αίτησης του ενδιαφερομένου.

Με την εν λόγω αίτηση, ο ενδιαφερόμενος επιτρέπει στην εποπτεύουσα αρχή (Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους) την αναζήτηση, πρόσβαση, συλλογή, επεξεργασία και διασταύρωση στοιχείων που τον αφορούν, με σκοπό τον προσδιορισμό του κινδύνου αφερεγγυότητας και κατάταξής του, καθώς και τη διατύπωση προτάσεων για την αντιμετώπιση του κινδύνου.

Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας αυτής, φυσικά πρόσωπα χωρίς εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα ή ελεύθερο επάγγελμα, τα οποία έχουν καταταχθεί σε επίπεδο κινδύνου μέτριο ή υψηλό, μπορούν να απευθυνθούν στο Κέντρο Εξυπηρέτησης Δανειοληπτών ή στο Γραφείο Εξυπηρέτησης Δανειοληπτών της περιφέρειας του μόνιμου τόπου κατοικίας τους και να λάβουν δωρεάν εξειδικευμένες υπηρεσίες (π.χ. ενημέρωση για το νομικό πλαίσιο και τους γενικούς όρους των δανειακών συμβάσεων και των συμφωνιών ρύθμισης οφειλών, συνδρομή για την κατανόηση των προταθέντων όρων δανειακών συμφωνιών ρύθμισης οφειλών κ.λ.π.). Ομοίως, φυσικά πρόσωπα με εισόδημα από ελεύθερο επάγγελμα, καθώς και φυσικά ή νομικά πρόσωπα με εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα, τα οποία έχουν καταταχθεί σε επίπεδο κινδύνου μέτριο ή υψηλό, μπορούν να απευθυνθούν στο οικείο Επαγγελματικό Επιμελητήριο ή Επαγγελματικό Σύλλογο ή Ινστιτούτο Θεσμικών Κοινωνικών Εταίρων και να λάβουν δωρεάν εξειδικευμένες υπηρεσίες συμβούλου επιχειρήσεων, με σκοπό την καθοδήγηση και επιχειρηματική υποστήριξή τους.

2. Ο νέος εξωδικαστικός μηχανισμός

Τόσο ο νέος εξωδικαστικός μηχανισμός όσο και η διαδικασία εξυγίανσης αποτελούν διαδικασίες προληπτικής αναδιάρθρωσης και αποσκοπούν στη διατήρηση της βιωσιμότητας επιχειρήσεων, των οποίων η αφερεγγυότητα μπορεί να αποφευχθεί εφόσον αναδιαρθρωθούν.

Ο νέος εξωδικαστικός μηχανισμός προβλέπει μία πολυμερή διαδικασία διαπραγμάτευσης οφειλέτη και πιστωτών. Αφορά οφειλές προς χρηματοδοτικούς φορείς (ήτοι πιστωτικά ή χρηματοδοτικά ιδρύματα, εταιρίες χρηματοδοτικής μίσθωσης, εταιρίες πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων, εταιρίες διαχείρισης απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις, νομικά πρόσωπα που αποκτούν απαιτήσεις προς τιτλοποίηση), το Δημόσιο και Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης. Η διαδικασία είναι πλήρως εξωδικαστική, δεν προβλέπεται η χρήση ένδικων βοηθημάτων ή η γέννηση δικονομικών δικαιωμάτων και διενεργείται με τρόπο ηλεκτρονικό μέσω ειδικής ψηφιακής πλατφόρμας ηλεκτρονικής υποβολής και διαχείρισης αιτήσεων της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων Δημόσιας Διοίκησης (Γ.Γ.Π.Σ.Δ.Δ.) του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης σε συνεργασία με την Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους (Ε.Γ.Δ.Ι.Χ.). Πρόκειται για μια εμπιστευτική διαδικασία, όπου όλοι οι συμμετέχοντες (οφειλέτης, συμμετέχοντες πιστωτές, υπάλληλοι των αρμοδίων υπηρεσιών του Δημοσίου και των Φορέων Κοινωνικής

Ασφάλισης) φέρουν υποχρέωση εχεμύθειας ως προς την ύπαρξη και το περιεχόμενο των διαπραγματεύσεων, ενώ τυχόν δημοσιοποίηση σε τρίτους σχετικών πληροφοριών απαιτεί την προηγούμενη γραπτή συναίνεση του συνόλου των συμμετεχόντων στη διαπραγμάτευση.

Η αίτηση για την εξωδικαστική ρύθμιση οφειλών μπορεί να υποβληθεί από κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο με πτωχευτική ικανότητα[132] (με ορισμένες εξαιρέσεις, π.χ. πιστωτικά και χρηματοδοτικά ιδρύματα, ασφαλιστικές και αντασφαλιστικές επιχειρήσεις κ.ά.) και υποβάλλεται ηλεκτρονικά από τον οφειλέτη στην Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους μέσω της προβλεπόμενης στο νόμο ηλεκτρονικής πλατφόρμας. Στον εξωδικαστικό μηχανισμό δεν εντάσσονται, μεταξύ άλλων, οι οφειλέτες των οποίων τουλάχιστον το 90% των συνολικών οφειλών τους οφείλεται σε έναν χρηματοδοτικό φορέα ή όταν το σύνολο των οφειλών τους δεν υπερβαίνει το ποσό των 10.000 ευρώ.[133] Η εν λόγω διαφοροποίηση οφείλεται στο ότι οι οφειλέτες που είναι συνεργάσιμοι και οφείλουν σε έναν μόνο πιστωτή είναι αποτελεσματικότερο να προσφύγουν στη διμερή διαπραγμάτευση.

Τη διαδικασία εξωδικαστικής ρύθμισης μπορούν να κινήσουν επίσης το Δημόσιο, οι Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης ή οι χρηματοδοτικοί φορείς ως πιστωτές, κοινοποιώντας στον οφειλέτη πρόσκληση για την εξωδικαστική αναδιάρθρωση των οφειλών του, θέτοντας προθεσμία για την υποβολή εκ μέρους του της παραπάνω αίτησης (έως 45 ημέρες).

Μετά την υποβολή της αίτησης, οι συμμετέχοντες πιστωτές-χρηματοδοτικοί φορείς μπορούν να καταθέσουν πρόταση ρύθμισης προς τον οφειλέτη. Σε περίπτωση συναίνεσης εκ μέρους του οφειλέτη, της πλειοψηφίας των συμμετεχόντων πιστωτών[134]-χρηματοδοτικών φορέων (ως προς την αξία των απαιτήσεων) και τουλάχιστον του προβλεπόμενου ποσοστού συμμετεχόντων πιστωτών με ειδικό προνόμιο,[135] οι συναινούντες πιστωτές και ο οφειλέτης υπογράφουν σύμβαση αναδιάρθρωσης. Σημειώνεται ότι εντός δέκα ημερών από τη λήψη της πρότασης εκ μέρους των πιστωτών ο οφειλέτης μπορεί να καταθέσει αίτημα υποβολής σε διαμεσολάβηση το οποίο πρέπει να γίνει δεκτό από την πλειοψηφία των χρηματοδοτικών φορέων ως προς την αξία των σχετικών απαιτήσεων. Εφόσον επιτευχθεί έγκριση σύμβασης από τον οφειλέτη και την πλειοψηφία των πιστωτών, αυτή κοινοποιείται προς το Δημόσιο και τους Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης, στο βαθμό που τους αφορά, μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας. Με την άπρακτη πάροδο δεκαπέντε (15) εργάσιμων ημερών από τη γνωστοποίηση της συμφωνίας, επέρχεται, υπό προϋποθέσεις, αποδοχή της σύμβασης αναδιάρθρωσης οφειλών από το Δημόσιο και τους Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης χωρίς οποιαδήποτε περαιτέρω ενέργεια.[136]

Σε κάθε περίπτωση, εάν η σύμβαση αναδιάρθρωσης δεν υπογραφεί εντός δύο μηνών από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης για την εξωδικαστική ρύθμιση οφειλών, η διαδικασία θεωρείται περατωθείσα ως άκαρπη. Εντός της ίδιας προθεσμίας οι συμμετέχοντες πιστωτές-χρηματοδοτικοί φορείς δύνανται να απορρίψουν την αίτηση του οφειλέτη και να μην καταθέσουν πρόταση για ρύθμιση, γεγονός που καταδεικνύει το συναινετικό χαρακτήρα της διαδικασίας, η οποία

---

[132] Βλ. παρακάτω ενότητα περί πτώχευσης, όπου αναφέρεται ότι πλέον όλα τα φυσικά πρόσωπα έχουν πτωχευτική ικανότητα.

[133] Για λοιπές εξαιρέσεις από την δυνατότητα υπαγωγής στην διαδικασία εξωδικαστικής ρύθμισης οφειλών βλ. άρθρο 7 παρ. 3 του ν. 4738/2020.

[134] Ως "πλειοψηφία συμμετεχόντων πιστωτών" νοείται το ποσοστό 60% επί του συνόλου των απαιτήσεων των χρηματοδοτικών φορέων, οι οποίοι συμμετέχουν ως πιστωτές (άρθρο 6 παρ. 1 εδ. ε΄ του ν. 4738/2020).

[135] Ως "ποσοστό συμμετεχόντων πιστωτών με ειδικό προνόμιο" νοείται το ποσοστό 40% επί του συνόλου των απαιτήσεων των χρηματοδοτικών φορέων που εξασφαλίζονται με υποθήκη, προσημείωση υποθήκης, ενέχυρο ή άλλο ειδικό προνόμιο του άρθρου 976 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και οι οποίοι συμμετέχουν ως πιστωτές (άρθρο 6 παρ. 1 εδ. στ΄ του ν. 4738/2020).

[136] Βλ. άρθρο 21 του ν. 4738/2020.

βασίζεται στη διακριτική τους ευχέρεια και εξαρτάται από την αξιολόγησή τους. Η κοινοποίηση της απόρριψης συνεπάγεται άμεση περαίωση της διαδικασίας ως άκαρπης.

Κατά το διάστημα που μεσολαβεί από την υποβολή της αίτησης και μέχρι τη με οποιονδήποτε τρόπο περάτωση της διαδικασίας κατά τα παραπάνω, αναστέλλονται η λήψη αναγκαστικών μέτρων και η συνέχιση της διαδικασίας αναγκαστικής εκτέλεσης επί απαιτήσεων κατά του οφειλέτη. Η επίτευξη σύμβασης αναδιάρθρωσης συνεπάγεται απαγόρευση επίσπευσης αναγκαστικής εκτέλεσης εκ μέρους των καταλαμβανόμενων πιστωτών και αυτοδίκαιη αναστολή των μέτρων αναγκαστικής εκτέλεσης κατά του οφειλέτη για την ικανοποίηση ρυθμισθείσας με την σύμβαση αναδιάρθρωσης απαιτήσεως καθ΄ όλη τη διάρκειά της, υπό τον όρο τήρησής της. Ομοίως, από την ημερομηνία ισχύος της εγκριθείσας σύμβασης αναδιάρθρωσης ως προς το Δημόσιο και τους Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης ισχύει, μεταξύ άλλων, ότι αναστέλλονται η λήψη αναγκαστικών μέτρων και η συνέχιση της διαδικασίας αναγκαστικής εκτέλεσης επί απαιτήσεων κατά του οφειλέτη, καθώς και η ποινική δίωξη για αδικήματα του άρθρου 25 του ν. 1882/1990.

Περαιτέρω, είναι δυνατή η επιδότηση καταβολής δόσεων σε οφειλέτες για την αποπληρωμή των δανείων που εξασφαλίζονται με την κύρια κατοικία τους. Η επιδότηση είναι για πέντε χρόνια από την ημερομηνία της αίτησης για την εξωδικαστική ρύθμιση των οφειλών και χορηγείται σε οφειλέτες που πληρούν σωρευτικά τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις (π.χ. το υπόλοιπο της οφειλής του οφειλέτη από το δάνειο που εξασφαλίζεται με την κύρια κατοικία του να μην υπερβαίνει το ποσό των 135.000 ευρώ εάν είναι μονοπρόσωπο νοικοκυριό, προσαυξανόμενο κατά 20.000 ευρώ για κάθε επιπλέον μέλος του νοικοκυριού, με ανώτατο ποσό τα 215.000 ευρώ ανά πιστωτή).[137] Ο νόμος προβλέπει μέγιστο ποσό της επιδότησης δόσης ανάλογα με τη σύνθεση του νοικοκυριού, με ανώτατο όριο μηνιαίας επιδότησης δόσης τα 210 ευρώ, ανεξαρτήτως σύνθεσης του νοικοκυριού. Περαιτέρω, προβλέπεται σύνδεση του ανώτατου ορίου ως ποσοστού με το ύψος της μηνιαίας δόσης και την κατάσταση του δανείου (εξυπηρετούμενου ή σε καθυστέρηση και διάρκεια καθυστέρησης).

3. Η προπτωχευτική διαδικασία εξυγίανσης

Σύμφωνα με το νέο πλαίσιο, κάθε πρόσωπο το οποίο ασκεί επιχειρηματική δραστηριότητα, έχει το κέντρο των κυρίων συμφερόντων του στην Ελλάδα και βρίσκεται σε παρούσα ή επαπειλούμενη αδυναμία εκπλήρωσης των ληξιπρόθεσμων χρηματικών υποχρεώσεών του κατά τρόπο γενικό δύναται να αιτείται την επικύρωση της συνυποβαλλόμενης συμφωνίας εξυγίανσης. Μάλιστα μπορεί να υποβάλει την ως άνω αίτηση και όταν δεν συντρέχει παρούσα ή επαπειλούμενη αδυναμία εκπλήρωσης, αν υφίσταται απλώς πιθανότητα αφερεγγυότητάς του, η οποία δύναται να αρθεί με τη διαδικασία αυτή. Η συμφωνία εξυγίανσης δύναται να έχει ως αντικείμενο οποιαδήποτε ρύθμιση του ενεργητικού και του παθητικού του οφειλέτη.

Με τον ν. 4738/2020 εισάγεται διάκριση των πιστωτών σε όσους έχουν ειδικό προνόμιο και σε λοιπούς πιστωτές. Η συμφωνία εξυγίανσης επικυρώνεται στις ακόλουθες περιπτώσεις:

i) Με τη συναίνεση από τον οφειλέτη και από πιστωτές του που εκπροσωπούν περισσότερο από το 50% των απαιτήσεων που έχουν ειδικό προνόμιο και περισσότερο από το 50% των λοιπών απαιτήσεων, σε κάθε περίπτωση όσων θίγονται από τη συμφωνία εξυγίανσης. Θεωρείται ότι δεν

[137] Για τις λοιπές προϋποθέσεις, οι οποίες πρέπει να πληρούνται σωρευτικά, βλ. άρθρο 28 παρ. 2 του ν. 4738/2020.

θίγεται η απαίτηση ενός πιστωτή όταν, κατά τη συμφωνία εξυγίανσης, δεν επηρεάζεται η νομική κατάσταση που είχε πριν από την επικύρωση της συμφωνίας εξυγίανσης.

ii) Χωρίς τη σύμπραξη του οφειλέτη, ήτοι μόνο από πιστωτές που συγκεντρώνουν το παραπάνω ποσοστό, εφόσον ο οφειλέτης βρίσκεται, κατά το χρόνο σύναψης της συμφωνίας, σε παύση πληρωμών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η συμφωνία εξυγίανσης η οποία δεν έχει εγκριθεί από πιστωτές που εκπροσωπούν την πλειοψηφία των απαιτήσεων των παραπάνω κατηγοριών, μπορεί, υπό προϋποθέσεις, να καταστεί δεσμευτική και για τους μη συναινούντες πιστωτές, εφόσον έχει εγκριθεί από πιστωτές που εκπροσωπούν ποσοστό μεγαλύτερο από το 60% του συνόλου των απαιτήσεων και μεγαλύτερο από το 50% των απαιτήσεων με ειδικό προνόμιο.

Όπως προαναφέρθηκε, η νέα νομοθεσία δίνει τη δυνατότητα στους πιστωτές να υποβάλλουν οι ίδιοι την αίτηση εξυγίανσης (χωρίς τη σύμπραξη του οφειλέτη), καθώς και να αιτούνται τον διορισμό ειδικού εντολοδόχου, αρμόδιου να ασκεί ορισμένες ή και όλες τις αρμοδιότητες της διοίκησης του οφειλέτη. Με τον τρόπο αυτό, εάν ο οφειλέτης είναι εταιρία, μπορεί να συνεχίσει τη λειτουργία της, ενώ επιπλέον αποφεύγεται τυχόν μη σύννομη διοίκηση της εταιρίας μέχρι την έκδοση της απόφασης επικύρωσης της συμφωνίας εξυγίανσης (π.χ. με καταδολιευτικές μεταβιβάσεις εις βάρος των πιστωτών).

Επίσης, σημαντική καινοτομία του ν. 4738/2020 είναι η στοιχειοθέτηση, υπό τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις, τεκμηρίου περί συναίνεσης εκ μέρους του Δημοσίου (και γενικώς των δημόσιων φορέων) στη διαδικασία εξυγίανσης. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι οι εν λόγω φορείς θεωρείται ότι συναινούν σε συμφωνία εξυγίανσης, ακόμη και αν δεν την υπογράφουν, σε κάθε περίπτωση που: α) η βεβαιωμένη βασική οφειλή προς αυτούς δεν ξεπερνά τα 15.000.000 ευρώ και β) σύμφωνα με την έκθεση του εμπειρογνώμονα, δεν υπερβαίνει καθ' ύψος τις απαιτήσεις των ιδιωτών πιστωτών και γ) σύμφωνα με την ίδια έκθεση, δεν θα βρεθούν σε χειρότερη θέση σε σχέση με το σενάριο της πτώχευσης του οφειλέτη. Το γεγονός αυτό διευκολύνει τη σύναψη συμφωνιών εξυγίανσης, ιδίως σε περιπτώσεις οφειλετών που υπό άλλες συνθήκες θα δυσκολεύονταν να συγκεντρώσουν τις απαιτούμενες συναινέσεις.

Η ισχύς της συμφωνίας εξυγίανσης τελεί υπό την προϋπόθεση της επικύρωσής της από το δικαστήριο, εκτός αν κατά τη βούληση των συμβαλλομένων το σύνολο ή μέρος των όρων της ισχύουν μεταξύ τους και χωρίς την επικύρωση κατά τις διατάξεις του κοινού δικαίου. Το δικαστήριο επικυρώνει τη συμφωνία εξυγίανσης, όταν, επιπροσθέτως των προϋποθέσεων αναφορικά με τις συναινέσεις εκ μέρους των πιστωτών ή και του οφειλέτη, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω κατά περίπτωση, πληρούνται επιπλέον σωρευτικά συγκεκριμένες προϋποθέσεις, ήτοι συνοπτικά:

1. πιθανολογείται ότι η συμφωνία εξυγίανσης διαμορφώνει εύλογη προοπτική εξασφάλισης της βιωσιμότητας του οφειλέτη,
2. πιθανολογείται ότι πληρούται η αρχή της μη χειροτέρευσης της θέσης των πιστωτών,
3. η συμφωνία εξυγίανσης δεν είναι αποτέλεσμα δόλου και δεν παραβιάζει διατάξεις αναγκαστικού δικαίου και ιδίως του δικαίου του ανταγωνισμού,
4. η συμφωνία εξυγίανσης αντιμετωπίζει με βάση την αρχή της ισότιμης μεταχείρισης τους πιστωτές που βρίσκονται στην ίδια θέση,

5. ο οφειλέτης συναινεί, στην περίπτωση αίτησης χωρίς τη σύμπραξή του σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω στην περίπτωση ii).[138]

Η απόφαση που επικυρώνει τη συμφωνία εξυγίανσης ή που απορρίπτει την αίτηση επικύρωσής της δημοσιοποιείται αμελλητί στο Ηλεκτρονικό Μητρώο Φερεγγυότητας.

Από την επικύρωσή της, η συμφωνία εξυγίανσης δεσμεύει το σύνολο των πιστωτών, οι απαιτήσεις των οποίων ρυθμίζονται από αυτή, ακόμη και αν δεν είναι συμβαλλόμενοι στη συμφωνία.

Με την επικύρωση της συμφωνίας:

1. αίρεται αυτοδικαίως η απαγόρευση ή το κώλυμα έκδοσης επιταγών που είχε επιβληθεί στον οφειλέτη πριν από την έναρξη της διαδικασίας εξυγίανσης,
2. αναστέλλεται η ποινική δίωξη των πλημμελημάτων της έκδοσης ακάλυπτης επιταγής, της μη καταβολής χρεών προς το Δημόσιο, καθώς και της καθυστέρησης καταβολής οφειλών προς τα ασφαλιστικά ταμεία, εφόσον οι παραπάνω πράξεις έχουν τελεστεί πριν από την υποβολή της αίτησης επικύρωσης της συμφωνίας εξυγίανσης,
3. οι ρυθμιζόμενες με τη συμφωνία εξυγίανσης οφειλές προς το Δημόσιο και τους Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης καθίστανται ενήμερες υπό τον όρο τήρησης της συμφωνίας εξυγίανσης,
4. εφόσον προβλέπεται, αίρονται τυχόν κατασχέσεις που έχουν ως αιτία ρυθμιζόμενες με τη συμφωνία οφειλές. Το αξιόποινο των εν λόγω πράξεων μάλιστα εξαλείφεται σε περίπτωση πλήρους και εμπρόθεσμης εκπλήρωσης των υποχρεώσεων του οφειλέτη που απορρέουν από τη συμφωνία εξυγίανσης.

4. Πτώχευση

Σε περίπτωση που δεν επιτευχθεί η προληπτική αναδιάρθρωση οφειλών, εφαρμόζεται η διαδικασία της πτώχευσης. Με τον ν. 4738/2020 η πτωχευτική διαδικασία απλοποιείται σημαντικά, ενώ επιταχύνεται η ρευστοποίηση της πτωχευτικής περιουσίας. Μία από τις σημαντικές καινοτομίες του νέου νόμου είναι η αποσύνδεση της πτωχευτικής ικανότητας από την εμπορική ιδιότητα, παρέχοντας πλέον τη δυνατότητα και σε φυσικά πρόσωπα που δεν κατέχουν την ιδιότητα του εμπόρου να τεθούν σε πτώχευση. Επιπλέον, εισάγονται καινοτομίες που προστατεύουν τις εμπράγματες εξασφαλίσεις, περιορίζουν τις αναστολές και προσφέρουν διευκολύνσεις για την αποτροπή άγονων πλειστηριασμών. Σημαντικό στοιχείο είναι η ηλεκτρονική διεξαγωγή των πλειστηριασμών με χρήση της πλατφόρμας e-auction, η οποία συμβάλλει στη διασφάλιση μεγάλου βαθμού διαφάνειας και δημοσιότητας. Επίσης, απλοποιείται η διαδικασία πτώχευσης μικρού αντικειμένου[139] και αντιμετωπίζεται το πρόβλημα των μακροχρόνιων πτωχεύσεων, αφού πλέον ορίζεται κατ΄ αρχήν η πενταετία ως ανώτατη διάρκεια των εργασιών της πτώχευσης.

---

[138] Η συναίνεση του οφειλέτη θεωρείται ότι έχει δοθεί, εάν, έως και τη συζήτηση της αίτησης επικύρωσης, δεν ασκήσει παρέμβαση κατά της αποδοχής της. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, το δικαστήριο μπορεί να προχωρήσει στην επικύρωση της συμφωνίας, εάν από την αίτηση και ιδίως από την έκθεση του εμπειρογνώμονα προκύπτει ότι η συμφωνία εξυγίανσης δεν θα καταστήσει τη νομική και οικονομική κατάσταση του οφειλέτη χειρότερη από εκείνη στην οποία θα βρισκόταν χωρίς τη συμφωνία.

[139] Ως μικρού αντικειμένου πτωχεύσεις ορίζονται αυτές στις οποίες ο οφειλέτης ικανοποιεί τα κριτήρια προσδιορισμού της πολύ μικρής οντότητας του άρθρου 2 του ν. 4308/2014. Σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, πολύ μικρές οντότητες είναι οι οντότητες οι οποίες κατά την ημερομηνία του ισολογισμού τους δεν υπερβαίνουν τα όρια δύο τουλάχιστον από τα ακόλουθα τρία κριτήρια:

α) Σύνολο ενεργητικού (περιουσιακών στοιχείων): 350.000 ευρώ.

β) Καθαρό ύψος κύκλου εργασιών: 700.000 ευρώ.

γ) Μέσος όρος απασχολουμένων κατά τη διάρκεια της περιόδου: 10 άτομα.

Προϋπόθεση για την κήρυξη της πτώχευσης είναι ο οφειλέτης να βρίσκεται σε παύση πληρωμών, δηλαδή να αδυνατεί να εκπληρώσει τις ληξιπρόθεσμες χρηματικές οφειλές του κατά τρόπο γενικό και μόνιμο. Μία σημαντική προσθήκη του νομοθέτη ως προς τον τρόπο τεκμηρίωσης της παύσης πληρωμών του οφειλέτη είναι η πρόβλεψη σαφών ποσοτικών κριτηρίων προκειμένου να διευκολυνθεί η δικαστική κρίση. Κατά τεκμήριο, ο οφειλέτης βρίσκεται σε παύση πληρωμών όταν αδυνατεί να αποπληρώσει προς το Δημόσιο, τους Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης ή πιστωτικά ή χρηματοδοτικά ιδρύματα το 40% τουλάχιστον των συνολικών του ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων για περίοδο τουλάχιστον 6 μηνών και η μη εξυπηρετούμενη υποχρέωσή του υπερβαίνει το ποσό των 30.000 ευρώ.[140]

Κρίσιμη είναι η πρόβλεψη της δυνατότητας όλων των φυσικών προσώπων να απαλλαγούν από τα εναπομένοντα χρέη τους εντός τριών ετών (ή και εντός ενός έτους υπό προϋποθέσεις[141]) μετά τη ρευστοποίηση των περιουσιακών τους στοιχείων. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο οφειλέτης που πτωχεύει δεν χάνει την άδεια ασκήσεως επαγγέλματος, ρύθμιση η οποία συνάδει με το γενικότερο πνεύμα του νόμου για την παροχή δεύτερης ευκαιρίας στον οφειλέτη, αποσκοπώντας στη γρήγορη επαναδραστηριοποίησή του στην παραγωγή και τη δημιουργία μεταπτωχευτικής περιουσίας.

5. Ευάλωτοι οφειλέτες

Αναφορικά με την προστασία της κύριας κατοικίας, εισάγεται μέθοδος η οποία επιτρέπει στους ευάλωτους οφειλέτες, δηλαδή σε εκείνους οι οποίοι πληρούν σωρευτικά τα εισοδηματικά, περιουσιακά και λοιπά κριτήρια που ισχύουν, σύμφωνα με το άρθρο 3 του ν. 4472/2017, σε περίπτωση που είτε α) κηρυχθούν σε πτώχευση είτε β) επισπεύδεται αναγκαστική εκτέλεση από ενυπόθηκο ή προσημειούχο πιστωτή εις βάρος της κύριας κατοικίας τους, να παραμείνουν στην κύρια κατοικία τους ως μισθωτές, με δικαίωμα επαναγοράς της κατά τη λήξη της μίσθωσης. Ειδικότερα, κατόπιν αιτήματος του ευάλωτου οφειλέτη, ο Φορέας Απόκτησης και Επαναμίσθωσης αναλαμβάνει την υποχρέωση i) απόκτησης της κύριας κατοικίας του, ii) μίσθωσής του σε αυτόν έναντι μισθώματος, επιδοτούμενου από το κράτος, για χρονική περίοδο 12 ετών και iii) μεταβίβασής του σε αυτόν στο μέλλον έναντι τιμήματος. Με τη ρύθμιση αυτή, ο οφειλέτης μπορεί να συνεχίσει να διαμένει στην κύρια κατοικία του, αποφεύγοντας την έξωση η οποία θα επερχόταν εάν το ακίνητο αποκτούσε κάποιος τρίτος, καθώς και να γίνει ξανά κύριος του ακινήτου, εφόσον το επιθυμεί. Μέχρι την ίδρυση του ως άνω φορέα, ισχύει μεταβατικό καθεστώς σύμφωνα με το οποίο το Δημόσιο καταβάλει στον ευάλωτο οφειλέτη επιδότηση με την υποχρέωση ο τελευταίος να συνεχίσει να εξυπηρετεί το δάνειο για τη κύρια κατοικία του.[142]

Ειδικά η ετερόρρυθμη εταιρία, η ομόρρυθμη εταιρία, η ατομική επιχείρηση και κάθε άλλη οντότητα που υποχρεούται στην εφαρμογή του ν. 4308/2014 από φορολογική ή άλλη νομοθετική διάταξη εντάσσεται στην κατηγορία των πολύ μικρών οντοτήτων με μόνη προϋπόθεση ότι ο κύκλος εργασιών της δεν υπερβαίνει το ποσό του 1.500.000 ευρώ.

Ωστόσο, για τους σκοπούς της ρύθμισης της πτώχευσης μικρού αντικειμένου του ν. 4738/2020, στην περίπτωση των νομικών προσώπων, εάν το καθαρό ύψος του κύκλου εργασιών υπερβαίνει τα 2.000.000 ευρώ, δεν θεωρούνται πολύ μικρές οντότητες.

[140] Στις περιπτώσεις πτωχεύσεων μικρού αντικειμένου, το τεκμήριο διαφοροποιείται ως προς το απαιτούμενο ποσοστό των μη καταβεβλημένων συνολικών ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του οφειλέτη (ήτοι η μη καταβολή αφορά σε ποσοστό τουλάχιστον 60% των συνολικών ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεών του), με τις λοιπές προϋποθέσεις να είναι ίδιες (άρθρο 176 ν. 4738/2020).

[141] Άρθρο 192 παρ. 2 σε συνδυασμό με το άρθρο 92 παρ. 3 του ν. 4738/2020.

[142] Βλ. ν. 4916/2022 , άρθρα 13-26.

Εν κατακλείδι, είναι σημαντικό ότι ο ν. 4738/2020 αντικαθιστά και ενσωματώνει πλήθος επιμέρους ρυθμίσεων σε ενιαίο κείμενο, διευκολύνοντας τους υπαγόμενους στις ρυθμίσεις του στην κατανόηση των διαδικασιών και ισχυουσών διατάξεων. Ωστόσο, η αξία του νέου πλαισίου έγκειται κυρίως στον σημαντικό εκσυγχρονισμό των σχετικών διατάξεων, ο οποίος αποσκοπεί να δώσει μια λύση στις υπερχρεωμένες επιχειρήσεις και φυσικά πρόσωπα. Με τις ρυθμίσεις που εισάγονται επιδιώκεται μέσω της προληπτικής αναδιάρθρωσης η διασφάλιση ότι επιχειρήσεις και επιχειρηματίες σε οικονομική δυσχέρεια, πλην όμως με δυνατότητα βιωσιμότητας, θα έχουν τη δυνατότητα να συνεχίσουν τη λειτουργία τους, καθώς επίσης ότι, στις περιπτώσεις που αυτό δεν είναι εφικτό, θα δίδεται δεύτερη ευκαιρία σε επιχειρηματίες και λοιπά φυσικά πρόσωπα που έχουν υπερχρεωθεί, μέσω της απαλλαγής από τα χρέη τους. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι οι χρηματοδοτικοί φορείς να χρησιμοποιήσουν τα εργαλεία του νόμου και να στηρίξουν τους οφειλέτες που έχουν προοπτικές βιωσιμότητας, ώστε να καταστούν στο μέλλον ενήμεροι, συμβάλλοντας έτσι στην βελτίωση της ποιότητας του δανειακού τους χαρτοφυλακίου. Με τον τρόπο αυτό, το νέο πλαίσιο δύναται να συνδράμει σημαντικά στην προσπάθεια αντιμετώπισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, ανακόπτοντας ταυτόχρονα τη δημιουργία νέων σε πρώιμο στάδιο.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ ΙΙΙ
Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΑΚΡΟΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ

Κατερίνα Λαγαρία

Το πλαίσιο μακροπροληπτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στοχεύει στην πρόληψη και τη μείωση του συστημικού κινδύνου καθώς και τη διασφάλιση της ανθεκτικότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο σύνολό του. Θεσπίστηκε για πρώτη φορά στον απόηχο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης με τις διατάξεις του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 575/2013 (Capital Requirements Regulation – CRR)[143] και της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ (Capital Requirements Directive - CRD),[144] με τις οποίες ενσωματώθηκαν, μεταξύ άλλων, τα σχετικά κανονιστικά πρότυπα της Επιτροπής της Βασιλείας.[145] Οκτώ χρόνια αργότερα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κάλεσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου (ΕΣΣΚ), την Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (ΕΑΤ) και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) να καταθέσουν τις προτάσεις τους για την επανεξέταση αυτού του πλαισίου μέχρι τα τέλη Μαρτίου 2022.

Η επανεξέταση αποσκοπεί πρωτίστως στη βελτίωση της λειτουργίας, της αποτελεσματικότητας και της διαφάνειας του ενωσιακού πλαισίου μακροπροληπτικής πολιτικής την επόμενη δεκαετία. Προκειμένου να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα του πλαισίου εξετάζεται κατά πόσον μειώνει τον συστημικό κίνδυνο, ιδίως δε την πιθανότητα και τον αντίκτυπο κρίσεων στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Με γνώμονα τη μεσοπρόθεσμη αυτή στόχευση, το ΕΣΣΚ, η ΕΑΤ και η ΕΚΤ διαμόρφωσαν και έστειλαν τις απαντήσεις τους προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.[146] Το παρόν Ειδικό Θέμα παρουσιάζει τις κυριότερες προτάσεις που διατυπώθηκαν από τους τρεις φορείς,[147] με ιδιαίτερη έμφαση στις προτάσεις για την προσθήκη νέων μέτρων μακροπροληπτικής πολιτικής και τις αναγκαίες βελτιώσεις/προσαρμογές στους ισχύοντες κανόνες.

---

[143] ΕΕ L 176, 27.6.2013, σελ. 1-337.

[144] ΕΕ L 176, 27.6.2013, σελ. 338-436.

[145] Πλαίσιο "Βασιλεία ΙΙΙ", βλ. Basel Committee on Banking Supervision, *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*, Δεκέμβριος 2010 (αναθ. Ιούν. 2011), διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.bis.org/publ/bcbs189.htm.

[146] Οι προτάσεις του ΕΣΣΚ αφορούν τις χώρες-μέλη της ΕΕ και του Ενιαίου Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ), οι προτάσεις της ΕΑΤ τα κράτη-μέλη της ΕΕ, ενώ οι προτάσεις της ΕΚΤ αφορούν τα κράτη-μέλη που συμμετέχουν στην Τραπεζική Ένωση. Οι σχετικές απαντήσεις του ΕΣΣΚ, της ΕΚΤ και της ΕΑΤ έχουν δημοσιευθεί και είναι διαθέσιμες αντίστοιχα στις διευθύνσεις: https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.reviewmacropruframework.220331~65e86a81aa.en.pdf, https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.responsetothecallforadvice~547f97d27c.en.pdf?93c147e7a65d41abaf7c2e1fc5519246 και https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Other%20publications/2022/1031866/EBA%20advice%20on%20the%20review%20of%20the%20macroprudential%20framework.pdf.

[147] Οι απαντήσεις του ΕΣΣΚ και της ΕΚΤ είναι αναλυτικότερες, σε σύγκριση με την απάντηση της ΕΑΤ, η οποία είναι πιο αδρομερής και δεν απαντά σε όλες τις ερωτήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Επισημαίνεται ότι οι εντεταλμένες/μακροπροληπτικές αρχές των κρατών-μελών διατηρούν την εθνική αρμοδιότητα επί θεμάτων μακροπροληπτικής πολιτικής στην επικράτειά τους, η οποία ωστόσο υπόκειται σε ένα μηχανισμό συντονισμού σε επίπεδο ΕΕ.[148] Ειδικότερα για τα κράτη-μέλη που συμμετέχουν στην Τραπεζική Ένωση,[149] η ΕΚΤ έχει τη δυνατότητα, βάσει του άρθρου 5 παράγραφος 2 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1024/2013,[150] να επιβάλλει υψηλότερες απαιτήσεις για τα κεφαλαιακά αποθέματα ασφαλείας από ό,τι θα εφάρμοζαν οι εθνικές αρχές.[151]

Οι βασικοί άξονες της επανεξέτασης του πλαισίου μακροπροληπτικής πολιτικής

Η συζήτηση για την επόμενη δεκαετία του ενωσιακού πλαισίου μακροπροληπτικής πολιτικής βασίζεται σε τέσσερις άξονες: (α) τον συνολικό σχεδιασμό και τη λειτουργία του πλαισίου που αφορά τα αποθέματα ασφαλείας, (β) την προσθήκη νέων ή την κατάργηση υφιστάμενων εργαλείων μακροπροληπτικής πολιτικής, (γ) τα ζητήματα που άπτονται της εσωτερικής αγοράς της ΕΕ και (δ) τους σύγχρονους κινδύνους για το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Επιπρόσθετα, καλύπτει επιμέρους ζητήματα για τα οποία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα εξετάσει αν κρίνεται σκόπιμη η υποβολή νομοθετικής πρότασης. Ορισμένα από αυτά τα ζητήματα αναδείχθηκαν ως σημαντικά κατά την πρώτη δεκαετία λειτουργίας του μακροπροληπτικού πλαισίου διεθνώς και χρήσης των εργαλείων μακροπροληπτικής πολιτικής μετά την υιοθέτησή τους το 2010 μέσα από τους κανόνες του πλαισίου "Βασιλεία ΙΙΙ".

Οι κυριότερες προτάσεις των τριών φορέων

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την επανεξέταση της λειτουργίας του πλαισίου παρουσιάζει η αξιολόγηση της εφαρμογής των μακροπροληπτικών εργαλείων στα κράτη-μέλη για πρώτη φορά σε συνθήκες κρίσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας του κορωνοϊού (COVID-19), και ειδικότερα των κεφαλαιακών αποθεμάτων ασφαλείας (capital-based buffers). Τα εργαλεία αυτά (βλ. Πίνακα 1) διαπιστώθηκε ότι χρησιμοποιήθηκαν, αν και σε περιορισμένο βαθμό,[152] για την ενίσχυση της κε-

---

[148] Σε ενωσιακό επίπεδο, αρμόδιο για τη μακροπροληπτική επίβλεψη του χρηματοπιστωτικού συστήματος, όπως και για την πρόληψη και τον μετριασμό των συστημικών κινδύνων για το σύνολο της ΕΕ είναι το ΕΣΣΚ, το οποίο λειτουργεί ως κόμβος συντονισμού και πληροφόρησης σχετικά με τα σχέδια και τις ανακοινώσεις μέτρων μακροπροληπτικής πολιτικής των κρατών-μελών. Το ΕΣΣΚ παρακολουθεί και αξιολογεί τους συστημικούς κινδύνους και, εφόσον κρίνεται απαραίτητο, εκδίδει προειδοποιήσεις και συστάσεις προς τα κράτη-μέλη της ΕΕ/ΕΟΧ.

[149] Εκτός από τα κράτη-μέλη με νόμισμα το ευρώ, η Βουλγαρία και η Κροατία συμμετέχουν επίσης στην Τραπεζική Ένωση από 1 Οκτωβρίου 2020.

[150] ΕΕ L 287, 29.10.2013, σελ. 63-89.

[151] Η μικροπροληπτική εποπτεία των συστημικών τραπεζών των κρατών-μελών που αποτελούν μέλη της Τραπεζικής Ένωσης (δηλ. τα κράτη-μέλη της ευρωζώνης, καθώς επίσης Βουλγαρία και Κροατία) έχει ανατεθεί στην ΕΚΤ βάσει των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1024/2013.

[152] Σύμφωνα με εκτιμήσεις της ΕΚΤ για τη ζώνη του ευρώ, η απελευθέρωση από τις αρμόδιες μακροπροληπτικές αρχές των κεφαλαιακών αποθεμάτων ασφαλείας που ήταν σε ισχύ κατά την έναρξη της πανδημίας υπολογίζεται σε 20 δισεκ. ευρώ, ενώ στο πλαίσιο μέτρων μικροπροληπτικής εποπτείας αποδεσμεύθηκαν κεφαλαιακές απαιτήσεις ύψους 120 δισεκ. ευρώ. Βλ. ECB, *Financial Stability Review*, Μάιος 2020, σελ. 95-96.

φαλαιακής επάρκειας των τραπεζών και τη συνέχιση της χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας, η οποία τονώθηκε κυρίως χάρη σε δημοσιονομικά μέτρα στήριξης για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας.

Πίνακας 1 Σύνοψη κυριότερων προτάσεων ΕΣΣΚ, ΕΑΤ και ΕΚΤ για την επανεξέταση του πλαισίου μακροπροληπτικής πολιτικής

(Μάρτιος 2022)

Εργαλείο	Στόχευση	Προτάσεις	Νομική βάση
Αντικυκλικό κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας (CCyB)	• Πρόληψη και μετριασμός της υπέρμετρης πιστωτικής επέκτασης • Μείωση της υπερκυκλικότητας	• Θετικό ποσοστό CCyB υπό κανονικές συνθήκες • Πιο ενεργή και προληπτική χρήση του CCyB με συνεκτίμηση πρόσθετων δεικτών κυκλικού συστημικού κινδύνου • Συντομότερη προθεσμία εφαρμογής χωρίς ανάγκη αιτιολόγησης λόγω έκτακτων συνθηκών	Πλαίσιο "Βασιλεία III" και νομοθεσία ΕΕ
Απόθεμα ασφαλείας συστημικού κινδύνου (SyRB)	Πρόληψη και αντιμετώπιση της συσσώρευσης συστημικού κινδύνου και περιορισμός της συγκέντρωσης (άμεσων και έμμεσων) ανοιγμάτων	• Θετικό ποσοστό SyRB υπό κανονικές συνθήκες • Χρήση κοινού παρονομαστή για το ποσοστό SyRB που εφαρμόζεται στο συνολικό ποσό ανοιγμάτων και σε τομεακά ανοίγματα • Εκπόνηση μελέτης του ΕΣΣΚ για τον προσδιορισμό συστημικών κινδύνων για τους οποίους μπορεί να χρησιμοποιηθεί SyRB	Νομοθεσία ΕΕ
Απόθεμα ασφαλείας O-SII	• Πρόληψη και αντιμετώπιση των πιθανών αρνητικών επιπτώσεων στο εγχώριο ή ευρωπαϊκό/παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα από τον κίνδυνο κατάρρευσης λοιπών συστημικά σημαντικών ιδρυμάτων • Αποφυγή του ηθικού κινδύνου	Εντολή στην ΕΑΤ σε συνεργασία με το ΕΣΣΚ για τη διαμόρφωση κοινής μεθοδολογίας σχετικά με τον υπολογισμό του αποθέματος O-SII	Πλαίσιο "Βασιλεία III" και νομοθεσία ΕΕ
Μέτρα με σημείο αναφοράς τους δανειολήπτες (BBMs)	• Αποφυγή υπερβολικής δανειακής επιβάρυνσης των δανειοληπτών στον τομέα των ακινήτων • Πρόληψη και μείωση συστημικών κινδύνων που απορρέουν από τον τομέα των ακινήτων	Θέσπιση υποχρεωτικής συλλογής δεδομένων από τα κράτη-μέλη σχετικά με μια ελάχιστη δέσμη βασικών δεικτών που αφορούν νέα δάνεια σε οικιστικά ακίνητα	Νομοθεσία ΕΕ
Μέτρα βάσει άρθρων 124, 164 και 458 CRR	Πρόληψη/μείωση κινδύνου που σχετίζεται με συστημικά σημαντικούς τομείς (π.χ. αγορά ακινήτων)	• Συγκέντρωση σε ένα ενιαίο άρθρο όλων των άρθρων του CRR που αφορούν εθνικά μακροπροληπτικά μέτρα για την προσαρμογή των συντελεστών στάθμισης κινδύνου σε ανοίγματα που εξασφαλίζονται με ακίνητα	Νομοθεσία ΕΕ
Μέτρα βάσει άρθρου 458 CRR	Αντιμετώπιση συστημικού κινδύνου που εντοπίζεται σε επίπεδο κράτους μέλους (ως ύστατο μέτρο)	• Εξορθολογισμός διαδικασιών έγκρισης • Απλούστευση της διαδικασίας παράτασης υφιστάμενων μέτρων	Νομοθεσία ΕΕ

Α. Συνολικός σχεδιασμός και λειτουργία του πλαισίου που αφορά τα αποθέματα ασφαλείας

Όσον αφορά τα κεφαλαιακά αποθέματα ασφαλείας, τρεις είναι οι κυριότερες προτάσεις για τη θέσπιση νέων μέτρων μακροπροληπτικής πολιτικής και σημεία προς βελτίωση. Σε γενικές γραμμές, κρίνεται σκόπιμη η τήρηση κεφαλαιακών αποθεμάτων ασφαλείας σε κανονικές συνθήκες πριν από τη υπερβολική συσσώρευση συστημικών κινδύνων, τα οποία να μπορούν να απελευθερώνονται σε περιόδους διαταραχών και κρίσεων για την απορρόφηση ζημιών. Ειδικότερα, προτείνονται

τρεις εναλλακτικές επιλογές (ή ένας συνδυασμός τους) για τη δημιουργία μακροπροληπτικού χώρου[153] με σκοπό την ενίσχυση της ανθεκτικότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Καταρχάς, προτείνεται η θέσπιση ενός θετικού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας (positive neutral countercyclical capital buffer – CCyB)[154] σε κανονικές συνθήκες, δηλαδή πριν από την εμφάνιση συστημικού κινδύνου συνδεόμενου με περιόδους υπέρμετρης πιστωτικής επέκτασης. Επίσης, προτείνεται η θέσπιση ενός θετικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας συστημικού κινδύνου σε κανονικές συνθήκες (positive neutral systemic risk buffer – SyRB) για την αντιμετώπιση απρόβλεπτων κλυδωνισμών και ακραίων συνθηκών. Οι δύο αυτές εναλλακτικές προτάθηκαν τόσο από το ΕΣΣΚ όσο και από την ΕΚΤ, με το σκεπτικό ότι η εκάστοτε εθνική εντεταλμένη αρχή θα διαχειρίζεται και θα καθορίζει κατά τη διακριτική της ευχέρεια τα κεφαλαιακά αποθέματα ασφαλείας για την επικράτειά της και θα μπορεί να αιτιολογεί τη χρήση τους ακόμη και με βάση την προοπτική της αύξησης του συστημικού κινδύνου (όχι μόνο εκ των υστέρων). Μια τρίτη εναλλακτική για τη δημιουργία μακροπροληπτικού χώρου προτάθηκε από την ΕΚΤ ως μια κεφαλαιακά ουδέτερη λύση και αφορά την μερική ή ολική απελευθέρωση του αποθέματος ασφαλείας διατήρησης κεφαλαίου (capital conservation buffer).[155] Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι μια τέτοια απελευθέρωση παρεκκλίνει από τους κανόνες του πλαισίου "Βασιλεία ΙΙΙ" και τυχόν χρήση του αποθέματος ασφαλείας διατήρησης κεφαλαίου υπόκειται σε περιορισμούς στη διανομή κερδών,[156] συμπεριλαμβανομένης της καταβολής μερισμάτων.

Επιπρόσθετα, η εμπειρία της πανδημίας ανέδειξε την ανάγκη περισσότερης ευελιξίας και μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας για το ενωσιακό πλαίσιο που διέπει το αντικυκλικό κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας. Προτείνεται ειδικότερα μια πιο ενεργή και προληπτική χρήση του, κατά την οποία θα λαμβάνεται υπόψη ο πιστωτικός κύκλος με την προσθήκη δεικτών κυκλικού συστημικού κινδύνου επιπλέον του ποσοτικού δείκτη της τυποποιημένης διαφοράς των πιστώσεων προς το ΑΕΠ που είχε καθοριστεί ως ο κυρίαρχος δείκτης[157] για τη βαθμονόμηση του ποσοστού αντικυκλικού

---

[153] Ως "μακροπροληπτικός χώρος" νοείται η συνολική απαίτηση αποθέματος ασφαλείας, δηλαδή το συνολικό κεφάλαιο Κοινών Μετοχών της Κατηγορίας 1 (CET1) το οποίο χρειάζεται για την εκπλήρωση της απαίτησης τήρησης: του αποθέματος ασφαλείας διατήρησης κεφαλαίου, του αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας, του αποθέματος ασφαλείας G-SII, του αποθέματος ασφαλείας O-SII, και του αποθέματος ασφαλείας συστημικού κινδύνου.

[154] Επισημαίνεται ότι το αντικυκλικό κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας έχει θεσπιστεί από το διεθνές πλαίσιο "Βασιλεία ΙΙΙ" και ενσωματώθηκε στην ΕΕ με τις διατάξεις των άρθρων 130, 136-139 της Οδηγίας CRD ώστε να μπορεί να απελευθερωθεί από τις εθνικές αρχές σε περιόδους κρίσης, μειώνοντας άμεσα τις κεφαλαιακές απαιτήσεις σε κεφάλαιο Κοινών Μετοχών της Κατηγορίας 1 (CET1) για τα πιστωτικά ιδρύματα με σκοπό την απορρόφηση ζημιών και τη διατήρηση της ροής τραπεζικής χρηματοδότησης προς την πραγματική οικονομία. Για μια πιο λεπτομερή παρουσίαση της εφαρμογής του αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας στην Ελλάδα, βλ. Κεφάλαιο IV "Μακροπροληπτική Πολιτική".

[155] Το απόθεμα ασφαλείας διατήρησης κεφαλαίου θεσπίστηκε σε διεθνές επίπεδο στο πλαίσιο "Βασιλεία ΙΙΙ" και ενσωματώθηκε στην ΕΕ με τις διατάξεις του άρθρου 129 της Οδηγίας CRD ως μια σταθερή και υποχρεωτική κεφαλαιακή απαίτηση ίση με το 2,5% του συνολικού σταθμισμένου ως προς τον κίνδυνο ενεργητικού ενός ιδρύματος και αποτελούμενη μόνο από κεφάλαιο CET1. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τις τράπεζες για την απορρόφηση ζημιών υπό ακραίες συνθήκες, αλλά στην περίπτωση αυτή ενεργοποιεί αυτόματους περιορισμούς στη διανομή κερδών.

[156] Όπως προβλέπεται στις παρ. 3 και 4 του άρθρου 131 της Οδηγίας CRD.

[157] Η χρήση αυτού του δείκτη ως κυρίαρχου προκειμένου να καθοδηγεί τις αποφάσεις των εθνικών εντεταλμένων αρχών για τον καθορισμό του ποσοστού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας στην επικράτειά τους προσδιορίζεται στη Σύσταση ΕΣΣΚ/2014/1.

κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας από τις εθνικές εντεταλμένες αρχές. Οι τρεις φορείς επισημαίνουν ότι ενδέχεται να είναι απαραίτητη η λήψη σχετικού μέτρου σε εθνικό επίπεδο ακόμη και όταν διαφαίνονται κάποιες πρώτες ενδείξεις κυκλικού συστημικού κινδύνου, χωρίς η πιστωτική επέκταση να είναι (ακόμη) υπέρμετρη. Επίσης, προτείνεται να δοθεί η δυνατότητα στις εθνικές εντεταλμένες αρχές να θέτουν σε ισχύ τυχόν απόφαση για την αύξηση του ποσοστού αντικυκλικού κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας νωρίτερα από το προβλεπόμενο δωδεκάμηνο[158] και συγκεκριμένα εντός έξι μηνών, χωρίς να απαιτείται από τις εθνικές αρχές να δικαιολογήσουν τη συντομότερη προθεσμία εφαρμογής στη βάση έκτακτων συνθηκών.

Επιπρόσθετα, προτείνεται η ενίσχυση της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εθνικών μακροπροληπτικών και μικροπροληπτικών αρχών, καθώς επίσης των αρχών εξυγίανσης των κρατών-μελών, δεδομένης της αλληλεπίδρασης των μέτρων τους όσον αφορά τα κεφαλαιακά αποθέματα ασφαλείας των τραπεζών. Πιο συγκεκριμένα, το ΕΣΣΚ προτείνει στενότερο συντονισμό των μακροπροληπτικών και των μικροπροληπτικών αρχών ως προς τη λήψη αποφάσεων και τις προθεσμίες εφαρμογής της αποκατάστασης των ποσοστών κεφαλαιακών αποθεμάτων ασφαλείας που έχουν χρησιμοποιηθεί από τις τράπεζες.[159]

Β. Προσθήκη νέων ή τροποποίηση υφιστάμενων εργαλείων μακροπροληπτικής πολιτικής

Η εργαλειοθήκη μακροπροληπτικής πολιτικής κρίνεται ανεπαρκής από το ΕΣΣΚ και την ΕΚΤ,[160] οι οποίες προτείνουν την προσθήκη νέων εργαλείων που έχουν ως σημείο αναφοράς τους δανειολήπτες (borrower-based measures) στην ενωσιακή νομοθεσία. Ειδικότερα, προτείνουν να θεσπιστεί σε επίπεδο ΕΕ η υποχρέωση των κρατών-μελών να συλλέγουν δεδομένα σχετικά με μια ελάχιστη δέσμη βασικών δεικτών που αφορούν (νέες) εκταμιεύσεις δανείων με εξασφάλιση οικιστικά ακίνητα,[161] όπως ο δείκτης δανείου προς αξία κατά την έκδοση (loan-to-value ratio at origination), ο δείκτης δανείου προς εισόδημα κατά την έκδοση (loan-to-income ratio at origination), ο δείκτης εξυπηρέτησης δανείου προς εισόδημα κατά την έκδοση (loan-service-to-income ratio at origination), και ο δείκτης εξυπηρέτησης χρέους προς εισόδημα κατά την έκδοση (debt-service-to-income ratio at origination) και θα βασίζονται στους κοινούς ορισμούς της Σύστασης ΕΣΣΚ/2016/4.[162] Κατά συνέπεια θα προάγεται η συγκρίσιμη αξιολόγηση των κινδύνων που απορρέουν από τα δάνεια με εξασφάλιση οικιστικά ακίνητα ανάμεσα στα κράτη-μέλη. Αρμόδιες για

[158] Βλ. άρθρο 136, παράγραφος 5 της Οδηγίας CRD.

[159] Οι μακροπροληπτικές αρχές καθορίζουν τα ποσοστά των κεφαλαιακών αποθεμάτων ασφαλείας, τον χρόνο της απελευθέρωσής τους και τον χρονικό ορίζοντα κατά τη διάρκεια του οποίου δεν αναμένεται αύξηση των ποσοστών κεφαλαιακών αποθεμάτων, ενώ οι μικροπροληπτικές αρχές εγκρίνουν τα σχέδια διατήρησης κεφαλαίου για τις τράπεζες που έχουν χρησιμοποιήσει τα κεφαλαιακά αποθέματα ασφαλείας.

[160] Η ΕΑΤ δεν θεωρεί ότι υπάρχει έλλειψη εργαλείων ή ότι απαιτείται κατάργηση υφιστάμενων εργαλείων μακροπροληπτικής πολιτικής, βλ. *EBA Advice on the Review of the Macroprudential Framework*, σελ. 4.

[161] Για μια λεπτομερή ανάλυση και την παρουσίαση των τεχνικών πτυχών της πρότασης, βλ. ESRB Concept Note, Section 4.1, (σελ. 32-40) και Box A2 (σελ. 64-69).

[162] Σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου της 31ης Οκτωβρίου 2016 σχετικά με την κάλυψη κενών στα στοιχεία που αφορούν ακίνητα, ΕΕ C 31, 31.1.2017, σελ. 1-42.

τον σχεδιασμό, τον υπολογισμό και την εφαρμογή των σχετικών μέτρων μακροπροληπτικής πολιτικής θα εξακολουθούν να είναι οι εθνικές αρχές, ώστε να ανταποκρίνονται στις ιδιαιτερότητες του εθνικού (π.χ. φορολογικού ή τραπεζικού) συστήματος του κάθε κράτους-μέλους και να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τους κινδύνους που εντοπίζονται στις εγχώριες αγορές οικιστικών ακινήτων. Δεδομένης της συστημικής σημασίας των αγορών αυτών για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να δημιουργηθεί μια ελάχιστα εναρμονισμένη βάση μέτρων σε ενωσιακό επίπεδο που θα διασφαλίζει τη συγκρισιμότητα των νομικών πλαισίων στη διάθεση των εθνικών αρχών για την πρόληψη κινδύνων στην αγορά ακινήτων ενός κράτους-μέλους που ενδέχεται να έχουν συστημικές επιπτώσεις για την ευρωπαϊκή οικονομία στο σύνολό της.

Όσον αφορά τις προτάσεις για την τροποποίηση (ή ενδεχόμενη κατάργηση) υφιστάμενων εργαλείων μακροπροληπτικής πολιτικής, οι προτάσεις των τριών φορέων συγκλίνουν. Κρίνεται σκόπιμη η συγκέντρωση σε ένα ενιαίο άρθρο όλων των μακροπροληπτικών εργαλείων που λαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο για την προσαρμογή των συντελεστών στάθμισης κινδύνου σε ανοίγματα που εξασφαλίζονται με ακίνητα, εφόσον ενδείκνυται για λόγους μακροπροληπτικής πολιτικής (άρθρα 124,[163] 164[164] και 458[165] του Κανονισμού CRR). Προτείνεται επίσης ο εξορθολογισμός των διαδικασιών έγκρισης των αυστηρότερων προληπτικών μέτρων βάσει του άρθρου 458 του Κανονισμού CRR ώστε να μπορούν να λαμβάνονται από τα κράτη-μέλη όχι μόνον όταν παρατηρείται αύξηση του συστημικού κινδύνου για το χρηματοπιστωτικό σύστημα, η οποία μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις για τον πραγματικό τομέα της οικονομίας, αλλά και όταν παραμένει σε αυξημένο επίπεδο, καθώς επίσης και να απλουστευθεί η διαδικασία παράτασης υφιστάμενου μέτρου εφόσον δεν προβάλλεται αντίρρηση (non-objection approach).

Γ. Ζητήματα που άπτονται της εσωτερικής αγοράς της ΕΕ

Το ΕΣΣΚ, η ΕΚΤ και η ΕΑΤ συμφωνούν ότι η απλούστευση των διαδικασιών που αφορούν υφιστάμενα εργαλεία μακροπροληπτικής πολιτικής όσο και η μεγαλύτερη εναρμόνιση ορισμένων εξ αυτών μπορούν να συμβάλλουν στην καλύτερη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται η διατύπωση μιας κοινής μεθοδολογίας για τον υπολογισμό (βαθμονόμηση) του αποθέματος ασφαλείας για τα λοιπά συστημικά σημαντικά ιδρύματα (Other Systemically Important Institutions – O-SII buffer[166]) και ειδικότερα να δοθεί εντολή στην ΕΑΤ να

[163] Βάσει του άρθρου 124 του Κανονισμού CRR, οι εθνικές αρμόδιες αρχές δύνανται για λόγους χρηματοπιστωτικής σταθερότητας να ορίσουν υψηλότερο συντελεστή στάθμισης ή αυστηρότερα κριτήρια για τα ανοίγματα που εξασφαλίζονται με ακίνητα στην επικράτειά τους από αυτά που προβλέπονται στο άρθρο 125 παράγραφος 2 και το άρθρο 126 παράγραφος 2 του Κανονισμού.

[164] Το άρθρο 164 του Κανονισμού CRR δίνει τη δυνατότητα στις εθνικές αρμόδιες αρχές να θέτουν, όταν ενδείκνυται για λόγους χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, υψηλότερες ελάχιστες τιμές της ζημίας σε περίπτωση αθέτησης (loss-given default - LGD) για τα ανοίγματα που εξασφαλίζονται με ακίνητα στην επικράτειά τους.

[165] Οι διατάξεις του άρθρου 458(2)(δ)(iv) του Κανονισμού CRR προβλέπουν τη λήψη εθνικών μέτρων για την προσαρμογή των συντελεστών στάθμισης κινδύνου με σκοπό να μετριασθούν οι επιπτώσεις των μεταβολών της έντασης του κινδύνου και ειδικότερα με στόχο τις φούσκες κερδοσκοπίας στον τομέα των οικιστικών και των επαγγελματικών ακινήτων.

[166] Για την εφαρμογή του αποθέματος ασφαλείας O-SII στην Ελλάδα, βλ. Κεφάλαιο IV "Μακροπροληπτική Πολιτική".

αναπτύξει, σε συνεργασία με το ΕΣΣΚ, ένα ενιαίο μεθοδολογικό πλαίσιο[167] για τον προσδιορισμό των ιδρυμάτων ως O-SII και για τον καθορισμό του ύψους του αποθέματος ασφαλείας O-SII.

Όσον αφορά το απόθεμα ασφαλείας συστημικού κινδύνου (systemic risk buffer – SyRB), προτείνεται η χρήση ενός κοινού παρονομαστή για το ποσοστό του αποθέματος αυτού που εφαρμόζεται στο συνολικό ποσό ανοιγμάτων και σε τομεακά ανοίγματα (sectoral SyRB).[168] Επίσης, κρίνεται σκόπιμη η διεξαγωγή μελέτης από το ΕΣΣΚ για τον προσδιορισμό της φύσης των συστημικών κινδύνων που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο του αποθέματος ασφαλείας συστημικού κινδύνου, ώστε να ενθαρρυνθεί η χρήση του από τα κράτη-μέλη (βλ. αναλυτικότερα παρακάτω).

Δ. Παγκόσμιοι κίνδυνοι

Την επόμενη δεκαετία, οι κίνδυνοι που σχετίζονται με το κλίμα και το περιβάλλον, την κυβερνοασφάλεια και τον μη τραπεζικό χρηματοπιστωτικό τομέα ενδέχεται να προκαλέσουν αύξηση του συστημικού κινδύνου και κατά συνέπεια να πρέπει να αντιμετωπιστούν, μεταξύ άλλων, με τη χρήση μέτρων μακροπροληπτικής πολιτικής. Υπό το πρίσμα αυτό, στις απαντήσεις του ΕΣΣΚ, της ΕΚΤ και της ΕΑΤ προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπιστώθηκε η ανάγκη να αξιολογηθεί η χρησιμότητα νέων ή υφιστάμενων εργαλείων μακροπροληπτικής πολιτικής και να διερευνηθεί πώς αυτά μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος έναντι των προαναφερθέντων κινδύνων.

Οι τρεις φορείς δεν έχουν καταλήξει σε προτάσεις επί συγκεκριμένων μέτρων μακροπροληπτικής πολιτικής που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για το σκοπό αυτό, αλλά μεταθέτουν τη συζήτηση σε μεταγενέστερο στάδιο. Ειδικότερα για τους περιβαλλοντικούς κινδύνους, επισημαίνουν την ανάγκη ενός ευρύτερου διαλόγου για την πιθανή χρήση συγκεκριμένων μέτρων μακροπροληπτικής πολιτικής, όπως το απόθεμα ασφαλείας συστημικού κινδύνου. Όσον αφορά τον κίνδυνο κυβερνοασφάλειας, η θέσπιση νέων μακροπροληπτικών εργαλείων θεωρείται πρώιμη στην παρούσα φάση συζήτησης για το πλαίσιο μακροπροληπτικής πολιτικής, δεδομένου ότι δεν έχει ακόμη οριστικοποιηθεί το υπό διαμόρφωση νομοθετικό πλαίσιο για την κυβερνοασφάλεια σε επίπεδο ΕΕ.[169] Ωστόσο, το ΕΣΣΚ προτείνει την επέκταση της δικαιοδοσίας των μακροπροληπτικών αρχών σε θέματα ανθεκτικότητας στον κυβερνοχώρο και ενίσχυσης της κυβερνοασφάλειας. Επίσης, εξετάζεται η προσθήκη εργαλείων μακροπροληπτικής πολιτικής που βασίζονται στις δραστηριότητες (activity-based) ως συμπληρωματικών προς τα εργαλεία που βασίζονται στη θεσμική μορφή του παρόχου (entity-based) προκειμένου να αντιμετωπιστούν κίνδυνοι που προκύπτουν από την ευρεία

---

[167] Η ΕΚΤ προτείνει το πανευρωπαϊκό μεθοδολογικό πλαίσιο να λάβει τη μορφή κατευθυντήριων γραμμών της ΕΑΤ.

[168] Το απόθεμα ασφαλείας συστημικού κινδύνου μπορεί να εφαρμόζεται και σε τομεακά ανοίγματα βάσει της αναθεώρησης της Οδηγίας CRD με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/878 (ΕΕ L 150, 7.6.2019, σελ. 253-195). Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τις νέες προτάσεις αναθεώρησης της Οδηγίας CRD και του Κανονισμού CRR υπό συζήτηση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, βλ. Πλαίσιο III.2.

[169] Βλ. COM(2020) 595 final, Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ψηφιακή επιχειρησιακή ανθεκτικότητα του χρηματοοικονομικού τομέα (Digital Operation Resilience Act - DORA), και COM/2020/823 final, Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με μέτρα για υψηλό κοινό επίπεδο κυβερνοασφάλειας (Network and Information Security Directive 2 – NIS2).

δραστηριότητα μη τραπεζικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (π.χ. τεχνολογικών κολοσσών) όσον αφορά την παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Σε κάθε περίπτωση, η σχετική συζήτηση θα πρέπει να βασιστεί σε στοιχεία που θα προκύψουν από την εφαρμογή της μακροπροληπτικής πολιτικής σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα και να συζητηθούν στην επόμενη επανεξέταση του πλαισίου μακροπροληπτικής πολιτικής[170] τυχόν βελτιώσεις ή προσαρμογές στη μακροπροληπτική εργαλειοθήκη για την αντιμετώπιση των σύγχρονων μορφών συστημικού κινδύνου.

Επόμενα στάδια της διαδικασίας επανεξέτασης

Στην παρούσα φάση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλείται να λάβει υπόψη της – παράλληλα με τις απαντήσεις των τριών φορέων – τα σχόλια που έχουν υποβληθεί στο πλαίσιο σχετικής δημόσιας διαβούλευσης,[171] η οποία απευθυνόταν σε οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο (πολίτη ή οργανισμό) για απόψεις, παρατηρήσεις ή προτάσεις επί της επανεξέτασης του πλαισίου μακροπροληπτικής πολιτικής μέχρι τις 18 Μαρτίου 2022. Οι υπηρεσίες της Επιτροπής αναμένεται να ολοκληρώσουν την επανεξέταση μέχρι τα τέλη Ιουνίου και, σε περίπτωση που κρίνουν σκόπιμη την υποβολή νομοθετικής πρότασης στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, θα πρέπει να υποβάλουν σχετική νομοθετική πρόταση έως τα τέλη του 2022.

[170] Με βάση την αναθεώρηση του άρθρου 513 του Κανονισμού CRR από τις διατάξεις του Κανονισμού 2019/876 (ΕΕ L 150, 7.6.2019, σελ. 1-225), η διαδικασία επανεξέτασης του ενωσιακού μακροπροληπτικού πλαισίου θα επαναλαμβάνεται σε πενταετή βάση.
[171] Βλ. https://ec.europa.eu/info/consultations/finance-2021-banking-macroprudential-framework_en.

ISSN 2732-9380 (online)